

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE**

**ACTA HISTORICA
TOMUS XLIV.**

KRISTÓ GYULA—MAKK FERENC—SZEGFÜ LÁSZLÓ

**ADATOK „KORAI” HELYNEVEINK
ISMERETÉHEZ**

I.

**SZEGED
1973**

Redegit
GYULA KRISTÓ

Szerkesztette
KRISTÓ GYULA

Reprint 1977

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in *Historical Abstracts*
and *America: History and Life*.

ELŐSZÓ

„Óvatosan, nyomról-nyomra, minden lépést megvagyázva és igazolva kell haladnunk hazánk Árpád-kori történetének homályos mezején, s akkor nemcsak az oklevelek és krónikák, hanem a kövek és helynevek is beszélni fognak.”¹

A jelen munka azt tekinti feladatának, hogy összegyűjtse mindazon helyneveket, amelyek valamilyen módon is kapcsolatosak a korai magyar történelemben szerepet játszott népek, törzsek és meghatározott személyek nevével. Célkitűzésünkben is adódik, hogy több irányú ismeretet, komplex módszert kívánó vállalkozás eredménye, amely leginkább bizonytalanság a történelem (településtörténet) és a nyelvészet (névtudomány) határterületét vallhatja otthonának. A minden névtani munkát alapjául tekintett „megbízható és minél teljesebb adattár”² követelményét igyekszik e dolgozat teljesíteni, miközben szerzői az adatgyűjtés és -rendezés során lépten-nyomon érezték s most nyomatékosan kifejezésre juttatják azokat a problémákat, amelyek a vállalt feladat lehetőleg optimális megvalósítását gátolták. E nehézségek részint objektív, részint szubjektív természetűek.

A magyar névtudomány kidolgozta az egyes helynévtípusok kronológiai jellemzőit,³ ám e megállapítások érvényességét illetően egy-két ponton kétségek merülhetnek fel. A legnagyobb bizonytalanság az ún. pusztá (vagy sima⁴) személyneves helynevek keletkezési időhatárai tekintetében támadt. A hagyományos felfogás szerint e névalkotási mód a XIII. századig volt csak eleven.⁵ Újabb felmerült annak lehetősége, hogy pusztá személynevekből nemcsak az Árpád-korban keletkeztek helynevek, hanem a későbbi századokban, és még ma is szerepet játszik e mód névadásunkban.⁶ Akár ez az álláspont igazolódik, akár az a felfogás, hogy az újabb kori névanyagban fellelhető, pusztá személynévből alakult helynevek rövidüléssel létrejött másodlagos alakulások,⁷ számunkra mindenképpen egyazon tanulság adódik: a pusztá személyneves helynevek keletkezési kora *csupán* a névadási mód alapján nem állapítható meg. Hasonló problémát vet fel a *-d* képzős helynevek kronológiája. A *-d* személy- és helynévképzői szerepe az ómagyar korban volt a

¹ Sz 35, 773.

² NytudÉrt. 70, 17. — Az adattár iránti igényre 1. ÜMM 3/2, 319—322.

³ Keletmo. 122—132.; Bárczi 142—162.

⁴ AÉ 97, 199. old. 53. jz.

⁵ Keletmo. 128.

⁶ Kristóf-Ek. 269—279.; Személynevek 3.; DDMÉ 1968., 506.; Makó 113.; MNy 67, 509.

⁷ Benkő 35.; Lőrincze 19.; Bárczi, 158. — Az ellentétes állásfoglalások egyeztetési kísérletét 1. Kázmér 43. A pusztá személynevek kérdése irodalmának összefoglalását 1. Szeg. Ped. Főisk. Évk. 1960/1. 40.

legelevenebb, a XIV. században már háttérbe szorult, de „a -i képzővel a régi nevek analógiájára később is képeztek földrajzi neveket.”⁸ Valószínű ugyan, hogy az Árpád-korban élő -i nomen possessi képzővel ma nem alakulnak személynévből helynevek,⁹ ám nagy régiségre visszamenő földrajzi nevekből (pl. törzsnevekből) -i melléknévképzővel mind helynevek, mind családnévek keletkeztek; régi adatok híján¹⁰ nem lehet eldönteni, hogy az -i melléknévképzős helynév (leggyakrabban persze melléknévi összetétel előtagjaként) ómagyar kori helynévből, avagy újabb kori családnévből alakult-e.¹¹ A névmagyarázó népetimológia az esetek nem jelentéktelen részében inkább félrevezet bennünket, mintsem a keletkezés korát hozzávetőlegesen pontossággal megjelölné.¹² „A XIII. században...egy más típus terjed: az olyan összetett földrajzi név, melynek első tagja személynév (méltóságnév, népnév), második tagja pedig települést, ...természeti tárgyat jelölő közszó. A két szó között olykor jelöletlen, de többnyire jelölt birtokviszony van. Nem ismeretlen ez az elnevezésmód a régebbi korban sem, ...de kétségtelenül a XIII. században egyszerre nagyobb lendületet kap, második tagjaként addig ilyen összetételben elő nem forduló szavak is jelentkeznek, és a típus rohamosan terjed. Az összetétel második tagja lakott hely esetében -laka, -háza, telke, -szállása, -ülése, -faleva, a Dunántúlon gyakran -soka, olykor -népe, határrész esetében az illető földrajzi pont vagy tárgy közszoji megjelölése.”¹³ Végso fokon tehát az összetett földrajzi név mint névadási típus keletkezésének kronológiája sem mozog szűk határok között; írott adataink az 1055. évi tihanyi oklevélben előforduló *Bagat mezeetől* napjainkig vannak e módra. Általában véve azt mondhatjuk, hogy újabb keletkezésű objektumok (tanyák, malmok, vendégfogadók) elnevezései is újabb koriak (tulajdonosai, bérleti nevét viselik). Valóban, az urasági és parasztbirtokok elkülönzése után a XIX. század 50-es és 60-as éveiben keletkezett majorok és puszták nem ritkán az uraság nevét (család- vagy keresztnévét) viselik, de olykor annak a dülőnek a nevét vették fel, amely mellett épültek vagy elterültek, és amely egy valaha ott létezett emberi település nevét őrizte meg. Elvértve még arra is akad egy-egy példa, hogy malom, kocsma, tanya, sőt falusi utca nem újkori személy, hanem középkori falu nevét viseli.¹⁴ Maga az elnevezés tehát önmaga keletkezési koráról ez esetben sem vall csalihatatlan bizonyossággal. A munkánk elé tornyosuló objektív nehézségek részint tehát abból a körülményből táplálkoztak, hogy vajon mindazon helynevek valóban korai helynevek-e, amelyek a névadási tipológia kronológiája alapján korainak — vagy korainak is — mutatkoznak.

Nehézséget jelentett továbbá a nép-, törzs- és személynévi anyag helynévi megfelelői kiterjedésének (kiterjedtségének) megszabása (megállapítása). E kérdésnek több — nyelvészeti, történeti — vetülete van. Egyrészt nyilvánvaló, hogy célkitűzésünk megvalósítása érdekében különbséget kell tennünk a nép-, törzs- és személynévek egyszerű továbbképzése (és helynevei), illetve a nép-, törzs- és személynévek

⁸ Szeg. Ped. Főisk. Évk. 1960/1. 43.

⁹ Lőrincze 19.

¹⁰ Főleg a sok pusztulást megélt Alföldön kell gyakrabban számolnunk az okleveles adatok hiányával, l. Makó 200.

¹¹ Törzsnévi eredetű — tehát oklevelekből kimutatható — Kér helyneveink ma nem ritkán -i melléknévképzős alakban (Kéri psz.: Galgóczy 3, 124., 128.) élnek (a földrajzi nevek szívósságára l. Nyr 93, 116–119.), míg számos — régi adattal nem rendelkező — Kéri-hn.-ünk (Kéridülő, Kérihalom, Kérihegy, Szeged 45–46.) a Kéri esn.-ből eredt.

¹² FÖK 41, 456., 460.; Dobokai völgy 51. — A népetimológiára l. Nyr 13, 346–351., 487–492., 533–539.; Nyr 14, 97–102.; Nyr 91, 1–11.

¹³ Bárczi 160–161.

¹⁴ Sz 68, 615., 612.; MvV Zemplén 92., 93.; Veszpr. ht. lex. 193.; Sz.-Sz. fn. 1, 78.

egész szócsaládja (és azok helynevei) között. Másrészt az is feladatunk teljesítését célozta, hogy eltekintsünk mindazon helynevek adattárba vételétől, amelyek bizonyosan vagy nagy valószínűséggel nem korai tükrözései a nép-, törzs- és személyneveknek. Mindez kapcsolatos azzal, hogy a korai magyar történelemben szerepet játszott népek, törzsek és személyek neve általában nem egyszeri, és nem szorítható e nevek előfordulása a magyar történet legkorábbi századaira: „Arad, Bács, Bihar, Csanád, Hont, Kemej, Keve, Kraszna, Pozsony, Szala, Somogy, Soprony, Szolnok, Szathmár, Temes, Tolna, Zemplény a régi hajdan korban személynevezetül is használtának. Az alsó néposztály körében még a keresztény korban is dívának ezen nevezetek jeleül, hogy egykoron mindennapi használatúak voltak és hogy minden Szabolcs, Rof, Csáth, Zsadány s több efféle helyneveink nem mindig vonatkozathatók a krónikák hasonló nevű hőseire.”¹⁶ Noha közel száz éve fogalmazták meg e tételt, máig sem évült el, sőt, ma talán aktuálisabb, mint bármikor is korábban. Ismereteseek a magyar személynév kutatás feladatai meg azok a vélekedések is, amelyek a személy- és helynevek közti összefüggésekre, kapcsolatokra vonatkoznak.¹⁶ Célkitűzésünk teljesítése érdekében vállalkoznunk kellett arra, hogy összegyűjtsük mindazon személyn neveket, amelyek megfelelnek a nép- és törzsneveknek,¹⁷ illetve ekvivalensei a korai magyar történetben fontos szerepet játszott személyek nevének. Személynévi példánk számra jelentős része korai magyar szolganevek közül való, ezek ugyanis tovább megőrizték a X. század magyar előkelőinek *pogány* (nem-keresztény) névadási gyakorlatát, és adatok bizonyítják, hogy szolganevek is komoly szerepet játszhattak korai helynévadásunkban.¹⁸ Személynévi anyagunk közreadásával a közel száz éve már kifejtett, imént idézett tételt szeretnénk megerősíteni; nem tűnik meggyőzőnek az azonos hangalakot mutató összes helynevet egyetlen személy nevéhez kapcsolni (és az összes ilyen helynév keletkezése okául eme egyetlen személyt feltenni), amikor ezt a nevet még számos más személy is viselte különböző korokban. Adattárunkkal azt szeretnénk elérni, hogy a helynevek vizsgálatában, értelmezésében nem ritkán fellelhető ötletszerűséget, eleve-kigondoltságot, erőszakoltságot felváltsa a tervszerűség, következetesség és módszeresség. A személynévi példaanyag mellett a vizsgált nép-, törzs- és személynév etimológiájának¹⁹ közlése is azt a célt szolgálja: világítsunk rá azokra a faktorokra, amelyeknek vizsgálata fontos — itt-ott elengedhetetlen — egy-egy nép-, törzs- és személynév helynévi megfelelői határvonalainak kijelölésében. A nyelvészet ismert megállapítása, hogy azonos hangalakú helynevek különböző eredetű és hangalakú szavakból is eredhettek, vagyis egyetlen helynévnek több érvényes, reális etimológiája is van (illetve lehet).²⁰ Hasonlóképpen gondolkodhatunk az adattárban foglalt helynevek provenienciájáról is: különböző személynevekből alakulhattak az ország egymástól távoli pontjain eltérő időpontokban. S hogy az adattárba felvett helynevek közül melyik tekinthető (tekinthető-e egyáltalán valamelyik is) a címszóként szereplő személynév következményének, további tárgyyszerű, elfogulatlan és komplex kuta-

¹⁶ Kandra 2, 248.

¹⁶ Nyr 2, 105–106.; MNy 45, 116–124., 244–256.; Nyr 74, 18–23.; Névt. Vizsg. 104.; MNy 57, 183–194., 325–331.

¹⁷ Különösen a népnevek esetében gyanítható, hogy a népnévből szn.-i közvetítéssel vált hn. L. Mo. népei 439.; Bárczi 159.

¹⁸ „Octauum praedium est, quod a colono accepit uocabulum uucinic... Duodecimum praedium est, quod a colono nomen sibi accepit tumurdi.” PRT I, 591.

¹⁹ Bár tudnunk kell: „a földrajzi nevek magyarázatában a szófejtés egyik pillére, a jelentés alig támogatja a nyelvészt.” Bárczi 153. — L. még Nyr 94, 334–344.

²⁰ A Berény hn. esetében I. Pais 25.

tások tárgya kell hogy legyen. Ehhez a munkához kíván a vizsgálatba bevonható — de korántsem biztos, hogy genetikusan minden esetben a címszóhoz tartozó — helynévi anyag összegyűjtésével adattárunk segítségét adni.

E kötet — gyorsfénykép, a műfaj számos hibájával, csekély erényével. 1971 nyarán kezdtünk az adatgyűjtéshez anélkül, hogy korábban ily tárgyú stúdiumokat műveltünk volna. A teljességre törekvés igényét nemcsak a rövid idő, hanem a helynévi anyag jellege miatt sem táplálhattuk magunkban. Aki valaha is foglalkozott földrajzi nevekkal, tisztában van azzal, hogy kimeríthetetlen kincsesbánya ez, amelynek összegyűjtését csak befejezni lehet, lezárni soha. A gyűjtés időpontja — 1971 nyaratól 1972 nyaráig — sem volt túlságosan szerencsés abból a szempontból, hogy több nagy jelentőségű történeti földrajzi, illetve helynévgyűjtő vállalkozásnak csak induló kötetait hasznosíthattuk.²¹ Magunk látjuk a legtisztábban gyűjtőmunkánk hézagait: kiadatlan anyagot — a *Pesty Frigyes*-féle kéziratos helynévgyűjtemény kivételével — nem dolgoztunk fel, ilyen módon eleve lemondunk nemcsak a publikálatlan oklevelek ezreinek, hanem az igen gazdag lajstromanyagnak a hasznosításából feltehetően bőven adódó új helynévi anyagról. Feldolgoztuk ugyan a múlt század végén kiadott defterkötetek helyneveit, olvasási hibái folytán azonban biztonnal több esetben áldozatul estünk tévedéseinek. Módszertani problémák adódtak abból a körülményből, hogy régi (okleveles) és élő helynévi anyagot kellett azonos célkitűzések érdekében hasznosítani. Eme, fentebb részletesen vázolt kronológiai kérdések eldöntésében lépten-nyomon kompromisszumot voltunk kénytelenek kötni, amelyről a címszavak bevezető szócikkei adnak tájékoztatást. Ugyanakkor a nép-, törzs- és személynevek helynévi megfelelői körvonalainak kijelölésében igyekeztünk mértéktartók lenni. Külön tévedések forrása lehet, hogy a szerzők egyike sem tekintheti magát nyelvésznek, ilyen módon a nyelvészeti jellegű megállapításoknál a nyelvészársadalom — kíméletes — kritikájára kell számítanunk. Egy éves megfeszített munka során a figyelem, az éberség törvényszerűen visszavisszatérő lankadása, máskor meg menet közben felmerült új szempontoknak a már átnézett anyagon következtelenül történt érvényesítése válhatott tévedések, hibák, hiányok előidézőjévé.

Mindezen — itt futólag érintett — objektív és szubjektív nehézségek, tulajdonképpen munkánknak már általunk is ismert — és majd csak a szakkritikákból megismerendő — gyarlóságai ellenére is úgy ítéljük meg: szükség van erre az összefoglalásra; s ha évek múltával, főleg az imént említett történeti földrajzi és helynévgyűjtő vállalkozások további köteteinek megjelentével, mind több és több ponton lehet tovább építeni most még bizonytalanságos adattárunkat, akkor lehetünk csak igazán elégedettek: mert szilárd építményeket, elméleteket kizárólag jól megalapozott forrásos bázisra lehet építeni, s csak ilyen fundamentum birtokában lehet maradandó érvénnyel nyilatkozni a helynevek történeti forrásként való felhasználásáról is. Örülünk tehát minden adatnak, amely gazdagítja az adattárat, és szívesen fogadunk minden megjegyzést, amely annak pontosítását szolgálja. Évtizedekkel ezelőtt kifejtették: „Abban az időben, mikor a tényleges állapotokról megbízható tudósítások nincsenek, nagyon fontos adatot szolgáltatnak a régi helynevek.”²² Az utóbbi években a helynevekre már nemcsak gazdaság- és társadalom-, hanem

²¹ Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza és a Magyarország helytörténeti lexikona sorozatából egy-egy, a Magyarország élő földrajzi név anyagát publikáló korpuszból alig néhány (teljes anyagban a zalai, részanyagában a szabolcs-szatmári, hevesi és hajdú-bihari) kötet állt csak a gyűjtés idején rendelkezésünkre.

²² Turchányi 1/1, 70. — L. még Majlath 3.

politikatörténeti konstrukciókat is építettek.²³ Ilyen jellegű — és nem elszigetelt — vállalkozások elméleti megalapozottságáról (vagy megalapozatlanságáról), az így nyert eredmények valóságtartalmáról, végső fokon tehát a helynevek teherbírásáról csakis a minél szélesebb forrásos bázis birtoklása alapján lehet véleményt mondani; ehhez a metodológiai kérdéshez tehát adattárunk is szolgáltathat némi szerény ismeretanyagot.

E sorozat XLVIII. köteteként jelenik meg munkánk második része, amely a magyarországi nemzetségnevekhez vonható helynevek adattára.

²³ L. pl. Heckenast 8.; Sz 105, 1004. — E felfogás bírálatát l. MNy 68, 179—190. (különösen 184.).

ADATTÁR

Adattárunk mintegy másfélszáz nép-, törzs- és személynévhez kapcsolódó (kapcsolható) helynévi anyagot ad közre. A címszavak megválasztásában vezető elvünk volt, hogy lehetőleg hiánytalanul szereljenek közöttük a IX—X. századi magyarsággal kapcsolatba került népek nevei, a magyarság törzsnevei és azon személyek nevei, akik valamilyen módon figyelemre méltó (forrásokban feljegyzett) szerepet játszottak a IX—X. századi magyarság életében.

Egy-egy szócikk a címszóul felvett név régi alakjainak szemelvényes felsorolásával (illetve a név tárgyi minősítésével) kezdődik. A magyar elbeszélő forrásokat *Szentpétery Imre*,²⁴ a nyugatiakat *Gombos F. Albin*,²⁵ a görögöket *Moravcsik Gyula* és a bonni coprus forráskiadása,²⁶ az arabokat *Czeplédy Károly* fordítása²⁷ alapján idézzük, a korai magyar törvényeket *Závodszy Levente* editiója szerint hivatkozunk.²⁸ A címszóban szereplő név személynévi megfelelőinek összeállításában erős szelekciót alkalmaztunk: legfeljebb két előfordulást közlünk, az stb. rövidítés feltüntetésétől itt — és adattárunk más részein is — helykímélés céljából eltekintettünk. Nem jelöltük meg forrásainkat a tárgyaltnév etimológiáinál, ide vonatkozó ismereteinket különböző etimológiai kézikönyvekből és (nyelvészeti) folyóiratokból nyertük;²⁹ ezek sztepeotip ismételése nagy mértékben megnövelte volna a terjedelmet. Az adattár összeállítói nem lévén nyelvészek, elsősorban itt, a nevek etimológiai minősítésében éreztek ingoványos talajt lábuk alatt, viszont az innen remélhető haszon kedvéért nem mondhattak le a szófejtés egyes nevekre vonatkozó sommás „ítéletének” közléséről. Következétesen nem tüntettük fel azt, amikor a helynévnek közvetlenül személynévi előzménye volt (amint pl. bizonyosra vehető, hogy több népnevünk nem közvetlenül, hanem személynévi közvetítéssel lett helynévvé), így a megadott etimológia és jelentés értelemszerűen az oda kapcsolható személynévre is vonatkozik. Utaltunk továbbá — a típus reprezentatív példáinak felsorakoztatásá-

²⁴ Szentpétery, Emericus: *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I—II.* Budapestini 1937—1938.

²⁵ Gombos, Albinus Franciscus: *Catalogus fontium historiae Hungaricae I—III.* Budapestini 1937—1938.

²⁶ Moravcsik Gyula: *Biborbanszületett Konstantín A birodalom kormányzása.* Bp. 1950.; *Corpus scriptorum historiae Byzantinae.* Bonnae 1828—1878.

²⁷ Györfly György: *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai.* Nemzeti Könyvtár. Történelem. Bp. 1958. 52—59.

²⁸ Závodszy Levente: *A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai.* (Függelék: *A törvények szövege.*) Bp. 1904.

²⁹ EtSz; Virágh Rózsa: *Magyar helységnevek eredete: (A magyar helynév-kutatás eredményei).* Szeged 1931.; Bárczi Géza: *Magyar Szófejtő Szótár.* Bp. 1941.; Kniezsa István: *A magyar nyelv szláv jövevényszavai I. 1—2. rész.* Bp. 1955.; Kálmán Béla: *A nevek világa.* Bp. 1967.; *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I—II.* Bp. 1967—1970.; Ladó János: *Magyar utónévkönyv.* Bp. 1971.; Mező—Németh. — MNy, Nyr, NyK.

val — azokra a helynevekre, amelyeket nem foglaltunk adattárba, illetve amelyeket ugyan adattárba vettünk, de a címszóhoz vonásuk nem mentes problémától. Feltüntettük a szócikkben azokat a munkákat, ahol az olvasó megtalálhatja az éppen a címszóban szereplő névvel kapcsolatos földrajzi nevek listáját. Korántsem törekedtünk itt bibliográfiai teljességre, inkább izelítőt kívántunk adni a szakirodalmi előzményekről.

A tulajdonképpeni adattár sorszámozva közli a névhez vonható földrajzi neveket. (A nyomdai korrigálás közben szükségessé vált pótlásokat a megfelelő sorszámmal kapcsolt a, b stb. jellel önálló tételként iktattuk be.) Nem volt célunk a sorszámok kritikátlan növelése: a térben egymás mellett fekvő — nyilván egyetlen, nagyobb teret átfogó földrajzi névből differenciálódás útján létrejött — azonos utótagú helyneveket rendre egyazon sorszámmal alá foglaltuk, jóllehet bizonytalanság van még további összehasonlítások lehetősége is adott. Itt említjük meg, hogy a földrajzi nevek előtagjára adattárunk összeállításakor általában nem voltunk tekintettel, lévén az előtag igen gyakran újabb kori megkülönböztető elem. A sorszámmal illesztett ? a helynév oda vonásának bizonytalan voltára utal. A sorszámmal a földrajzi név előfordulásának évszáma követi. Oly esetekben, amikor a forrásként használt munka megjelenésének (a Pesty-féle anyag esetében keletkezésének) dátuma hozzávetőlegesen megegyezik a földrajzi név előfordulásának dátumával, az évszám feltüntetésétől eltekintettünk. Általában nem törekedtünk a helynév legkorábbi adatának felkutatására, ez a hiány az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza c. sorozat további kötetének megjelenése esetén könnyen pótolható lesz. Tudjuk, ez mind nyelvészeti, mind történeti szempontból kívánatos lett volna, de részint nagyon elodázta volna munkánk megjelenését, részint pedig indokolatlan és felesleges kettőzést eredményezett volna az említett történeti földrajzzal. Különböző is fontosabbnak véljük először azon helynevek körét megállapítani, amelyek a tárgyalt nép-, törzs- és személynemekhez vonhatók, s azután az egyes helynevek legkorábbi előfordulását regisztrálni, mintsem fordított kutatási sorrendet alkalmazni (már amennyiben egyáltalán van mód e két szempont szétválasztására). Az évszám elé tett + jel az oklevél hamis, a + ? pedig gyanús voltára figyelmeztet. Átírt oklevél esetében az átírt dátumát következetesen nem adtuk meg. Az évszámot a földrajzi név követi. Egy földrajzi név reprezentálására az esetek túlnyomó többségében megelégedtünk egyetlen — lehetőleg régi, illetve a legrégebbi — alak feltüntetésével; több alakot (a megfelelő évszámokkal és hivatkozási helyekkel) csak akkor hoztunk, ha ezt főleg nyelvészeti szempontok megkövetelték. A helynevek minősítését (falurész, hegy, szántó) — főleg az újabb kori helynevek esetében — jobbra megadtuk, de a forrásadottságokból következően nem állt módunkban az elvet következetesen érvényesíteni. Gyűjtésünkben különös figyelmet fordítottunk a folyóvizek nevére, mivel a több lakott helyet érintő nagyobb vizek, folyók, patakok nevei „messze a legszilárdabbak minden földrajzi név között”.³⁰ Ismeretes a módszertani elv: „egy adat nem adat”;³¹ ezért egyedülálló adatainkat a földrajzi névalak után tett E. betűvel jelöljük. Az adattári rész a forráshely megjelölésével folytatódik. Lehetőség szerint arra törekedtünk, hogy ne egyetlen oklevélre, hanem valamilyen gyűjteményes történeti földrajzi munkára hivatkozhassunk, ez utóbbi helyen ugyanis a helynév további alakjai, minősítése — szerencsés esetben egész „pályája” — olvashatók. Az itt alkalmazott rövidítések feloldása kötetünk végén található. Az adattárat a helynév földrajzi elhelyezése zárja. Lokalizációnk kettős: először szöveges,

³⁰ Bärzsi 150. — L. még MNy 40, 186—193.

³¹ Mo. népci 368.

majd betű- és számjeles. A szöveges helymegjelölés a földrajzi nevet a mai települési képbe illeszti: vagy mai településsel azonosítja, vagy mai település határába helyezi (h. rövidítés), vagy a nehezen lokalizálható helynevet mai település vidékére, körzetébe illeszti (v. rövidítés). A mai Magyarország határán kívüli települések esetében eltekintettünk a hivatalos szlovák, román stb. név használatától, a dualizmus kora — erőszakolt magyarosítást megelőző, hozzávetőlegesen az 1882. évi Hivatalos Helységnévtárban tükröződő — magyar helyneveivel dolgoztunk; e magyar neveket — a Wien—Bécs, Leipzig—Lipce névpárok mintájára — a hivatalos szlovák, román stb. név magyar párjának tekintettük. A betű- és számjeles lokalizáció a kötethez csatlakozó térkép koordinátáira, továbbá az így megkapott mezőben levő — mezőnként újra kezdődő számozással jelölt — számra utal. E térkép méreteit, beosztását, ábrázolt vízrendszerét tekintve teljesen megegyezik a honfoglalás kori régészeti leletkataszter³² térképével, jóllehet az mind a méretarányok (Kelet-Erdély), mind az ábrázolt vízrendszerek (pl. Maros—Olt) vonatkozásában számos ponton torz és következtetlen. Mégis e térkép átvétele — hibáival együtt is — biztosítja a régészeti leletanyag és a földrajzi névanyag azonnali szembesítését, egyengeti a történelem, a régészet és a nyelvészet kutatói együttműködésének útját. A mi térképünkön³³ azonban direkt következtetések nem olvashatók le. Egyrészt: térképünk önmagában nem áll meg, csakis e kötettel együtt használható. Másrészt: mint említettük, a szöveges és így értelemszerűen a betű-, számjeles lokalizáció is a mai települési képhez viszonyít. Ha egyetlen mai település határában és vidékén pl. tíz földrajzi nevet tüntet fel az adattár, mind a tíz földrajzi név ugyanannak az egy mai településnek a betű-, számjeles lokalizációját kapja, s a térképen is e tíz földrajzi nevet egyetlen szám — a mai település száma — jelzi. Térképünk tehát a településtörténet számokkal mérhető mennyiségi oldala vonatkozásában sem ad azonnali megoldásokat. Mindezek ellenére úgy véljük, a térkép hasznos funkciót tölt be, megkönnyíti az adattár használatát, szemléletessé teszi azt.

NÉPNEVEK

A magyarok — miközben maguk is tovább adták szomszédaiknak saját népvüket vagy szomszédaik nevezték el őket más neven — mindazon népek nevét, amelyekkel a honfoglalást megelőző vándorlásuk során és a Kárpát-medencébe érkezve érintkeztek, átvették és nyelvállapotukhoz igazították.

Magyar *A magyarok önelnevezése. An.: (Hetu)moger. E névvel egyeztethető a Magyar várjobbágynemzetség (Kar.: Mogor E.) neve. Szn.-i megfelelői: +1086: Mogurdi, PRT 8, 270.; +? 1361: Magar, ÁÚO 1, 42. Első tagja (magy-) ugor kori (a későbbi magyarok, vogulok és osztjakok egy részének neve), második tagja (-ar) finnugor kori ('férfi' jelentésű szó) örökség. Népnévként a mély hangrendű változat állandósult. A Magyaró (1319: Monorou, Cs. 5, 721.) és a Magyaros (1391: Monyoros, Cs. 5, 887.) ln.-ek a mogyoró szó származékai (Keletmo. 240., 222.). Nem állítható ez teljes bizonyossággal Magyarád ln.-einkről. A csak új(abb) korból ismeretes Magyar és Magyarai ln.-ek tekintélyes része bizonynyal csn.-i eredetű (Ila 3, 157.; Szeged 58.). Etnikumjelölő Magyar- ln.-ek névadási indítékai mai napig adottak Árvay 70.; Rétköz 419.).*

³² Fehér Géza—Éry Kinga—Kralovánszky Alán: A Közép-Duna-medence magyar honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletei. Leletkataszter. Szerk.: Szőke Béla. Régészeti tanulmányok II. Bp. 1962.

1. 1230: Mogiorfolu, RA 460. Magyarfalu (A8,1). 2. 1583—4: Magyarovecz, D. 2, 607. Murányhoz (B9,1) tartozott. 3. 1435: Sydopatak a. n. Magyarfalu, Cs. 1, 303. Lemes (B11,1) v. 4. Magyarfalva, L. 1, 399. ~ (C2,1). 5. 1256: Mogorod, CD 4/2, 372. Alsókorompa (C4,1) h. 6. 1454: Vhorska, Cs. 1, 110. Uhorszka (C8,1). 7. 1420 k.: Magyartelek a. n. Magyarewles, Cs. 3, 619. Kismarton (D2,1) v. 8. 1237: Mager, ÁÜO 7, 48.; 1284: Mogor, HOKlt. 96. N.- és K.-magyar (D4,1). 9. 1256: Mogorteluk pa., ÁÜO 11, 426. Karcsa (D4,2) h. 10. 1156: Mogorod, Sz 73, 175. A.- és F.-szöllös (D5,1) h. 11. 1245: Mogorod, Bakács 153. Hévmagyarád (D6,1). 12. 1493: Almagyary, Cs. 1, 53. Eger (D9,1) h. 13. 1261: Magyarad, Cs. 1, 66. Poroszló (E10,1) h. 13. a. 1674: porta Magyar, Schram 106. Nagybánya (E16,5) v. 14. 1358: Kurtusmeger, 1378: Kurthus magyar, 1387: Kyrtwsmagyara, Cs. 3, 616. Répceszemere (F3,1) v. L. Megyer 20. 15. 1394: Magerfalw, Cs. 3, 618. Városfalu (F3,2) v. 16. 1513: Magyarthelek, Gyárfás 3, 732.; 1571: Magyarszállás, Győrffy L. 33. Karcag (F11,1) h. 17. Magyarai psz., MVV Bihar 91.-Hencida (F12,1) h. 18. Magyarivölgy, Petri 3, 231. Csekenye (F14,1) h. 19. 1754: Magyar, Közép-Szamos.11. Kozárvár (F17,1) h. 20. 1408: Magyarad, ZsiO 2/2, 154. Talán az F—G 2—3 mezőben. Feltehetően nem azonos a 23. számúval. 21. 1121: Mogioroi, MNy 23, 362.; 1231: Magyare, Cs. 3, 80. Csopak (G5,1) v. L. Megyer 24. 22. 1891: Magyarai irtás, 1941: Magyarirtás, Kalotaszeg 1, 237. Mákó (G15,1) h. 23. 1465: Magyarad, Cs. 3, 80. Pusztamagyaród (H2,1). 24. + 1019: Magyarad, PRT 7, 494.; 1327: Mogoroth, Cs. 3, 22. Balatonmagyaród (H3,1). 25. + 1093: Magyarai, PRT 10, 498.; 1268: Mogorey, Cs. 2, 626. Buzsák (H4,1) h. L. Megyer 31. 26. 1439: Magyarfalw, Cs. 3, 471. Regöly (H5,1) v. 27. Magyarai, P. 48, 231. Paks (H6,1) h. Ezzel lehet azonos: 1572—3: Magyarai f. D. 1, 245. 28. XV. sz.: Magyarlak, Körösmegye 11., 62., 125. Madjarovo (I1,1). 29. 1443: Magyarfalw, Cs. 2, 626. Gálosfa (I4,1) h. 30. Magyaród, L. 1, 399. Somogyszil (I5,1) h. 31. Magyarád, L. 1, 399. ~ (I12,1). 32. 1602: Magyarirét, Bogáts 66. Kézdioroszfalu (I20,1) h. 33. Középkor: Mogorvár, Körösmegye 31—32., 74. Garesnica (K2,1) v. 34. 1408: Magyarffalwa, Cs. 2, 49. Berényhez (K12,1) tartozott. 35. Magyarai, L. 1, 397. Madjari (L1,1). 36. 1407: Magyarovch, Cs. 2, 504. Podgorácshez (L5,1) tartozott.

Szabir Ázsiai eredetű török nép neve. E névvel egyeztethető a honfoglalás előtt a magyaroktól elszakadt néprész elnevezése (KP: Σάβαγοι ἄσφαλοι) és a Zovárd nemzetség (Kar.: Zuard, Zoward, Zovard) neve. An. (Zuard, Zuardu, Zuardum [acc.]) a honfoglaló magyar vezérek között, KS (Zoard) és a Kr. (Zorard, Zoard ex tribu Zoard) a hun-írtásban szerepelteti a népnévből megszemelésített Zovárdot. Szn.-i megfelelői: 1288: Zuard, ÁÜO 9, 467.; 1326: Zouard, AO 2, 269. 'Útról letérő, eltévedő, tévelygő, bolyongó' jelentésű török szó származéka. Kétségtelen bizonyossággal ide vonható hn.-i megfelelőjét nem ismerjük: A Szövérd hn.-et (1332—7: Zwerd, Suerd, VMO 1/1, 97., 141.) hangrendi okokból nem lehetett adattárunkba foglalni. Egyik, talán ide sorolható alakváltozata a székelyek egyik ágának neve is (1548: Zowat Aga, SzO 2, 79.).

1? 1256: Zouor, CD 4/2, 368.; 1347: Zowar, MES 3, 645. Zavar (C4,2). 2? Szovád psz., MVV Hont 45. Gyerk (D6,2) h. 3? 1224: Zoac, 1422: Zowat, Cs. 3, 632. Bányaszovát (E3,1). 4? 1332—7: Zowad, VMO 1/1, 327. Hajdúszovát (F12,2). 5? 1469: Zohanhegh, 1534: Zowarhegh, Jakó 215. Bogdászovárhegy (F13,1). 5. a? 1688: Szovár hegy, Schram 38. Szalárd (F13,16) v. 6? 1487: Zowarhegh. Cs. 1, 585. Almás (F14,2) h. 7? 1213: Zuat, VR 172. A.- és F.-szovát (G17,1). 8? 1266: Suat, Gy. 1, 900. Talán a G—H 8—9 mezőben.

Türk A Kárpát-medencéről keletre volt birodalom (török nyelvű) népének neve. Több külföldi forrás (Cont. Georg. mon., KP: Τοῦρχοι; Liudprand: Turci) türk néven említi

a magyarokat. Szn.-i megfelelői: 1138: Turcu, MNy 32, 132.; 1279: Turuck, HO 7, 173. Török eredetű szó, jelentése 'erő'. Tájnylevi türk szavunk a kürt szó hangátvetéses formája. Adattárunkba nem vettük fel azokat a hn.-eket, amelyek valószínűleg az oszmánli törökök nevével kapcsolatosak. A Türkös hn.-: alakok viszonya a *Turch-névhez nem világos (Keletmo. 207.).

1. 1239: Thewreker, Thewreker, ÁÚO 7, 72., 73. Viss (C12,1) v. 2. 1245: Turk m. Bakács 93. Bernecebaráti (D6,3) h. 3. 1055: Turku, TihAl. 9.; 1229: Kiralturky, 1436: Thewrek, Cs. 2, 653. Balatonendréd (G5,2) h. 4. XIX. sz.: Türkös, Kaáriné 35. Szeghalom (G11,1) h. 5. 1364: Turek, 1444 k.: Thewrewk, Cs. 5, 143. Csígmó (J15,1) v. 6. 1366: Turchfalua, 1460: Therkes, Árvay 86. Türkös (J20,1).

Kazár A kazár birodalom (török nyelvű) lakóinak neve. An.: gentes, qui dicuntur Cozar. Csn.-ként szerepel: 1389: Nicolaus Cazar, ZsiO 1, 94. Talán 'kőborló, nomád' jelentésű török szóból ered. A szláv kozar szó 'kecskepásztor' értelmű. Kazár (Sz.-Sz. fn. 1, 131.) és Kozári csn.-ek (Zala fn. 241.) ma is szerepelnek névadóként. Ezeket, valamint a további vizsgálatot igénylő Kozara és Kozarica hn.-eket (1396: Kozara, ZsiO 1, 486.; Iványi 2, 139.; L. 1, 342.) igyekeztünk kirekeszteni adattárunkból. Kazár hn.-ek összeállítását l. T 28, 55—56.; HMK 238.; Sz 92, 61.

1? 1718: Kozáriska, Schram 91. Sóvár (A11,6) h. 1. a? 1668: Kozarka hegy, Ila 2, 164. Csetnek (B9,2) h. 1. b. 1774: Kozár sző., Schram 79. Szentgyörgy (C3,2) v. 2. Kozárowce, L. 1, 342. Garamkovácsi (C6,2). 3. Kozár d. ZONF 6, 27. Ilk (C13,1) h. 4. 1413: Kozard, Cs. 1, 102. Kozárd (D8,1). 5. 1406: Kazar, Cs. 1, 100. Kazár (D8,2). 6. 1864: Kazár-verő e. Heves fn. 1, 125. Recsk (D9,2) h. Azonos lehet ezzel: 1555—6: Kozár, D. 2, 179. 7. 1335: Kožar, Cs. 1, 479.; 1398: Kozardeghaza, Maksai 159. Nagykároly (E14,1) h. 8. 1283: Kazaar, Cs. 2, 762. Söpte (F2,1) h. Kozárpatak, FE 4, 121. Tömörd (F2,2) v. 9. 1469: Kozar, Cs. 3, 335. Etyek (F6,1) v. 10. 1205—1235: Kozar, +?1261: Kazarwar, Kádár 4, 429. Kozárvár (F17,1). 11. 1379: Kozar, Cs. 3, 73. Bázakerettye (H2,2) h. 12. Kozár d. Pesty 1, 180. F.-hrascán (I1,2) h. 13. 1554: Kiskozár, Káldy-Nagy 61. Barátúr (I5,2) v. 14. 1330: Kazar, Cs. 3, 437. Egyházaskozár (I5,3). 15. Kozarevecz, L. 1, 342. Kozarevac (J3,1). 16. 1332—7: Kusar, Kosar, Gy. 1, 330. Nagykozár, Kozármisleny (J5,1). 17. Kozar, L. 1, 342. Resnik (K1,1) h. 18. Kozarevecz, L. 1, 342. Kozarevac (K3,1). 19. Kozaracz, L. 1, 342. Kozarac (L1,2). 20. 1428: Kozarocz, Cs. 2, 326. Levanjska Varošhoz (L5,2) tartozott. 21. Kozar, Krassó 2/2, 272. Valeadény (L13,1) h. Román nyelvkörnyezetben.

Kavar A kazárok ellen fellázadt, tőlük elszakadt s a honfoglalás előtt a magyarokhoz csatlakozott három törzs (néprész) neve. KP: Káβaqoi; Ann. Admontenses: Cowaris [plur. abl.]. Szn.-i megfelelője: 1202—1203 k.: Coboarcz, RA 202. Ismeretlen eredetű szó; 'lázadó' jelentésű török szóból történő származtatása nem meggyőző. Kavar 'kever' szavunk szóvegyüléssel keletkezett. A -b-t mutató hn.-ek ide vonása problematikus. További vizsgálatot igényel a Kavaran (Krassó 2/1, 253—254.) és a Kabarica, Kabarika (Erd. Népei 4, 28.; Годуновск 14, 647.) hn.-ek eredete. Kavar hn.-ek összeállítását l. MNy 25, 88.; HMK 235—236.; Mo. népei 371. old. 6. jz.

1. 1318: Korarch [v: Kovarch], CD 8/2, 173. Kovárc (C5,1). 2. 1257: Koar, Bakács 142. Kóvár (D7,1). Ide vonható: 1244: Kuarzeg, Bakács 144. 3. Kabarc pallag, Nyr 45, 190. Helemba (E6,1) h. 4. Kuvar d. Nyr 9, 239. Ocfalva (I19,1) h. 5? Gabar psz. Hnt. 1882. Drávafok (J4,1) h.

Orosz Az orosz állam (szláv nyelvű) lakóinak neve. Mo.-i latin nevük: An.: Rutenorum [plur. gen.], Ruthenis [plur. abl.]; KS: Ruthenorum [plur. gen.]; Kr.: Ruthenos

[*plur. acc.*], *Ruteni. Szn.-i megfelelői: +1086: Uruzdi, PRT 8, 269.; 1217: Vruz, HO 7, 6. A név végső forrása az északi germán, hozzánk a törökből került. A névadás indítékai — akár Orosz csn.-ból (Zala fn. 115.; H.-B. fn. 1, 10.), akár etnikumot (és vallást) jelölő orosz köznevünkéből (Heves fn. 1, 90.; H. Fekete 27.; 1211: Horozcueh, PRT 10, 516., LK 26, 32—42.) — máig adottak. A Ruszkinóc és Rusza p. hn.-ek aligha vonhatók ide (L. 1, 568.; Nyr 43, 375.). Orosz hn.-ek összeállítását l. HonfMg. 156—157.*

1. 1414: Orozfalu, Cs. 1, 305. Talán Szorocsin (X12,1). 2. 1419: Orozka, Cs. 1, 358.; 1427: Orozfalu, Cs. 1, 395. Oreszka (A12,1). 3. Ruszka, L. 1, 369. Oroszruszka (=Zemplénoroszi; A13,1). 4. Orosz Patak, L. 1, 295. Oroszpaták (A13,2). 5. 1329: Rrwzk, 1473: Rrwkocz, Trencsén vm. 182. Ruszkóc (B5,1). 6. Divény-Oroszi, L. 1, 136. Divényoroszi (B7,1). 7. 1303: Rupka [o: Ruzka], Gy. 1, 137. Régeteruszka (B11,2). 8. 1387: Ruseen, 1427: Rusyn, Cs. 1, 308. Óruszin (B11,3). Ide vonható: 1683: Ruszka szá., Schram 83. Lemes (B11,1) v. 9. 1390: Orozfalu, Cs. 1, 358. Morva (B12,1) v. 10. 1414: Kisruszka, 1468: Nagh-Rrwzka, Cs. 1, 361. N.- és K.-ruszka (B12,2). 11. 1400: Orozfalu, Cs. 1, 395. Lakárt (B13,1) v. 12. 1419: Rrwzkoch, Cs. 1, 398. Ruszkóc (B13,2). 13. 1332—7: Ruska, Cs. 1, 398. Dobóruszka (B13,3). 14. XIV. sz.: Orozfalu, Cs. 1, 418. Ruszkóc (B14,1). 15. 1280: Wrz, 1360: Vruzi, Gy. 1, 126. Gönc (C11,1) h. 16. 1220: Vrucza, 1221: Rvzka, Gy. 1, 136. Göncruszka (C11,2). 17. 1325: Orozdere pi., AO 2, 230. Kék (C12,2) h. 18. 1398: Orozfalu, Cs. 1, 419. Sarkad (C14,1). 19. 1260: Vruzy, Gy. 1, 546. Sárosoroszi (C14,2). 20. 1360: Orozfalu, Cs. 1, 418. Oroszvég (C14,3). 21. 1674: Orosz patak, Béláy 153. Huszt (C15,1) h. 22. 1240: Vruzwar, Cs. 3, 676. Oroszvár (D3,1). 23. 1293: Vruzy, Gy. 1, 464. Nemesoroszi (D6,4). 24. 1269: Wruz, Gy. 1, 464. Oroszka (D6,5). 25. 1346: Vruzd, Cs. 1, 104. Mohora (D7,2) v. 26. Nagy-Oroszi, L. 1, 482. Nagyoroszi (D7,4). Talán ide vonható: 1562—3: Nagy-Oroszfalu, D. 1, 132. 27. 1357: Rvzka, Maksai 203. Kántorjánosi (D13,1) h. 28. Oroszi hát, P. 39, 19. Angyalos (D14,1) h. 29. 1324: Vruzy, Maksai 186. Vámosoroszi (D14,2). 30. 1373: Orozviz, 1390: Orozfalu, 1411: Rrwko, 1442: Ruskova, Béláy 188. Visóoroszi (D17,1). 31. 1394: Orosz, Cs. 1, 14. Talán Kisoroszi (E7,1). 32. 1332—7: Orozi, Cs. 1, 68. Gyöngyösoroszi (E8,1). 33. 1333: Oroz, Gy. 1, 796. Szentistván (E10,2) h. 34. 1411: Orozfalu, MVV Szatmár 135. Oroszfalu (E15,1). 35. 1411: Orozfalu, Maksai 185. Kékesoroszfalu (E16,1). 36. 1232: Vrusey, ÁÜO 6, 503. Mór (F5,1) v. 37. Rus, Petri 3, 427. Galponya (F15,1) h. 38. 1410: Utraque villa Ruthenorum, Kádár 5, 310. A.- és F.-oroszfalu (F17,2). 39. Reussen, Oroszborgó (F18,1) német neve, HonfMg. 260. 40. 1412: Rewsyndorff, US 3, 530., Mittelstraß 98. Szeretfalva (F18,2). 41. 1326: Vroz-földe, Veszpr. Reg. 76. Az F4—5, G4 mezőkben. 42. 1288: Vruzy, Cs. 3, 245. Oroszi (G3,1). 43. 1478: Orozy, Cs. 2, 633. Szabadhídvég (G5,3) h. 44. 1279: Vrws, Gy. 1, 649. Gyapjú (G12,1) h. 45. 1421: Orozthelek, Jakó 310. Körösszegapáti (G12,2) h. 46. 1220: Vruz, Gy. 1, 649. Okány (G12,3) h. 47. 1291—4: Vruzteluk, Gy. 1, 649. Sonkolyos (G14,1) h. 48. 1677: Kisoroszi, Kádár 5, 162. Melegföldvár (G17,2) h. 49. 1297: Oruzfaya, 1349: Wruzfa, 1429: Orozy, Cs. 5, 390. Oroszfája (G17,3). 50. 1453: Alsoorozi, Felseworozy, Cs. 5, 723. A.- és F.-oroszi (G18,1). 51. 1381: Orutzfalu, Cs. 5, 723. Marosoroszfalu (G18,2). 52. 1319: Vruzfolu, Cs. 5, 723. Oroszidéc (G18,3). Román neve Rusi. 53. Görgény-Oroszfalu, L. 2, 105. Görgényoroszfalu (G18,4). 54. Orozy, Iczkovits 60. Oroszi (H17,1). 55. Oroszvíz, Orbán 4, 190. Várhegy (H18,2) h. 56. 1403: Orozy, Cs. 2, 633. Kaposvár (I4,2) h. 57. 1431: Oroz, Orozy, Cs. 3, 340. Bática (I7,1) h. 58. Reussdorf, Kund (I18,1) német neve, Keletmo. 223. 59. 1600: Oroszfalu, SzO 4, 146. Kézdioroszfalu (I20,1). 60. 1698: Oroszfalu, Bogáts 56. Árkos (I20,2) h. 61. 1322 k.: Oroztew,

Zichy O. 1, 162. Bátmonostor (J7,1) h. 62. 1360: Wruzthelek, Cs. 1, 700. Szanád (J9,1) v. 63. 1367: Apaty a. n. Vruzfolu, Cs. 5, 119. Azonos lehet ezzel: 1520—1: Oroz a. n. Rws, Cs. 5, 119. K.-barcsa és Alpestes között (J15,2). 64. 1424: Ruz, US 4, 218. Rűsz (J17,1). Német neve Reussen, román neve Ruși. 65. 1380: villa Ruthe-nica, US 2, 530. Rosszcsür (J17,2). Német neve Reussdörfchen. 66. 1290—5: Ruhemark, US 1, 168. Szerdahely (J17,3). Német neve Reussmarkt. 67. 1353: Oruzy, Cs. 2, 513. A J—K 5—6 mezőkben. 68. 1295: Wruzy, Cs. 2, 399. Brešće (K6,1) h. 69. 1332—7: Huruzi, Cs. 2, 128. Kisorosz (K10,1). 70. Vruzi, Cs. 2, 55. Utvin (K11,1) v. 71. Ruzska m. L. 2, 122. ~ (K14,1). 72. 1453: Orozfalw, 1470: Rws, Cs. 5, 119. Rus (K15,1). Román neve Ruși. 73. 1430: Rwzka, Cs. 2, 60. Ruzska (L14,1). 74. 1421: Rus(s)olch, Turchányi 1/1, 261. Ruzova (M12,1).

Varang Az északi varégok neve. Szn.-i megfelelője: 1138: Warang, MNy 32, 132. A név végső forrása az északi germán, hozzánk török közvetítéssel juthatott. Varang hn.-ek összeállítását l. Sz 92, 577.

1. 1193: Varung. Varang, Cs. 2, 654. Nagycsepely (H4,2) v. 2. 1138: Warang, Cs. 3, 456. Várong (H5,2).

Görög A bizánci birodalom (görög nyelvű) lakóinak neve. Mo.-i latin nevük: Hartvik: Greorum [plur. gen.]; An.: Greci; KS: Graeci; Kr.: Greci. Talán e névvel egyeztethe-tő a Gerec nemzetség (Kar.: Gerech E.) neve. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név végső forrása görög szó, a magyarba latin— szláv közvetítéssel került. 'Dörög, páro-sodik, gurul' jelentésű görög szavunk hangutánzó eredetű. Görög csn.-ünk (Haan 1, 122.), etnikumot (DDMÉ 1966—1967. 511.; Árvay 182.), sőt vallási hovatartozást (1399: Geregyghaz, Cs. 2, 485.; P. 38, 52.) jelentő görög köznevünk mai napig név-adási indítékát adja Görög- hn.-einknek. Kérdéses, hogy a görög népnév korai hn.-i megfelelőit a G(e)réc hn.-ekben kereshetjük-e. Görög- előtagú hn.-ek listáját l. II. OK 3, 98.; G(e)réc hn.-ek összeállítását l. MNy 44, 107—113.

1? Göröcpusztá, Hnt. 1944. Érsekvadkert (D7,23) h. 2. An.: portus Greorum, Alpár (G9,1) h. 3? 1238: Giezi, PRT 1, 759. Somogyacsa (H5,25) v. 4. 1407: Gerech, ZsiO 2/2, 11.; 1501: Gerecz, Körösmegye 76. Talán Gradec (J2,1). Mindenesetre Csázma (K2,2) v. 5. 1467: Gerecz, Cs. 2, 573., 608. A J4 mezőben. 6. 1441: Gerecz, Cs. 2, 485. Bogdása (J4,2) h. 7. 1296: Grech, Gy. 1, 307. Újpetre (J5,2) h. Azonos lehet ezzel: 1330: Gerechygh, Gerechyghy m. Gy. 1, 307. 8. Gerechátmajor, Hnt. 1962. Kölked (J6,16) h. 9. 1242: Grech m. Sm. 4, 172. Zágráb (K1,2) h. 10. 1334: Grech, Körösmegye 85. Removac (K4,1) v. 11. + 1228: Gerech, Gy. 1, 307. Aszuágy (K5,1) h. 12. 1332—7: Gerech, Cs. 2, 310. Ivankovo (L6,1) v. 13. An.: in portu Greci; 1325: Gerech, Gy. 1, 221. Bácsnovoszele (L7,1) v. 14. 1421: Gerech, Cs. 2, 101. Talán az L12—13 mezőben. 15. 1334: Gerech, Cs. 2, 245. Az L—M 8—9 mezőben. 16. 1193—1196: cum casali Greorum; Theiner 1, 10.; 1275: Gyrekmezev, Cs. 2, 311. Grk (M7,1).

Bolgár A Volga és a Duna mentén élt nép neve. An.: terra Bular. Ide vonható a mondai Belar (KS) szn. Mo.-i latin nevük: Leg. minor S. Stephani regis: Bulgarorum [plur. gen.]; An.: Bulgarii, Bulgari; KS: Bulgarorum [plur. gen.]; Kr.: Bulgari. Szn.-i megfelelői: 1138: Bulgar, MNy 32, 205.; 1342: Bulyar, AO 4, 187. A név 'keverék' jelentésű török szóból ered. Bojár szavunk többszörös átvételű jövevényszó. Végső forrása török, hozzánk román (boér, bojár) és német (bojár) közvetítéssel jutott. A 'bolgár-szláv' jelentésű schei régi román szó. A bolgár (szász Belger 'bolgár-szláv') népnév összetett szóban (-telep: MVV Torontál 33.; -mart: Orbán 3, 52.; -mező:

Bogáts 58., 66.; -erdő: MNy 11, 82.; német nyeluterületen Erdélyben: -gass: HonfMg. 177.) feltehetően új(abb) kori bolgár betelepülés emlékét őrizheti. Kertészettel jelölő Bulgár (Zala fn. 531.) vagy Bulgár- (Sz.-Sz. fn. 1, 19., 41.; MNy 9, 193.) hn.-eink alig néhány évtizedesek, mutatják a bolgár szó jelentéstágulását ('!-ertész'). Újabb korból ismert Bojár- hn.-eink csn.-i eredetűek is lehetnek. Bolgár (Bolyár) hn.-ek összeállítását l. Sz 92, 72.

1. Bolyarka, L. 1, 240. Boglárka (X11,1). 2. 1291: Balar, 1435: Bolyar, Cs. 1, 291. Bolyár (B11,4). 3. 1435: Bolgarom, Cs. 1, 95. Bolgárom (C8,2). 4. Bujár-telep, MVV Nógrád 58. Kalonda (C8,3) h. 5. Bojár oldal, P. 12, 482. Tardona (C10,1) h. 6. Bujár szá., r. P. 12, 126. Sajószentpéter (C10,2) h. 7. Bojár e. P. 12, 178. Hangács (C10,3) h. 8. A.- és F.-bojár szö., Nyr 8, 96. Abaújszántó (C11,19) h. Ide vonható: 1674: Bolgar [?] E., Schram 9. 9. 1570: Bolgár Pil f., Fekete L. 47. Alsópél (D6,6). 10. 1268: Bolar, Cs. 3, 496. Nagymegyer (E4,1) v. 11. 1562—3: Bolgár f., D. 1, 144.; 1690: Bulgár, Galgóczy 3, 101., 107—108. Szentendrie (E7,2) v. 12. Bojár psz. Hnt. 1882. Téglás (E12,6) h. 13. 1410: Bolyar, Cs. 1, 512. Nádudvar és Püspökladány között (F11,2). 14. Bulyár, Nyírsid (F15,2) román neve, L. 2, 24. 15. Bulgar, Nyirmon (F15,3) román neve, L. 2, 24. 16. 1284: Bolgar, Balázs 13. Papfalva (G16,1). 17. 1426: Bolyar, Cs. 3, 321. Harta (H7,1) h. 18? 1561: Bolgárfalva, TT 1895. 364.; 1643: Bolgarffalwa, Kandra 1, 514. Polgárfalva alakokat l. Kozma 29.; Tört. Adattár 1, 371. 19. Kisbojár d. Nyr 7, 336. Fajszt (I7,2) h. 20. 1722: Bojárhalm, Szeged 17. Domaszék (I9,1) h. 21. 1303: Bolgarchergewd, 1388: Bolgarfalu, Iczkovits 52. Kiscserged (I17,1). 22. 1596: Bolgárszeg, 1628: Bolgár, Bogáts 58., 59. Dálnok (I20,3) h. 23. 1473—4: Bolyar, Cs. 2, 475. Sellye (J4,3) v. 24. 1398: Bolgarzekes, Iczkovits 60. Örményszékes (J17,4). 25. Belgerei, HonfMg. 177. Rozsnyó (J19,1) külvárosa. 26. Bolgárszeg, Orbán 6, 342. Brassó (J20,2) külvárosa. Román neve Schei, Keletmo. 274. 27. K.- és N.-bojár, P. 4, 240. Egyházasharaszti (K5,2) h. 28. Bajár psz. Hnt. 1882. Kopács (K6,2) h. 29. 1438: Scley, 1493: Skey, Cs. 5, 139. Szejvaspatak (K14,2).

Nándor A dunai bolgárok magyar neve. Gardizi: n. n. d. r. Szn.-i megfelelői: + 1086: Nandir, PRT 8, 270.; 1334: Nandor, AO 3, 88. 'Tiz nyíl, tíz törzs' jelentésű török szó (az onogur népnév) származéka. A csak új(abb) korból ismeretes Nándor hn.-eket illetően nehezen hárítható el a Nándor keresztnévből (mely a XIX. sz.-ban alakult a Ferdinándból a Sándor mintájára) való eredet gyanúja. Azon esetekben, amikor ez számunkra megállapítható volt (MVV Temes 117—118.), a közléstől eltekintettünk. Nándor hn.-ek összeállítását l. MNy 5, 311—313.; Keletmo. 177.

1. Nándorvölgy, MVV Gömör 80. Pohorella (B9,3) h. 2. Nándorhalom psz. MVV Hont 68. Terpény (C7,1) h. 3. A.- és F.-nándor psz. MVV Gömör 89. Rimaszécs (C9,1) h. 4? Lándorgócz, L. 1, 369. Dercsika (D4,3) h. 5. 1278: Nandor, Cs. 1, 104. Magyaránándor (D7,3). 6. 1268: Nandur, Cs. 3, 508. Hetény (E5,1) h. 7. Nándor psz. Károly 3, térképmelléklet. Máty (E6,2) h. 8. 1400: Nandorfeld, 1434: Nandor, Cs. 1, 32. Pécel (F7,1) v. 9. Nándor psz. MVV Bihar 57. Sárretudvari (F11,3) h. 10. Landor-hegy, Zala fn. 109. Zalaegerszeg (G2,1) h. 11. Nándori-út, Zala fn. 231. Pakod (G3,2) h. 12. Nándor-ma., MVV Somogy 171. Szabadhidvég (G5,3) h. 13. + 1075: Nandirdi salices, Gy. 1, 898. Alpár (G9,1) h. 14. 1413: Utraque Nándord, Cs. 2, 631. Szőlőkislak (H4,3) h. 15. + 1075: Nandurtou pi Gy. 1, 898.; 1864: Lándor, NNy 1, 235. Szegvár (H9,1) h. — + 1037: Nandur pi., PRT 8, 225. A 13. vagy a 15. számú hn.-ek egyikével azonos. 16. 1311: Nandurlaka, 1443: Landor, Iczkovits 60. Lándor (H17,2). 17. 1805: Landor, Makó 194. Makó (I10,1) h. 18? 1405: Nandrest, Turchányi 1/1, 253. Kossovica (J14,1) h. 19. 1330: Nandor, Cs.

5, 114. Nándor (J15,3). 20. 1471: Nandorthelek, Cs. 2, 53. Hodoshoz (K12,2) tartozott. Ezzel lehet azonos: 1395: Nándortelke, ZsiO 1, 451. 21. Nándorhegy, Hnt. 1882. ~ (K14,3). 22. 1417: Nandor, Cs. 2, 250. Az L—M 8—9 mezőben. 23. Kr.: Alba Bulgarica, Nandorfeirwar; 1388: Nadurfeyrwar, CD 10/1, 413. Rágrad (M10,1).

Bercel Kaukázus vidéki nép és volgai bolgár törzs neve. Szn.-i megfelelője: 1238: Berchel, ÁÜO 7, 59. Bercel tájszavunk jelentése 'meghág, megüz, megugor', berceles szavunké pedig 'bozótos'. Bercel hn.-ek összeállítását l. Sz 92, 74.

1. Berczel d. P. 1, 54. Alsóvadász (C10,4) h. 2. 1335: Berczel, Mező—Németh 120. Tiszabercel (C12,3). 2. a. 1570: Berczelli tho, Schram 32. Oroszvég (C14,3) v. 3. 1441: Alsoberscely, 1468: Felsew Berczel a. n. Nagh Berczel, Cs. 1, 95. Bercel (D7,4). 4. 1448: Berczel, Cs. 3, 495. Tata (E5,2) v. 5? Verczel, MVV Heves 159. Heves (E9,1) h. 6. Berczel-fok, P. 19, 316. Újlőrincfalva (E10,3) h. 7. 1482: Berczel, Cs. 1, 25. Ceglédbercel (F8,1).

Székely Kelet-Erdélyben lakó (magyar nyelvű) nép neve. Kr.: Zekul, Secul, Zekel. Mo.-i latin nevük: An.: Siculi, Siclis [plur. abl.; !], Sycli [!], Sjcli [!]; KS: Zaculi; Kr.: Zaculi, Zekuli, Zekeli, Siculi, Syculi. Szn.-i megfelelői: +1086: Scicul, PRT 8, 271.; 1211: Sicula, PRT 10, 507. Török eredetű név; származtatták 'herceg', 'szökevény' jelentésű szavakból, illetve a volgai bolgárok eszkil törzsének nevéből. Székelyhn.-eink tekintélyes része az új(abb) kori Székely csn. származéka (Ördöngösfüzes 34.; Szeg. Ped. Főisk. Évk. 1958/1, 141.). Sem ezeket, sem pedig azon Székelyhn.-eket nem vettik fel adattárunkba, amelyek a székely népességre utaló újabb alakulatoknak látszanak (Orbán 1, 170.; Pesty 1, 302.), jóllehet a hn.-ek keletkezési korát illetően a pontos szétválasztás csaknem megoldhatatlan feladatot jelent. Székelyhn.-ek összeállítását l. T 28, 57—58.; Györffy Gy. 43. (térképes ábrázolással; e térképet l. még MTSz 2/4, 563.); Moór 102.

1. 1460: Zekelfalwa E. Cs. 1, 267. Szlatvin (A10,7). 2. Székelyfalva vel Székely-Boldogasszonyfalva, L. 1, 627. Székelyfalva (B3,1). Szlovák neve Sekula. 2. a. 1717: Szekely felé, Schram 90. Lemes (B11,1) v. 3? 1468: Felsew Zewkel, Bakács 93. Bernecebaráti (D6,3) h. 4. 1284 k.: Zekul, Mező—Németh 116. Székely (D12,1). 5. 1333: Zekuluth via, Gy. 1, 805. Mezőszemere (E10,4) h. 6. 1380—3: Zekul, Cs. 1, 34. Tárnok (F6,2) h. 7. 1278: Zekulhyd, Gy. 1, 666. Székelyhid (F13,2). 8. 1644: Székely út, Kádár 2, 192. Betlen (F17,3) h. 9. 1213: Scecul, 1291—4: Zekulteluk, Gy. 1, 666. Székelytelek (G13,1). 10. 1572: Zekelj Telek, 1644 előtt: Az Székely pataka mellett, Kalotaszeg 1, 6. Bánffyhunyard (G15,2) h. Ide vonandó: 1792: A Székely szá., Kalotaszeg 1, 45. Kalotadámos (G15,3) h. 11. 1461: Zekelyo, 1477: Zekel Jo, Cs. 5, 405. Székelyó (G15,4). 12. Secuiul, Petri 3, 148. Bogdánháza (G15,5) h. 13. 1379: Zekulay, 1551: Székelyaly, Kádár 4, 373. Kisszék (G17,4). 14. Székelyhid, Nyr 28, 383. Bazéd (G18,5) h. 15. 1477: Zekel, Kovachich 221. A G—I 2—3 mezőben. 16. 1428: Alsowzekel, Felsewzekel, Cs. 3, 450. Szakcs (H5,3) v. 17. 1220: Zecul, VR 253. Részei: Parasztzekul, Louazscekul, Pispukzekel, Cs. 3, 450. K.- és N.-székely (H6,2). 18? 1332—7: Sicula, Cs. 1, 744. Sikula (H12,1). 19. 1496: Zekelfalwa, SzO 1, 284. Marosvásárhely (H18,3) külváros. 20. 1350: Sz. Király, vulgo Székelyháza, CD 9/7, 106. Marosszentkirály (H18,4). 21. Székelyszállítás, L. 2, 135. ~ (H18,5). 22. 1443: Zekel, Cs. 3, 450. A H—I 5—6 mezőben. Talán önállóan tekinthető. 23. 1884—1914: Székeli psz. Flach 18. Dusnok (I7,3) h. 24. Székely szá. Tápe 871. Tápe (I9,2) h. 25. Új-Székely, L. 2, 134. Újszékely (I19,2). 26. Kis és Hosszú Szikil e., P. 5, 164. Pécs (J5,3) h. 27. 1389: Zekulzeg, Borovszky 2, 548. Székesút (J11,1) v. 28. 1391: Borzekeli, Cs. 2, 30. Szent-andrás (J11,2) v. 29? 1477 és 1468: Felsewzykellew, Felsewzekhel, Alsozykellew,

Alsozekhel, Cs. 2, 16. Temesrékás (J12,1) v. 30. Székelypataka, FöK 41, 475. Rákosd (J15,4) h. 31. 1494: Zekeltheleke, Cs. 2, 63. Csákova (K11,2) v. 32. 1432: Zekel, Cs. 2, 107. A K—M 10—13 mezőben. 33. 1445: Sekelfalwa, Cs. 2, 350. Az L5—8, M6—8 mezőkben. 34. 1404: Zekell, Cs. 2, 253. Az M 8—9 mezőben. Talán azonos ezzel: 1320: Zekultheluk a. n. Koyamlou, Cs. 2, 253.

Káliz Iráni nyelvet beszélő ázsiai (Aral-tó vidéki) khorezmiek (KS: Corosminis [plur. abl.]; Kr.: Corosmenis [plur. abl.]) magyar neve. 1111: Institores autem regii fisci, quos hungarice caliz vocant, Kálmán 42.; 1135: infra generationem Kaléz, CF 7/5, 103. E névvel egyeztethető a Kadar-Kalász (Kar.: Kadar-Kaluz) nemzetség nevének második része. Szn.-i megfelelői: 1138: Koaliz, MNy 32, 133.; 1213: Kaluz, VR 160. A név végső forrása az iráni nyelvek. 'Gabonafej szálkája, bajusza' jelentésű kalász szavunk (amely szintén tükröződik hn.-ekben: Kalászos psz., Hnt. 1882.) szláv eredetű. Adattárunkba nem vettük fel a problematikus Kalóca (Zala fn. 275.) és Kaláznó (1340: Kaloznya, Cs. 3, 432.) hn.-eket. Káliz hn.-ek összeállítását l. T 28, 59—60.; MNy 7, 168—169.; Mo. népei 440. old. 1. jz.; MNy 34, 168.; Sz 92, 64.

1. 1156: Qualiz, Sz 73, 181. Kalász (C5,2). 2. 1252: Kaluzer va. HO 6, 69. Bodrogolaszi (C12,4) h. 3. Kálóczi szigeti d. Unti 20. Györszentiván (E4,2) h. 4. 1449: Kaloz, Cs. 1, 13. Budakalász (E7,3). 5. Kalócvölgy, Nyr 35, 439. Veszprémvarsány (F4,1) h. 6. 1377: Kaloz, Cs. 3, 334. Vál (F6,3) h. Talán ide vonható: 1212: Kualuz va. HO 6, 9. 7. 1477: Kaloztheleke, Cs. 1, 583. Kárásztelek (F14,3). 8. Kálócza, L. 1, 284. Kiskutas (G2,2) h. Ide vonható: Kálóci-oldal szá., Kálóci-sűrű e., Zala fn. 97. Kávás (G2,3) h. 9. +1082: Kaluzdy, 1324: Kaluz, Cs. 3, 236. Peremarton (G5,4) v. 10. 1348: Kalaz, 1401: Kaloz, Cs. 3, 334. Káloz (G6,1). 11. 1426: Kalozfalua, Cs. 3, 67. Kálócfa (H2,3). 12. Kálóczivölgy d., P. 48, 75. Dunaföldvár (H7,2) h. 13. 1376: Kalozfalua, Cs. 2, 616. Gálosfa (I4,1) v. 14. +1077—95: Kaluzwt, Gy. 1, 708. Kunbaja (J8,1) h. Ide vonható: 1208: Caluzutu via, Gy. 1, 714. Bácsbokod (J7,2) h. — A lokalizációkra l. Flach (30., 32—35.) ettől eltérő véleményét. 15. Kálóc, Gy. 1, 312. Nagyharsány (K5,3) h.

Koroncó A kálizok mongol neve. Talán ezzel azonosítható a székelyek egyik ágának neve is (1508: Koroniza, Coroniza [ɔ: Koromza, Coromza], SzO 3, 171., 172.; 1509: Koroneza, SzO 3, 175.). Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. Koroncó hn.-ek összeállítását l. Sz 92, 64.

1. 1266: Kurumsou, Bakács 141. Kormosó (C7,2). 2. 1400: Koromszo, Cs. 3, 551. Koroncó (E4,3). 3. Koroncó e., szá., Zala fn. 95. Nemesapáti (G3,3) h. 4? Karánczó, Balaton 42. Balatonendréd (G5,2) h. 5. 1267: Koronzo, Cs. 3, 436. Regöly (H5,1) v. 6. Koromszó, P. 48, 174. Máza (I6,1) h. L. még M. Szoc. Int. Közl. 1, 308. 7. 1885: Koroncza, Bogáts 69. Sepsiszentgyörgy (I20,4) h.

Jász Az iráni nyelvet beszélő alán nép neve. Mo.-i latin nevük: KS, Kr.: Alanorum [plur. gen.]. Megkülönböztető névként szerepet: 1341: Paulo dicto Jaas, MES 3, 404. A név végső forrása az iráni nyelvek; hozzánk az oroszából került. Nyelvjárási jász köznevünk halfajta neve. Végső fokon nem zárhatjuk ki annak lehetőségét, hogy alábbi hn.-eink egyike-másika Jász csn.-ből ered. Ugyanakkor az sem valószínűtlen, hogy az itt közölt hn.-ek közül néhány a 'gát, szilip' — és esetleg 'kőrifsa' — jelentésű szláv szavakkal függ össze.

1. 1258: inferior Jechy, NyiK 8/5, 2. Jác (B5,2). 2. Jásztelep d. MvV Szabolcs 30. Ibrány (C12,5) h. 3. 1436: Jazfalua, Cs. 3, 502. Jászfalu (D5,2). 4. 1505: Jásztelek,

MVV Nógrád 89. Nagyoroszi (D7,5) h. Ide vonható: Jásztelek psz. MVV Nógrád 110. Rétság (D7,6) h. 5. Jászút, Kandra 2, 31. Gyöngyöstarján (D8,3) h. 6. 1477: Jazfalw, Cs. 1, 13. Piliscsaba (E6,3) v. 7. Jászhegy, P. 14/3, 92. Pilismarót (E6,4) h. 8. Jász d., Kecskés 18. Halmajugra (E9,2) h. 9. 1481: Alsowyz, Felsewwyz, Cs. 1, 583. Jáz (F14,4). 10. 1561: Jaaz, Tört. Adattár 1, 372. A G—H 10—11 mezőben. 11. Jáz, Nyr 43, 374. Abrudbánya (I15,2) városrésze. 12. Jásfalva vel Jászfalva, L. 2, 61. Jásfalva (I19,3). 13. 1714: Jásztó, Bogáts 63. Komolló (I20,5) h. 14. Jászu, Krassó 2/2, 251. Tomest (J13,1) h. Román nyelvkörnyezetben. 15. Jás vel Jaás iuxta alios Jász, román neve Jaszu, L. 2, 61. Jás (J19,2). 16. 1480: Jaz, Cs. 2, 43. Jász (L13,2).

Oszlár *Az iráni nyelvet beszélő alán nép neve. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név végső forrása az iráni nyelvek, hozzánk törökös alakjában került. Oszlár hn.-ek összeállítását l. MNY 17, 211—212.; Mo. népei 439. old. 5. jz.; Sz 92, 66.*

1. 1278: Ozlar, ÁÚO 4, 171. Kürtös (C7,3) h. 2. 1323: Vzlar, Gy. 1, 797. Oszlár (D11,1). 3. 1220: Uzlar, 1261: Ozlar, Mező—Németh 122. Tiszaeszlár (D12,2). 4. 1426: Ozlar, Cs. 1, 32. Tápiósáp (F7,2) h. 5. 1416: Ozlar, Cs. 2, 633. Balatonkeresztúr (H3,2) h. 6. 1229: Azalar, 1275: Ozlar, Cs. 2, 633. Igal (H5,4) v. 7. 1332—7: Ozlar, Cs. 2, 55. Folya (K11,3) v.

Varsány *Az alánok magyar neve. 1075: qui wosciani dicuntur, MES 1, 58. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név végső forrása az iráni nyelvek, hozzánk török köztetítéssel került. Varsány hn.-ek összeállítását l. T 28, 61—62.; Mo. népei 460—461. Varsány hn.-ek térképes ábrázolását l. Hóman 80—81. és 88—89. old. között melléklet.*

1. 1280 k.: Wosyan, Bakács 217. Hontvarsány (C6,1). 2. 1214: Vosian, Maksai 231. K.- és N.-varsány (C13,2). 3? 1270: caput potok Varsan, Bakács 193. A.- és F.-szelény (D7,7) h. 4. 1319: Wosyan, AO 1, 529. Szécsény (D8,4) v. 5. 1415: Wassan, Cs. 1, 111. Verseg (E8,2) h. 6. 1337: Wossyan, AO 3, 318. Visznek (E9,3) h. 7. + 1002: Vuosian, PRT 1, 590.; 1237 k.: Vosyan, Cs. 3, 259. Veszprémvarsány (F4,1). Ide vonható: 1237 k.: Liquiuosian, Cs. 3, 562. Bakonypéterd (F4,2) h. 8. 1318: Vosyan, Cs. 3, 356. Martonvásár (F6,4) v. 9. 1281: Wosyan, Cs. 1, 37. Dunavarsány (F7,3). 10. 1402: Wassan, Cs. 1, 666. Szolnok (F9,1) h. 11. 1257: Vosyan, Cs. 2, 807. Jánosháza (G3,4) h. 12. 1321: Wassaneghaz, Gy. 1, 515. Dévaványa és Gyoma között (G11,2). 13. 1322: Wosyan, Gy. 1, 689. Komádi (G12,4) h. 14? 1332—7: Wasand, Gy. 1, 690. Vasand (G13,2). 15. + 1256: Wosontou, 1563: Wassanto, Borovszky 2, 876. Makó (I10,1) h. 16. 1213: Vosian, VR 188. Ó- és Újfazekasvarsánd (I12,2). 17. 1580: Varsán, D. 1, 329. Zalavár (H3,3) v. 18. 1213: Vosian, Gy. 1, 689. Sarkad (H11,1) h. 19. 1332—7: Vosian, Cs. 1, 748. Gyulavarsánd (H12,2). 20. 1276: Wosyan, ÁÚO 9, 152. A H—J 3—4 mezőkben. 21. 1865: Varsány r., d., Gy. 1, 403. Királyegyháza (J5,4) h. Ide vonható: 1542: Warsan, M. Szoc. Int. Közl. 1, 319. Helesfa (J5,5) v. 22. 1181: Vosian, Gy. 1, 402. Pécsudvard (J5,6) h. 23? 1288: Wersend, Gy. 1, 406. Versend (J6,1). Talán azonos ezzel: 1554: Varsán E. D. 2, 169. 24. + 1256: Wasian, Gy. 1, 876. Szanád (J9,1) h. 25? 1350: Worsan, Cs. 2, 431. Pleternica (L4,1) v. 26. 1338: Wossyan, Cs. 2, 121. Szerb- és Horvátbóka (L10,1) v. 27. 1237: Oziun, ÁÚO 7, 28.; 1498: Ozyan, Cs. 2, 250. Ruma (M9,1) v.

Besenyő *A IX—XI. századi magyaroktól keletre élt nép neve. A székelyek egyik ágának neve is (1548: Bessenijew, SzO 3, 294.). Mo.-i latin nevük: Leg. maior S. Stephani regis: Bessos [plur. acc.], Bissenos [plur. acc.]; An.: Picenatis [plur. abl.], Bissenos*

[*plur. acc.*], *Byssenorum* [*plur. gen.*]; *KS: Bessi; Kr.: Bissos* [*plur. acc.*], *Bessi, Bisseni, Besseni*. *Szn.-i megfelelői: +1086: Beseneu, PRT 8, 270.; 1138: Bessenehdi, MNy 32, 56. A név török eredetű. Mivel a besenyők falvai, birtokai nem szükségszerűen kaptak Bessenő nevet (+1075: uillam bissenorum ..nomine Tazzar, MES 1, 54.; 1261: Balkun-Dob föld, korábban terra Bissenorum, CD 7/3, 41—42.), ezért mindazon adatok (1067 k.: ad puteum Bissenorum, ad sepulturas Bissenorum, ÁÜO 1, 24.; 1224: silva ... Bissenorum, US 1, 35.) felsorakoztatásától el kellett tekintenünk, amelyek esetében nem tudtuk megállapítani: vajon a pillanatnyi (alkalmi) birtokjogot kifejező minősítésről van-e szó, avagy már állandósult hn.-ről. Nem vettük fel adattárunkba azon Besenő- hn.-eket sem, amelyek bizonyosan a középkori Besenő csn. (Körösmegye 18.; Cs. 3, 363.) származékai. Nem soroltuk fel a másodlagosnak tekinthető Bes(s)enyei- hn.-eket (Ila 2, 592.; MVV Temes 48.). Besenő hn.-k összeállítását l. Gyárfás 2, 101.; FE 2, 229—234.; FE 9, 65—90.; MNy 27, 145—147.; Mo. népei 437—438. old. 6. jz.; KCsA 1 (kieg.), 404—431.*

1. 1454: Bessenőfalva, TT 1896., 518. Besenőfalva (A7,1). 2. 1323: Besenyew, Bezenew, Trencsén vm. 167. Pecsényéd (B5,3). 3. 1464: Bessenew, Gy. 1, 435. Felsőbesenő (B7,2). 4. 1510: Besenye, Sz 72, 503. A.- és F.-récsény (C4,3) h. 5. 1216: villa Byssenorum, NyiK 8/29, 2. Pecsened (C4,4). 6. Pecsényicz, L. 1, 500. Hontbesenő (C6,3). 7. 1293: Besenew, Gy. 1, 758. Ládbesenő (C10,5). 8. Besenye e., P. 1, 546. Regécke (C11,3) h. 9? Pecsönyeg, Sipos 118., 119. Borzsova (C14,4) h., l. még Ethn. 10, 103. 10. 1225: Beseneusciget, SO 1, 15. Köpcsény (D3,2) v. 11. +1075: uilla hudwordiensium bissenorum, 1209: Bescene, Gy. 1, 435. Zsitvabesenő (D5,3). 12. 1337: Bechenukfelde, Zichy O. 1, 513—514. Egerszalók (D9,3) h. 13. 1291: Besenew, Gy. 1, 758. Szirmabesenő (D10,1). 14. Bessenő, Ll. 73. Szirmabesenő mellett, a D10 mező táján. 15. 1214: Beseneud, Mező—Németh 34. Besenőd (D13,2). 16. Besenő utca, Sz.-Sz. fn. 1, 117. Őr f.-ban (D13,3). 17. Besenőd utca, Sz.-Sz. fn. 1, 153. Rohod f.-ban (D13,4). 18. Besenő szá., ÚMM 1/1, 511. Mátészalka (D13,5) h. 19. Besenő szá., Acta Univ. Debr. 2, 62. Gacsály (D14,3) h. Ide vonható: Besenő szá., ka., P. 40, 239. Túrricse (D14,4) h. 20. Besenő kút, P. 37, 113. Hegykő (E2,1) h. 21. 1265: Besenev, Burgenland 123. Pecsényéd (E2,2). 22. 1326: Beseneukutha, MES 3, 83. Kesztlőc (E6,5) h. 23. 1436: Besenew, Cs. 1, 25. Gödöllő (E7,4) h. 24. +1214: Beseneu, CD 3/1, 159. Óbuda (Bp. III. kerület; E7,5) v. 25. 1347: Besencutelek, 1423: Besenyew, Cs. 1, 58. Besenőtelek (E9,4). Ide vonható: 1291: Bugar Beseneu, Cs. 1, 58. Dormánd (E9,5). 26. Besenőréti d., KCsA 1 (kieg.) 498. Érsemjén (E13,1) h. 27. 1316: Kysbesenew, Maksai 117. Mezőpetri (E13,3) v. Ide vonható: Besenő d., MVV Szatmár 59. Érdengeleg (E13,3) h. 28. Besenő, Petri 4, 231. Pele (E14,2) h. 29. 1479: Bessenew, Cs. 2, 737. Seregélyháza (F2,3) h. 30. 1221: Beseneugumulc [= Beseneugumulc], HO 6, 16. Nick (F3,3) v. 31. Besenő ma., Hnt. 1882. Somlósőzlős (F3,4) h. 32. +1086: rus Bessenorum, PRT 8, 268.; 1234: rus Bissenorum, quod vulgo dicitur Besencuthorlou, PRT 8, 283. Kajár (F4,3) h. 33. Besenő szá., P. 60, 307. Nagygyimót (F4,4) h. 34. 1495—7: Bessenew, Cs. 3, 319. Az F5 mezőben. 35. 1424: Bessenew, Cs. 3, 319. Besnyő (F6,5). 36. 1305: Bessenő, CD 8/1, 200. Ráckeve (F7,4) h. Ide vonható: 1884: Besnyő hegyi szőlő, KCsA 1 (kieg.), 419. Ma'ád (G7,1) h. 37. 1331: Besenew, Cs. 1, 25. Sári (F7,5) h. 38. Besnyő, Nyr 45, 191. Rákoskeresztúr (Bp. XVII. kerület; F7,6) h. 39. 1549: Besenyw, Dézsma 105. Besenyszög (F9,2). 40. 1521: Besenye-thelek, Gyárfás 3, 747. Tomajmonostora (F10,1) h. 41. Besenődomb, MNy 1, 132. Szerep (F11,4) h. 42. 1476: Bessenewto pi., Besseneyto pi., Haan 2, 93. Ecsegfalva (F11,5) h. 43. Bessenő porong domb, P. 38, 279. Püspökladány (F11,6) h. 44. 1327: Beseneuteluk, Gy. 1, 600. Kismarja (F12,3) v. 45. Besenő-Ér, Nyr 29,

533. Bihardiószeg (F13,3) h. 46. 1332—7: villa Paganica, 1432: in monte Besenew alias Heidendorff, Gy. 1, 577. Besenyő (F18,3). Ide vonható: Bessenýövölgy, Káczar 6, 30. Sajómagyaros (F18,4) h. 47. 1381: Bessenew, Cs. 3, 36. Zalaegerszeg (G2,1) h. 48. 1854: Besenyő, KCsA 1 (kieg.), 408. Kissomlyó (G3,5) h. 49. Besenýő, KCsA 1 (kieg.), 410. Káptalanfa (G3,6) h. 50. Besenyő, Balaton 43. Balatonendréd (G5,2) h. 51. XVIII. sz.: Besnyő psz., Veszpr. ht. lex. 143. Lepsény (G5,5) h. 52. 1348: Besenew Saag, Cs. 3, 344. Sárkeresztúr (G6,2) h. 53. 1343: Besenew Zentmiklós, Cs. 3, 349. Sárszentmiklós (G6,3). 54. 1561: Bessnyeo, 1568: Besenyő, Szarka 57. Nyársapát és Törtel között (G8,1). 55. Besenszög, Hnt. 1913. Gyoma (G10,1) h. Ide vonható: Besnyő szá., P. 19, 58. Dévaványa (G11,3) h. 56. Beseny ér, P. 19, 182. Mezőtúr (G10,2) h. 57. 1273: Besenew, Gy. 1, 600. Újpalota (G12,5) h. 58. 1291—4: Beseneu, Gy. 1, 600. Berekböszörmény (G12,6) h. 59. 1226: Beseneu, Gy. 1, 600. A G12—13 mezőben. 60. 1552: Bessenýő psz., FöK 41, 485. Tenke (G13,3) h. 61. 1715—20: Bessenýő psz., KCsA 1 (kieg.), 425. Mezőtelki (G13,4) h. Ide vonható: 1715—20: Bessenýő psz., KCsA 1 (kieg.), 425. Izsópallaga (G13,5) h. 62. 1715—20: Bessenýő psz., KCsA 1 (kieg.), 425. Fugyivásárhely (G13,6) h. 63? 1536: Beseny, Cs. 2, 593. A G5, H4—5 mezők találkozásának vidékén. Önállósága vitatható. 64. 1298: Besenew, Cs. 2, 593. Balatonszentgyörgy (H3,4) v. Innen vette nevét: 1424: Besenye Zenth Gyerg, Cs. 2, 644. Lengyeltóti (H4,6) h. 65. Besenyő, Balaton 46. Balatonederics (H3,5) h. 66. 1229: Beseneumal, ÁÜO 6, 471. Szőlád (H4,4) h. 67. 1864: Besenyő, Balaton 43. Kőröshegy (H4,5) h. 68. +1061: Beseneu uth, Fraknoi 62. A H5—6 mezőben. 69. 1578: Besenyev haza, Urbárium 169. Györköny (H6,3) v. 70. 1324: Besenew, Cs. 3, 319. Simontornyához (H6,4) tartozott. Felmerülhet azonossága az 51. számúval. 71. 1884: Besnyői d., KCsA 1 (kieg.), 419. Tázlár (H8,1) h. Ide vonható: Besnyei telep, Nyr 36, 381. Kiskunhalas (I8,1) h. 72. 1453: Bezenew, Haan 2, 65. Szentés (H9,2) h. 73. 1202—3 k.: Bessenýew, RA 202. Székudvar (H12,3) v. 74. 1349: Beseneu, Cs. 5, 869. Búzásbesenyő (H17,3). 75. 1802: Besenyő Bükkbe e., MNny 4, 421. Szövérd (H18,1) h. 76. 1455: Bezzenijofalwa, SzO 1, 169. Firtosváralja (H19,1). 77? 1864: Bessenyed, Magyar 14. Iharosberény (I3,1) h. Vö. P. 36, 168. 78. +1019: Bessenew, PRT 7, 494.; 1335: Beseneu, Cs. 3, 36. Nagykanizsa (I3,2) h. 79. Besenýetó, P. 36, 70. Nagybajom (I4,3) h. 80. 1279: Beseneuuta, ÁÜO 9, 236. Orci (I4,4) v. 81. 1265: Besenevozov, ÁÜO 8, 136. Gige (I4,5) h. 82. 1091: Pincinaticorum villa, Sz 40, 405.; 1193: uilla bissenorum, MES 1, 144.; 1437: Besenyw, Cs. 2, 593. Rinyabesenyő (I4,6). Ide vonható: Besenyő psz. Magyar 14. Hedrehely (I4,7) h. 83. 1563: Besenyő, D. 1, 175. Talán Büssü (I5,4). 84. Besnyő hát dombja, P. 48, 7. Alsónyék (I6,2) h. 85. 1211: Beseneytu [o: Besenewtu], PRT 10, 511. Fadd (I6,3) v. 86. 1324: Bessenew, Gy. 1, 711. Sükösd (I7,4) h. 87. Besenyő, L. 2, 17. ~ (I17,2). 88. 1484: Besenyw, SzO 1, 253. Besenyő (I20,6). 89. Besenyő p., Orbán 1, 219.; Besenyő szá., Ny. Ir. Közl. 13, 341. Nagybacon (I20,7) h. 90. 1213: Beseneu, Gy. 1, 173. Az I—J 11—13 mezőkben. 91. 1883: Besenye, Gy. 1, 252. Téseny (J5,7) h. 92. 1346: Beseneu, Cs. 2, 473. Bába (J6,2) v. 93. 1369: Bessenew, Gy. 1, 848. Óbesenyő (J10,1). Ezzel lehet azonos: 1632: Bottal ūteo Besenie, MNy 17, 120. 94. 1230: Beseneu, Gy. 1, 848. Egres (J10,2) h. 95. 1332—7: Besenev, Cs. 2, 27. Újbesenyő (= Bessenova; J11,3). 96. +1055: Besenev, Gy. 1, 706.; 1338: Beseneufeu, AO 3, 481. Apatin (K7,1) h. Talán ide vonható: Besenyő, Годишњак 14, 650. Vörösmart (K6,17); h. 97. Besenyő vide Mosnica, L. 1, 54. Mosnica (K12,3). 98. Pecsiniaga p., Szörény 2, 7. Mörul (K14,4) h. Ide vonható: Pišineaga f., Ethn. 46, 91. 99. Bešeneul hegy, KCsA 1 (kieg.), 431. ~ (K17,1). 100. 1396: Beseno, Cs. 2, 295. Nuštarhoz (L6,2) tartozott. 101. 1332—7: Beseneu, Cs. 2, 241. Bešenovo selo

(M8,1). 102. 1540: Pechenezka, Szörény 2, 440. Pecseneska (M14,1). 103. +1075: Besenendi [o: Beseneudi], MES 1, 56. Ismeretlen fekvésű.

Kölpény *A besenyők egyik törzsének neve. KP: Κουλπην. An. (Culpun) — Botond apjaként — mint honfoglaló vezért szerepelteti. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név két török méltóságjelölő összetétele. Kölpény hn.-ek összeállítását l. FE 2, 229—234.; KCsA 1 (kieg.), 441.; Sz 92, 577—578.; NyttudÉrt. 38, 96.*

1. 1332—7: Kulpen, VMO 1/1, 131. Mezőkölpény (G17,5). 2. 1193: Culpen silva, MES 1, 146. Fajsz (17,2) h. 3. Kupinovecz, L. 1, 360. Gorne Plavnice (J2,2) h. 4. Kürpény aliis Kürpéncs, L. 2, 81. Korpény (J16,1). 5. Korpény, Hnt. 1882. ~ (K15,2). 6. 1442: Kwlpy, MTT 9, 62. Ilok (L7,2) v. 7. 1235—70: Kurpee, Gy. 1, 225. Kulpin (L8,1). 8. 1388: Kulpen, Cs. 2, 232. Kupinovo (M9,2). 9. Kulpin psz., MVV Torontál 36. Csenta (M10,2) h.

Talmács *A besenyők egyik törzsének neve. KP: Ταλμάτ. Szn.-i megfelelője: 1138: Tulmas, MNY 32, 134. Megkülönböztető névként: 1385: Johannes dictus Tolmach, OklSz 997. A név török méltóságjelölőből ered. Talmács hn.-ek összeállítását l. FE 2, 229—234.; KCsA 1 (kieg.), 443.; Keletmo. 255.; Sz 92, 576—577.*

1. +1075: Talmach, Gy. 1, 481. Tolmács (C6,4). 2. 1156: Tulmacic, Sz 73, 179. Malomszeg (D5,4) h. 3. Tolmácshegy e., P. 20, 54. Nagybörzsöny (D6,7) h. 4. 1299: Tolmach, Cs. 1, 109. Tolmács (D7,8). 5. 1745: Talmacs halma, KCsA 1 (kieg.), 443. Jászdóza (E9,6) h. 6. 1583: Tolmács, D. 2, 574.; Talmács d., Héves fn. 1, 180. Maklár (E10,5) h. 7. 1561: Tolmács, TT 1895., 369. A H12—13 mezőben. 8. 1429: Tolmach, Jakó 360.; 1561: Bántolmács, TT 1895., 364. Pusztatalmács (H13,1). 9. 1325: Tolmach, Cs. 3, 116. Kistolmács (I2,1). 10. 1437: Tolmach, Cs. 2, 166. Lality (K8,1) v. 11. 1319: Tolmach, Iczkovits 73. K.- és N.- talmács (K17,2).

Úz *A magyaroktól keletre élt tork (fekete kun) nép neve. Mo.-i latin nevük: KS: Nigrorum Comanorum [plur. gen.]; Kr.: Nigrorum Cumanorum, Comanorum [plur. gen.]. Szn.-i megfelelői: 1219: Uz, VR 225.; 1267: Wz, T 42, 81. A név 'nyíl' jelentésű török szó 'törzs' értelmű származékából ered. Az Uzon(ka) hn.-eket a 'hosszú' jelentésű török szóval is egyeztetették. U(s)zka hn.-eink (Maksai 228.; MNY 4, 437.) — a szó szláv eredete ('szűk') miatt — nem vonhatók ide. Kérdéses, hogy az úz népnév hn.-i megfelelőit az Uz(a) és Óz(d) hn.-ekben kereshetjük-e. Úz hn.-ek összeállítását l. MNY 9, 263.; Keletmo. 177.*

1. 1383: Wzfalua, Cs. 1, 314. Úszfalu (A11,1). Innen vette nevét Úszsalgó (A11,2) és Úszpeklén (A11,3). 2. 1338: Vzdateleke, Bakács 215. Paloja (C7,4) h. 3. 1272: Ovzd, Gy. 1, 797. Ózd (C9,2). 4. 1525: Wzapanyk, Ila 4, 160—161. Uzapanyit (C9,3). 5? 1339: Wzanyara, Maksai 233. Batizvasvári (D15,1) h. 6? 1361: Ozon (nagyobb terület neve), Bélay 161. A D16—17 mezőben. 7. 1220: Usa, VR 247. Egyházasdengeleg (E8,3) h. 8. Úzaháza, Nyr 28, 527. Bp. v. (E—F7 mezőben). 9. 1319: Vozfolwa a. n. Keykus, Gy. 1, 631.; 1451: Vzhaza, Jakó 277. Bojt (F12,4) h. 10. +1261: Vz portus, 1367: Wzdrewy, Dés 60., 63. Dés (F16,1) h. 11. 1327: Vsa, Cs. 3, 120. Tapolca és Tümeg között (G3,7). 12. 1376: Ws, 1475: Wzthelek, Jakó 376. Örvénd (G13,7) h. 13. 1305: Ozd Scentpeter, 1332—7: Ozd, Cs. 5, 411. Uzdiszentpéter (G17,6). 14. 1365: Vz, Cs. 2, 807. Felsőlendvához (H1,1) tartozott. 15. 1459: Vz, Cs. 3, 456.; 1554: Uzd, Káldy-Nagy 62. Borjád (H6,5) h. 16. 1289: Vzh stagnum, HOklt. 115. Harta (H7,1) h. 17. 1333: Ozd, Iczkovits 60. ~ (H17,4). 18. Uzdi malom, Erd. Népei 4, 30. Nyárádszentlászló (H18,6) h. 19. Úszpatak, L. 2,

155. ~ (H20,1). 20? 1567—8: Uz f., D. 1, 189. Berzence (I3,3) v. Talán azonos vele: Őr (Úz), D. 1, 209. 21. 1289: Wzd, Cs. 3, 456. Gölle (I5,5) h. 22. Uza kúja, Orbán 1, 181. Derzs (I19,4) h. 23. 1459: Wzonka, SzO 8, 92. Nagybacon (I20,7) h. L. még Ny. Ir. Közl. 13, 344. 24. 1554: Likó (?) Ózd f., Káldy-Nagy 30. Botykapeterd (J4,4) v. 25. 1296: Owzd, Gy. 1, 354. Ózdfalu (J5,8). 26. 1332—7: Vzmi, Vzún, VMO 1/1, 106., 133. Uzon (J20,3). 27. 1472: Wzya, Cs. 2, 533. Dolne Motičinához (K5,4) tartozott. 28. 1192: Vz vallis, Gy. 1, 243.; 1229: Vz fl., HO 7, 15. Szonta (K7,2) h. 29. 1503: Pwzthazenth-Myhal alias Wzdyzenthmyhal, Cs. 2, 163. Kulpin (K8,1) v. 30. 1750—61: Veliky-Usdin, Mali-Usdin, MVV Torontál 133. Ozora (L10,2). 31? 1528: Wzredek, Szörény 2, 558. Mehádia (M14,2) v.

Kun *A kománok (fehér kunok, polovecek) neve. Mo.-i latin nevük: An.: Cumanis [plur. abl.]; KS: Comanos Albos [plur. acc.]; Kr.: Cumani, Comani Albi, Kuni, Cuni. Szn.-i megfelelői: +1086: Kuna, PRT 8, 271.; +1232: Cun, ÁÚO 6, 501. A kun népnév 'sárgás, szőke, fakó' jelentésű török szóból ered, ezzel függ össze a kumán népnév. Nem vettük fel adattárunkba a Kunhalom hn.-eket (ÚMM 2/1, 164.; Nyr 1, 188.; Zala fn. 417.), továbbá azon Kun-összetételű hn.-eket, amelyek újabb keletkezésűek (Kunsziget: Lengyel 103.; Kuntelep: MVV Somogy 100.). Ez utóbbi típus példaanyaga, továbbá az a körülmény, hogy a Kun csn. a mai napig tevékeny szerepet játszik Kun-hn.-eink keletkezésében (Ila 2, 568.; Szeged 54.; H.-B. fn. 1, 27.), a Kun-hn.-ek minősítése tekintetében nagy óvatosságra int.*

1. Kunó, Kunow, L. 1, 359. Kúnó (B3,2). 2. Kumanova e. P. 1, 484. Opáka (B11,5) h. 3. 1284: Kunus fl., HO 6, 313. Tiba (B13,4) h. 4? 1113: Cunož, Kálmán 58. A B—C 4—5 mezőkben. 5. 1235—1270: Kun, Kwn, Cs. 1, 139. Sajógömör (C9,4) h. 6. 1181: Cuni fl. Maksai 180. Milota (C14,5) h. 7. 1359: Komanzeg, Bakács 141. Garamkissalló (D6,8) h. 8. 1332—7: Kuun, VMO 1/1, 342. Heves (E9,1) v. 9. 1559—60: Kun, D. 2, 193. Monor (F7,7) v. 10. 1259: Cun, ÁÚO 7, 507. Rédics (H2,4) v. 11. 1599: Komanfalva, Jakó 288.; Kumanyesd, L. 1, 359. ~ (H13,2). 12. Kunovecz, L. 1, 359. Kunovec (I2,2). 13. 1396: Kwnfalw, Cs. 2, 623. Nagyatád (I3,4) v. 14. 1553: Kún, D. 2, 144. Szeged (I9,3) városrésze. 15. 1439: Kományfalva, Cs. 1, 736. Szakács (I13,1) v. 16. 1397: Kunfalu, Cs. 2, 501. Valpóhoz (K6,3) tartozott. 17. Kumánd, szerb neve Kuman, L. 1, 359. Kumánd (K9,1). 18. 1369: Comanfalua, Cs. 2, 46. Béline (K12,4) v. 19. 1423: Kwned a. n. Kwntheleke, Cs. 2, 156. A K—L 7—9, mezőkben. 20. Kunovci, L. 1, 359. Golobrci (L4,2) h. 21. 1332—7: Kuni, Cs. 2, 328. Tordinci (L6,3) v. 22. 1435: Kwnfalwa, Cs. 2, 327. Antinhoz (L6,4) tartozott. Talán azonos ezzel: 1506: Kwnowcz, Cs. 2, 327—328. 23. 1389: Arkykunfalu, Cs. 2, 98. Germán (L12,1) v. Azonos lehet ezzel: 1334: Kétkunfalu, Krassó 2/2, 291., 333. 24. 1358: Kumanpataka, Krassó 2/1, 302. Székás (L12,2) v.

Böszörmény *Mohamedán vallású népek gyűjtőneve. Mo.-i latin nevük: Decr. I. S. Ladislai regis: ismahelitas [plur. acc.], An.: Hismahelitarum [plur. gen.]; Kr.: Hismahelite, Hismaelite, Ysmaelite. Megkülönböztető névként: 1360: Petrus dictus Bezermen, Zichy O. 3, 190. A név végső forrása 'az Iszlám követője' jelentésű arab szó, mely török közvetítéssel jutott el hozzánk. Böszörmény hn.-ek összeállítását: l. NyK 24, 333.; Sz 92, 65.*

1. 1275: Bezermen, CD 5/2, 305. Az X—A 10—11 mezőkben. 2. 1300: Bezermementeluk, ÁÚO 10, 378. A C—D 13, C—E 12, D—E 11 mezőkben. 3. 1850: Böszörmény d., MNy 25, 72. Nagybátony (D8,6) h. 4. 1411: Bezermen, Maksai 120. Szatmárnémeti (D14,5) h. 5. 1325: Bezermenkw, Bezermenkut, HO 3, 79., 80. Cinkota

(Bp. XVI. kerület; E7,6) h. 6. Böszörmény, P. 19, 387. Zaránk (E9,7) h. 7. 1332—7: Bezermen, Cs. 1, 506. Hajdúböszörmény (E12,1). 8. Böszörmény e., Böszörményárka e., Petri 3, 353. Erked (F15,4) h. 9. 1715: Böszörmén, Kádár 6, 200. Szamosújvár (F17,4) h. 10. 1291—4: Buzurmen, Bezermen, Gy. 1, 606. Berekböszörmény (G12,6). 11. 1350: Bezermen Zanchal, Cs. 5, 894. Szancsal (I17,3). 12. 1408: Bezermen, Cs. 2, 27. Nagykömlös (J10,3) v. 13. 1192: villa Hysmaelitarum, XVIII. sz.: Beszermény psz., Gy. 1, 705. ~ (K7,3). 14. 1400: Bezermentheleke, Cs. 2, 118. K.- és N.-törák (K10,2) h.

Szerecsen *Mohamedán vallású népek gyűjtőneve. Mo.-i latin nevük: Kr.: Saraceni, Sarraceni. Szn.-i megfelelői: 1165: Scerecun, CD 2, 173.; 1269: Serechin, CD 4/3, 539. A név végső fokon arab eredetű 'kelet' jelentésű szó származéka, mely talán olasz közvetítéssel jutott el hozzánk. Példatárunk egyik-másik adata esetleg a szerecsen szó újabb, 'arab, néger' jelentését tükrözheti.*

1. 1863: Szerecsenvölgy vereje, MNy 24, 363. Bükkszék (D9,4) h. 1. a. 1684: Szerecsen halma, Schram 98. Kállósemjén (D12,3) h. 2. 1256: Zerechyn, Cs. 3, 560. Szerecsen (F4,5). Ide vonható: 1455: Gárdonszerecsen, Veszpr. ht. lex. 189. Vanyola (F4,6) h. Szerecseny d., P. 60, 455. Pápateszér (F4,7) h. 3. Szerecsen-tó, Balaton 48. Balatonfüred (G4,1) h. 4. 1346: Zerechun, Károly 5, 631. Gárdony és Seregélyes között (G6,4). 5. 1859: Szerecsenhegy, Magyaregregy 381. Magyaregregy (I5,6) h. 6. Szerecsen fája r., Szerecsen allya r., Nyr 5, 287. Alsónyék (I6,2) h. 7. Szerecseny, Nyr 3, 47. Bogyzsló (I6,4) h. 8. Szerecseny tó, Nyr 46, 197. Dárda (K6,4) h. Ide vonható: Szerecsen-tó, Pesty 1, 354. Bellye (K6,5) h. 9. Szerecsenvár, Ethn. 37, 32. Ismeretlen fekvésű.

Avar *A Kárpát-medence népvándorlás kori lakói voltak, akik talán a magyar honfoglalást is megérték. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név végső forrása 'ellenszegülő, engedetlen' jelentésű török szó, a magyarba latin közvetítéssel került. 'Lehullott száraz levelek rétege' értelmű avar szavunk a nyelvújítás korában került be az irodalmi és köznyelvbe. Ehhez a jelentéshez kapcsolódik az Ovad hn. (1256: Ovad, 1342: Awad, Cs. 2, 781.). Avar hn.-re l. MNy 9, 263.; MNy 21, 201—202.*

1. Avarok-szállása, ÜMM 1/1, 511. Máramarossziget (D16,1) h. 1. a? É. n. [1927 k.]: Avar h(egy), Kőszegi hegység, kirándulók térképe: 13. szám. Seregélyháza (F2,3) v. 2. 1485: Awarfewlde, Cs. 3, 30. Lickóvadamos (H2,5) v. 3. Avar d., Nyr 39, 333. Fogaras (J19,3) h.

Várkony *Az avarok neve. Bizánci forrásokban: Οαργωνίται. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. Várkony hn.-ek összeállítását l. MNy 22, 10.; Sz 92, 42. old. 89. jz.*

1? 1395: Wargon, Cs. 1, 315. Várgony (B11,6). 2. 1419: Warkond, 1427: Wargon, Cs. 1, 400. Nagymihály (B12,3) h. 3. 1288: Warkun, Gy. 1, 815. Ózd (C9,2) városrésze. 4. 1465: Kiş-Várkony, Cs. 1, 129. Abafalva (C9,5). 5. 1270: Warkun, HO 1, 50. Talán ezzel azonos: Kr.: Varkun. 6. 1301: Varkun, Cs. 1, 671.; Kr.: Warkun. Tiszavárkony (G9,2). 7. +1015: Varkun, Gy. 1, 402. Zengővárkony (I6,5).

Horvát *A régiségben nyugati (lengyel és cseh), keleti (orosz) és déli szláv (horvát) törzsek neve volt. Mo.-i latin nevük: Chronica Hungaro—Polonica: Chrwati. Szn.-i megfelelői: 1138: Hwruat, Horuat, MNy 32, 132., 134. A név szerb-horvát eredetű. A névadás indítékai Horvát(h) csn.-ből (Kalotaszeg 1, 246.; Sz.-Sz. fn. 1, 61., 63.) máig adóttak. A régiségben előforduló Horvátkút- (1254: Huruathkut, Cs. 2, 613.) és Horvát-hegye- (1379: Horvachege, Cs. 2, 491.) féle alakok Horvátja is bizonyosan szn.-i (csn.-i) eredetű. Kétségtelen ez újabb kori adatok esetében (Horvátkút: Ds 32.;*

DDMÉ 1966—1967., 512. — Horvátheagy: Urbárium 767.; Sz.-Sz. fn. 1, 90., 79.). Horvát hn.-ek összeállítását l. HonfMg. 174—175.

1. Horvatka d., Adalékok Zempl. vm. 8, 50. Barkó (A12,2) h. 2. 1423: Horuathy, Cs. 1, 238. Horváti (B10,1). 3. 1285: Horuatun, HO 6, 314. A B3—5, C—D 5 mezőkben. 3. a. 1688: Horvát nevű e., Schram 12. Migléc (B11,9) v. 4. 1789: Horváth, Ila 2, 383. Harmac (C9,6) h. Talán azonos ezzel: 1575—6: Horvát, D. 2, 501. 5. 1256: Horwath, Gy. 1, 92. Kupa (C10,6) h. 6. 1283: Hurva, 1329: Horwathy, Gy. 1, 777. Izsófalva (C10,7). 7. 1293: Horwaut, Gy. 1, 777. Bánhorváti (C10,8). 8. 1398: Horwathy, Cs. 1, 350. Erdőhorváti (C12,6). 9. 1220: Horvath, VR 247. A C—D 7—8 mezőkben. 10. 1270: Horwath, Bakács 125. Horváti (D6,9). 11. 1213: Huuat, VR 162.; 1353: Horuat. Cs. 1, 583. Krasznahorvát (F15,5). 12. 1220: Chroath, VR 242.; 1450: Horwath, Cs. 1, 556. Oláhhorvát (F15,6). 13. 1774: Horvát, Személynevek 11. Bálványosváralja (F17,5) h. 14. 1698: Horvátfalva, seu Horvátfalva sive Croboek, Schwartz 231. Horvátfalva (G1,1). 15. 1381: Horwath, Cs. 3, 62. Oltárc (H2,6) h. 16. Horváti-d. Zala fn. 171. Rádó (H3,6) h. 17. +1019: Horuath, PRT 7, 495.; 1335: Horwath, Cs. 3, 62. Esztergályhorváti (H3,7). 18. 1865: Horvátká e., Árvay 95. Türkös (J20,1) h. 19. 1478: Horwath, Cs. 2, 317. Erdőd (K7,4). 20. 1332—7: Horuoith, Gy. 1, 222. Lality (K8,1) h. 21. 1324: Horvaty, Cs. 2, 411. Nova Gradiška (L4,3) v. 22. 1238: Croac, 1244: Urvati, Cs. 2, 317. Mikanovci (L6,5). 23. 1469: Horwathka, Cs. 2, 318. Dopsin (L6,6) v.

Tót A régiségben nyugati szláv (szlovák) és déli szláv (vend=szlovén, kajkavác) népek és néprészek neve volt. Mo.-i latin nevük: An.: Sclavi; KS: Sclavis [plur. abl.]; Kr.: Sclavis, Sclavis [plur. abl.]. Szn.-i megfelelői: 1138: Totti, MNy 32, 132.; 1202—3 k.: Totu, RA 202. 'Emberek közössége, nép' jelentésű indogermán szóból származik a név thrák-dák vagy inkább kelta-illír közvetítéssel. A névadás indítékai — akár Tót(h) csn.-ból (Sugár 110.; Szeged 93.), akár újabban szlovák etnikumot jelentő tót közneveinkből (Féher 513.; Balaton 43.; Heves fn. 1, 23., 125., 138.; Zala fn. 49.) — máig adottak.

1. 1338: Thoutfalua, Szepesség 233. Zsdjár (X9,1) v. 2. 1263: Thothpataka fl., Szepesség 223. Rókusz (X9,2) h. 3. 1422: Tóthfalu, Úrhegyi 18. Szlován (A6,1). 4. 1323: Naasfeu a. n. Totfolu, Cs. 1, 309. Nyársardó (A11,4). 5. 1291: Nymphy alias Thoti, Bakács 159. Hontnémeti (C7,5). 6. 1399: Thathyley, Thouthyleys, Ila 2, 237., 4, 113. Egyházasbást (C8,4) h. 7. 1353: Totfolu, Bakács 209. A C—D 6—7 mezőkben. 8. 1297: Thoutfalua, Apponyi O. 1, 35. Galánta (D4,5) v. 9. 1299.: Toud, 1328: Thooth, Gy. 1, 481. Rendve (D5,5) h. 10. 1575—6: Tódfalu, D. 2, 500. Cered (D8,5) h. 11. Tótihegy d., MVV Szabolcs 32. Kállósején (D12,3) h. 12. Tótirét, Nyírség 223. Napkor (D12,4) h. 13. 1430: Thotfalw, Maksai 131. Komlód-tótfalu (D14,6). 14. 1490: Thothfalw, Maksai 222. Krassó (D15,2) v. 15. 1447: Thotfalw, Cs. 1, 16. Tahitótifalu (E7,7). 16. 1470: Thothfalw, Cs. 1, 36. Aszód (E8,4) h. 17. 1352: Tothfalw, Cs. 1, 73. Tófalva (E9,8). 18. 1421 k.: Thoththelek, Cs. 1, 56. Poroszlóhoz (E10,1) tartozott. 19. 1329: Tothteluk, Gy. 1, 678. Érmihályfalva (E13,4) h. 20. 1366: Tothfalw. Maksai 222. Börvely (E14,3) v. 21. 1424: Tothfalu, Maksai 222. Oláhtótfalu (E15,2). 22. 1410: Totfalu, Petri 4, 679. Bükk-tótfalu (E15,3). 23. 1440: Thothfalw, Maksai 221. Misztótfalu (E16,2). Ide vonható: Tót p., Nyr 2, 281. 24. 1410: Tothfalu, Maksai 141—142. Giródtótfalu (E16,3). 25. 1278: Thoutteluk, ÁÚO 10, 367. Az E—F 2—3 mezőkben. 26. 1418: Thothfalu a. n. Zalak, Cs. 2, 809. Sorkikápolna (F2,4) h. 27. Középkor: Tótfalu, Cs. 1, 8. Buda (Bp. Duna jobb parti része; F7,8) külvárosa. 28. 1219: Tot, VR 238. Abádszalók

(F10,2) v. 29. 1405: Tothfalu, Jakó 369. Gáborján (F12,5) h. 30. 1291—4: Toty, Gy. 1, 677. Tóti (F13,4). 31. 1272—90: Totthelek, Thothtelek, Gy. 1, 678. Tóttelek (F13,5). 32. 1421: Tothalmas, 1625: Tootfalu, Jakó 194. Nagytótfalu (F13,6). Román neve Sárbi. 33. 1413: Tothfalwa, Jakó 369. Kistótfalu (F13,7). 34. 1405: Tothfalw, Kádár 6, 568. Tótfalu (F16,2). 35. 1538: Thothfalw, Schwartz 165. Rábatótfalu (G1,2). 36. 1221: Villa Sclavorum, 1297: Tothfolu, Burgenland 161. Pinkatótfalu (G2,4). 37. 1437: Thothfalw, Cs. 2, 805. Daraboshegy (G2,5) h. Talán ide vonható: 1291: Touthlak, HO 8, 311. 38. 1368: Thouthpataka fl., Zala O. 2, 15, Pakod (G3,2) h. 39. Tóti psz., Hnt. 1882. Mikoszéplak (G3,8) h. Ide vonható: Tóti, Zala fn. 219. Zalavég (G3,10) h. 40. 1455: Hozywthoth, Cs. 3, 62. Hosztót (G3,9). 41. 1284: Thothy, Gy. 1, 677. Magyarhomorog (G12,7) h. 42. 1465: Thothtelek, Jakó 371. Köröstarján (G12,8) h. 43. 1481: Thotfalu, Cs. 1, 585. Krasznatótfalu (G14,2). Román neve Sárbi. 44. 1523: Toththelek, Cs. 5, 420. Tóttelke (G15,6). Ide vonható: 1864: Tóttelke, Kalotaszeg 1, 193. Egeres (G15,7) h. 45. 1341: Touthfolu, US 1, 519.; 1448: Thotfalw, Cs. 5, 419. Tótfalu (G16,2). 46. 1455: Karycha a. n. Tothfalu, Cs. 3, 117. Nova (H2,7) h. 47. 1381: Tothfalu, Cs. 3, 117. Kerkateskánd (H2,8) h. 48. 1338: Thot, Thoti, Cs. 2, 652. Kőröshegy (H4,5) v. 49. 1121: Tout, MNy 23, 363.; 1331: Thoty, Cs. 2, 652. Lengyeltóti (H4,6). 50. 1329: Toty, Cs. 3, 117. Káptalan-tóti (H4,7). 51. 1439: Thothfalw, Cs. 3, 471. Regöly (H5,1) v. 52. 1406: Thothfalw, Cs. 2, 652. Igal (H5,4) v. 53. Tóti utca, Somogydöröcske f.-ban (H5,5). Ezt az adatot Szabó József szívességének köszönhetjük. 54. Tóti psz., Wosinsky 1/2, 1000. Ozora (H5,6) h. Talán ezzel azonos: 1571—2: Tótfalva, D. 2, 451. 55. 1443: Thothfalw, Cs. 3, 257.; 1797: Tóti, Veszpr. ht. lex. 376. Mezőszilas (H6,6) h. Ide vonható: Tótipusztá, P. 60, 261. Lajoskomárom (G5,6) h. 56. 1493: Totheer, Jakó 213. Sarkad (H11,1) h. 57. 1316: Toty, Gy. 1, 677. Feketetót (H12,4). Ide vonható: 1588: Tóth, Dézsma 643.; Tóti psz., MVV Bihar 77. Feketebátor (H12,5) h. 58. 1515: Tótfalu, Cs. 1, 747. Talpas (H12,6) v. 59. 1473: Tótfalu, Cs. 1, 746. Nadab (H12,7) v. 60. 1413: Toth Iles, Márki 2/1, 251. Seprős (H12,8) h. 61. 1455—64: Thoty, Cs. 3, 455. A H—I 5—6 mezőkben. 62. 1403: Thothfalu, Cs. 2, 652. A H—I 3—4 mezőkben. 63. 1478: Tottowecz, Cs. 3, 117. Totovec (= Tótfalu; I2,3). 64. 1567—8: Tótfalva, D. 1, 189. Berzence (I3,3) v. 65. 1380: Tothfalw, Cs. 2, 652. Zákányhoz (I3,5) tartozott. 66. 1554: Tódváros, Káldy-Nagy 45. Gálosfa (I4,1) h. 67. 1452: Thotfalw, Cs. 2, 652. Gálosfa (I4,1) h. 68. 1554: Tódfalva, Káldy-Nagy 37. Cserénfa (I4,8) h. 69. 1379: Kukenusthocya, 1382: Kwestoty, Cs. 3, 437. Nak (I5,7) v. 70. 1562: Tothy, Márki 2/1, 218. Bodrog (I11,1) v. 71. 1232: Touth, Gy. 1, 874. Szemlak (I11,2) v. 72. 1439: Tótfalu, Cs. 1, 746. Boncesd (I13,2) v. 73. 1496: Felthoth, Cs. 1, 730. Talán Tauc (I13,3). 74. Tótfalud, L. 2, 149. ~ (I16,1). 75. 1477: Thothfalw, Cs. 5, 899. Talán Lunka (I17,4). 76. 1554: Tóti, Káldy-Nagy 96. Bogdása (J4,2) v. 77. 1554: Tódfalva, Káldy-Nagy 37. Alma mellék (J4,5) v. 78. 1493: Thothy, Cs. 2, 652. Szigetvár (J4,6) v. 79. 1360: Hozyuthoth, 1431: Hwzywthothy, Cs. 2, 613. Pata (J4,7) h. 80. 1324: Thoti, Cs. 2, 652. Csokonayavisontához (J4,8) tartozott. 81. Tóti-psz., MVV Somogy 166. Teklafalu (J4,9) h. 82. Tóthfalu, P. 5, 150. Páprád (J5,9) h. 83. 1294: Touthfolu, Gy. 1, 396. Nagytótfalu (J5,10). 84. 1330: Tothfolu, Gy. 1, 396. Talán Kistótfalu (J5,11). 85. 1554: Mecsketődfalva, Káldy-Nagy 23. Velény (J5,12) v. 86. 1780 k.: Kis Toti, Hosszúhetény 57. Hosszúhetény (J5,13) h. 87. 1554: Hoszútód, Káldy-Nagy 42. Husztót (J5,14). 88. +1158: Likytowt, Gy. 1, 336. Liptód (J6,3). 89. 1328: Zemen a. n. Thothfalu, Gy. 1, 396. Palotabozsok (J6,4) h. 90. 1256: Toti, Gy. 1, 730. Csátalja (J7,3) h. 91. 1406—9: Thothmonostra, Cs. 2, 68. Nagykömlös (J10,3) v. 92. 1332—7: Toti, Gy. 1, 874. Nagyfalu (J11,4) h. 93. 1417: Thoti, Cs. 2, 68. Temesrékás (J12,1) v. 94. 1464: Thotfal-

wa, Cs. 2, 67. Furdia (J13,2) v. 95. 1494: Thothfalw, Cs. 5, 142. Talán Szirb (I14,2). 96. 1366: Thoty, Cs. 5, 143. K.- és N.-tóti (J15,5). 97. 1495: Thothfalw, Cs. 5, 130. Kisrápolt (J15,6). 98. 1467—72: Thotfalwa, Cs. 2, 531. Harkanovci (K5,5) v. 99. 1520: Dorozlothotfalw, Cs. 2, 166. Doroszló (K7,5) v. 100. 1433: Thotfalw, Cs. 2, 211. Monostorszeg (K7,6) v. 101. 1522: Bathatothotffalw, Cs. 2, 166. Keresztúr (K8,2) v. 102. 1473: Tothfalwa, Cs. 2, 128. A K9—10 mezőkben. 103. 1400: Tothfalu, Cs. 2, 121. Német- és Szerbpárdány (K10,3) v. 104. 1416: Tothfalw, 1438: Tothesth, Cs. 5, 142—143. Totesd (K15,3). 105. 1279: Touth, ÁÜO 9, 265.; 1430: Thothfalw, Cs. 2, 358. Hrastin (L6,7) v. 106. 1334: Tothfolu, Gy. 1, 242. Obrovác (L7,3) v. 107. 1332—7: Toti, VMO 1/1. 148. Kallina (L12,3) h.

Lengyel *A Lengyel-síkság (lengyel nyelvű) lakóinak neve. Mo.-i latin nevük: Leg. maior S. Gerhardi episcopi: Poloni; An.: Polony; KS, Kr.: Poloni. Szn.-i megfelelői: 1138: Lengen, MNy 32, 132.; 1211: Lengen, PRT 10, 509. A név végső forrása 'az irány- vagy szűzföld lakója' jelentésű szláv szó, mely orosz alakjából jutott hozzánk. A Lengyel csn. máig névadási indítékát jelenti Lengyel- hn.-einknek (1337: Lengenortuánya, Tóth 2, 431.; Szeged 57.; P. 18, 290.). Néhány esetben bizonyos, hogy a Lengyel- hn. újabb kori lengyel bevándorlás emlékét őrzi (Kádár 2, 192.; Tóth 2, 413.). Ezeknek, valamint ama Lengyel hn.-eknek (Zala megye: Lengyel d., Zala fn. 599.; Torda megye: Lengyel d., Pesty 1, 187.; Pest megye: Lengyelfalva psz. = Újlengyel, MVV Pest 1, 154.) a közlésétől, ahol közelebbi ismeretek hiányában nem volt eldönthető a lengyel szó provenienciája, el kellett tekintenünk.*

1. 1335: Lengenfalua, Gy. 1, 117. Lengyelfalva (B11,7). 2. 1415: Legenfalwa, 1453: Lengyelfalva. Cs. 1, 394. Lehóc (B14,2). 3. 1233: Lengen, Bakács 148. Ledény (C6,5). 4. +1194 k.: Lenge, HO 8, 10.; 1332—7: Lengel, Cs. 1, 66. Nagybátony (D8,6) h. 5. 1427: Lenge, Mező—Németh 124. Tiszalök (D11,2) h. 6. Lengyendi Galya, Kecskés 33. Gyöngyössolymos (E8,5) h. 7. +1178: Lengyel, Minor Lengyel, TT 1898., 339.; 1407: Lengel, Cs. 3, 78. Nagylengyel (H2,9). Ide vonható: Kislengyel, Zala fn. 181. Becsvölgye f.-ban (H2,10). 8. Lengyel le., Zala fn. 275. Szentpéter-úr (H3,8) h. Ide vonható: +1019: Lengen: PRT 7, 495. 9. 1533: Lengyenfalva, SzO 2, 27. Lengyelfalva (H19,2). 10. 1322: Lengel, Cs. 3, 439. Lengyel (I5,8). 11. 1474: Kyslengeld, 1511: Lengyel, Cs. 2, 502. Szabadszentkirály (J5,15) v. 12. 1323: Lengel, Gy. 1, 723. Katymár (J7,4) h. 13? 1346: Kengel, 1478: Lengyel, Cs. 2, 495. Dráva-csepely (K5,6) v. 14. 1308: Lengel, Gy. 1, 226. Palánka (L7,4) v.

Marót *A morva nép magyar neve. Ide vonható s a népnév megszemélyesítéseként értékelhető An. Marótja (Morout) és Ménmarótja (l. a honfoglaló magyarok ellenfelei között), illetve KS (Morot) és a Kr. (Morot, Moroth) Marótja; e Marót KS és a Kr. szerint annak a Svatopluknak az apja, aki a magyar honfoglaláskor Pannóniában uralkodott. E névvel egyeztethető a Marót nemzetség (W.: Marouth E.) neve. Szn.-i megfelelői: 1138: Maraut, MNy 32, 132.; 1245: Morout, ÁÜO 7, 188. A név nyugati szláv eredetű. Nem vettük fel adattárunkba azon hn.-eket, amelyeknek szövegén csak -c-i mutató alakjait ismerjük (Cs. 1, 357.; ZONF 6, 32.). Marót hn.-ek összeállítását l. MNy 24, 92—95., 169—175.; HonfMg. 229.*

1. An.: Moroua, Moroa: KS: Morowae [gen.]; Kr.: Morua, Moroua. Morva folyó (az A3—4, B3, C2—3, D3 mezőkben). 2. 1252: Moroua, HO 5, 23.; 1332—7: Morba, Morwa. Cs. 1, 357. Morva (B12,1). 3. 1113: Morowa, 1284: Marouth, Gy. 1, 461. Aranyosmarót (C5,3). 4. 1135: Morout, 1138: Maraut. Bakács 154. Apát- és Egyházmárot (C6,6). Ide vonható: 1478: KysMaroth, Bakács 140. Egeg

(D6,10) h. 5. Marót d., MVV Szabolcs 75.; Marót-zug, Nyr 61, 13. Vencsellő (C12,7) h. 6. 1138: Maraut, MNy 32, 134.; 1378: Maroth, Cs. 1, 14. Pilismarót (E6,4). Ide vonható: Kr.: Morouth, Moroth. 7. 1287: Moroth, ÁÜO 9, 459. Nyergesújfalu (E6,6) h. 8. 1354: Marouthlaka, Gy. 1, 642. Érolaszi (F13,8) h. 9. Marótlaka psz., Hnt. 1882. Gödemesterháza (F19,1) h. 10. Mark (Tiszta-) vel Tiszta-Maróth, L. 1, 411. Az F—G 1—3 mezőkben. 11. 1350: Marouth, Gy. 1, 642. Az F—H 12—14 mezőkben. 12. 1519: Marothlaka, Cs. 5, 380. Marótlaka (G15,8). Azonos lehet ezzel: 1493: Marothka, Cs. 5, 380. 13. 1426: Maroth, Cs. 3, 81. Maróc (H2,11). 14. 1436: Maroth, Cs. 2, 627. Kéthely (H3,9) h. 15. 1339: Maroth, Cs. 3, 440. Hegyhátmaróc (I5,9). 16. 1519: Maroth, Cs. 1, 739. Moroda (I12,3). 17. 1472: Marowcz, Körösmegye 70. Belovar (J2,3) v. Ide vonható: 1255: Marauth fl., CD 4/2, 348. 18. 1328: Morouth, Gy. 1, 339. Borjád (J6,5) h. 19. 1332—7: Morod, 1378: Maroth, Cs. 2, 284. Morović (M7,2).

Cseh *A Cseh-medence (cseh nyelvű) lakóinak neve.* 1075: *qui cehti dicuntur*, MES I, 58. Mo.-i latin nevük: *Leg. maior S. Gerhardi episcopi: Bohemi*; An.: *Boemy, Boemi*; KS: *Boemi*; Kr.: *Bohemi, Bohemicos* [plur. acc.]. Szn.-i megfelelői: 1146: *Ceh*, PRT 1, 598.; 1256: *Ceh*, Sm. 5, 32. *A név cseh eredetű. A névadás indítékai — akár Cseh csn.-ból (H. Fekete 50.; Heves fn. 1, 86.), akár etnikumot jelentő cseh köznevünk-ből (MVV Temes 35.; MVV Somogy 50.; Veszpr. ht. lex., 156.) — máig adottak. Eltekintettünk azon adatok közlésétől, ahol a cseh szó provenienciáját nem tudtuk biztosan megállapítani (P. 4, 123.; P. 48, 103.).*

1. 1266: Cech potoka, ÁÜO 8, 144. Harkács (B9,4) h. 2. 1285: Chey, NyiK 7/49, 2. Csehi (C5,4). 3. 1257: Chehy, Bakács 99. Felsőfahérkut (C7,6) h. Ide vonható: 1369: Chehy fl., Bakács 163. Nénye (C7,7) h. 4. 1643: Chehy, Kandra 1, 445. Szendrő (C10,9) h. 5. 1436: Chey, Cs. 3, 497. Csehi (D5,6). 6. Csehi-völgy e., Heves fn. 1, 91. Szarvaskő (D9,5) h. Azonos ezzel: Csehi földtető r., Heves fn. 1, 112. Felsőtárkány (D10,2) h. 7. +1194 k.: Cheh, HO 8, 10.; 1310: Due ville Chechy, Cs. 1, 59. Egercsehi (D9,6). 8. 1313: Chehy, AO 1, 297. Hajdúhadház (E12,2).v. 9. 1309: Chey, Cs. 3, 225. Gic (F4,8) h. 10. Cheyteluk, Gy. 1, 608. Csételek (F14,5). 11. 1470: Csehi, Cs. 1, 553. Kerestelek (F14,6) h. 12. 1351: Chehy, Petri 4, 351. Somlyócsehi (F14,7). 13. 1405: Chehy, Cs. 1, 549. Szilágycseh (F15,7). 14. 1314: Cheh, Kádár 5, 382. Páncélcseh (F16,3). 15? 1292: Check E., Kádár 2. 365. Oláhpéntek (F16,4). 16. 1217: Chech, 1275: Chehy, Cs. 2, 741. Csehimindszent (G2,6). 17. Csehi-lap, Zala fn. 45. Nagyutas (G2,7) h. 18. 1370: Chehy, 1400: Cheh, Cs. 3, 42. Sümegcsehi (G3,11). Ide vonható: 1668: Csehi d., MNy 12, 35. Keszthely (H3,23) v. 19. 1284: Chehy, Chehkereky, Gy. 1, 608. Körösszegapáti (G12,2) h. 20. 1220: Chehy, Gy. 1, 608. Váradcsehi (G13,8). 21. 1340 k.: Chehtelege, Cs. 5, 342. Csehtelke (G17,7). Talán ide vonható: XV. sz.: Csehtelke, Adalékok Zempl. vm. 6, 36. 22. Csehi, L. 1, 105. Kiscsehi (H2,12). 23. +1093: Chehy, PRT 10, 498.; 1390: Chehy, Cs. 2, 597. Ordacsehi (H4,8). 24. 1443: Kyschech, Nagchech, Cs. 3, 420. Tamási (H5,7) h. 25. 1419: Chehfew, Cs. 3, 420. Högyész (H6,7) h. 26. Csehpatak, Torda 10. Aranyosrákos (H16,1) h. 27. 1478: Eschehovecz [ø: Tschehovecz], Cs. 3, 42. Csehovec (I2,4). 28. 1335: Chehw, Cs. 3, 42. Nagykanizsa (I3,2) h. 29. 1459: Cheeh, 1477: Chehy, Cs. 2, 597. Inke (I3,6) v. 30. 1478: Chefalw, Cs. 2, 477. Dencsháza (J4,10) v. 31. 1280: Chehy, 1281: Kalaman Chehy, Cs. 2, 578. Kálmáncsa (J4,11). 32. 1475: Chehteleg E., Cs. 2, 477. Vajszló (J5,16). 33. 1291: Chehy, HO 8, 305. Talán a Kl mezőben. 34. 1346: Chehy, Cs. 2, 477. Drávacsehi (K5,7). 35. 1553: Csehi, D. 2, 145. Titel (L9,1) v. 36? 1323: Chech, Cs. 2, 99. Szurduk (L12,4) v.

Korontál *Karintia (szláv nyelvű) lakóinak neve.* Mo.-i latin nevük: *An.: Carinthinos* [plur. acc.]; Kr.: *Carantanos, Carinthianos* [plur. acc.]. Csn.-ként szerepel: 1396:

Nicolaus Korontal, ZsO 1, 475. A név bajor-osztrák eredetű. Szavunknak van még 'kárórépa; szőlőfajta; kontár' jelentése is. Nem tartjuk valószínűnek, hogy a Karantui (+ ?1183: HO 1, 2.) hn. ide vonható lenne.

1. +1019: Korontal, PRT 7, 494.; 1488: Kyskoronthal, Naghkoronthal, Cs. 3, 239. Kolontár (G4,2).

Német A magyarok nyugati szomszédságában élő (német nyelvű) nép neve. KS: (Wez)nemut; Kr.: (West)nempti, (Wezt)nemet. Mo.-i latin nevük: Leg. maior S. Gerhardi episcopi: Thewtonici; An.: Theotonic, Teothonicis [plur. abl.]; KS: Teutonici, Theutonic; Kr.: Teutonici, Theutonic, Thewtonici, Theotonic. E névvel egyeztetelhető a Németi nemzetség (Kar.: Nemty, Nempty, Nempthy) neve. Szn.-i megfelelője: 1211: Nemthe, ÁÜO 1, 119. Megkülönböztető névként: 1321: Petrus dictus Nemeth, Sm. 9, 26. A név 'beszélni nem tudó' jelentésű szláv szó származéka. A Német(h) csn. máig névadási indítékát jelenti Német- hn.-einknek (Zala fn. 291., 551.; Makó 208.). Igen sok Német hn.-ünk újabb kori német betelepülők emlékét őrzi (Veszpr. ht. lex. 294.; Rétköz 419.; Nyr 45, 191.; P. 19, 264.; Ds 47.). Feltűnően gyakran keletkeztek a korai időktől kezdve ún. eseménynevek (KS: Weznemut, Kr.: Westnempti; Németjáró zug: Haan 1, 300.; Német halála d.: MVV Komárom 69.).

1. 1438: Nemethfalva, Cs. 1, 305. Taplinémethfalva (X11,2). Ezzel lehet azonos: 1591: Nemczoz, 1599: Nemczovecz, Tóth 2, 427., 447. 2. 1373: Nemethfalva a. n. Puklen, Cs. 1, 306. Úszpeklén (A11,3). 3. 1368: Nemethfalw, Cs. 1, 305. Kapinémethfalva (A11,5). 4. 1283: Nympty, NyiK 8/19, 2. Nemcsic (B5,4). 5. 1281: Nempti, CD 5/3, 93. Zólyomnémeti (B7,3). 6. 1317: Vyfolu seu Nemutfolu, Gy. 1, 151. A.- és F.-tökés (B11,8). 7. 1220: Felnemeth, Cuzepnemeth, Olugnemeth, Gy. 1, 121. Migléc (B11,9), Tornyosnémeti (B11,10), Hidasnémeti (B11,11). 8. 1405: Kuzepnempty, 1427: Alsonemphthy, Felsewnemthy, Cs. 1, 395. A.- és F.-németi (B13,5). 9. 1258: Nempchen, Gy. 1, 463. Nemcsény (C5,5). 10. 1156: Nemcyc, Sz 73, 172. Gimes (C5,6) h. 11. 1275: Nempty, Gy. 1, 463. Garamnémeti (C6,7). 12. 1291: Nymphy alias Thoti, Bakács 159. Hontnémeti (C7,5). 13. 1219: Nemeth, Gy. 1, 792. Sajónémeti (C9,7). Ide vonható: 1713: Németi nevű földek, Ila 3, 9. Málé (C9,8) h. 13. a. 1695: Némethi Rét, Schram 10. Apáti (C11,20) h. 13. b. 1686: A Nemetybe sző., Schram 156. Olaszliszka (C12,9) v. Ide vonható: 1644: Nemethi sző., Schram 142. 14. 1394: Nemetheth, CD 10/2, 242. Csötörtök (D3,3) h. Ezzel lehet azonos: 1393: Nempty, ZsO 1, 340. 15. 1413: Nemethy, 1429: Nempti, Cs. 1, 104. Nemti (D8,7). 16. 1465: Nemthy, Cs. 1, 104. Bér (D8,8) h. 17. 1332—7: Nempti, Cs. 1, 68. Eger (D9,1) h. 18. 1332—7: Harnadnempty, Cs. 1, 349. Hernádnémeti (D11,3). 19. 1230: Nemythy, Maksai 69., 211. Szatmárnémeti (D14,5). 20. 1302: Peturnymiti, Cs. 3, 624. Felsőpéterfa (E2,3). 21. 1400: Küllő vagy Németfalva, Cs. 3, 616. Küllő (E2,4). 22. 1338: Nimpti, Cs. 3, 621. Sopronnémeti (E3,2). 23. 1325: Nempti, Cs. 3, 320. Csabdi (E6,7) v. 24. 1495: Nemeththeleke, Maksai 215. Mérk (E13,5) v. 25. 1460: Wynemethy, Cs. 1, 565. Újnémet (E14,4). 26. 1398: Németi, ZsO 1, 594. Talán az E7, E—F8 mezőkben. 27. 1381: Nemethfalva, Cs. 3, 634. Vásárosfalva (F3,2). 28. 1410: Nempthy, Jakó 305. Bors (F12,6) h. 29. Németi, Nyr 12, 383. Zilah (F15,8) h. L. még Zilah 31. 30. Neamt, Petri 3, 456. Kiskoroszló (F15,9) h. 31. 1332—7: Nempty, Kádár 6, 258. Szamosújvárnémeti (F17,6). 32. 1332—7: villa Bauarica, Nempty, Gy. 1, 562. Királynémeti (F18,5). 33. 1380: Nemeth, US 2, 514. Oláhnémeti (F18,6). 34. 1429: Nemethfalva, Cs. 2, 779. Telekes (G2,8) v. 35. 1395: Nemethfalva, Cs. 2, 779. Csákánydoroszló (G2,9) h. 36. 1429: Nemethfalw a. n. Senye, Cs. 3, 102. Sénye (G3,12). 37. +1086: Nemti, PRT 8, 269.; 1233: Nemet, Cs. 3, 243. Szentgál (G4,3) h. 38. 1358: Nemti, Gy. 1, 511. Vészto (G11,4) h. 39.

1365—6: Nemuthfalu, Cs. 2, 779. Felsőlendva (H1,1) v. 40. 1366: Nempty, Cs. 2, 779. Nemsóc (H1,2). 41. 1356: Nemuthfalw, Cs. 3, 101. Söjtör (H2,13) h. 42. 1366: Nemetfalu, Cs. 3, 85. Németfalu (H2,14). 43. Németi-parlag e., Zala fn. 111. Csöde (H2,15) h. 44. 1389: Nemethfalu, Cs. 3, 75. Kerkafalva (H2,16) h. 45. 1325: Nempty, Cs. 3, 12. Lenti (H2,17). 46. Németfalu, L. 1, 456. Lesencefalu (H3,10). 47. 1395: Nemethfalu, Cs. 3, 85. Ligetfalva (H3,11). 48. 1482: Nemethy, Cs. 2, 631. Nikla (H4,9) v. 49. 1280: Nemty, Cs. 3, 444. Högyész (H6,7) v. 50. 1411: Nempti, Cs. 3, 443. Tolnanémedi (H6,8). 51. 1376: Nempty, Cs. 2, 631. A H—J 3—4 mezőkben. 52. 1356: Nemthy, Cs. 2, 631. Pogányszentpéter (I3,7) v. Innen vette nevét: 1412: Nemtizenhpeter, Cs. 2, 646. Pogányszentpéter (I3,7). 53. 1297: Nymchun, Cs. 2, 631. Nagyabajom (I4,3) h. 54. 1231: Nemptysceg, HO 8, 27.; 1349: Nemethyzezh, Cs. 2, 631. Csokonyavisona (J4,8) v. 55. 1266: Nempty, Gy. 1, 347—348.; 1554: Német, Káldy-Nagy 19. Németi (J5,17). 56. 1344: Nemety, Cs. 2, 205. Hercegszántó (J7,5) v. 57. 1330: Nempty, Cs. 5, 115. Marosnémeti (J15,7). 58. 1331: Nemety, Gy. 1, 348. A J—K6 mezőkben. 59. 1332—7: Nimti, Nemety, Gy. 1, 348. Zaláta (K4,2) v. 60. 1332—7: Nemethi, Nempti, Cs. 2, 337. Szarvas (K6,6) h. 61. 1425: Nemethy, Cs. 2, 53. Német (K11,4). 62. 1422: Nemethfalw, Cs. 2, 337. Nevnához (L5,2) tartozott. 63. 1332—7: Nymizi, 1338—40: Nempti, Gy. 1, 228. Plávna (L7,5) v. 64. 1332—7: Nemeth, Cs. 2, 285. Nijemci (L7,6). 65. 1275: Nemchen, Cs. 2, 337.; 1332—7: Nemdy, Cs. 2, 285. Šarengard (L7,7) v. 66. 1427: Nempche, Cs. 2, 105. Németbogsán (L12,5) v.

Szász A németek egyik csoportjának (törzsének) neve. Mo.-i latin nevük: An.: Saxo-num [plur. gen.]; KS, Kr.: Saxones. Sz.-i megfelelői: 1156 k.: Zasse, SQ 1, 2.; 1256: Zazth, HO 8, 69. A név német eredetű. A Szász csn. máig szerepet játszik a Szász-hn.-ek keletkezésében (Árvay 103., 164.; Árpástó 36.). Bizonyosra vehető, hogy igen sok Szász-hn.-ünk (1464: Szászok réte, Kádár 3, 216.; 1504: Zazokfőwde, Cs. 5, 417.) — köztük ún. eseménynevek is (Szászokvesze, Gyergyó 50.; „Peres-szász” laka, Árvay 74.) — újabb kori, XII. sz. utáni szász betelepülők — és a velük kapcsolatos események — emlékeit őrzik. Azon adatok felsorakoztatásától is eltekintettünk, amelyeknek szá(s)z szava száz száonneveinkből ered (1307: Zazteluke, Szepesség 99.).

1. 1391: Zazfalva, TT 1902., 22. Szielnic (A8,2) v. 2. 1347: Popradzaza, AO 4, 571. Poprád (A9,1). 3. 1282: Helyaszaza, Szepesség 98. Igló (A10,1). 4. Szászova, L. 1, 624. Szászfalu (B7,4). 5. 1266: Zazteluk, Ila 4, 75. Szásza (B9,5). 6? Szászoka, L. 1, 624. ~ (B15,1). 7. 1332: Zaz monticulus, Ila 2, 451. Jeszte (C9,9) h. 8. 1273: Zazfa, Gy. 1, 143. Szászfa (C10,10). 9. 1247: Luprechzaza, 1308: Zaz, Gy. 1, 532. Berezszász (C14,6). 10. 1271: Felzaz, 1355: Nogzaaz, Ugocsa 479. Szászfalu (C15,2). Bizonytalan az alábbi adat ide vonása: 1332—7: Sazi, VMO' 1/1, 135. 11. 1411: Zaazpathaka, Bélay 166. Kőényes (C16,1) h. 12. 1241: Zazwaros, CD 4/1, 150.; 1274: Zaz, CD 5/2. 194. Szász (D4,6). L. még Sz 81, 131. 13. 1261: Zazd, 1337: Zaaz, Bakács 77. Százd (D6,11). 14. 1067 k.: Zazty, Gy. 1, 804. Százd (D10,3). 15. 1256: Zazth, HO 8, 69. A D—E8, F9 mezőkben. 16. 1424: Vjzaaz, Gyárfás 3, 581. Újszász (F9,3). 17. 1864: Szászulu, Kádár 4, 47. Horgospataka (F17,7) h. 18. 1508: Zazhaza, 1552: Zazfalwa, Jakó 348. Szászfalva (G14,3). 19. 1343: Zaz, Kádár 5, 380. Szászújós (G17,8) h. 20. 1177 k.: Saxoniauara, Cs. 5, 702. Torda (H16,2) h. 21. 1639: Szász patakban szá., MNy 4, 415. Nagyernye (H18,7) h. 22. 1402: Zaz, Cs. 3, 450. Szászvár (I5,10). 23. 1510: Zazfalw, Márki 2/1, 247. Csúcs (I14,1) v. 24. 1482: Zazpathak, Iczkovits 62: Szászpaták (I17,5). 25. 1268 k.: Myka-zaza, Cs. 5, 865. Mikeszása (I17,6). 26. 1706: Nagyszász, Bogáts 65. Miklósvár (I19,5) h. 27. Szász patak, Orbán 1, 170. Homoródjánosfalva (I19,6) h. 28. Bakszásza

szá., Pesty 1, 30. Homoródalmás (I19,7) h. 29. 1479: Zazfalw, SzO 1, 231. Szászfalu (I20,8). 30. Szászpatak, Árvay 196. Tatrang (J20,4) h. 31. é. n.: Szász, Bogáts 57. Bikfalva (J20,5) h. 32. Szaszi, L. 1, 624. Šćitarjevo (K1,3) h. 33. 1406: Zaz, Temes O. 1, 385. Románszászka (M13,1).

Velence Északolasz város neve. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név a venét népből ered; a magyarba északolasz (de nem velencei) nyelvjárásból vagy a latin irodalom útján került. 'Textilféleség; szélkakas' jelentésű velence szavunk végső forrása latin; a közvetítő nyelv bizonytalan. Néhány, csak XIX–XX. sz.-i adatokból ismert Velence hn.-ünk a néphumornak köszönhetette keletkezését, amennyiben falutól távol eső határrészt (5–6. szám), vizes, nádas falurészt (4. szám) vagy egyenesen nádas tavat (8. szám) jelölt. E Velence hn.-ek előfordulási helyei közül Vének. h. Anglia kert (P. 18, 416.), az Ásványráróhoz közeli Győrzámoly h. Sztálingrád nevű határ rész (Kázmér 42.), Békésen pedig Pári(z)s falurész (Haan 1, 122.) ismeretes. A kizárólag újabb korban előforduló — és erdélyi — Venice alakok ide vonása nem problémamentes, felvetődött a venic 'szilfa' szóból való eredetük (MNy 3, 100.). Velence hn.-ek összeállítását l. MNy 2, 212–214.; HonfMg. 183–184.; Keletmo. 209.

1. 1410: Venecze, Cs. 1, 315. Venecia (X11,3). 1. a. 1636: Platea Velence, Schram 71. Ság (C4,7) v. 2. 1427: Veneche, Cs. 1, 149. Putnok (C9,10) v. 3. 1418: Venetia, 1477: Venence, Cs. 1, 218. Hernádkércs (C11,4) v. 4. 1922: Velence nádas, Rétköz 85. Dombrád (C12,8) h. 5. 1864: Velentzei e.-k, Kázmér 43. Vének (E4,4) h. 6. Venicia, Kázmér 42. Ásványráró (E4,5) h. 7. 1516: Welence a. n. Venecia, Cs. 3, 315. Velence (F6,6). 8. Velence nádas tó, Pesty 1, 414. Bihardiószeg f.-ban (F13,3). 9? 1738: Venicze, Kádár 6, 272. Szamosújvárnémeti (F17,6) h. 10. Velence szőlőhegy, Pesty 1, 414. Vaspör (G2,10) h. 11. 1291–4: Venecia, Gy. 1, 691. Nagyvárád (G13,9) városrésze. 12? Venice, Kalotaszeg 1, 217. Bács (G16,3) h. 13. 1487: Wenence, Cs. 5, 744. A G18, H15–17 mezőkben. 14. 1487: Venecze másképp Czinegeföldre, Pesty 1, 414. A G3–4, H–I 2–3 mezőkben. Talán önállónak vehető. 15. 1430: Weneccye, Cs. 3, 123. Pölöskehez (H2,18) tartozott. 16. Velence [ɔ: Velence], Haan 1, 122. Békés f.-ban (H11,2). 17? 1687 után: Veniczében szá., MNy 4, 406. Ákosfalva (H18,8) h. 18. 1323: Venechie, Weneche, Cs. 3, 123. Petrivente (I2,5). 19. 1760: Velence, Bogáts 64. Lemhény (I20,9) h. 20. 1486: Venenche, Cs. 2, 535. Kisdér (J5,18) v. 21. 1235: de Venetiis, Keletmo. 209. A.- és F.-venice (J19,5). 22. 1478: Venecze, 1494–9: Welence, Cs. 2, 535. Drávapalkonya (K5,8) h. 23. 1477: Alsowenecze, Felsewwenecze, Cs. 2, 16. Valeapáj (K12,5) h. Azonos lehet ezzel: 1447: Wenece, Cs. 2, 33. 24. 1404: Venycye, Cs. 2, 361. A K–L 5–6, L–M 6–7 mezőkben. 25. 1407: Welenchya, Cs. 2, 533. Podgorácshez (L5,1) tartozott. 26. 1334: Venecie, Gy. 1, 244. Obrovác (L7,3) v.

Olasz A régiségben román nyelvű népek (olaszok, franciák, leginkább vallonok) gyűjtőneve. Mo.-i latin nevük: Dece. I. S. Ladislai regis: Latini; Leg. maior S. Gerhardi episcopi: Gallici; KS: Latini; Kr.: Gallici, Latini. Szn.-i megfelelői: 1138: Vlas, MNy 32, 132.; 1211: Wlos, PRT 10, 507. A név déli szláv eredetű; a magyarba szerbhorvát vagy szlovén nyelvjárásból került. Az Olasz csn. máig szerepel névadóként (1355: Olaaserdey, Veszpr. Reg. 188.; Zala fn. 405., 431.). Nem nyújt egyértelmű interpretációt a korai Olaszegyház hn. (1221: Vlozyghaz, Gy. 1, 796.). Tagadhatatlanul korai, ugyanakkor bizonyos megfontolások miatt másodlagos képződmények a román nyelvű népek városi jelenlétére utaló középkori hn.-ek (Székesfehérvárott: 1484: Olasz utca, Szfv. Évsz. 2, 59.; Egerben: 1495: Olazwca, Cs. 1, 54.; Gyula-

fehervárott: 1600: Olasz utca, MNy 21, 25.). Kései, olykor XX. századi olasz betelepülők és hadifoglyok emlékét is őrzik hn.-ek (Hosszúhéty 72.; Heves fn. 1, 20., 24.). Nem tartottuk ide vonhatónak az Olaza hn.-et (Krassó 2/1, 363.). Közreadjuk a szláv nyelvterületen előforduló Vlah(i) hn.-eket, mert a szó eredetileg valamennyi román népre vonatkozott, miként ma is olaszt jelent a szlovénben és a lengyelben. Olasz hn.-ek összeállítását l. MNy 21, 22—25.; Szfv. Évsz. 2, 59—67.

1. 1262: villa Latina, 1267: Oloscy, Húščava 19. K.- és N.-olaszi (A7,2). 2. + 1246: Olazy, RA 832.; 1273: Latina villa, Szepesség 26., 123. Szepesolaszi (A10,2). 2. a. 1756: Olasz r., Schram 131. A.- és F.-németi (B13,5) v. 3. 1332—7: Olozi, Cs. 1, 358. Bodrogolaszi (C12,4). Azonos lehet ezzel: 1493: Pathakolazy, Kandra 2, 335. 4. 1483: Lyzkaolazy, Cs. 1, 337. Olaszliszka (C12,9). 5. 1275: Vluosci, CD 5/2, 304. Noszvaj (D10,4) h. 6. 1314: Olazy E., Maksai 184. Hermánszeg (D14,7) h. 7. Olaszi falurész, Petri 4, 668. Tasnádszántó f.-ban (E14,5). 8. Olaszi d., P. 40, 63. Misztótfalu (E16,2) h. 9. 1488: Olazfalw, Cs. 3, 244. Bakony-szücs (F4,9) h. 10. 1488: Olazfalw, Cs. 3, 244. Olaszfalu (F5,2). 11. 1291—4: Engoloz, Olozy, Gy. 1, 648. Érolaszi (F13,8). 12. Olaszi hegy, Kádár 2, 133. Bálványos-váralja (F17,5) h. 13. 1295: de inferiori Waldorf, 1332—7: de Waldorf Superiori, de villa Latina, Gy. 1, 557. Beszterce (F18,7) városrésze. 14. 1548: Olazfalw, Schwartz 166. Olaszfalu (G1,3). Német neve Wallendorf. 15. 1258: Vluzka, HO 5, 29.; 1403: Olazka E., Cs. 2, 780. Olaszfa (G3, 13). 16. 1374: Olazfalu, Cs. 3, 87. Kemendollárhoz (G3,14) tartozott. 17. 1431: Olaz, Cs. 3, 87. Nagyvázsöny (G4,4) v. 18. 1426: Olazfalu, Cs. 3, 244. Csajág (G5,7) h. 19. K.- és N.-olasz d.-k, Nyr 1, 188. Csépa (G9,3) h. 20. Olaszi falurész, MNy 19, 29. Köröstarján f.-ban (G12,8). 21. Olaszi hegy, FöK 41, 484. Örvénd (G13,7) h. 22. 1215: villa Latinorum, 1273: Olazy, Gy. 1, 648. Nagyvárad (G13,9). 23. 1552: Olaztelek, FöK 41, 484. Tinód (G14,4) v. 24. 1455—64: Olazfalw, Cs. 3, 444. Högyész (H6,7) v. 25. Olaszi falurész, FöK 41, 485. Tárkány f.-ban (H14,1). 26. 1671: Olaszfalu, M. Szoc. Int. Közl. 1, 301. Dombóvár (I5,11) v. Azonos lehet ezzel: 1554: Olaszfalva, D. 2, 166. 27. 1475: Olazsulwo, 1510: Olazfalw, Cs. 3, 444. Mágocs (I5,12) h. Ide vonható: Olasz(i)-berek, Olasz(i) d., Bikalárok-völgy 75. Alsómocsolád (I5,13) h. 28. 1231: villa Latina, Iczkovits 66. Woldorf, (= Dombos, I19,8). 29. 1332—7: Olazteluk, VMO 1/1, 106. Olasztelek (I19,9). 30. 1346: Olazteluk, Cs. 2, 633. Boldogasszonyfa (J4,12) v. 31. 1181: Uloz, Gy. 1, 352. Szökéd (J5,19) h. 32. 1403: Olazfalw, Cs. 2, 633. Diósvizsló (J5,20) v. 33. 1258: Olaszfaluá, Gy. 1, 363. Pécsvárad (J6,6). 34. 1295: Olozy, Gy. 1, 352. Olasz (J6,7). 35. Vlahi, L. 1, 741. ~ (K1,4). 36. 1332—7: Holasi, VMO 1/1, 155. Szerbcernya (K10,4) v. 37. Olaszi, L. 1, 475. Lučinci (L4,4) h. 38. 1204—6 k.: Φαγγαχόγιον, Gyóni 139. Szerémség (a Száva és a Duna közti terület neve; L—M 8—9). 39. 1275: Vlach, Cs. 2, 363. Morović (M7,2) v. 40. 1193: Franca uilla, MES 1, 145.; Rog.: Franka villa: 1332—7: Nogolasy, Cs. 2, 236. Mangyelosz (M8,2). 41. 1370: Magarolaz, Cs. 2, 236. Ruma (M9,1) v. 42. 1357: Maryanolaz, Cs. 2, 236. Ruma (M9,1) v. 43. 1449: Hozyuolazy, Cs. 2, 102. Szokolár (M13,2) v.

Zsidó Palesztinából az egész világon elterjedt (eredetileg héber nyelvű) nép neve. E névvel egyeztethető a Zsidó nemzetség (Kar.: Zydoj, Zydou) neve. Szn.-i megfelelői: 1244?: Sídov, ÁÜO 8, 143.; 1271: Sydou, ÁÜO 8, 340. A név végső forrása héber; a magyarba szláv közvetítéssel került. A névadás indítékai — akár Zsidó csn.-ból (1385: Sydoufelde, Cs. 2, 810.; P. 1, 419.; MNyj 11, 79.), akár zsidó közneveinkből (Balaton 42., 45.; Rétköz 23., 163.; H. Fekete 121.) — máig adottak. Nem vettük fel adattárunkba a provenienciát szempontjából bizonytalan Zsidó (MVF Gömör 76.) és Sídnuik (1416: Cs. 3, 358.) hn.-eket. Magunk is problematikusnak tartjuk a szerb és román Zsidovin(a) hn.-ek ide vonásának jogosságát. (Z)sid hn.-eink esetében fel-

merült — és nem alaptalanul — a séd 'patak, folyócska' szóból való származtatás lehetősége.

1. 1247: Sydovpothok, CD 6/2, 377. Lemes (B11,1) v. Azonos lehet ezzel: 1332—7: villa Judei, VMO 1/1, 354. 2. Zsidó Pataka d., P. 1. 313. Hernádszékáros (B11,12) h. 3? Középkor: Syd, Cs. 1, 146. Gömörsid (C8,5). 4? 1307: Syd, Gy. 1, 550. Gelénés (C13,3) h. 5. 1402: Zydo E., Bélay 221. A C—D 16—17 mezőkben. 6. 1225: Sagisidoud, 1258: Saagysidow, Bakács 209. Ipolytölgyes (D6,12). 7? Zsidi psz., MVV Győr 23. Rábacsécsény (E3,3) h. 8. 1262: Sydoud, MES 1, 481. Esztergom (E6,8) h. 9. 1421: Sydo, Cs. 1, 37. Vácegres (E7,8). 10? Zsidovina, Kádár 6, 523. Szurduk (F15,10) h. 11? Jidovină, Petri 4, 148. Náprád (F15,11) h. 12. 1407: Sidovár, Kádár 5, 120. Málom (F17,8) h. 13. 1548: Zsidó, Schwartz 67. Szentgotthárd (G1,4) h. Talán ide vonható: 1387: Sydowfeulde, ZsiO 1, 32. 14? 1121: Sid, MNy 23, 364.; 1256: Syd, Cs. 3, 126. Várvölgy (G3,15). 15. Zsidóér, Haan 1, 122. Békés (H11,2) h. 16. 1761: Sidóvár, Pesty 1, 443. Felvinc (H17,5) h. 17. Zsidóváros, L. 1, 592. Drnje (I2,6) h. 18? 1422: Sydfew, Cs. 3, 459. Kurd (I5,14) v. 19? Zsidovina d., Pesty 1, 443. Borsómező (I16,2) h. 20. Zsidó patak, Orbán 1, 169. Homoródvárosfalva (I19,10) h. 21. 1320: Sydouar, Cs. 2, 15. Zsidóvár (K13,1). 22? Sid, L. 1, 592. Šid (L7,8). 23? 1690—1700: Sidovin, Krassó 2/2, 321. Zsidovin (L12,6). 24. Zsidóvár, MVV Temes 52. Oresác (M12,2) h.

Vendég Az etnikum megjelölése nélkül idegen (nem magyar) népelem neve. Szn.-i megfelelői: 1135: Vendégh, CD 7/5, 105.; 1202—3 k.: Vendeg, RA 202. A név (tövében ugor eredetű) vendég szavunkkal azonos.

1. 1245: Wendeg, Úrhegyi 25. Záturcsa (A6,2). 2. 1329: Wendegy, NyiK 8/46, 2. K.- és N.-vendég (B5,5). 3. 1354—60: Wendegy, Cs. 1, 241. Bódvavendégi (B10,2). 4. 1467: Vendegy, Cs. 1, 366. K.- és N.-cseb (B12,4) v. 5. 1455: Vendegy, Cs. 1, 111. Somoskőhöz (C8,6) tartozott. 6. 1323: Vendegy, Gy. 1, 155. Gagyvendégi (C11,5).

KÓNSZTANTÍNOSZI TÖRZSNEVEK

A magyar törzsneveket egyedül KP őrizte meg. KP listája első helyre a kavarok törzsét (KP másik helyütt három kavar törzset említ) helyezi; majd ezt követi a hét magyar (KP terminológiájában türk) törzs felsorolása. A hét törzs emléke a — később jelentést változtatott — Hetumoger (An.) névben maradt fenn. A törzsnévi hn.-ek összeállítását l. T 28; 21—32., 52—54.; Mo. népei 456—460.; Moór 96—101. Térképes ábrázolásukat l. Hóman 80—81. és 88—89. old. között melléklet; Moór melléklet; Valóság 1970/1, 60., 62.; Heckenast melléklet.

Nyék KP: Νέκη [gen.]. Szn.-i megfelelői: 1165: Nichw, CD 2, 173.; 1231: Necku, PRT 1, 706. A név elavult (ugor eredetű) nyék szavunkat őrzi, melynek eredeti jelentése 'kerítés, sövény' lehetett. Néhány hn.-et (Komárnnyék, Gyergyó 34.; Nyekra d., MNy 25, 71.; Kecse nyék, Nyr 37, 429.) különböző természetű (hangtani, tárgyi) megfontolások miatt nem vettünk fel adattárunkba. Nyék hn.-ek összeállítását l. MNy 1, 24—28.

1. 1113: Nec, Kálmán 58. Apaj (C4,5) v. 2. 1218: Nek, ÁÚO 6, 392. Nyék (D4,7). 3. 1260—70: Nek, HO 3, 19. Nyék (D4,8). 4. 1210: Nek, 1436: Nyekfelde, Cs. 3, 509. Jászfalu (D5,2) h. 5. 1135: Neg, 1156: Nek, Bakács 65.; 1351: fl. Nyék a. n. Eghrespataka, Bakács 67. Ipolynyék (D7,9). 6. 1234: Nek, Gy. 1, 794. Nyékládháza

(D10,5). 7. 1281: Neek, Burgenland 108. Nyék (E2,5). 8. Nyéki szála, Pesty 1, 235 Sarród (E2,6) h. 9. 1295: Nyek, ÁÚO 12, 581. Bajna (E6,9) v. 10. 1405: Neekfalva, Cs. 1, 561. Kővárhoz (E16,4) tartozott. 11. 1439: Nyék, Cs. 2, 780. Búcsú (F2,5) v. 12. 1478: Nyek, Cs. 3, 244. Bársonyos (F5,3) h. 13. 1249: Nyek, Cs. 3, 340. Pátka (F6,7) h. 14. 1457: Nyek, Cs. 3, 340. Kápolnásnyék (F6,8). Alkalmasint ezzel azonos: 1193: Necg, Gneec, MNy 31, 290. 15. 1389: Nyek, Cs. 1, 14. Buda (Bp. Duna jobb parti része; F7,8) v. 16. 1350: Nyeky, Gy. 1, 511. Szerep (F11,4) v. 17? Néki-halom, ÚMM 2/1, 310. Hajdúszoboszló (F11,7) h. 18. 1213: Nec, Gy. 1, 647. Berettyószentmárton (F12,7) h. 19. 1266—9: Neek, Gy. 1, 647. Bihardiószeg (F13,3) h. 20. 1562—3: Szász-Nyék psz., D. 1, 166. Tass (G7,2) h. 21. 1489: Nyeek, Cs. 1, 618. Körösszegapáti (G12,2) v. 22. 1214: Nec, Gy. 1, 647. Sarkadkeresztúr (G12,9) h. 23. 1138: Neku, MNy 32, 57.; 1453: Nyek, Cs. 3, 444. Felsőnyék (H5,8). 24. Alsó-Nyék, L. 1, 11. Alsónyék (I6,2). 25. 1864: Nyékitelek, NNy 1, 233. Hódmezővásárhely (I10,2) h. 26? Nyiki d., P. 13, 126. Királyhegyes (I10,3) h. 27. 1483: Nyeek Cs. 1, 741. Újszentanna (I12,4) h. 28. 1402: Nek, Cs. 2, 205. Gara (J7,6) v. 29. 1332—7: Neg, VMO 1/1, 241. Az L4 mezőben. 30? 1390: Nyék, Vármegyék 1, 324. Nuštar (L6,2) v. 31. 1272: Nyek, Gy. 1, 228. Orbovác (L7,3) v. 32. 1370: Nyeg, 1426: Nyek, Cs. 2, 105. Gertenyes (L12,7) v. 33. 1327: Nyek, Cs. 2, 250. Az M8—10 mezőkben.

Megyer KP: *Megyer* [gen.]. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név eredetét l. a Magyar címszó alatt. Törzsnévként a magas hangrendű változat állandósult. Nem tartottuk ide vonhatónak a román nyelvkörnyezetben előforduló *Megyerus* (Kum 1, 151.; Kádár 6, 289.) és a német nyelvkörnyezetben előbukkanó *Magere* (P. 5, 285.) hn.-eket.

1? 1684: Megyer felé, Schram 88. Színye (A11,8) v. 1. a. 1674: Megyeri hegy, Schram 148. Cselej (B12,6) v. 1. b. Megyer hegy, Nyr 9, 143., Nyr 11, 95.; Megyer tető, MNy 5, 383. Sárospatak (C12,10) h. 1. c. XVII. sz.: Megyeri oldalon r., Schram 30. A C15 mezőben. 2. Megyerága, ÚMM 2/1, 722. Dercsika (D4,3) h. 3. 1248: Meger, NyiK 7/52, 3., NyiK 8/17, 2. Tótmegyer (D5,7). 4. 1274: Meger, MES 2, 42. Nagysurány (D5,8) v. L. még Šmilauer 111. 5. 1247: Megered, HO 7, 35. Bánkeszi (D5,9) v. A 3—5. szám alatti hn.-ek valaha egy terület nevéül szolgálhattak. 6. 1359: Meger rivulus, Bakács 141. Garamkissalló (D6,8) h. 7. 1375: Megyer, Cs. 1, 103. Nógrádmegyer (D8,9). 8. 1341: Meger, Cs. 1, 356. Sajóhídvég (D11,4) v. 9. 1310: Moger, 1328: Meger, Mező—Németh 135. Vasmegyer (D12,5). 10. Megyer d., Nyr 27, 528. Rábacsécsény (E3,3) h. 11. 1268: Meger, Cs. 3, 490. Nagymegyer (E4,1). 12. 1252: Zeuleusmeger, in maiori Meger, Cs. 3, 552. Győr (E4,6) h. 13. 1268: Megerch, Cs. 3, 507. Megyerics (E5,3). 14. 1367: Meger, 1368: Bekasmeger, Cs. 1, 12. Óbuda (Bp. III. kerület; E7,5) h. Talán ide vonható: An.: Moger portus; 1135: Meger, CD 7/5, 103. 15. 1562—3: Pócsmegyer, Pest m. 404. ~ (E7,9). 16. 1486: Kapoztasmeger, Cs. 1, 30. Újpest (Bp. IV. kerület; E7,10) h. 17. 1438: Megyer, Cs. 1, 31. Galgamácsa (E7,11) h. 18. 1346: Megyer, Károlyi O. 1, 167. Poroszló (E10,1) h. 19. Megyer, ÚMM 2/1, 310. Balmazújváros (E11,1) h. 20. 1358: Kurtusmeger, Cs. 3, 616. Répceszemere (F3,1) v. L. Magyar 14. 21. 1461: Megyer, Cs. 1, 31. Tápiógyörgye (F9,4) h. Ide vonható: 1561: Fwzesmegyer, Szarka 131. 22. 1220: Megyer, Gy. 1, 642. Furta (F12,8) h. 23. 1332: Meger, Cs. 3, 82. Megyer (G3,16). 24? 1483: Megerew E., Cs. 3, 80. Csopak (G5,1) v. L. Magyar 21. 25. 1331: Meger, AO 2, 559. Lepsény (G5,5) v. 26. Megyer, Haan 1, 291. Szeghalom (G11,1) h. 27. 1346: Meger, Gy. 1, 510.; 1433: Belmegyer, Cs. 1, 653. Béli-megyer (G11,5). Részai: Andor-, Diós-, Doboz-, Kárász-, Vadasmegyer, Megyertelek, Békés 87—88. 28. 1732:

Megyer psz., MVV Bihar 104.; Megyeri föld, P. 10, 403. Komádi (G12,4) h. 29. +1214: Mager, 1323: Meger, Gy. 1, 642. Biharszentandrás (G13,10) h. 29. a. 1704: Megyer sző., Schram 65. Magyarpéterlaka (G18,7) v. 1464: Megyer, Pesty 1, 168. Nova (H2,7) v. 31? 1403: Megyere, 1403–7: Magere, Cs. 2, 627. Buzsák (H4,1) h. L. Magyar 25. 32. 1193: Meger, Cs. 2, 628. Bábonymegyer (H5,9). 32–33. 1273: Megyer, CD 5/2, 110. Azonos lehet Bábonymegyerrel (H5,9). 34. Megyerei r., P. 48, 27. Bedegkér (H5,10) h. 35. 1346: Meger, Gy. 1, 510.; 1468: Mező-Megyer, Cs. 1, 652–653. Mezőmegyer (H11,3). 36? 1565–6: Megyer, D. 1, 185. Tormás (I5,15) v. Bizonytalan olvasat. 37. 1332–7: Meger, Cs. 1, 740. Világos (I12,5) v. 38. 1290: Meger, Gy. 1, 340–341.; Megyer Luko r., Nyr 4, 335. Pécs (J5,3) h. 39. 1696: Megyer, Gy. 1, 341.; Megyér, P. 5, 220. Vajszló (J5,16) h. 40. Megyer, Nyr 34, 51. Gyöngyfa (J5,21) h. Ezzel lehet azonos: 1571: Megyör f., D. 1, 210. 41. 1554: Megyer, Káldy-Nagy 72. Liptód (J6,3) v. 42. 1330: Megere, Gy. 1, 724.; 1344: Meger, Cs. 2, 204. Csátalja (J7,3) h. 43. 1446: Meger, Cs. 2, 50. Beregszó (K11,5) v. 44. 1198: Meger, Gy. 1, 227. Parabuty (L7,9) v. 45. 1308: Meger pratum, VMO 1/2, 30. Biograd (K1,9) v. 1–45. Kr.: Meger. Helye nem állapítható meg. 1–45. 1273: Meger, Sm. 6, 45. Ismeretlen fekvésű, bizonyosan nem önálló.

Kürt KP: *Κουρτου (γεγραμτον)* [gen.]. E névvel egyeztethető a Kürt várjobbágynemzetiség (Kar.: Churt; 1237: Kurth, UB 1, 173.) neve. A székeleyek egyik ágának neve is (1498: linea Kywrt, SzO 1, 288.; 1548: Kyrthaaga, SzO 2, 80.). Szn.-i megfelelője lehet: 1211: Curt, PRT 10, 515. (vö. MNy 45, 275.). A név ismeretlen eredetű. Összevetették 'hótorlasz, lavina' jelentésű török szóval. Originális jelentése feltehetően 'marhaszarvból készült fúvós hangszer' volt. Eltekintettünk az aligha ide vonható Curteg hn. (1205–35: Gy. 1, 456.) adattárba vételétől. Az ország több falujában előforduló Kürt utca (Rétköz 42.; Zala fn. 601.) minden bizonnyal újabban keletkezett alkalmasint hivatalos névadás révén. Az állítólagos Szabolcs megyei Kurth hn. (Mo. népei 457.) Nyírkércsre vonatkozik, és ide nem vonható (Mező–Németh 89.). Nem foglaltuk adattárba a Kürtös hn.-eket. Kürt hn.-ek összeállítását l. Nyr 81, 121–124. 1. 1156: Kurt, Sz 73, 179. Nemes- és Pusztakürt (C4,6). 2. 1264: Kurth, NyiK 7/44, 2. Assakürt (C5,7). 3. 1260–70: Kurth, HO 3, 19. Csötörtök (D3,3) v. 4. 1277: Kuurth, ÁÚO 4, 82. Kürt (D4,9). 5. 1245: Curtv, CD 4/1, 381. Hidaskürt (D4,10). 6. 1227: Kurt, Gy. 1, 456. Fajkürt (D5,10). 7. 1156: Kurt, Sz 73, 170. Kürt (D5,11). Ide vonható: 1328: Scenthamaskyürth, CD 8/3, 324. 8. 1346: Kyurth, Bakács 147. Börzsöny (D6,7) h. Talán ide vehető: 1135: Kürt, CD 7/5, 103. 9. 1373: Kyurth, Cs. 1, 102. Csalár (D8,10) h. 10. 1479: Kürt, Cs. 1, 66. Mátraderecske (D9,7) h. 11. 1261: Kyrth, Gy. 1, 784. Hejőkürt (D11,5). 12. Kúrti-szeg, Nyr 3, 382. Sonkád (D14,8) h. 13. 1464: Path a.n. Kywrth, Cs. 3, 510. Kurtakeszi (E5,4) h. 14. 1274: Kürth, CD 5/2, 160. Piliscsaba (E6,3) v. 15. 1469: Kywrth, Cs. 1, 102. Erdőkürt (E8,6). 16. 1453: Kürt, Cs. 1, 46., Cs. 3, 306. Az E–G 7–8 mezőkben. 17. 1409: Kyurth, Cs. 1, 66. Jászládány és Jászkiés között (F9,5). 18. 1568: Keürth, Szarka 85. Nagykőrös (G8,2) h. 19. +1075: Kurth. MES 1, 57.; 1348: Kyurth, Cs. 1, 668. Tizsakürt (G9,4). 20? 1138: Kurtu, MNy 32, 134. Kurd (I5,14). L. Szabó D. 28–29. 21? 1554: Kürtös, Káldy-Nagy 52. Bátaapáti (I6,6) v. Azonos lehet ezzel: 1572–3: Kürd, D. 1, 242. Vö. még Kürt (D. 2, 336.), Küzd (D. 2, 170.). Talán ide vonható: 1494: Kyrthez, Kandra 2, 442. 22. 1410: Kwrth, Cs. 2, 83. A J–K 9–12 mezőkben. 23. 1223: Curth, Gy. 1, 226. Kulpin (L8,1) h. 24. XVIII. sz.: Kört, Gy. 1, 226. Glozsán (L8,2) h. L. még Iványi 2, 134. 25. Kirt(y)a psz., Sz 23, 327., Gy. 1, 226. Újvidék (L9,2) h. Azonos lehet ezzel: 1561: Kirte f., D. 2, 277.

Gyarmat KP: (*Κουρτον*) γεωμάτων [gen.]. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név bizonytalan eredetű; 'fáradhatatlan' jelentésű török szóból való származtatását nem tartják teljesen meggyőzőnek. 'Kolónia, település' jelentésű gyarmat szavunk nyelvújítás kori elvonás eredménye. A XIX. sz.-ban -lehota, illetve -hai végződésű telepes falvak is nyertek -gyarmat nevet (MVV Bars 39., 77.).

1. 1156: Gurmot, Sz 73, 175. Lapásgyarmat (C5,8). 2. 1232: Gurmot, Gy. 1, 445. Zsitvagyarmat (C5,9). 3. 1248: Yarmath, Bakács 138. Kisgyarmat (D6,14). 4. 1246: Gormoth, ÁÚO 2, 189. L. Cs. 1, 92. Balassagyarmat (D7,10). Ide vonható: 1290: Harazti Gyormoth, Bakács 122. 5. 1583: Racsán-Gyarmat, D. 2, 581. Mátra-derecske (D9,7) v. 6. 1864: Gyarmat hegy, Sz.-Sz. fn. 1, 90. Nyírmada (D13,6) h. 7. 1332—7: Garmath, Maksai 142. Fehérgyarmat (D14,9). 8. 1282: Gormoth, ÁÚO 9, 337. Kőhidgyarmat (E6,10). 9. 1268: Gyarmath, CD 4/3, 488. Gyermely (E6,11) h. 10? 1787: Gyarmati fenék, MNy 13, 140. Tiszacsege (E11,2) h. 11. Gyarmat psz., MVV Szatmár 110. Madarász (E14,6) h. 12. 1153: Gormot, PRT 1, 602.; 1271: Garmath, Cs. 3, 548. Gyarmat (F4,10). 13. 1404: Gyarmath, Cs. 2, 752. Rábagyarmat (G2,11). 14. Gyermát d., Pesty 1, 125. Balatoncsicsó (G4,5) h. 15. 1219: Gormot, Gy. 1, 507. Füzegyarmat (G11,6). 16. 1135: Garmoth, Bakács 116. Hont-füzegyarmat (H6,13). 17. Gyarmatsziget d., Hnt. 1900. Kalocsa (H7,3) h. 18. Rog.: Geröth; 1332—7: Garmad, Cs. 1, 732. Feketegyarmat (H12,9). 19. 1296: Yormoth, Cs. 2, 609. Kaposgyarmat (I4,9). Ezzel lehet azonos: 1193—6: casale Gerinetum [o: Germetum], Theiner 1, 10. 20. 1332—7: Gormat, Cs. 1, 732. Gyarmata (I12,6). 21. 1428—9: Kysgyarmath, Gyarmath, Cs. 2, 39. Temesgyarmata (J11,5). 22. 1328: Garmath, Gy. 1, 221. Öbrovác (L7,3) h. 23? Gormoch, ÁÚO 12, 549. Az M8—10 mezőkben.

Tarján KP: *Ταριάνου* [gen.]. Szn.-i megfelelője: 1181: Tarian, III. Béla 30. Megkülönböztető névként: 1391: *Gregorio filio Petri dicti Teryen*, Gyárfás 3, 517. A név török méltóságjelölőből származik. Nem vettük fel adattárunkba azokat a hn.-eket (1844: Tarjánoska, Rétköz 22.; Teren-kút le., Heves fn. 1, 120.), amelyeknek ide vonását igen problematikusnak ítéltük. Terény hn.-ek összeállítását l. MNy 4, 128.

1. Tarján-lapályok r., Tarján Szug, P. 1, 445., 447. Migléc (B11,9) h. 2. 1269: Teryan, 1271: Taran, NyiK 8/40, 2. Berencs (C5,10) h. 3. 1322: Teryen, Bakács 203. A- és F-terény (C6,8). 4. 1441: Theryen, Cs. 1, 109. Terény (D7,11). 5. 1275: Tarian maior et minor, Cs. 1, 56. Gyöngyöstarján (D8,3). Ide vonandó: Tarján p., Kecskés 41., 16. 6. 1327: riulus Taryan, AO 2, 291.; 1348: Taryan, Cs. 1, 109. Salgótarján (D8,11). 7. Tarjánka psz., MVV Heves 28. Domoszló (D9,8) h. 8. 1214: Tarian, Gy. 1, 811. Tiszatarján (D11,6). 9? Taran-föld, P. 40, 410. Udvari (D15,3) h. 10. +1086: Tarian, Cs. 3, 561. Pannonhalma (E4,7) h. Talán ide vonható: 1252: Terian, ÁÚO 2, 145. 11. 1340: Taryan, AO 4, 11. Tarján (E6,12). 12. 1858: Tarján d., MNy 25, 154. Tiszaszőlős (E10,6) h. 13. 1862: Terény tisztása, MNy 25, 72.; Terény r., P. 19, 153. Kisköre (E10,7) h. 14. Tarján, P. 18, 360.; Targyán, Nyr 35, 438. Malomsok (F3,5) h. 15. 1250: Teryan, Cs. 3, 504. Vérteskethely (F5,4). 16. +XI. sz. második fele: Tarianscegguta, VMO 1/4, 578. Fegyvernek (F10,3) h. 17. 1919: Tarján, Gy. 1, 883. old. 17. jz. Alpár (G9,1) h. 18. 1341: Teryan, Gy. 1, 674. Köröstarján (G12,8). 19? Terényi psz., MVV Bihar 110. Váradless (G13,11) h. 20. Tarján psz., MVV Bihar 107. Kőtegyán (H12,10) h. Ide vonható: ? : Tarjány, Tarján tanya, Tarjány cre, Sarkad 510. Sarkad (H11,1) h. 21. ? : Tarján, Gy. 1, 575. Kisjenő (H12,11) v. 22. 1454: Taran, Cs. 2, 650. Tarany (I3,8). 23. 1753: Tarján, Szeged 91. Szeged (I9,3) városrésze. 24. Tarjánvég, Nyr 45, 421. Kistelek (I9,4) h. 25. 1446: Tharyan

Borovszky 2, 588. Hódmezővásárhely (I10,2). 26. 1355: Taryan, Gy. 1, 186. Arad (I11,3) v. 27. +1256: Teryen, Gy. 1, 874. Csóka (J9,2) h. 28. 1466: Theryen, Cs. 2, 165. A K—L 7—9 mezőkben. 29. 1308: Teryan, Gy. 1, 240. Gajdobra (L8,3) h. 30. 1421: Terien, Krassó 2/2, 241. Nagygáj (L11,1) h.

Jenő KP: *Γενώ [gen.]. A székeltek egyik nemének neve is (1548: Jenw, Jenyew, SzO 2, 78., 81.). Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név török méltóságjelölőből származik. Nem tartjuk ide vonhatónak az Inő, Inöd hn.-eket (1237 k.: Ynev, PRT 1, 778.; 1237: Ineud, ÁÜO 7, 28.; 1246: Ineu, RA 834.). További vizsgálatot igényel a Jenek hn. provenienciája (Nyr 8, 96.). Mint ismeretes, a Jenő név a XIX. sz.-ban keresztnévként életre kelt, és belépett a hn.-eket létrehozó elemek sorába (Jenőháza, Varga 29.; Jenő d., DDMÉ 1968., 457.). Ennek ismeretében egyetlen olyan Jenő-hn.-et sem vehettünk fel adattárunkba, amelynek csak XIX—XX. sz.-i adatait ismerjük (Jenőfalva, P. 16/1, 124.; Jenőfalva, Orbán 2, 38.; Jenőháza ma., MVV Temes 108.; Jenő-tábla szá., Zala fn. 605.; Jenő-út, Heves fn. 1, 143.).*

1. 1216: Jeney, Ila 2, 447. Jene (C9,11). 2. 1324: Jeneuhug m., Zichy O. 1, 256—257. Égerszög (C10,11) h. 3. 1584—5: Pusztá Jenő, D. 2, 617. Zádorfalva (C10,12) v. Kapcsolatban lehet a 2. számúval. 4. +1138: Jeneu, MES 1, 98., 99. Vágseilye (D4,11) v. 5. 1282: Jeneu, Cs. 1, 92. Diósjenő (D7,12). 6. 1408: Kysienew, Cs. 1, 13. Talán Budajenő (E6,13). 7. 1351: Burusyeno, Cs. 1, 13. Pilisborosjenő (E7,12). 8. 1301: Iyeneu, AO 1, 3. Boconád (E9,9) v. 9. 1281: Jenev, Cs. 1, 29. Pest (Bp. Duna bal parti része; F7,9) h. 10. 1236: Ienev, Gy. 1, 628. Köröskisjenő (F13,15). 11. 1321: Kysienew, Nogienew. Cs. 3, 213. Somlójenő és Tüskevár (G3,17). 12. 1429: Jenew, Cs. 3, 333. Jenő (G5,8). 13. 1469: Jenew, Cs. 1, 668. Jászkarajenő (G9,5). Ide vonandó: 1571: Jene psz. Györffy L. 17.; 1666: Tisza Jenő, Szarka 79. Tiszajenő (G9,6). 14. 1270: Geneu. 1298: Jenew, Kádár 4, 141. Kisjenő (G16,4). 15? 1329: Genokuta, Kádár 2, 316., 3, 442., 5, 251. Búza (G17,9) h. 16. 1334: Jeneu, AO 3, 104. A G—H 4—5 mezőkben. 17. 1579: Jenő, D. 1, 327. Ecseny (H4,10) v. 18. 1578: Jenew, Urbárium 168. Bikács (H6,9) h. 19. 1214: Ieneu, Gy. 1, 628. Sarkad (H11,1) h. 20. 1202—3 k.: Jeneu, RA 202. Kisjenő (H12,11). Ide vonható: 1236: Ieneu pi., CD 4/1, 65. 21. 1332—7: Jeno, Cs. 1, 733. Borosjenő (H12,12). 22. 1406: Jenőfalva, SzO 1, 101. Csikjenőfalva (H20,2). 23. 1554: Gyenő, Káldy-Nagy 40. Talán Baranyajenő (I5,16). 24. 1230: Yeneu, Gy. 1, 860. Apátfalva (I10,4) h. 25. 1280: Jeneu, Gy. 1, 320. Mohács (J6,8) h. 26. 1255: Jeneu E., Gy. 1, 720. Bezdán (J7,7) v. 27. 1428—9: Jenew, Cs. 2, 43. Janova (=Margitfalva; J12,2). 28. 1370: Jeneu, Cs. 2, 103. Dézsánfalva (L12,8) h.

Kér KP: *Κερ [gen.]. E névvel egyeztethető a Kér várjobbágynemzetiség (1237: Quer E., HO 3, 2.) neve. Megkülönböztető névként: 1366: Jacobi dicti Keer, PRT 8, 350. A név bizonytalan eredetű; 'roppant nagy, óriás' jelentésű török szóból való eredeztetését vitatják. 'Kiván, követel' jelentésű kér igénk és elavult, a kéreg szóban tovább élő, 'kéreg' jelentésű kér főnevünk egyaránt finnugor örökség. Az országban több helyütt előforduló Kercsi (P. 37, 253.) és Kercse hn.-ek (1421: Kerchehazu, Cs. 2, 638.; Kercsje, L. 1, 299.) közreadásától eltekintettünk, jóllehet nem áll példa nélkül, hogy a középkori Ké(r)cs alak (l. 3. szám) a XIX. sz.-ban Kértse alakra módosult (P. 12, 177.).*

1. 1435: Alker. Cs. 1, 138. Méhi (C9,12) h. 2. 1864: Kér fenék, 1891: Kér bérceze, Gy. 1, 741. old. 33. jz. Sata (C9,13) h. 3. 1256: Keych, Gy. 1, 780.; 1598: Kerch. Dézsma 758. Hangács (C10,3) h. 4. 1222: Qecy. Gy. 1, 111.; Kupa-Kércs, L. 1, 360. Kupa (C10,6) h. 5. 1262: Kerch, Gy. 1, 110. Hernádkércs (C11,4). 6. 1250: Ker,

Gy. 1, 110. Abaújkér (C11,6). 7. 1234: Keech, Gy. 1, 111.; 1427: Keerch, Cs. 1, 210. Fulókércs (C11,7). 8. 1332—7: Keri, VMO 1/1, 250. A C12 mezőben. 9. 1436: Kér viz, Lehoczy 3, 823. Beregdaróc (C14,7) h. 10. 1113: Ker, Kálmán 60. Nagykér (D5,12). L. Sz 72, 285. 11. 1280 k.: Ker, Bakács 139. Hontkiskér (D6,15). 12. 1248: Kew aliter Kyrd, Kerd, Bakács 139. Ipolykiskeszi (D6,16). 13. 1327: Keer, Cs. 1, 100. K.- és N.-kér (D7,13). 14. 1439: Kér, Cs. 1, 100.; 1568: Zondakeer, Szarka 47. Szanda (D7,14) h. 15? 1581: Keery szó., Urbárium 744. Tokaj (D11,7) h. 16. 1282: Kuskyrch, 1283: Kyskerch, Mező—Németh 89. Nyírkércs (D13,7). 17. 1286: Keeri, Maksai 160. Szamoskér (D13,8). Innen vette nevét: 1460: Kersemyen, Maksai 190—191. Késemjén (D13,9). 18. 1435: Thormaskeer, Burgenland 85. Tormafalu (E2,7) h. Vö. Westungarn 66. 19. Kéri psz., 1905. évi térkép. Komárom (E5,5) h. Azonos lehet ezzel: 1576: Kis-Kér, D. 2, 510. 20. 1421: Keer, 1430: Keerwelgh, Cs. 1, 30. Galgamácsa (E7,11) h. 21. 1264: Ker. Részei: Kiskeer, Dyeneskery, Puztakeer, Eghazaskeer, Vyker, Zeurekere, Nemesker, Cs. 3, 614. Új- és Nemeskér (F2,6). 22. 1193: Ker, MES 1, 142., 144.; 1374: Keer, Cs. 3, 334. Magyaralmás (F5,5) v. 23. 1426: Kir, 1465: Keer, Cs. 1, 64. Jánoshida (F9,6) h. 24. 1352: Keer, 1407: Kenderes a. n. Keereghaz, Cs. 1, 64. Kenderes (F10,4). 25. In keri, Kádár 5, 143. Maró (F16,5) h. Román nyelvkörnyezetben. 26. 1339: Kéerdő, Veszpr. ht. lex. 215. Nemesvamos (G4,6) h. 27. 1002: Cari, Szentpétery 61.; 1343: Keer, Cs. 3, 232. Hajmáskér (G5,9). — + 1015: Hagmasker, VMO 1/4, 576. Ide vonása nem bizonyos. 28. 1002: Cari, Szentpétery 61.; 1438: Keer aliter Zenthmihal, Cs. 3, 349. Sárszentmihály (G5,10). 29. 1481: Kerzygeth, Cs. 1, 65. Dévaványa (G11,3) h. 30. Kérhalom, Haan 1, 133. Mezőberény (G11,7) h. 31. 1574: Kerzigeth, Jakó 278. Komádi (G12,4) v. 32. 1214: inferioris Quer, 1272—90: Keer superiore, Gy. 1, 631. K.- és N.-kér (G13,12). 33. 1402: Keer a. n. Benche, ZsO 2/1, 250. Nova (H2,7) v. 34. 1482: Thekesker, 1536: Waryasker, Cs. 2, 619. Somogyszentpál (H4,11) h. 35. 1229: Quer, ÁÜO 6, 470.; 1341: Ker, Cs. 2, 619. Karád (H4,12) h. 36. Kér psz., Hnt. 1882. Kisbárapáti (H4,13) h. Talán elválasztható a 35. számútól. 37. 1325: Keer, Cs. 3, 434. Bedegkér (H5,10). 38. 1460: Keer, Cs. 2, 619. Torvaj (H5,11) v. 39. 1358: Borskery, Borsker a. n. Remete, Héderváry O. 1, 46., 48. Iregszemese (H5,12) h. 40. 1419: Keer, Cs. 3, 434. Németkér (H6,10). 41., 1202—3 k.: Alqueri, Felqueri, RA 202.; 1449: Keer, Cs. 1, 735. Kisjenő (H12,11) v. 42. 1332: Kechkesker, 1580: Keer, Jakó 278. Bokkia (H13,3) v. 43. 1439: Keerzad, Cs. 3, 434. A H—1 5—6 mezőkben. 44. 1321: Keer, Cs. 2, 619. Szentgálaskér (I4,10). 45. 1332—7: Ker, Gy. 1, 179. Arad (I11,3) h. 46. 1391: Keer, Cs. 1, 773. Világos (I12,5) h. 47. 1427: Gachalker, Cs. 1, 732. Kurtakér (I12,7). 48. 1441: Keerfalwa, Cs. 1, 735. Szakács (I13,1) v. 49. 1400: Kerey, Cs. 2, 496. Pécs (J5,3) v. 50. 1193: Ker, Quer, Gy. 1, 722. Szabadka (J8,2) külvárosa. 51. + 1247: Egyhazasker, + 1256: Ker, Gy. 1, 861. Tizsaszentmiklós (J9,3) h. 52. 1332—7: Keer, Cs. 2, 45. Janova (= Margitfalva; J12,2) h. 53. 1317: Gyurghkery, Pirkoqueri, Gy. 1, 223. K.- és Ókér (K8,3). 54. 1462: Keer, Cs. 2, 45. Folya (K11,3) v. 55. 1267: Keer, Gy. 1, 223. Piros (L8,4) h.

Keszi KP: *Kxaj* [gen.]. Sz.-i megfelelői: 1138: Keseudi, MNY 32, 133.; 1211: Keseu, Kezed, PRT 10, 504., 505. A név bizonytalan eredetű; 'rész, darab, ág' jelentésű török szóból való eredetletését vitatják. Nem vettük fel adattárunkba a Kesza hn.-eket (P. 4, 26.), valamint a nehezen értelmezhető szövegekörnyezetben szereplő Kyzen vel Kyzeu adatot (+ XI. sz. második fele, VMO 1/4, 578.). A Keszi hn. -d képzős származékainak minősíthető hn.-ek ide vonása (Keletmo. 248.) nem problémamentes. 1. 1347: Biztrekezi, Renukkezi, Cs. 1, 299. Sóvár (A11,6) v. 1. a. 1739: Keszy Rétye, Schram 131. A.- és F.-németi (B13,5) v. 2. 1113: Kescu, Kálmán

61.; 1347: Mezeukezeu, Apponyi O. 1, 146. Ürmény (C5,11) h. Ide vonható: 1295: Warkezu, Csák O. 8. 3. 1232: Hydradkeszi, MES 1, 286. Család (C5,12) v. 4. 1294: Kezw, Gy. 1, 452. Garamkeszi (C6,9). 5. 1348: Kezy, Bakács 94. Borfő (C6,10) h. 6. 1356: Kezeu, Bakács 135. Dacsókeszi (C7,8). 7. 1368: Kezu, Cs. 1, 101. Karancs-keszi (C8,7). 8. 1232: Kezew, Ila 4, 21. Sajókeszi (C9,14). Ide vonható: 1232: Kezu-pataka fl., Ila 4, 23. 9. 1393: Kezew, ZsiO 1, 340. Talán a C3, C—D4 mezőkben. 10. 1113: Quescu, Kezu, Kálmán 61. Bánkeszi (D5,9). 11. 1248: Kezw aliter Kyrd, Kerd, Bakács 139. Ipolykiskeszi (D6,16). 12. 1559—60: Szondakesz, D. 2, 193. Szanda (D7,14) v. Felmerülhet azonossága a 23. számúval. 13. 1326: Kezeu, Bakács 130. Ipolykeszi (D7,15). 14. 1135: Kükezü, CD 7/5, 102.; 1270: Kezu, Bakács 145. Kőkeszi (D7,16). Ide vonható: 1277: Kezupataka, Bakács 146.; 1353: Kezeu fl., Bakács 139. 15. Keszi bányatelep, Hnt. 1882. Kisterenye (D8,12) h. 16. 1268: Villa Kezu, alia villa Kezu, Cs. 3, 503. K.- és N.-keszi (E4,8). 17. 1258: Kezu, Cs. 3, 503. Kurtakeszi (E5,4). 18. 1243: Kesew, Cs. 3, 503. Komárom (E5,5) h. 19. 1570: Zsitva Kesz, Fekete L. 38. Dunaradvány (E5,6) v. Felmerülhet azonossága a 17. számúval. 20. 1156: Kesceu, Sz 73, 170.; 1299: Kezv, Cs. 3, 503. Bátorkesz (E5,7). 21. 1296: Kezu, Cs. 1, 13. Budakeszi (E7,13). 22. 1317: Kezew, Cs. 1, 30. Dunakeszi (E7,14). 23. 1361: Syrakkezeu, Széchenyi-család 1, 516. Szirák (E8,7). 24. Száraz-, Vizes-kesző völgy, P. 19, 115. Gyöngyös (E8,8) h. 25. 1332—7: Kezu, Gy. 1, 781. Tiszakeszi (E11,3). 26? 1436: Keetchokaskezy, Maksai 155. Kálmánd (E14,7) h. 27. 1475: Kezy, Cs. 1, 558. Keszi (E14,8). 28. 1680 (1676): Kezy, Szarka 82. Az E—G 7—8 mezőkben. 29. 1406: Kezew, Cs. 3, 587. 1361: Waryobagyakezeu. To-vábbi részei: Symonkezew, Waraskezeu, Eghazaskezy, Waralyakezew, Cs. 2, 764—765. Vár- és Egyházaskesző (F3,6). 30. Keszővölgy szőlő, P. 20, 290.; Keszőüvölgy, Nyr 35, 438. Felpéc (F4,11) h. 31. 1352: Kezu, Cs. 3, 335. Sárkeszi (F5,6). 32. 1458: Zenthkiralkeszy, Cs. 3, 71. Csabrendek (G3, 18) h. 33. +1082: Kescew, Cs. 3, 71.; 1182—4: Kescew, III. Béla 16. Részei: Chumbkezu, Felkezeu, Thapolczake-zy, Cs. 3, 71. Gyulakeszi (G4,7). 34. +1082: Kezwy, Cs. 3, 246; 1171: Kesceh, CD 9/7, 633. Papkeszi (G5,11). 35. 1220: Qezy, Gy. 1, 633. Nagyszalonta (G12,10) h. 36. 1332—7: Kezev, Cs. 5, 367. Keszü (G17,10). 37. 1506: Kezyhalom, GyO 42. A G—H 10—11 mezőkben. 38. 1219: Keze E., Gy. 1, 509. A G—H 10—11 mezők-
ben. 39. 1464: Kezy, Pesty 1, 168. Nova (H2,7) v. 40. 1424: Kezy, Cs. 2, 619. Bala-
tonszentgyörgy (H3,4) h. 41. Gyura-Keszi szá., Zala fn. 545. Nagybakónak (H3,12) h. 42. Keszi-kút, Karád (H4,12). Ezt az adatot Szabó József szívességének köszönhet-
jük. 43. 1465: Kezev, Cs. 3, 434. Magyarkeszi (H5,13). Azonosítható ezzel: 1332—7: Mariakethew, Cs. 3, 434. 44. 1305: Kezew, 1403—4: Kezewkwth, Cs. 3, 434. Keszőhidegkút (H6,11). 45. 1339: Kezy, 1418: Kezyegház, Cs. 1, 735. Sarkad (H11,1) h. Ide vonható: +1086: Keseih, PRT 8, 269. 46. 1344: Chanakezu, Chama-
kezew, Cs. 1, 729. Vadász (H12,13) v. Ide vonható: 1332—7: Waraskesev, Cs. 1, 747. 47. 1344: Samugkezew, Cs. 1, 743. Somoskesz (H12,14). Ide vagy a 46. számú-
hoz vonható: 1560: Kekezhi, Márki 2/1, 238. 48? 1375: Kezyn, Cs. 2, 619. Sand (I3,9) h. 49. 1390: Kezou, Cs. 2, 619. Kaposfüred (I4,11) h. 50? 1553—61: Revkecz, Reves, Márki 2/1, 245. Revetis (I13,4). 51? 1309: Kyzd, US 1, 240. Szászkézd (I19,11). 52. 1192: Kesiu, Kesciu, Gy. 1, 326. Keszü (J5,22). 53. 1334: Kezi, Gy. 1, 180. Keszinc (J12,3). 54? 1440: quatuor poss. Kisgye, Cs. 1, 761. Kizdia (J12,4). 55? 1419 és 1431: Hunyadkeszed, Hosdátkeszed, Cs. 5, 96. Hosdát (K15,4) h. 56? 1470: Kezew, 1489: Kefew, Cs. 2, 414. Az L3—5 mezőkben. 57. 1263: Kezy. Részei: Zenth Jwankezy, Boldogazzonkezy, Sawolkezy, Bwlkezy, Nagy Kezi, Mátyuka Kezy, Kis Kezy, Gy. 1, 224. Bulkesz (L8,5). 58? 1458: Alsokezyn, Felsekezyn, Cs. 2, 45. Jász (L13,2) v.

„VÉLT” TÖRZSNEVEK

Az általánosan elfogadott — ám nem egy ponton vitatható — nézet a törzsneveket eme tulajdonságokkal ruházza fel: 1. az ország különböző részein szétszórva találhatók, 2. személynévként nem fordulnak elő, 3. elterjedésük sehol sem lépi túl a többi adatok alapján igazolt magyar nyelvterület határát, 4. környezetük mindenütt jellegzetesen magyar. E norma elveinek figyelembe vételével részint a KP által név szerint nem említett három kabar törzs elnevezését igyekeztek megállapítani (Kazár, Káliz, Székely, Varsány, Tárkány), részint pedig további neveket (Örs, Berény, Ság, Ladány) minősítettek törzsnévnek, törzsnévi eredetűnek. E nevek egy része népnév. Másik részük esetében azonban nem zárkozhatunk el attól, hogy „vélt” törzsneveink sorában foglalkozzunk velük.

Berény *E névvel egyeztethető a Berencs nemzetség (1245: Berench E., HO 8, 46.) neve. Szn.-i megfelelői: 1138: Berendi, MNy 32, 132.; 1255: Bereyn, ÁÚO 2, 261. A név bizonytalan eredetű. Származhatott 'ad', illetve 'egyesül' jelentésű török szavakból. Felmerült a Berend hn.-ek (és szn.-ek), valamint a berend nép neve közti etimológiai kapcsolat lehetőségének gondolata is. Az egykor volt Berény falvakra is utalható, de Berényi csn.-ből is eredhetett Berényi oldal hn.-ek (P. 19, 269.; P. 61, 201.) közzétételétől eltekintettünk. Berény (Berend) hn.-ek összeállítását l. Vadász 61.; MNy 36, 12.; Keletmo. 278.*

1. 1297: Berench castrum, NyiK 7/46, 2. Berencsváralja (B4,1) h. 2. 1156: Brencu, Sz 73, 175. Berencs (C5,10). 3. 1570: Nagy Berin, Kis Berin psz., Fekete L. 152. Dicske (C5,13) h. 4. 1246: Berin, Cs. 1, 95. Karancsberény (C8,8). 5. 1291: Beren castrum, Ila 2, 284. Hangony (C9,15) h. Ide vonható: 1347: Purunhygh m., Ila 2, 381. Harmac (C9,6) h. 6. Berencs, L. 1, 51. Gagybátor (C10,13) h. 7. 1318: Berench, Gy. 1, 68. Rásonysáberencs (C10,14). 8. XVIII. sz.: Kiss Birény völgy, Gy. 1, 741. old. 34. jz. Múcsony (C10,15) h. 9. 1289: Berenche, Mező—Németh 108. Rétközberencs (C13,4) 10. +1138: Buren, 1214: Berhen, Pais 24. Vágsellye (D4,11) v. 11. 1393: Berin, Cs. 1, 95.; 1578: Borsos Berin, Szarka 28. Borsosberény (D7,17). Diósjenő (D7,12) h. van Berény psz. 12. 1332—7: Byrend, Maksai 116. Berend (D15,4). 13. +1268: Beryn, Cs. 3, 495. Nagymegyer (E4,1) v. 14. Beriny, Nyr 35, 438., Nyr 36, 332. Pannonhalma (E4,7) h. 15. 1500: Berenth, Cs. 3, 546. Hédervárhoz (E4,9) tartozott. 16. 1193: Biren, MES 1, 145. Mogyorósbánya (E6,14) h. Ide vonható: Berényvár szá., P. 14/3, 7. Bajót (E6,15) h. 17. 1234: Beren, Cs. 3, 600. Iklanberény (F2,7). 18. 1302: Beren, Cs. 3, 319. Csákberény (F5,7). 19. 1302: Louazberen, Cs. 3, 319. Lovasberény (F6,9). 20. 1357: Berény, Gyárfás 3, 495.; 1446: Berenzallasa, Gyárfás 3, 616. Jászberény (F8,2). 21. 1332: Berend, Cs. 3, 35. Hagyárosbörönd (G2,17). Ide vonandó: 1251: Berend flumen, Zala O. 1, 24. 22. +1055: Berend, PRT 10, 491., 494.; 1263: Berend, 1487: Beryn, Cs. 3, 222. Ajka (G4,8) h. 23. 1283: Beren, ÁÚO 4, 259. Nádasdladány (G5,12) h. Talán ide vehető: 1002: Beren. Szentpétery 61. 24. 1363: Berenhyda, Cs. 3, 212. Berhida (G5,13). 25. XI. sz. eleje: *Σαγάσθρεν*, Czebe 16.; +1082: Bereyn, HO 4, 2.; 1109: Zaarberin Cs. 3, 222. Vörösberény (G5,14). 26. 1347: Beren, Gy. 1, 504. Mezőberény (G11,7). 27. 1423: Berend, Cs. 5, 334. ~ (G16,5). 28. Berén-Oszon f., D. 1, 186. Tapsony (H3,13) v. 29. 1348: Beren, Cs. 2, 592. Balatonberény (H3,14.). 30. 1121: Buren, MNy 23, 363.; 1449: Nagh-Beren, Cs. 2, 592. Kisberény (H4,14). 31. 1405: Beren, Cs. 2, 592. Igal (H5,4) v. 32. 1193: Berhin, Beruen, MES 1, 142., 145.; 1289: Nagberen, Cs. 2, 592. Nagyberény (H5,14). Ide vonható: 1193: Sumberhein, Sumberuen, MES 1, 142., 145.; 1447: Kysberen, Cs. 2, 592. 33. 1305: Berencz, Cs. 3, 417.

Kölesd (H6,12) v. 34. 1305: Berény, Cs. 3. 417. Diósberény (H6,13). 35. 1264: Beryn, Cs. 2, 592. Iharosberény (I3,1). 36. 1347: Berench, Cs. 2, 591. Szigetvár (J4,6) h. 37. 1332—7: Beren, VMO 1/1, 99. Berény (J15,8). 38. 1332—7: Beren, Cs. 2, 15. Berény (K12,1). 39. 1428: Berench, Milleker 69. Az L—M 12—13 mezőkben. 40. 1451: Berend, Cs. 2, 117. Baranda. (M10,3).

Ladány Szn.-i megfelelői lehetnek: +1214: *Laudan CD 3/1, 477.*; 1256: *Loudan, Zala O. 1, 29. A név ismeretlen eredetű. Ladány hn.-ek összeállítását l. Nyr 44, 393—394.; Vadász 62.; Sz 92, 70.*

1. 1344: Nadan, Sz 72, 313. Nedanóc (B5,6). 2. Lódany r., P. 1, 165. Csécs (B11,13) h.; Ladányi r., P. 1, 150. Buzita (B11,14) h. 3. Ladány völgy e., P. 12, 525. Ózd (C9,2) h.; Ladány p., P. 12, 423. Sába (C9,13) h.; 1936: Ladány, Gy. 1, 741. old. 33. jz. Járdánháza (C9,30) h. 4. 1774: Lodány bérce, 1864: Lódány, IIa 3, 246. Putnok (C9,10) h. 5. Ladánykert szá., Rétköz 93. Döge (C13,5) h. 6. 1212: Lodan, Mező—Németh 72. Mezőladány (C13,6). 7. 1698: Nadán hát, Ugocsa 517. Tiszaúj-lak (C14,8) h. 8. +1075: Ludan, MES 1, 55. Vámosladány (D6,17). L. Ludány 3. 9. An.: in portu Ladeo; 1332—7: Ladan, Cs. 1, 355. Tiszaladány (D11,8). 10. 1897: Ladány, Nagykálló 368. Nagykálló (D12,6) h. 11. Ladány p., P. 38, 241.; Ladány d., MVV Szabolcs 53. Oros (D12,7) h. Esetleg a 10. számúhoz vonható. 12. 1278: Lodan, HOKlt. 83. Besenyőtelek (E9,4) h. 13? 1234: Ladun, Cs. 3. 617. Nemes- és Tompaladony (F3,7). 14. 1318: Ladaan, Cs. 3. 349. Ráckeresztúr (F6,10) h. 15. 1399: Ladan, Gyárfás 3, 536. Jászladány (F9,7). 16. 1389: Ladan, Cs. 1, 519. Püspökladány (F11,6). 17. 1421: Nadantelek, 1461: Ladantheke, Jakó 304. Nadantelek (F13,9). 17. a. 1682: Ladany szá., Schram 117. Dészháza (F15,16) v. 18. 1283: Ladan, Cs. 3, 337. Nádasldadány (G5,12). 19. 1222: Nadan, Gy. 1, 511. Körösladány (G11,8). 20. Doinye- és Gornye-Ladanye, L. 1, 365., 366. ~ (I1,3). 21. Gyászladány, Nyr 2, 95. Szeged (I9,3) h. 22. +1247: Ladan, Gy. 1, 862. Kiszombor (I10,5) h. 1—22. 1067 k.: Ladan, ÁÚO 1, 26. Ismeretlen fekvésű, bizonynyal nem önálló.

Ság Szn.-i megfelelője: 1262: *Sagud, Sm. 5, 235. A név bizonytalan eredetű; magyar (elavult seg, ság 'halom, domb, rakás' szavunk mély hangrendű párjából) és némei ('sövény, bozót' jelentésű szóból) etimológiája van. Felvettük adattárunkba a -ság utótagú hn.-eket, jóllehet alapos a gyanú, hogy ilyen hn.-ek később is (XV. sz.-i földes-úri hn.-adás révén) létrejöhetnek (Haan 2, 67.). Ugyanakkor mivel nem egy Ság hn.-ünk az idők folyamán előtagot kapott (l. 11., 14. szám), nem szabad kizárnunk azt a lehetőséget, hogy a -ság utótagú helységek előtagot kaptak — már az összetett alak írásos felbukkanását megelőző időben. Ság hn.-ek összeállítását l. MNy 9, 356—360.; MNy 46, 119—123.*

1. 1481: Hassaag, Cs. 1, 296. Harság (A11,7). 2. 1220: Sag, VR 256. Az A—C 12—13 mezőkben. 3. 1256: Sag, Nyik 8/37, 1. Ság (C4,7). 4. 1347: Darusag, Cs. 1, 133. Harmac (C9,6) h. 5. 1643: Saagh, Kandra 1, 451. Gagyvendégi (C11,5) v. 6. ? : Ságárka, Ságseg, 1791: Sággrétje, Rétköz 271. Nagyhalász (C12,11) h. 7. 1225: Sagisidoud, 1231: Sagv, Bakács 209—210. Ipolytölgyes (D6,12). Ide vonandó: 1314: Saag potok, Bakács 210. 8. 1244: Sag, Bakács 71. Ipolyság (D6,18). Kapcsolatban van ezzel: 1408: Thur alias Saagh, Bakács 211. 9. 1393: Retisag, Cs. 1, 106. Rétság (D7,6). 10. 1222: Sagu, VR 281.; 1348: Saag, Cs. 1, 106. Karancsság (D8,13). Innen vette nevét: Ság-Újfalu, L. 1, 571. Ságújfalu (D8,14). 11. 1153: Jac [o: Sac], PRT 1, 602., 603.; 1237 k.: In predio Sag, quod a. n. dicitur Hag, In alio predio Sag, 1518: Wysagh a. n. Sugosagh, Cs. 3, 557. Györság (E4,10). 12. 1347: Gasság,

Gazság, CD 9/1, 598., 600. A D8—9, E—F 9—10 mezőkben. 13. Sághegy ma., MVV Hont 67. Szob (E6,16) h. 14. 1274: Saag. Részei: Sag ecclesiastica, Kenersytou Saagh, Pechyesitousag, Simonházasag, Cs. 3, 627. Simaság (F2,8). 15. 1272: Sag, Cs. 2, 790. Celldömölk (F3,8). Ide vonható: 1275 k.: m. Sagsomlowa, Cs. 2, 719. 16. 1449: Kyssagh, Cs. 3, 249. Bakonyság (F4,12). 17. 1237 k.: due Sag, Cs. 3, 249. Sikátor (F4,13) h. 18. 1337: Saag, Cs. 3, 344. Vál (F6,3) v. Talán ide vonható: 1193: Sag, MES 1, 142., 145. 19. 1394: Saag, Cs. 3, 344. Pátka (F6,7) v. 20. 1390: Saagh, Cs. 1, 33. Tápióság (F8,3). 21. 1475: Sarmassagh, Cs. 1, 563. Sarmaság (F14,8). 22. 1193: Ság berk, MES 1, 144. Talán az F—G 5—6 mezőkben. 23. Sághegy, Zala fn. 59. Nagypáli (G2,12) h. 24. 1336: Sagud, Cs. 3, 99. Ságod (G2,13). Ide vonandó: 1413: Sagudpotaka, Zala O. 2, 389. 25. Ság psz., Hnt. 1882. Karakószörcsök (G3,19) h. 26. 1353: Saag, Cs. 3, 99. Balatonakali (G4,9) h. 27. 1138: Sagu, MNy 32, 131.; 1460: Sagwar, Cs. 2, 639. Ságvár (G5,15). Azonos lehet ezzel: 1431: Sag, Cs. 2, 639. 28. 1348: Besenew Saag, 1361: Saag, Cs. 3, 344. Káloz (G6,1) v. 29. +1075: Sagi, Gy. 1, 899. Tiszakürt (G9,4) h. 30. 1357: Byksag, Zala O. 1, 576. A G3—4, H2—3, I2—3 mezőkben. 31. Sághegy, Kis-Sághegy, Zala fn. 177. Sárhida (H2,19) h. 32. +1055: Sag, PRT 10, 490.; 1261: Saag, Cs. 2, 638. Kéthely (H3,9) v. 33. 1460: Saagh, Cs. 3, 99. Újudvar (H3,15) v. 34. Ságod psz., Hnt. 1882. Garabonc (H3,16) h. 35. 1138: Sagu, Cs. 3, 448. Nagykónyi (H5,15) h. Talán azonos ezzel: 1306: Sagh E., Cs. 3, 448. 36. 1461: Kiralsaag, Haan 2, 67.; Cs. 1, 656. Fábiansébestyén (H10,1) h. 37. 1231: Sagu, CD 3/2, 229.; 1495: Sagh, Cs. 1, 743. Elek (H11,5) h. 38. 1456: Monyarosság, Cs. 5, 721. Magyaróság (H16,3). 39. Telekság, Nyr 34, 51. Zetelaka (H19,3) h. 40. 1569: Menesség, SzO 2, 262. Csikmenaság (H20,3). 41. 1296: Saag, Cs. 2, 638. Liszó (I3,10) h. 42. 1563: Ság, D. 1, 176. Az I4—5 mezőkben. 43. 1381: Saagh, Cs. 3, 448. Talán ide vonható: Sagh origietenüs Zsagh e., P. 48., 186. Mözs (I6,7) h.; Ság alja, Nyr 6, 47. Szekszárd (I6,8) h. 44. 1520—1: Sagod, Cs. 2, 207. Sükösd (I7,4) h. Ide vonható: 1690: Ság, Kosáry 19. Érsekcsanád és Bogyiszló között (I7,5). 45. 1332—7: Mezesag, Gy. 1, 184. Német-ság (J11,6). Vajon azonos-e ezzel? 1558—65: Ság, TT 1895., 362. 46. 1479: Zarwasag, Cs. 1, 763. Szorosság (J13,3). 47. 1330: Vluesagh, Cs. 5, 120. Nándorválya (J15,9) h. 48. 1263: Hassagh, US 1, 90.; Hasság, L. 2, 56. Hásság (J17,5). 49. 1478: Sagwsfalwa, Cs. 2, 520. A J—K 5—6 mezőkben. 50. 1266: Saag, Gy. 1, 374. Šag (K6,7). 51. 1332—7: Swag, Cs. 2, 60. Ság (K11,6). 52. 1439: Olohsagh, Cs. 2, 35. Ollóság (K13,2). 53? Hodsák, L. 1, 243. Hodság (L7,10). 54. 1362: Sag, Krassó 2/2, 155. Az L—M 11—12 mezőkben.

Tárkány Szn.-i megfelelői: 1202—3 k.: Tarcand, RA 202.; 1327: Tarkan, AO 2, 340. A név török méltóságjelölőből származik. Tárkány hn.-ek összeállítását l. Kandra 2, 202.; MNy 11, 438.; Mo. népei 461.; Moór 102.; MNy 64, 439. Tárkány hn.-ek térképes ábrázolását l. Hóman 80—81. és 88—89. old. között melléklet.

1. Tárkányárok szá., P. 1, 494. Pány (B11,15) h. 2. Tarkan, P. 20, 28. Bagonya (C6,11) h. 3. 1332—7: Tárkan, Cs. 1, 364. K.- és N.-tárkány (C13,7). 4. 1374: Tarkan, Zichy O. 3, 565.; 1924: Tárkánykert, Rétköz 399. Tuzsér (C13,8) h. Felmerülhet azonossága a 3. számúval. 5. 1444: Tharckaan, Cs. 1, 180. Felsőtárkány (D10,2). 6. 1325: Tarkayn, Mező—Németh 53. Nyírmeggyes (D13,10) h. Ezzel lehet azonos: 1220: Torcan, VR 247. 7. 1237 k.: Tarcan, Cs. 3, 515. Tárkány (E5,8). 8. 1279: Tharkan. Részei: Eghazastharkan, Oltarkan, Kapulnastarkaan, Mezewtharkan, Kezeptarkaan, Cs. 1, 55. Mezőtárkány (E10,8). 9. 1592: Tárkánház, D. 2, 675. Az F7—8 mezőkben. 10. Tárkánysziget szá., ka., P. 38, 277. Püspökladány (F11,6) h.

11. Tárkányfok, Nyr 14, 422. Hajdúszoboszló (F11,7) h. Felmerülhet azonossága a 10. számúval. 12. 1270: Tarkan, HO 6, 165. Sümeg (G3,24) h. 13. 1467: Tharkan, SzO 1, 208. A G—H 20 mezőkben. 14. 1562: Tárkány f., D. 1, 173. Szakály (H5,16) h. L. Sz 69, 615. 15. 1456: Tarkan, Olvasókönyv 1, 43. A H10 mezőben. 16. 1553—61: Tarkánfalva, Ztarkánfalva, Márki 2/1, 249—250.; 1561: Tarkánfalva, Tört. Adattár 1, 371. Nadalbést (H13,4) v. 17. 1332—7: Tharkand, Tarkan, Gy. 1, 674. Tárkány (H14,1). Ide vonható: 1692: Tarkaica, Mezösi 331. ~ (H14,2). 18. 1378: Tarkon, Temes O. 1, 138. A J11 mezőben.

AZ ÁRPÁD-CSALÁD NEM-KERESZTÉNY NEVEI

Az Árpádtól (Ügyektől?) leszármazott magyar fejedelmi (királyi) család IX—XI. sz.-i szn.-eiből azok mutatkoznak vizsgálatra érdemesnek, amelyek nem-keresztény (pogány) nevek. A család úgyszólván teljes X. sz.-i névanyaga és egy pár XI. sz.-i név minősül ilyennek.

Ügyek An. (*Vgek, Ugek*) Álmos apjaként, KS (*Vger*) és a Kr. (*Vgeg, Ugeg, Ugek*) Álmos nagyapjaként szerepelteti. Szn.-i megfelelője: 1327: *Vgech*, MNy 10, 428. A névnek magyar ('szent' jelentésű ügy, így, egy szóból) és török (méltóságjelölőből) etimológiája van.

1? 1324: Ige, Cs. 1, 516. Ajak (C13,9) h. 2. 1421: Egyek, Cs. 1, 513. ~ (E10,9). 3. 1406: Egyek, Cs. 2, 602. Miháld (I3,11) v.

Álmos KP: 'Αλμοῦτζης An., KS, Kr.: *Almus*. Árpád apja. Szn.-i megfelelői: 1138: *Almus*, MNy 32, 131.; 1226?: *Almus*, PRT 1, 676. A névnek magyar (álom — a régiségben *almu* — szavunkból) és török ('vétel' jelentésű szóból) etimológiája van. Eltekintettünk mindazon Álmos hn.-ek adattárba vételétől, amelyeknek csak XIX—XX. sz.-i előfordulásait ismerjük (Nyr 35, 239.; Nyr 39, 189.; Fehér 559.; MVV Nógrád 36.; Balaton 50.), ez esetekben ugyanis alapos a gyanú, hogy a történeti Álmosra visszaemlékező (kegyeleti) elnevezésekkel van dolgunk.

1. 1281: *Almus*, Gy. 1, 593. Álmosd (F13,10).

Árpád KP: 'Αρπαδῆς Cont. Georg. mon.: 'Αρπαδῆς An.: *Arpad*, *Arpadium* (acc.); KS, Kr.: *Arpad*. Álmos fia, a honfoglaló magyarok fejedelme. Szn.-i megfelelői: 1237 k.: *Arpad*, PRT 1, 776.; 1314: *Arpad*, Csák O. 14. A név (török eredetű) *árpa* szavunk származéka. Nem vettük adattárba azon Árpád- hn.-eket, amelyeknek csak XIX—XX. sz.-i előfordulásait ismerjük (MNy 9, 456.; P. 14/3, 29.; MNy 1, 234.; MVV Pest 2, 343.; MNy 35, 329.; Zala fn. 515.). Ez esetekben joggal gondolhatunk arra, hogy Árpád fejedelemre emlékező hn.-ek ezek, amelyekhez keletkezésükkor Árpád fejedelemmel kapcsolatos epizódokat szőtt a nép (P. 12, 457.; P. 18, 407.). Különösen sok Árpád-hn. köszönheti létét a millenniumnak (DDME 1968., 432.). Az is eljárásunkat igazolja, hogy az Árpád keresztnévként a XIX. sz.-tól kezdve ismét felbukkanván szerepet játszik a hn.-képzésben. Árpád hn.-ek összeállítását l. Heckenast 34—35.; AE 97, 201—202. (térképes ábrázolással).

1. 1208: *Arpadir*, CD 3/1, 61. Mosonmagyaróvár (E3,4) v. 2. 1264: *Arpad*, RA 1833/a; +1264: *Arpadsuka*, CD 7/1, 357. Bős (E4,11) h. 3. 1268: *Arpad*, XIV. sz.: *Arpadfelde*, Cs. 3, 493. Gönyű és Ács között (E4,12). 4. 1525: *Arpadzallasa silva*,

Jakó 323. Mikepércs (E12,3) h. 5. 1742: Árpád, Személynevek 9. Királydaróc (E14,9) h. 6. 1193: Arpad va., MES 1, 144.; 1374: sylua Arpad Erdew, CD 9/4, 631. Magyaralmás (F5,5) h. 7. 1326: Arpad, Gy. 1, 595. Árpád (G12,11). 8. 1181: Arpad, Gy. 1, 271. Pécs (J5,3) h.

Levente KP: Λιούντινα [acc.]. Árpád fia. E névvel egyeztethető Vazul fia: Levente (KS: Luenta, Lewenta; Kr.: Luente, Leuente, Luenta, Leuenta) neve is. Más szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név lenni szavunkkal azonos gyökből származik; jelentése 'levő, élő; lét, élet'. '(Török) katona; hős, vitéz, daliás harcos' értelmű levente szavunk végső forrása perzsa, hozzánk szerb-horvát közvetítéssel került. Nem ismerjük hn.-i megfelelőit. A ma élő Levente- hn.-ek a XX. sz.-i levente-mozgalmat tekintik névadójuknak (Zala fn., Heves fn. 1, passim).

Tarhos KP: Ταρχατζούς. Árpád első fia, általában Leventével azonosítják. Megkülönböztető névként: 1363: Tamás dictum Tarhus, Kállay O. 2, 111. Csn.-ként szerepel: 1563: Tarhos, Durkó 38. A név török eredetű; származtatták 'szétszóródik, előjön, leszármazik, keletkezik' jelentésű szóból, illetve méltóságjelölőből. Bizonytal nem vonhatók ide a Tarhagaz(a), Tarhólap, Tallós hn.-ek (DDMÉ 1968., 491.; Nyr 45, 422.; L. 1, 669), illetve a tarló köznév hn.-i megfelelői. Tarhos hn.-ek összeállítását l. Heckenast 37.; AE 97, 203., 219. (térképes ábrázolással).

1? Tarkás tó, Nyr 26, 287.; Tarhas-tó, Acta Univ. Debr. 2, 63. Gacsály (D14,3) h. 2. 1842: Tarhos lapos, Tarhos fertő, MNy 25, 154. Tiszafüred (E10,10) h. 3. Tarhos, P. 19, 58. Dévaványa (G11,3) h. 4. ? : Tarhos fok, Gy. 1, 572. old. 32. jz. Komádi (G12,4) h. 5. Tarhos, Haan 1, 122. Békés (H11,2) h. 6. 1475: Tarros, Cs. 3, 453. Tarrós (I5,17). 7. 1436: Tarhachya, AE 97, 198., 203. Fadd (I6,3) h. 8. An.: Torhus; 1332—7: Tarhus, Cs. 2, 128. Tarras (K9,2).

Üllő KP: 'Ιέλεχ [acc.]. Árpád második fia. E névvel egyeztethető annak a Hüleeknek (An.: Hulec) a neve, akit An. — mint Árpád avunculusát — Zovárd és Kadocsa apjaként szerepeltet. Szn.-i megfelelői: 1138: Vleu, MNy 32, 134.; 1252: Yllw, ÁÜO 7, 339. A név török eredetű; magyarították méltóságjelölőből, illetve 'eszik, fogyaszt' értelmű szóból. Kovácsszerszámként ismert üllő szavunk az ül ige származéka. A Hilyó hn. (1318: Hyleupothoka, 1330: Hylo, Gy. 1, 91.) hangrendi okokból nem sorolható ide. Üllő hn.-ek összeállítását l. Heckenast 37—38.; AE 97, 205., 219. (térképes ábrázolással).

1. 1156: Jeleu, Sz 73, 175. A C5 mezőben. Talán ide vonható: 1248: Clew [ɔ: Elew], NyiK 7/51, 2. 2. 1923: Ül(l)ősziget szá., Rétköz 49., 64. Demecser (C12,12) h. 3. Üllő tó d., MVV Szabolcs 56.; 1923 és 1949: Üllőláp szá., ka., Rétköz 310—311. Paszab (C12,13) h. 4. +1138: Jelec nemus, MES 1, 98.; 1214: Jelech nemus, PRT 1, 629. Vágsellye (D4,11) v. 5. 1321: Illeu, Mező—Németh 44.; 1347: Illu, Cs. 1, 488. Encsencs (E13,6) h. 6? Vüllőhegy, Nyr 39, 189. Olaszfalu (F5,2) h. 7. 1452: Illew, Cs. 1, 36. Üllő (F7,10). 8. 1349: Illev pi., Bánffy O. 1, 164. Tiszabura (F10,5) h. 9. Üllő víz, Pesty 1, 406. Karcag (F11,1) h. 10. 1478: Illew pratum, Jakó 289. Paptamási (F13,11) h. 11. 1473: Illewfalwa, Cs. 3, 258. Kamond (G3,20) h. 12. 1289: Vlle, 1465: Ewllye, Cs. 3, 340. Harta (H7,1) h. 13. 1405: Illew, ZsiO 2/1, 501. Somogy-csicsó (I3,12) v. 14. 1483: Ellyewelgh, Cs. 2, 603. Gige (I4,5) h. 15. Üllez psz., Hnt. 1882. Kiskundorozsma (I9,6) h. Talán nem azonos Ülléssel. 16. Uleu p., Krassó 2/2, 257. Boldur (K12,6) v.

Jutas KP: Ἰουτοτῆς. Árpád harmadik fia. Szn.-i megfelelői: +1086: Jutus, Jut, PRT 8, 269.; 1211: Jouta, PRT 10, 504. A név 'inyenc, nyelni szerető' értelmű török szóból ered. 'Elér, kerül, elnyer' jelentésű jut szavunk ugor örökség, 'indiai rosnővény' jelentésű juta szavunk újkori vándorszó. Nem vettük fel adattárunkba a csak XVIII. sz.-ból ismert Jatasesch hn.-et (Krassó 21, 233.). A Jut, Juta, Jutom hn.-ek ide vonása nem problémamentes. A Jut csn. a XX. sz.-ban is szerepel névadóként (Bikalárokvölgy 140.). Jutas hn.-ek összeállítását l. Heckenast 38—39.; AE 97, 205. (térfépes ábrázolással).

1. 1396: Jutas, Zichy O. 5, 7. Talán önálló. Valószínűleg a C—D6 mezőkben. 2. +1082: Juthos, Cs. 3, 236. Veszprém (G5,16) h. Ide vonható: 1488: Jwthas, Cs. 3, 236. L. MNy 68, 185—188. 3? 1302: Jwth, Cs. 2, 615. Siójut (G5,17). 4? 1397: Juton, 1450: Juthey, 1531: Jwtha, Cs. 2, 615. Nágocs (H5,17) h. 5? 1284: Juta, Cs. 2, 615. Juta (14,12).

Zolta KP: Ζαλτῆς. An.: Zulta, Zultus [!]; Kr.: Zoltan, Zolthan. Árpád negyedik fia, aki An. szerint fejedelemmé lett. Szn.-i megfelelője: 1312: Zulta, Sm. 8, 317. A név esetleg összefügg a végső soron arab méltóságjelölővel, mely török közvetítéssel került hozzánk. Zolta hn.-ek összeállítását l. Heckenast 40.; AE 97, 207., 220. (térfépes ábrázolással).

1. 1325: Zulttha pi., AO 2, 230. Demecser (C12,12) h. 2. 1404: Zoltha, Cs. 2, 168. A K7 mezőben.

Tevel KP: Τεβῆλης. Tarhos fia. Szn.-i megfelelője: 1138: Tehel, MNy 32, 132. A név bizonytalan eredetű; származtatták tesz (esetleg régi tövik 'szúr, döf') igénkből, illetve (török eredetű) teve főnevünkből. Tevel hn.-ek összeállítását l. MNy 25, 88.; MNy 31, 296.; MNy 50, 375.; Heckenast 42.; AE 97, 203., 220. (térfépes ábrázolással).

1. 1223: Tewel, ÁÚO 11, 172. Nagyfödemes (D4,12) v. 2. Teveld, FE 9, 190. Mátyásföld (Bp. XVI. kerület; E7,6) h. 3. Tevely c., P. 58, 108. Csénye (F3,9) h. 4. +1086: Tucl, PRT 8, 269.; 1353: Teucl. Részai: Adastewyl, Nagthewel, Kysthewel, Cs. 3, 256. Nagy- és Adásztevel (F4,14). 5. Tevelkút, P. 60, 428. Szentgál (G4,3) h. 6. 1193: Tevel, Tewel, Cs. 3, 354. Talán a G5—6 mezőkben. Vö. Heckenast 42. old. 93. jz. 7. 1397: Tewel, Cs. 3, 454. Tevel (16,9).

Ézelő KP: Ἐζέλεζ [acc.]. Űllő fia. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név (uráli eredetű) 'ézel, izel, kóstol' szavunk származéka; jelentése 'kóstolgató, nyalánk, inyenc'. Nem ismerjük hn.-i megfelelőit. Az Ecsellő hn. (L. 2, 3.) szinte bizonyosan, az Ozeleu hn. (Veszpr. Reg. 309.) valószínűleg nem vonható ide.

Fajsz KP: Φαλτῆς [acc.], Φαλῆς. Jutas fia; 950 táján fejedelem. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név fal igénkkel kapcsolatos; jelentése 'faló, falánk'. Kérdéses, hogy Jutas fia nevének hn.-i megfelelőit a Fajsz hn.-ekben kereshetjük-e. A Fajszó hegy hn.-nek (P. 38, 164.) még a Fajsz hn.-ek közé sorolása sem vitán felüli. Fajsz hn.-ek összeállítását l. Keletmo. 219.; Heckenast 43.; AE 97, 205—207. (térfépes ábrázolással).

1? 1328: Fayzad, Cs. 1, 61. Gyöngyöstarján (D8,3) h. 2. 1443: Fayz, Cs. 3, 548. Hédervárhoz (E4,9) tartozott. 3. +1082: Fayseh, Cs. 3, 212. Veszprémfajsz (G5,18). 4. 1563: Faisz-Berény, D. 1, 177. Balatonberény (H3,14). 5. 1237 k.: Fayz, Cs. 2, 604.; 1378: Faysztelek, CD 9/5, 301. Somogyfajsz (H4,15). 6. 1414: Fayz, Cs.

3, 327. Fajsz (17,2). 7. 1332—7: Feyz, 1344: Fayz, Cs. 5, 876. Fajsz (117,7). 8. 1275: Fayz, ÁÜO 12, 151. Zágráb (K1,2) v.

Taksony KP: Ταξις; Liudprand: Taxis; An.: Tocsun, Tucsun [!], Thocsun; KS: Tocsun; Kr.: Toxun, Taxon, Toxon, Toxin, Toxin; Chronicon Varadiense: Toxin. Zolta fia; 972 előtt fejedelem. Csn.-ként szerepel: 1470: Jacobus Thaskon, MNy 22, 74.; 1522: Petrus Thaxon, Szabó I. 74. A név 'tele, jóllakott' jelentésű török szó származéka. Aligha vonhatók ide akár a Tapsony (1354: Thopson, Cs. 2, 650.; 1424: Tapson, Gyárfás 3, 583.), akár — hangrendi okokból — a Teksiny (Kázmér 54.) vagy a Teks(z)e (P. 12, 260.; P. 60, 455.) és Tekszi hn.-ek (P. 12, 214.). Taksony hn.-ek összeállítását l. MNy 22, 74.; MNy 23, 275.; Heckenast 45.; AE 97, 207., 221. (térképes ábrázolással).

1.+1138: Tocsun, MES 1, 99.; 1214: Tohsun, Tohsun, PRT 1, 629.; 1269: Taxond, ÁÜO 8, 234. Taksony (D4, 13). L. Pozsonyv. Lapok 17/93, 3. 2. 1281: Toxun, Cs. 1, 35. Taksony (F7,11). Alkalmasint ezzel azonos: Kr.: Toxun. 3. 1371: Taxon, Cs. 1, 72.; 1720 k.: Bengecsek a. n. Taskond, MNy 22, 74. Tiszabura (F10,5) h. 4. Taskony tava és foka, P. 48, 49. Decs (16, 10) h. 5. 1680 (1676) : Taxon. Szarka 22. Ezzel lehet azonos: 1553: Takcsin, D. 2, 146. A J—K9 mezőkben.

Tas KP: Τασις. Árpád unokája. An. (Tosu, Thosu) — Lél apjaként — a hét honfoglaló magyar vezér között szerepelteti. Szn.-i megfelelői: 1138: Tos, Tosu, MNy 32, 131., 133.; 1181: Tosu, III. Béla 29. A név török eredetű; 'kö', illetve 'megtelt, jóllakott' jelentésű szavakból magyarították. Tas hn.-ek összeállítását l. MNy 10, 338.; Heckenast 44.; AE 97, 205., 221. (térképes ábrázolással).

1. An.: forum Thosu; 1222: Tos, Mező—Németh 93. Nyírtass (C12,14). 2. 1421: Thaas, Cs. 1, 36. Galgamácsa (E7,11) v. 3. 1406: Thas, Cs. 1, 73. Atkár (E8,9) h. 4? 1463: Thason, Cs. 1, 73. Nagyfűged (E9,10) v. 5. 1321: Thoskeky, Gy. 1, 673.; 1364: Thoskere, Kar. 1, 213. Bihartorda (F11,8) v. 6. +1093: Tas, PRT 10, 499.; 1391: Taas, Cs. 3, 353. Tass (G7,2). 7? 1508: Thasadfew, Jakó 363. Tasádfő (G13,13). 8? Tasos, P. 48, 307. Borjád (H6,5) h.

Tormás KP: Τερματσοῦς. Tevel fia. Csn.-ként szerepel: 1478: Thormas, Cs. 2, 563. A név török eredetű; származtatták szn.-ből, 'szétszóródik, előjön, leszármazik, keletkezik', továbbá 'áll, feláll, felemelkedik, van', végül 'él' jelentésű szavakból. Növénnyt jelentő torma szavunk török eredetű. Kérdéses, hogy Tevel fia nevének hn.-i megfelelőit a Tormás hn.-ekben kereshetjük-e. Amennyiben igen, úgy nem zárkozhatunk el egyetlen — számunkra ismert — Tormás hn. közlése elől sem, még akkor sem, ha alapos gyanúnk van feltételezni, hogy Tormás hn.-eink a XI. sz.-tól napjainkig keletkezettek és ma is keletkeznek. Nem vagyunk ugyanis abban bizonyosak, hogy a korai előfordulású Tormás hn.-ek csak szn.-i eredetűek lennének, míg az újabb kori Tormások csak a növénynevtől vették volna nevüket. Nem tartjuk a Tormás hn.-ek közé vonhatónak a Tornóc (1113: Durmuz, Dormusc, Kálmán 57.), a Tormos (1271: Tremes, CD 7/2, 153.) és a Termátz hn.-eket (P. 4, 74.). Tormás hn.-ek összeállítását l. Heckenast 46.; AE 97, 203., 221. (térképes ábrázolással).

1. Tormás d., Adalékok Zempl. vm. 10, 149. Céke (B12,5) h. 2. 1408: Thormaswelgye, Sz 72, 505. Alsóvásárd (C5,14) h. 3. Tormás psz., Hnt. 1882. Szomorfalva (C5,15) h. 4. Tormás d., Nr. Ért. 10, 151. Piliny (C8,9) h. 5. Tormás e., P. 12, 525. Ózd (C9,2) h. 6. 1623: Thormas, IIa 2, 442. Jánosi (C9,16) h. Ide vonható: Tormás szá., Nyr 5, 480. Rimaszombat (C9,17) h. 7. 1797: Tormás, IIa 2, 281. Füge (C9,18)

h. Ide vonható: 1864: Tormás, Ila 3, 144. Oldalfalva (C9,19) h. 8. 1674: Tormászöghben, Ila 2, 538. Kövecses (C9,20) h. 9. Tormás szá., P. 12, 218. Sujókápolna (C10,16) h. 10. Tormás d., P. 12, 415. Vadna (C10,17) h. 11. Tormás r., P. 1, 331. Homrogd (C10,18) h. 12. 1926 és 1949: Tormáshegy, Rétköz 130. Gégény (C12,15) h. 13. +1075: Tarmas aqua, MES 1, 54.; An.: Turmas rivulus; 1264: Turmaskuz villa, Sz 72, 286. Érsekújvár (D5,13) h. 14. Tormás d., Nyr 7, 44. Nógrádmegyer (D8,9) h. 15. 1869: Tormás d., MNy 24, 363. Dorogháza (D8,15) h. 16. 1864: Tormás hegy szá., Heves fn. 1, 37., 39.; Tormás, Nyr 41, 436. Tarnalelesz (D9,9) h. 17. 1924 és 1929: Tormássziget, Tormástelek szá., Rétköz 173. Kemece (D12,8) h.; 1924 és 1948: Tormástelek, Rétköz 275. Nagyhalász (C12,11) h. Ide vonható: 1949: Tormáskátyu szá., Tormásoldal szá., Rétköz 153. Ibrány (C12,5) h. 18. Tormás, P. 38, 57. Balkány (D12,10) h. 19. Tormás nádas víz, Nyírség 219. Nyírgyulaj (D13,11) h. 20. 1300 k.: Turmaswelg, Ugocsa 302. Bökény (D14,10) h. 21. 1435: Thormaskeer, Burgenland 85.; 1435: Hereen a. n. Krenesdorff. Cs. 3, 610. Tormafalu (E2,7) h. 22. 1252: Tormas stagnum, HO 6, 73. Kulcsod (E4,14) h. 23. Tormás d., MVV Komárom 74. Keszegfalva (E5,9) h. 24. 1765: Tormás, H. Fekete 111. Hajdúböszörmény (E12,1) h. Ide vonható: 1723: Tormás, DDMÉ 1968., 494. Hajdúhadház (E12,2) h. 25. Tormás, P. 39, 120. Csomaköz (E13,7) h. 26. Tormás, L. 1, 688. Csepreg (F2,9) h. 27. Tormás szá., VmMK 6, 295. Nyárad (F3,10) h. 28. XVI—XVII. sz.: Tormás-Turgony, Sinkáné 108. Kistűszállás (F10,6) h. 29. 1864: Tormás, Kádár 2, 505. Szászcegő (F18,8) h. 30. Tormás szá., r., Zala fn. 61. Zalaistvánd (G3,21) h. 31. Tormás hegy, Ferenczy 75. Nagykőrös (G8,2) h. 32. 1669: Tormásban, Kalotaszeg 1, 6. Bánffyhungad (G15,2) h. 33. Tormás szá., Kalotaszeg 1, 198. Egeres (G15,7) h.; 1864: Tormás, Kalotaszeg 1, 208. Jegenye (G15,9) h. 34. 1775: A Tormásba ka., Kalotaszeg 1, 242. Méra (G16,6) h. 35. 1864: Turmasu, Kádár 5, 137. Mányik (G17,11) h. Román nyelvkörnyezetben. 36. 1347: Turmasto, AO 5, 139. Kisdevecser (G17,12) h. 37. Tormás völgy, Orbán 4, 195. Mezőcsávás (G18,6) h. 38. Tormás híd, Nyr 46, 246. Magyarpéterlaka (G18,7) h. 39. 1864: Tormáspatak, Gyergyó 27., 28. Gyergyócsomafalva (G19,1) h. 40. 1484: Tormáskölked, MVV Somogy 133. Pusztakovácsi (H4,16) h. 41. 1444: Thormas, Cs. 3, 455. Részei: Halas (?) Tormás, Kövesd-, Csonkatormás, Káldy-Nagy 64. Kistormás (H6,14). 42. Tormáskengyel, Haan 1, 159. Doboz (H11,6) h. 43. Tormás, Erdély 5, 15. Túr (H16,4) h. 44. 1641: Nagy Tormáson szá., MNy 4, 420. Székes (H18,9) h. 45. Tormás e., hegy, MNy 6, 156. Szentháromság (H18,10) h.; Tormás e., hegy, MNy 6, 157. Bede (H18,11) h. 46. 1669: Tormás szegben szá., MNy 4, 410. Kelemenfelke (H18,12) h.; Tormás p., Orbán 4, 35. Gyalakuta (H18,13) h. 47. Tormástó szá., MNy 6, 149. Somosd (H18,14) h. 48. 1554: Tormás, Káldy-Nagy 41. ~ (15,15). 49. Tormás szá., r., le., P. 48, 90. Fadd (16,3) h. 50. Tormás, Alsófehér vm. 1/2, 592. Fugad (117,8) h. 51. 1798: Tormásfüze, Ny. Ir. Közl. 2, 221. Tamásfalva (120,10) h. 52. XVI. sz.: Tormástelek, M. Szoc. Int. Közl. 1, 319. Nagyváty (J5,23) h. Ide vonható: 1856: Tormás, Bar. Hí. 1970., 146. Kacsóta (J5,24) h. 53. 1486: Tormas, Amlacher 43. Tormás (J15,10). 54. 1478: Thormastheleke, Cs. 2, 531. Tésenfa (K5,9) h. 55. 1330: Turmas, Gy. 1, 395. Hercegszöllös (K6,8) h.

Géza Thietmar: Deviux; Ademarús Cabannensis: Guoz; Leg. maior S. Stephani regis: Geiza; Hartvik: Geysa, Geyssa; Ann. Posonienses: Geyza; An.: Geysam [acc.]; Chronica Hungaro—Polonica: Yesse, Jesse; KS: Geyche [gen.], Geicha; Kr.: Geycha, Geysa, Geyssa, Deycha, Geisa. A Géza név további alakjait 1. MNy 52, 325—333. Taksony fia, fejedelem (972 k.—997). Szén-i megfelelői: 1208: Gyewche, RA 237.; 1229: Geysa, VR 291. A név török méltóságjelölőből ered. A Géza hn.-ek közreadásától

eleve el kellett tekintenünk, lévén a Géza névalak a történeti Décsé XIX. sz.-ban feltámasztott, az eredetitől eltérő hangalakú változata. Nem foglaltuk adattárba a Gecse hn.-eket, mivel ezek nagy valószínűséggel a Gergely név becézett változatának tekinthetők. A Jesse hn. természetesen nem tartozhat ide (Nyr 37, 429.). Felsoroltuk viszont a Décs hn.-eket, mert feltehető, hogy a Décsé névnek a tövégi -e lekopásával rövidült változata. Géza (pontosabban: Décsé) hn.-ek összeállítását l. Heckenast 48.; AE 97, 208., 222. (térképes ábrázolással).

1. 1310: Geycheholma, Melczer O. 14.; 1411: Posalaka a. n. Gyechehalma, Cs. 1, 307. Décső (A10,3). 2. 1263: Kusdeuch, PRT 2, 324. Patvaróc (B4,2) h. 3? 1427: Dechke, Cs. 1, 293. Várgony (B11,6) h. 4. Dětse, P. 1, 475. Nagyszalánc (B11,16) h. 5. 1256: Dychy, 1275: Gyuche, NyiK 7/50, 2. Kelecsény (C4,8) h. 6. 1256: Dyuche, Bakács 110: Devicse (C7,9). 7. Decse r., P. 12, 434. Szalonna (C10,19) h. 8? 1388: silva Geyse, Bakács 198. Balassagyarmat (D7,10) h. 9. 1347: Diche, Cs. 1, 512. Tiszaladány (D11,8) h. 10. 1284: in loco fori Geyse Regis, MES 2, 177. K.- és N.-keszi (E4,8) v. 11? Décsény hegy, ÜMM 1/1, 513. Nagybánya (E16,5) h. 12. 1148: (tributum) fori Geyzae, CD 2, 129. Buda (Bp. Duna jobb parti része; F7,8). 13. 1830: Décsé; AE 97, 222. Tiszapüspöki (F9,8) h. 14. XIX. sz.: Decse-tó, Vadász 48. Törökszentmiklós (F10,7) h. 15. 1269: Dycha, Kádár 2, 546. Magyardécsé (F17,9). 16. 1138: Geysce, Geiche, Geyca, Gy. 1, 505. Décs psz., Haan 1, 272. Szarvas (G10,3) h.; Décs-páskum, Vadász 48. Endrőd (G10,4) h. 17. Dicse alja, Zala fn. 335. Bár-szentmihályfa (H2,20) h. 18. +1075: uilla centurionis, qui uocatur Deucha, Gy. 1, 894. Csanytelek (H9,3) v. 19. 1561: Detser, Tört. Adattár 1, 372.; 1830: Décs ere, MNy 4, 423. Békés (H11,2) h. 20. 1355: Deyche, Cs. 5, 698. Marosdécsé (H16,5). 21. 1334: Descha, Körösmegye 67. Az 12 mezőben a Drávától délre. 22. 1470: Dech, Cs. 3, 422. Decs (I6,10). 23. Decs psz., Cs. 3, 422. Zomba (I6,11) h. 24. 1370: Désfalua, CD 9/4, 233. Décsfalva (I19,12). 25? Décsen, Nyr 45, 421. Besenyő (I20,6) h. 26. 1398: Deche, Cs. 2, 600. Háromfa (J3,2) v. Talán azonos ezzel: 1231: Geyche, HO 8, 27. Babócsához (J3,3) tartozott. 27. 1292—7: Geycheyd E., Gy. 1, 297. Zengővárkony (J6,5) v. 28. Décsé köve, Orbán 3, 206. Dobolló (J20,6) h. 29. 1273: Deuche, Körösmegye 73. Disnik (K3,2) v. Ide vonandó: 1256: Dethcha rivulus, ÁÜO 11, 416.; 1278: Diuich fl., ÁÜO 12, 241. 30. Geisa erdeje, P. 4, 136. Daróc (K6,9) h. 31. 1332—7: Geuich, VMO 1/1, 244. A K—L6 mezőkben. 32? 1458: Geweche, Cs. 2, 99. Berecutca (L12,9) v. 33. 1275: Gyechefolua, Cs. 2, 313. Morović (M7,2) v. 34. Divich vel Divics, L. 1, 136. Divics (M12,3).

Koppány KS: Cupan, Cuppan; Kr.: Cupan, Kwpan, Cupam, Cupuan. Az Árpádok családjába ismeretlen ágon csatlakozó somogyi vezér. (dux Symigiensis), aki Géza halála után a fejedelmi hatalom megragadására törekedett. Szn.-i megfelelői: 1091: Copan, Sz 40, 405.; 1138: Cupan, MNy 32, 132. A név eredete bizonytalan. Származtatták török méltóságjelölőből (az egyik besenyő törzs neve: KP: Xonöv), 'felkelő' jelentésű török szóból. A szláv kopan szó 'árok', illetve 'irtás' értelmű. 'Harkály' jelentésű kopánes szavunk hangutánzó eredetű. Az alábbi hn.-ek egy része bizonyosan nem a Koppány szn.-vel, hanem a bizánci görög — vagy örmény — méltóságjelölőből eredt Katapán (Kar.: Catapan, Catpan, Kathpan, Kapan, Koppán) magyar nemzetségnévvel egyezik. Szn.-i megfelelői: +1086: Catapan, PRT 8, 269.; 1138: Kathapani [gen.], MNy 32, 205. Mivel azonban a Katapán név egyik-másik alakja szinte teljesen azonos írásképet mutat a Koppány szn.-ével, nem vállalkozhattunk a különböző eredetű (de egymással nagyjából ekvivalens hangalakú) hn.-ek szétválasztására. Koppány hn.-ek összeállítását l. KCsA I (kieg.), 443—444.; MNy 40, 186—193.; MNy 40, 302—304.; Heckenast 50.; AE 97, 203. (térképes ábrázolással).

1. 1673: Cappen Szegh r., Schram 22. Lengyelfalva (B11,7) v. 1. 1670: Kapani sző., Schram 132. Lehóc (B14,2) v. 1. b. 1654: Koppan fuzenel r., Ila 2, 443. Jánosi (C9,16) h. 2. 1589: Koppan rethe, 1864: Kopány, Ila 3, 39. Mihályfalva (C9,21) h. 3. 1801: Kopányban, Ila 2, 373. Hamva (C9,22) h. 4. 1638: Kiskupány, Ugocsa 392. ~ (= Alsóvercsmart; C15,3). 5. 1439: Kapan kwth, Cs. 3, 503. Csúz (D5,14) h. 6. ? : Koppány hegy, KCsA 1 (kieg.), 444. Börzsöny (D6,7) h. Kérdés: ide vonható-e? 1579: A.- és F.-Koppáncs f., D. 1, 285. 7. 1411: Koppanteleke, Mező—Németh 53. Kántorjánosi (D13,1) h. 8. Koppánsúgó d., MVV Komárom 72. Izsap (E4,15) h. 9. 1247 k.: Catpan, 1369: Kappan, 1394: Koppanmonostora, Cs. 3, 505. Szöny (E5,10) h. 10. Kappanbükk hegy, Nyr 16, 288., MNy 47, 49. Vérttestolna (E6,17) h. 11. Kopánkúja, MVV Hont 29. Bajta (E6,18) h. 12. 1396: Kappansiget, Kappantheleke, ZsO 1, 491. Tiszabábolna (E10,11) h. 13. 1519: Koppan-Teleke psz., MVV Szatmár 156. Szaniszló (E13,12) h. 14. 1545: Kopánteke psz., Petri 3, 681. Krasznam. hályfalva (E14,10) h. 15. +1037: Cuppan, PRT 8, 225.; +1086: Cupan, 1372: Koppan, Cs. 3, 239. Bakonykoppány (F4,15). 16. Kappan halom, Nyr 1, 384. Cegléd (F8,4) h. 17. 1359: Copan, Cs. 3, 73. Zalakoppány (G3,22). 18. 1864: Koppány. Balaton 47. Kővágóörs (G4,10) h. 19. 1256: Koppankeonek, Koppankwnek, ÁÜO 7, 475. Mezőtelegd (G13,14) h. 20. Kopan oldal, Kádár 7, 130. Vízszilvás (G16,7) h. 21. Koppán szá., Nyr 2, 383. Ikland (G18,8) h. 22. +1093: Kupan, PRT 10, 498.; 1138: Cuppan, Cs. 3, 436. Törökkoppány (H5,18). 23. Koppány hegy. Öregkoppány hegy, P. 48, 231. Paks (H6,1) h. Ide vonható: Koppánhát d., MVV Pest 1, 104. Ordas (H7,4) h. 24. 1288 k.: Coppan, Cs. 5, 716. Koppánd (H16,6). 25. 1285: Cuppan, Iczkovits 57. Maroskoppánd (H17,6). 26. Koppány psz., Galgóczy 3, 292. Baja (I7,6) h. 27. 1231: Cupanch, Gy. 1, 861. Kopács (I9,5). 28. 1219: Cupanchi, Gy. 1, 861. Talán Nagykopács (I10,6). 29. 1712: Kúpán, Bogáts 66. Nagyajta (I19,13) h. 30. 1752: Nagykupán, Bogáts 63. Kovászna (I20,12) h. 31. 1856: Kopánc, Bar. Hí. 1970., 151. Rózsafa (J4,13) h. 32. 1274: Koppan, Gy. 1, 329. Harkány (J5, 25) h. 33. 1718: Kupán, Bogáts 70. Uzon (J20,3) h. Ide vonható: 1670: Kupán, Bogáts 65. Lisznyó (J20,7) h.; Kupán tava, Orbán 3, 198. Szentiván-laborfalva (I20,11) h. 34. Kappan, L. 1, 290. Suhopolje (K4,3) h. 35. 1443: Kwpancz, 1446: Kopaanch, Cs. 2, 414. Podvrškóhoz (L4,5) tartozott.

Zerind Kr.: Calvi Zyrind, Zirynd, Zirind [gen.]. Koppány apja. Szn.-i megfelelői: 1186: Zeuren, HO 6, 4.; 1238: Scyrind, ÁÜO 7, 59. A név ismeretlen eredetű. Kétségtelen bizonyossággal ide vonható hn.-i megfelelőjét nem ismerjük. Zerind (Szörény) hn.-ek összeállítását l. HonfMg. 214.; Heckenast 46.; AÉ 97, 222 (térképes ábrázolással).

1? 1327: Scevren, Sz 72, 506. Kolos (B5,7) h. 2? Szirin víz, ZONF 6, 106. A B13 mezőben. 3? 1924 és 1948: Szörény. Szörényszeg (1605-ben már említik). Szörénytava, Rétköz 273—274. Nagyhalász (C12,11) h. 4? 1425: Zwryn, Cs. 1, 35. Isaszeg (E7,15) v. 5? 1258: Zewrem, MÉ 5, 280. Az E6, F—G 4—5 mezőkben. 6? 1163—73: Zerend, Serend, 1312: Serind, Gy. 1, 660. Érselind (F13, 12). 7? Szirinka d., ZONF 6, 106. Gyapjú (G12,1) h. 8? 1326: Belzerend. Zerend, Cs. 1, 748. Nagyzerind (H12,15) és Bélzerind (H12,16). 9? 1561: Szerény falva. Tört. Adattár 1. 371. A H—11—14 mezőkben. 10? 1515: Zivernicze, Cs. 1, 782. Monorostia (I13,5) v. 11? Szeverin, L. 1, 645. Severin (J3,4). 12? 1396: Zeuren, 1458: Zeren, Cs. 2, 649. Szörény (J4,14). 13? 1237 k.: due ville Zyrunke, Cs. 2, 647. Somogyhárság (J4,15) v. 14? Szeverin, L. 1, 645. Severin (K1,5). 15? 1478: Zewren, Cs. 2, 529. Drávaszabolcs (K5,10) v. 16? 1308: Zerend, Gy. 1, 235. Gajdobra (L8,3) v. 17? 1414: Zerend,

Cs. 2, 107. Kernyécsa (L12,10) v. Azonos lehet ezzel: 1323: Zewryn, 1363: Zeurend, Cs. 2, 107. 18? 1561: Zeorin E., Szörény 2, 542. Bukin (L13,3) h. 19? Leg. maior S. Gerhardi episcopi: Zoren; 1233: Scevrin, Szörény 2, 522—523.; Kr.: Zeurim regio. Turnu-Severin (M14,3).

Vajk Thietmar: *Waic. Géza fejedelem fiának, Istvánnak (fejedelem 997—1000, I. István néven király 1000—1038 között) másik — feltételezés szerint pogány — neve. Legalábbis a hangalakot tekintve e névvel egyeztethető a Vojk nemzetség (Kar.: Woyk E.) neve. Szn.-i megfelelői: 1141—6: Boic, MKSz 1 (új folyam), 15.; 1270: Woyk, ÁÜO 12, 13. A név 'hős, vezér' jelentésű török szó származéka. Nem vettük fel adattárunkba az összetétel előtagjaként szereplő Bajka- hn.-eket (Orbán 4, 84.; Torda 10.; Bogáts 55.). Temesvajkóc neve az újabb időkben keletkezett a korábbi Vljakovecből (MVF Temes 117.). A Vajkóc hn. ide vonása bizonyításra vár (Nyr 35, 439.). Vajk(a) hn.-ek összeállítását l. Fekete Zs. 33.; Heckenast 37. old. 75. jz., 50.*

1. 1431: Walykwagasa, Cs. 1, 314. Vajkóc (X11,4). 2. 1300: Wykfolua (j: Woyk-folua), Szepesség 144. Vojkóc (= Vojk-falu; A10,4). 3. 1488: Waykolcz, Cs. 1, 220. Vajkóc (B11,17). 4. 1405: Waykoch, Baykoch, Cs. 1, 399. Vajkóc (B13,6). 5. 1247: Wajka [j: Woyku], NyK 8/46, 2.; 1272: Woyk, HO 8, 144. Vajk (C5,16). 6. 1286: Bayka, Gy. 1, 426. Bajka (C6,12). 7. +1186: Vayka, III. Béla 30. Vajka (D4,14). 8. 1332—7: Wolk, Gy. 1, 814.; 1447: Wayk, Cs. 1, 181. Tiszavalk (E10,12). 9. 1225: Bayka, Cs. 3, 599. Horvát- és Kiszsidány (F2,10) v. 10. 1336: Bajka, Kar. 2, 114. Bányika (F15,14). 11. Vajka, L. 1, 712. Zalaszentő (G3,23) h. 12. 1481: Waykfálwa, Cs. 1, 586. Boronamező (G15,10) h. 13. 1436: Wayka, AE 97, 204. Fadd (16,3) h. 14. 1561: Vojkafalva, TT 1895., 370. Guravoj (114,2). 15. 1334: Woykowichi, 1501: Woykowcz, Körösmegye 79., 47. Kreštelovac (K3,3) v. 16. 1416: Vayka, Cs. 2, 255. Vojka (M9,3). 17. 1416: Vaykolch, Cs. 2, 255. Subotič-téhez (M9,4) tartozott. 18. 1274: Woyk [j: Boyk], US 1, 127. Ismeretlen fekvésű; talán önálló.

Vazul Leg. maior S. Gerhardi episcopi: *Wazul; KS: Wazul; Kr.: Vazul, Wazul, Vasul, Uazul; Chronicon Zagradiense et Varadiense: Wazul, Vazul, Wazwl. Taksony unokája, Mihály fia. Szn.-i megfelelői: +1086: Wazil, PRT 8, 271.; 1302: Wazul, AO 1, 39. A név végső forrása 'király' jelentésű görög szó, hozzánk szláv közvetítéssel került. Az An.-nál szereplő Wazil, Wacil (pörta) hn. a mai Bulgária területén van. Nem vettük fel adattárunkba a Vaszoja hn.-et (L. 1, 721.). Vazul hn.-ek összeállítását l. Keletmo. 265.*

1. 1593: Wasylow, Kavuljak 248. Vasziló (X7,1). 2. 1256: Wazulnoe, Gy. 1, 124. Novajidrány (C11,8). 3. 1327: Wezwd, Vazwl E., Maksai 235. Mátészalka (D13,5) v. 4. +1055: Vazul, PRT 10, 488.; +1082: Waschul, +1093: Vazil, Cs. 3, 122. Vászoly (G4,11). 5. 1172—96: Vessel, 1315: Vascutteleke, Kádár 6, 326. Szentegyed (G17,13). 6. Vászoly, MNy 30, 119. Alsósiménfalva (H19,6) h. 7. 1397: Wazylyowa, Milleker 257. Vaiszlova (K14,5). 8. 1437: Vazylow, Cs. 2, 108. Vasziova (L12,11).

Zoltán Kr.: Zoltan, Zolthan, Zultan. I. István király proavusa, akit az uralkodó helyezett Erdélybe, s aki Erdély birtoklásából nyerte Erdélyi (Kr: Erdeelui, Erdely) melléknevét. Szn.-i megfelelői: 1275: Zoltanus, PRT 2, 449.; 1284: Zoltan, HO 6, 305. A név a végső fokon arab méltóságjelölő magyar megfelelője, mely török közvetítéssel került hozzánk. Adattárunkban eltekintettünk ama Zoltán- hn.-ek közzétételétől, amelyeknek csak XIX—XX. sz.-i előfordulásait ismerjük (Orbán 4, 20.; MVV Pest 1, 161.; Sz.-Sz. fn. 1, 94—95., 180.). Ilyen esetekben a névadás indítékát akár a Zoltán csn. (MVF Szatmár 50.; Sz.-Sz. fn. 1, 15.), akár a XIX. sz.-tól újra divatba

jött Zoltán keresztnév képezhetette. A Zalatan hn. ide vonása bizonyításra vár (AO 6, 71.). Zoltán hn.-ek összeállítását l. MNy 4, 176—177.; AE 97, 225. (térképes ábrázolással).

1. 1573: Zoltan sző., Schram 151. Ond (C11,9) h. Ide vonható: 1604: Zoltan sző., Schram 152. Golop (C11,16) v.; 1564: Zoltan sző., Schram 149. Mezőzombor (D11,9) h. 1. a. 1689: Zoltán sző., Schram 127. Szászfalu (C13,2) v. 1. b. 1339: Zoltanfelde seu Warfelde, Bakács 188. Szalatnya (D6,19) h. 2. Zoltány d., L. 1, 761. Tiszalök (D11,2) h. 3. 1479: Zoltangwlach, Cs. 3, 56. Nemesgulács (H4,17). 4. 1383: Zoltan, Iczkovits 70. Zoltán (I19,14). 5. 1359: Zoltam. SzO 1, 66. Étfalvazoltán (I20,13). 6. 1349: Zoltangypew, Iczkovits 81. Hidvég (J20,8) h.

Csanád Leg. maior S. Gerhardi episcopi: Chanadinus; An.: Sunad. I. István király neposa. E névvel egyeztethető a Csanád nemzetség (Kar.: Chanad) neve. Szn.-i megfelelői: + 1086: Sunadi, PRT 8, 270.; 1141—6: Cunad, MKSz 1 (új folyam), 15. A név ismeretlen eredetű. Nem foglaltuk adattárba a csak XIX—XX. sz.-ból ismert Csanád hn.-eket (Haan J., 159.; Nyr 28, 382.; MVV Pozsony 125.; Zala fn. 533.). Ez esetekben joggal gondolhatunk a Csanád keresztnévnek a névadásban játszott tervőleges szerepére. Csanád hn.-ek összeállítását l. AE 97, 234—235.

1. 1659: Csanád ut fő, IIa 2, 239. Egyházasbást (C8,4) h. Talán ide vonható: 1587: Csanád. D. 1, 367. 2. 1443: Chanad, Cs. 3, 546. Dunaszeg (E4,13) h. 3. 1219: Sunad, VR 222., 223.; 1430: Chamad, Cs. 1, 26. Csomád (E7,16). 4. 1629: Csanad, Szarka 61. Innen vette nevét: Csanádfehéregyháza, MVV Pest 1, 61. Dunavecse (G7,3) h. 5. 1392: Chanad, Jakó 224. Nagybaród (G14,5) h. 6. 1332—7: Chanad, Cs. 5, 697. Erdőcsinád (G18,9). 7. 1721: Csinád patakja, MNy 4, 417. Nyárádtő (H18,15) h. 8. 1327: Chanadfolua, Cs. 3, 420. Nagyberki (I5,18) v. 9. 1391: Chanad, Cs. 2, 195. Érsekcсанád (I7,7). Innen vette nevét: 1520—2: Chanadzenthergh, Cs. 2, 209. 10. 1138: Sunadi, An.: Sunad castrum, Kr.: Chanad, Gy. 1, 850—851. Német- és Szerbecsanád (I10,7). 11. 1332: Chanad, Iczkovits 62. Szászcsanád (I17,9). 12. Csino*d-pataka, Ny. Ir. Közl. 13, 341. Nagybacon (I20,7) h. 13. 1736: Csanad-szki psz., 1771: Csanadác psz., Iványi 2, 66. Mohol (J9,4) h.

Doboka An.: Dobuca. Csanád apja. Szn.-i megfelelői: 1135: Dobika, CD 7/5, 103.; 1221: Doboka, HO 8, 19. A nevet származtatták a vitatott eredetű dob 'hangszere' szavunkból (mely finnugor örökség vagy hangutánzó szó lehet), illetve 'mély' vagy 'tölgyfa' jelentésű szláv szavakból. Doboka hn.-ek összeállítását l. MNy 23, 244—245.; AE 97, 225—226. (térképes ábrázolással).

1. Duboka rivus, L. 1, 156. A B4 mezőben. 2. 1787: Doboka e., IIa 2, 106. Beretke (B9,6) h. 3. 1324: Doboka, Cs. 1, 513. Pátroha (C12,17) h. 4. 1553: Doboka, 1590: Dobokafalwa, Kádár 3, 341. Kisdoboka (F16,6). 5. 1864: Doboka hegy, Kádár 3, 261. Dellőapáti (F17,10) h. 1864: Doboka, Kádár 4, 280. Kékes (F17,11) h. 5. a? 1603: Doboga e., Schram 135. Kölked (G2,16) v. 6. Doboka psz., Károly 3, térképmelléklet. Rácalmás (G7,4) h. 7. 1214: Doboka, 1279: Dobokawarfolua, Kádár 3, 319.; Kr.: Dobuka, Dabuka, Doboka. Doboka (G16,8). 8. 1408: Dobovka, Cs. 3, 325. Dusnok (I7,3) v. 9. 1235: Dubucha, US 1, 63. Datk (I19,15). 10. 1582—3: Doboka, D. 1, 341. Gyöngyfá (J5,21) v. 11. 1292—7: Dabaka, 1323: Doboka, Gy. 1, 298. Görcsönydoboka (J6,9). 12. 1231: Dabaka, HO 8, 27. A J3, J—K4, K5 mezőkben a Dráva mellett. 13. 1418: Doboka, Zichy O. 6, 515. Bajsa (K8,4) h. 14. 1464: Doboka, Cs. 5, 86. ~ (K14,6). 15. 1413: Felseudoboka, Alsodoboka, Cs. 2, 405. Duboka (L5,3). 16. 1363: Dobokapataka, Krassó 2/1, 132. Az L—M12 mezőkben.

Veszprém Thietmar: *Besprim. I. István király unokaöccse (nőtestvérének fia). Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név (nyugati) szláv eredetű; jelentése 'nem egyenes, egyenetlen, békétlen'. Veszprém hn.-re l. MNy 13, 233.*

1. XI. sz. eleje: Βεσπρίμ, Czebe 15.; 1002: Vesperen, Szentpétery 61.; +1082: Besprem, Cs. 3, 216. Veszprém (G5,16). 2. 1238: Bezprim, ÁÚO 7, 59. Zalaapáti (H3,17) v.

Bonuzló Chronicon Varadiense: *Bonuzlo. Táksony dédunokája, Mihály unokája Szár László fia. Szn.-i megfelelői: 1148: Bogoslaus, CD 2, 130.; 1323: Bugizlou, AO 2, 71. A név szláv (talán cseh) szn.-ből ered; jelentése 'örökdedben jeles'. Bogyiszló hn.-re l. AE 97, 204.*

1. 1364: Bodyzlowfeulde, Ila 2, 58. Alsóvály (C9,23) h. 2. Bogyoszló sző., P. 12, 178. Hangács (C10,3) h. 3. Bogoszláv, Sz 7, 68. A C14 mezőben. 4. 1343: Bodizlohathara, Bakács 113. Hévmagyarád (D6,1) v. 5. 1772: Bogyoszló e., Ugocsa 533. Túrterebes (D15,5) h. 6. 1245: Bujuslou [o: Buguslou], Cs. 3, 592. Németkeresztúr (E2,8). 7. 1322: Boguzlo, Cs. 3, 601. Bogyoszló (E3,5). 8. 1274: Bogozlov, Cs. 2, 737. Rábapaty (F3,11). 9. 1436 és 1552: Bogyzlo, Jakó 216. Érbogyoszló (F13,13). 10. 1397: Budizlowhaza, Jakó 216.; Bogyoszló, L. 1, 67. Geszt (G12,12) h. 11. 1272: Buguzlou, Gy. 1, 713. Bogyiszló (16,4). 12. 1553: Bodiszló, D. 2, 145. Talán az 19 mezőben. 13. 1448: Bodizlo, Cs. 2, 144. Mosorin (L9,3) v.

Domoszló XI. sz. második fele: *Damazlaus (VMO 1/4, 573., 578.). Dux címe utalhat Árpád-házi származására. Szn.-i megfelelői: 1228: Damaslaus, CD 3/2, 125.; 1243: Damaslou, ÁÚO 7, 135. A név bizonyosan szláv eredetű.*

1. 1415: Domozlo, Cs. 1, 60. Domoszló (D9,8). 2. Domoszló e., P. 14/3, 87. Nyergesújfalu (E6,6) h. 3. 1470: Domozlo, Jakó 260. Jákóhodos (F13,14) h. 4. 1459: Domozlo, Cs. 1, 582. Domoszló (F14,9). 5. 1390: Domozlofalwa, Cs. 2, 305. Nuštar (L6,2) v.

A HÉT HONFOGLALÓ MAGYAR VEZÉR

A történeti emlékezet megőrizte a magyar törzsek egykor volt hetes számát, de a hét törzsből állt magyar törzsszövetség eredeti Hetumoger (vö.: On-ok 'tíz nyíl, tíz törzs'; Tokuz-oyuz 'kilenc nyíl, kilenc törzs, kilenc oguz') nevét idővel a hét honfoglaló vezérre alkalmazta (An.: septem principales persone, que Hetumoger vocantur). A hét honfoglaló magyar vezér listáját három forrásunk — An., KS és a Kr. — tartalmazza, KS és a Kr. lajstroma csak sorrendi eltéréseket mutat egymás között, míg An.-é lényegesen különbözik a másik kettőtől. Ez a tény, továbbá a listák nem egy anakronizmusa jelzi, hogy a lajstrom neveit illetően nem lehet szó a valóságot adekvátan tükröző, minden ponton megbízható hét vezér-összeállításról.

Előd An. (Eleud, Eleudu) Szabolcs, míg KS (Elad) és a Kr. (Eleud) Álmós atyjaként szerepelteti. Szn.-i megfelelői: 1138: Eleedi, MNy 32, 203.; 1244: Eleud, ÁÚO 7, 174. A név (finnugor eredetű) elő szavunk származéká; jelentése 'elsőszülött,ős'. 'Valakinek időbeli megelőzője' jelentésű előd szavunk nyelvújítási alkotás. Előd lehet tehát feltehetően újabb keletkezésű hn. is (NyudÉrt. 70, 81.). Az Elő- hn.-ek adattárba vételétől eltekintettünk (1248: Clew [o: Elew], NyiK 7/51, 2.; 1404: Elewfeld, Ila 4, 35.). Előd hn.-re l. AE 97, 210.

1. 1409: Eleud, Cs. 1, 696. Nagylak (110,8) v.

Szabolcs *An. (Zobolsu), KS (Zohole) és a Kr. (Zoboleh, Zabolch) egyaránt a hét magyar vezér (kapitány) között szerepelteti. Sz.-i megfelelői: 1138: Sobolci, MNY 32, 132.; 1211: Sobolch, PRT 10, 512. A név ismeretlen eredetű. Szabolcs hn.-ek összeállítását l. AÉ 97, 211—214. (térképes ábrázolással).*

1? 1642: Szabolth, Tóth 2, 477. Szinyéhez (A11,8) tartozott. 2. 1067 k.: Zabolchy, 1092: Zabolcz, An.: Zobolsu. Mező—Németh 110. Szabolcs (C12,16). 3. 1326: Zabolch, Cs. 3, 629. Nagycenk (E2,9) v. 4. Kr.: Chakuara... primo... Zoboley [o: Zoboley] dicebatur. Csákvár (F6,11). 5. 1393: Zabolch, Cs. 1, 69. Besenyszög (F9,2) h. 6. 1453: Zabolch, Zoltai 50—51. Nádudvar (F11,9) h. 7. 1754: Szabolcs, Személynevek 10. Apanagyfalu (F17,12) h. 8. 1302: Zabouch, AO 1, 25.; 1479: Zabolch, Cs. 3, 345. Pusztaszabolcs (G6,5). 9. 1256: Zabolch, Gy. 1, 663. Mezőszabolcs (G13,15). 10. Szabolcs szá., Zala fn. 153. Kustánszeg (H2,21) h. 11. +1058: Zabod, Zaboch, 1290 k.: Zabolch, Gy. 1, 380. Pécs (J5,3) h. 12. 1350: Zabolcs, Iványi 5, 112. Zenta (J9,5) v. 13. 1216: Zobolsu, VR 211.; 1395: Zabolch, Cs. 2, 523. Drávaszabolcs (K5,10). 14. 1395: Sabowch, 1477—8: Szabolcsi, Cs. 2, 350. Mangyclosz (L8,2) v.

Csák *An. (Sac) Szabolcs neposaként említi, a Kr. (Chak, Chaak) is Szabolccsal hozza kapcsolatba a rokonsági fok megjelölése nélkül. E névvel egyeztethető a Csák nemzetség (Kar.: Chaak, Chak, Sac, Kaak) neve. Szn.-i megfelelői: 1219: Chac, ÁÜO 6, 402.; 1255: Chak, RA 1058. A név ismeretlen eredetű. Csák köznevünk jelentései: 'süvegnek hátul lelógó csücske; szeg, ék, szöglet, sarok; valamely tárgy hegye, hegyes vége; lyukasztóvas, kivágócél; csuklya; ökörhajtó ostor; deszka-állvány'. Az újabb korból ismert Csák- hn.-ek a Csák(i) csn. származékai (P 19, 264.; P. 39, 2.; Nyr 43, 238.; Sugár 45.; Zala fn. 185., 269.). Ama Csák- hn.-ek közlésétől, ahol a Csák név provenienciája nem volt egyértelműen megállapítható (1477: Chakzygeth, Cs. 3, 346.; Csákhalm, Nyr 45, 190., Ethn 34—35, 146., népetimológiáját l P. 19, 311.), eltekintettünk.*

1? 1463: Czakolez, Bakács 101. Csákóc (C7,10). 2. 1478—83: Chakfalwa, Cs. 1, 133. Várgede (C9,24) v. 3. 1326: Chynaakteluk, Cs. 3, 603. A D2, E—F 2—3 mezőkben. 4. Kr.: Chakuara... primo... Zoboley [o: Zoboley] dicebatur; 1302: Chakuara, Cs. 3, 322. Csákvár (F6,11). 5. Csáktornya psz., Nyr 35, 239. Keeskemét (G8,4) v. 6. XVII. sz. második fele: Csákban szá., Kalotaszeg 1, 253. Szucság (G16,9) h. 7. Csákvára fennsík, Orbán 4, 219. Csíttzentiván (H18,16) h. 8. 1333: Chaakthornya, Cs. 3, 9. Csáktornya (12,7). 9. Csákvára, Pesty 1, 61. Újszékely (I19,2) h. 10. Csák, Személynevek 10. Papole (I20,14) h. 11. 1462: Csák, Cs. 2, 38. Nagykikinda (J10,4) v. 12. 1406: Chakfalwa, 1506: Chaak, Cs. 2, 476. Kopács (K6,2) v. 13. 1332—7: Chak, Chaac, Cs. 2, 17. Csákova (K11,2). 14. 1370: Tothchaky, 1395: Tothchaak, Cs. 2, 17. Talán a K11—12 mezőkben. 15. ? Csáktornya, Körösmegye 42. Pakrac (L3,1) v. 16. 1768: Csakovác psz., Iványi 2, 66. Hodság (L7,10) v. 17. 1332—7: Chak, Cs. 2, 300. Čakovci (L7,11). 18. 1422: Chaak, Cs. 2, 242. Talán Irig (M9,5) v.

Kündü *An. (Cundu), KS (Cund) és a Kr. (Cund, Kund) egyaránt a hét magyar vezér (kapitány) között szerepelteti. A Kündü név összefügg egy török méltóságjelöléssel, mely a honfoglalás előtti magyarságnál vezetőjük (királyuk) neve volt (Ibn Ruszta: K.n.d.h). E névvel egyeztethető talán ama nép(rész) neve, mely okleveleinkben több alkalommal felbukkan (1216: populi Keyekena [o: keykend], CD 3/1, 177.; 1284: vicini et commetanei sui Muendi [o: Quendi] vocati, CD 5/3, 252.). Szn.-i megfelelői: 1138: Cundi, MNY 32, 205.; 1263: Kend, CD 7/3, 48. Elavulóban levő, megszólításként használt kend szavunk a keyekend származéka. Nem foglaltuk adattárba*

a mély hangrendű Kund (1332: Cs. 5, 886.; MVV Somogy 54.) és Kondo (1343: Sztáray O. 1, 169.) hn.-eket. A Kenth hn. (1487: Cs. 3, 334.) aligha tartozik ide, a Kendeled hn. (1427: Cs. 1, 210.) ide vonása pedig igazolásra vár. Kündü hn.-ek összeállítását l. MNy 13, 283.; KCsA 1, 270.; Bp. Rég. 16, 24–25.

1. 1310: Kendy, Cs. 1, 299. Kende (A11,9). 2. 1279: Kendy, MES 2, 266.; 1280: Kend, Sz 72, 308. Üzbég (C5,17) h. 3. 1156: Cundi, Sz 73, 181. Zsikva (C5,18) h. 4. 1279: Kendkeech, Gy. 1, 780. Hangács (C10,3) h. 5. 1255: Moneykeddy, Gy. 1, 120.; Kendi, L. 1, 298. Monaj (C10,20) h. 5. a. 1686: Kendi sző., Schram 14. Regécke (C11,3) v. 6. 1860: Kend tó, Tiszaszentmárton (C13,11) h. Ezt az adatot Németh Péter szívességének köszönhetjük. 7. 1454: Kendi, Cs. 1. 64. A D—E 8—9 mezőkben. 8. 1358: Wosvereuzek a. n. Kendzek, Cs. 2, 808. Kis-, Német- és Oláhciklen (F1,1). 9. Kendtarró domb, P. 60, 149. Adorjánháza (F3,12) h. 10. 1237 k.: Kendy, Cs. 3, 550. Vanyola (F4,6) h. 11. 1306: Kend. Kádár 6, 278. Szarvaskend (F16,7). 12. 1279: Kendtelek, Kádár 4, 303. Kentelke (F18,9). 13. 1236: Zorwoskend, Cs. 2, 795. Szarvaskend (G2,14). 14? 1389: Kendingh, 1411: Kendich, Cs. 3, 69. Lentihez (H2,17) tartozott. 15? + 1019: Cendy, PRT 7, 494. Zalavár (H3,3) v. 16. 1274: Kendzeleus, Bp. Rég. 16, 25. Sérsekszőlős (H5,19) h. Ide vonható: 1251: Kendefeő, CD 4/2, 89. 17. 1325: Felkend, Kendhyda, Cs. 5, 882.; 1501: Kyskend, Naghkend, Cs. 5, 883. K.- és N.-kend (H18,17). 18. 1232: Kendkud, HO 1, 13. Kunágota (I11,4) v. 19. 1280: Kend, RA 3035. Szászújfalú (I16,3). 20. 1562: Kewkend, Borovszky 2, 129. old. 1. jz. Az I—J 9—11 mezőkben. 20. a. 1660: Kende patakban e., Schram 27. Ózdfalu (J5,8) h. 21. 1331: Kend, Gy. 1, 722. Bezdán (J7,7) h. 22. 1258: Kendchapa, Cs. 1, 280. Čepin (K6,10). 23. 1404: Kend, Cs. 2, 153. A K7—8 mezőkben. Felvetődhet azonossága a 21. számúval.

Kurszán An. (*Curzan*) Kündü fiaként szerepelteti. Kurszán azonos lehet a külföldi forrásokban a IX—X. sz. fordulóján táján szereplő magyar vezérrel (*Cont. Georg. món.: Κορσάβη* [o: Κορσάβη; dat.]; *Ann. Alamannici: Chusdal*; *Ann. Sangallenses maiores: Chussol*; *Aventinus: Cusala, Cussal*). Kérdéses, hogy e névvel egyeztethező-e a Korszán nemzetség (Kar.: Korzán E.) neve. Szn.-i megfelelője lehet: 1229: Cusoy, VR 293. A név török eredetű; jelentése 'valamilyen ragadozómadár, keselyű'. Nem tartottuk ide vonhatónak a Korcsán hn.-et (Hnt. 1882.). Kurszán hn.-ek összeállítását l. AE 97, 201—202., 236. old. 341. jz. (térképes ábrázolással).

1. 1268: Corzan aqua, MES 1, 557. Tany (E4,16) h. 2. An.: Curzan castrum; 1332: Kurchan, AO 2, 636. Óbuda (Bp. III. kerület; E7,5). 3. 1432: Kwsal, Cs. 1, 549. Kusaly (F15,12). 4. 1325: Kasal rivulus, Kádár 4, 416.; 1405: Kusaly, Kádár 4, 411. A.- és F.-kosály (F16,8). 5. 1229: Kusol vallis, VR 297. Vista (G16,10) h. 6. 1478: Kursouecz [o: Kursonecz], Cs. 3, 75. Zrinyifalva (I1,4) h. 7. Kussanecz, L. 1, 361. Vukovina (K1,6) h. 8. Kussanczi, L. 1, 361. Martinskivrh (K1,7) h.

Küsid KS (*Cusid*) és a **Kr.** (*Kusid, Kusyd*) Kündü fiaként szerepelteti. Szn.-i megfelelői: 1138: Kusidi, MNy 32, 56.; 1156: Kusid, MES 1, 109. A név kis, kicsi szavunk származéka. Küsid hn.-re l. AE 97, 235.

1. 1788: Kicsidfalu, Bogáts 65. Málnás (I20,15) h. 2. 1332—7: Cussidi, Gy. 1, 225. Káty (L9,4) h. 3. 1387: Kusydfalwa, Cs. 2, 324. Az L—M 5—7 mezőkben.

Kaplony KS (*Cupian*) és a **Kr.** (*Cupan, Kupan*) Kündü fiaként szerepelteti. E névvel egyeztethető a Kaplony nemzetség (Kar.: Caplon, Coplyon, Caplan, Cuplan, Coplyan, Koplon, Koplen, Kopplyan, Kaplyn) neve. Szn.-i megfelelői: 1272: Coplan, HO 8,

438.; 1315: *Kopplen, Teleki O.* 1, 36. *A név török eredetű; jelentése 'tigris'.* ... *plony hn.-ek összeállítását l. MNy 10, 300.; AE 97, 235—236.*

1? 1387: Chaplyan, 1427: Caplan, Cs. 1, 292. Trócsány (A11,10) v. 2. 1279: Koplon, Cs. 1, 100. Kalonda (C8,3) v. 3. 1277: Koplyan, CD 5/2, 415. Cs. szte (D7,18) h. 4. Kapjon, P. 39, 58. Berend (D15,4) h.; Kapjon, ÜMM 2/1, 163. Kiskoles (D15,6) h. 5. 1300: Koplan, Maksai 155. Kaplony (E14,11). 6. 1348: Kaplyon, Kádár 4, 198. Kapjon (F16,9). 7. Kaplonka, Haan 1, 167. Endröd (G10,4) h. 8. 1406: Kaplan E., Cs. 3, 67. Zalasabar (H3,18) v. 9. 1384: Kaplyan, Cs. 2, 616. Heresznye (J3,5) v. 10. 1193—1196: casale de Cepla, 1266: Caplan, Gy. 1, 321. Mohács (J6,8) h. 11. 1503: Kaplan, Cs. 2, 153. Apatin (K7,1) v.

Önd An. (Ound, Oundu) a hét magyar vezér között szerepelteti. Szn.-i megfelelői: 1138: Oundi, MNy 32, 132.; 1247: Vnd, CD 4/1, 478. Török ('kedvező, ép' jelentésű szóból), szlav és magyar ('rég, öreg' értelmű ó — a régiségben ou — szavunkból) etimológiája van: Nem ragyunk meggyőződve az Udva (L. 1, 700.), Udava (HonfMg. 128.), illetve az Ontopa hn.-ek (Hnt. 1882.) ide vonásának lehetőségéről. Önd hn.-ek összeállítását l. MNy 11, 252.; AE 97, 227., 229. (térképes ábrázolással).

1. Ondava fl., L. 1, 477. Az X11—12, A—B12 mezőkben. Ide vonható: Ondavka, L. 1, 478. ~ (X11,5). 2. 1248: And, TT 1904., 79. Dvorec (A6,3) h. 3. 1247: Ound, ÁÜO 7, 223.; 1332—7: Ond, Cs. 1, 358. Ond (C11,9). Ide vonandó: Önd rivus, L. 1, 477. 4? Antova e., ka., ÜMM 1/1, 510. Tiszabercel (C12,3) h. 5. And, L. 1, 16. Barsendré (D6,20) h. 6. 1438: Onthteleke, Gyárfás 3, 601. A C—G 7—8 mezőkben. 7. 1225: Vnd, 1408: Ond, Cs. 3, 633. Und (F2,11). 8. 1393: Anthfalwa, Cs. 3, 219.; 1549: Ondfalwa E., Veszpr. ht. lex. 100. Nemesszalók (F3,13) h. 9. 1295: Ond pa., HO 8, 347.; 1341: Kysond fl., Jakó 386. Nagyszalonta (G12,10) h. 10. 1344: And, Cs. 3, 316. A G—H6 mezőkben. 11? 1453: Anth, Cs. 1, 602. Ant (H12,17). 12. 1397: Vndy, ZsiQ 1, 555. A H3—5, 14—5, J5 mezőkben. 13. 1325: Ond, Cs. 3, 28. Nagykanizsa (I3,2) h. Ide vonandó: 1300: Ond fl., HO 7, 303. 14. 1274: Ond, CD 5/2, 145. Antin (L6,4). 15. 1267: Ond, Gy. 1, 228. Titel (L9,1) v.

Ete An. (Ete, Etke) Önd fiaként szerepelteti. E névvel egyeztethető az An. által az izmaelita Billa és Baks leszármazottjaként említett Etej (Etkey). Szn.-i megfelelői: 1067 k.: Hetey, ÁÜO 1, 27.; 1138: Ete, MNy 32, 133. A névnek magyar (a hét számból; jelentése 'hetedik gyerek') és török etimológiája van. Ete hn.-ek összeállítását l. MNy 6, 31.; AE 97, 213., 229. (térképes ábrázolással).

1. 1401: Etkei, CD 10/4, 66. Üzbég (C5,17) v. 2. 1299: Kerezthethe, Gy. 1, 112. Keresztéte (C11,10). 3. Eteszeg szá., Rétköz 208. Kisvárdá (C13,12) h. 4. 1250: Ete, 1268: Etkey, Sz 81, 132. Hegybene- és Töböréte (D4,15). 5. 1481: Ethes, Cs. 1, 97. Etes (D8,16). 6. 1344: Etetykudya, Etetikudya, Maksai 223. Porcsalma (D14,11). 7. 1257: Etkey, 1348: Etke, Cs. 3, 498. Ete (E5,11). 8. Etelaka psz., MVV Nógrád 41. Nógrádsáp (E7,17) h. 9. 1221: Etke, VR 265.; 1425: Ethelaka, Cs. 1, 514. Debrecen (E12,4) h. 10. 1435: Ethel, 1617: Etely, Petri 3, 353. Ete, ÜMM 1/1, 513. Érdengeleg (E13,3) h. Ete psz., P. 39, 164. Érendréd (E13,8) h. 10. a? 1776: Hetehegy e., Schram 108. Mérek (E13,5) h. 11. 1402: Etkey, 1480: Etke, Cs. 3, 230. Magyarolány (G4,12) h. Azonos lehet ezzel: 1487: Ethetheleke, Cs. 3, 230. 12. 1266: Etkey, 1276: Ete, Gy. 1, 895. Alpár (G9,1) v. 13? 1193: Atachin, Etkechin, MES 1, 142., 145. Ecsény (H4,10). 14. 1408: Ete pi., Borovszky 2, 531. Csanytelek (H9,3) h. Összevethető ezzel: +1075: Ecetoua pi., MES 1, 56., 58—59. 15. Eted, L. 2, 41. Etéd (H19,4). 16. 1381: Etkey, 1446: Etke, Cs. 3, 424. Decs (I6,10) h. 17. 1138: Citei [c: Etei] viuarium, MNy 32, 135. Tápe (I9,2) h. 18. 1449: Etke, 1574: Eth; Iványi 4, 35. Az I—K7, J8 mezőkben.

Lél An. (*Lelu*) *Tas* fiaként említi, *KS (Lel)* és a *Kr. (Leel)* a hét magyar kapitány között szerepelteti, mindeme forrásaink kalandozó hadjáratban bekövetkezett haláláról is megemlékeznek. *Lél* a külföldi források (*Chronicon Eberspergense: Leli; Ann. Sangallenses maiores: Lele; Necrologium Weissenburgensis monasterii: Lulo*) tanúsága szerint a 955-ben Augsburgnál vesztés magyar sereg vezetője volt. Szn.-i megfelelője: 1320: *Leel*, *Zichy O. 1*, 180. A név (finnugor eredetű) lélek szavunk alapszava; jelene 'lélegzet, lehelet'. A *Lelesd (Jakó 290—291.)* és a *Lelest hn.-ek (L. 2, 83.; vö. 1405: Lalfalva, 1467: Ladfalwa, Kádár 4, 540.)* adattárba vételétől eltekintettünk. *Lél (Lele) hn.-ek* összeállítását l. *Keletmo. 275.; AE 97, 221. (térképes ábrázolással).*

1. 1232: *Lelevch*, *NyiK 8/16*, 2. A.- és F.-lelóc (B6,1). 2. +1075: *Lelu*, *MES 1*, 59.; 1247: *Leal*, *alia Leal*, *Cs. 3*, 506. K.- és N.-keszi (E4,8) h. 3. *Lel*, *P. 18*, 341. *Mindszentpuszta (E4,17)* h. L. még *Fehér 555.: Lelka*. 4. 1262: *Leled*, *Bakács 149. Lelé* (E6,19). 5. 1325: *Lanahaza*, 1335: *Leélhaza*, *Kádár 4*, 549. *Az E17, F16—18* mezőkben. 6. 1330: *Lelej*, *Petri 4*, 15.; 1475: *Lelee*, *Cs. 1*, 559. *Lele (F15,13)*. 7. 1770 k.: *In Lele szá.*, 1941: *Lele ka.*, *Kalotaszeg 1*, 211., 212. *Kalotánadás (G16,11)* h. *Román nyelvkörnyezetben*. 8. 1413: *Lelye*, *Cs. 2*, 625. *Balatonlelle (H4,18)*. 9. *Lel-Össi*, *L. 1*, 375. *Sarkad (H11,1)* h. 10. 1266: *Leel*, *Gy. 1*, 897. *A H—J9* mezőkben. 11. 1274: *Lelcu*, *Lelee*, *Gy. 1*, 863. *Maroslele (110,9)*. 12. 1361: *Mykfolua a. n. Leelfalua*, *Gy. 1*, 831. *Nyén (J20,9)* h. 13. 1381: *Lele*, *Cs. 2*, 249. *Az M8—10* mezőkben.

Huba An. (*Huba*) a hét magyar vezér között szerepelteti. Szn.-i megfelelője lehet: 1277: *Hobuch*, *CD 5/2*, 410. A név ismeretlen eredetű. *Huba hn.-ek* összeállítását l. *Sz 81*, 225.; *AE 97, 230. (térképes ábrázolással).*

1. 1330: *Hubou*, *Károlyi O. 1*, 76.; 1449: *Hwba*, *Cs. 1*, 137. *Hubó (C9,25)*. 2. 1431: *Hoba*, *Cs. 3*, 502. *A D5* mezőben. 3. 1250: *Hoboy*, 1265: *Hubay*, *Cs. 3*, 611. *Csepreg (F2,9)* v. 4. 1382: *Hobay*, 1495: *Hwba*, *Cs. 3*, 62. *Csabrendek (G3,18)* h. 5. 1409: *Kylseuhubay*, *Belseuhubay*, 1421: *Kethhobay*, *Cs. 2*, 612. *Hobol (J4,16)*.

Tétény An. (*Tuhutum, Tohutum, Tuhtum [!]*) a hét magyar vezér között szerepelteti. E névvel egyeztethető a *Tétény* nemzetség (*Kar.: Techtun, Thechun, Thethen*) neve. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név török méltóságjelölő származéka. A *Tuhatum hn. (P. 48, 103.)* ide vonása igazolásra vár. *Tétény hn.-ek* összeállítását l. *HonfMg. 217.; MNy 27, 221—226.; AE 97, 230—231. (térképes ábrázolással).*

1. *Tetenke szá.*, *P. 38*, 32. *Tiszabездé (C13,13)* h. 1. a. 1683: *Tetenyi* mező oldal r., *Schram 29. Heten (C13,18)* v. 2. 1312: *Tetendorf*, *AE 97, 231. Tattendorf (D1,1).* 3. 1631: *Alsó-Tétén*, *D. 2*, 712. *Érsekújvár (D5,13)* v. 4. 1357: *Tetun*, 1451: *Theten*, *Burgenland 150. Tétény (E3,6).* Ide vonható: *Tétenyi* hany, *P. 37*, 129. *Kapuvár (E3,7)* h. 5. 1270—2: *Thetum*, *Zichy O. 1*, 28.; 1405: *Teten*, *Cs. 1*, 36. N.- és *Budatétény (Bp. XXII. kerület; F7,12).*

Horka An. (*Horca*) *Tétény* fiaként szerepelteti. Talán e névvel egyeztethető a X. sz. közepi magyarság *karchasz (KP: kaxǵas)* méltóságneve. Megbízható szn.-i megfelelőjét nem ismerjük (l. *Házi 1/1, 7.; RA 2827.*). A *karchasz* méltóságjelölő alkalmasint egy török eredetű 'keverő' jelentésű szó ekvivalense. A *szlovák hórka* szó az 'erdő, hegy' jelentésű *hora* szó kicsinyített alakja. Kétséget kizáróan ez a *szlovák* szó szerepel *szlovák* nyelvtérületen előforduló *Krasznahorka (szlovák Krásná hórka)* hn.-einkben (1322: *Karaznahurka*, *Ila 2*, 557.; 1393: *Crasnahorka*, *Trencsén vm. 140.*; 1547: *Krazna horka*, *Kavuljak 127.*; *Krásznahorka*, *L. 1*, 246.). Azt is bizonyosra vehetjük, hogy a *szlovákok* lakta vidékeken gyakran felbukkanó *Horka hn.* is a *szlovák* köznév-

vel azonos (1246: Húrka, *ÁÜO* 7, 208.; 1413: Hwrka, *Ila* 2, 406.; *P.* 20, 229.; *Nyr* 11, 383., 384.). Alábbi felsorolásunk csak azon Horka (Harka) hn.-ekre terjed ki, amelyek esetében a szlovák eredet lehetősége több-kevesebb bizonyossággal kizárható. Néhány Horka hn. adattárba vételétől azért tekintettünk el, mert nem határozható el esetükben az újabb kori Horka csn.-ból való eredet gyanúja (Horka malom, *Ínt.* 1882.; Horka-berke, *Ethin.* 10, 101.). A Karhi (-halom, -d.) hn.-ek ide vonása bizonyításra vár (*Hnt.* 1882.; *Nyr* 34, 52.). Tekintettel a szófejtés bizonytalan voltára, a Harkács, Harkály, Harkány és Haryán hn.-ek felsorolásától eltekintettünk. Horka hn.-ek összeállítását l. *KCSA* 2, 357—365.; *AE* 97, 231—232. (térképes ábrázolással).

1. Horka szá., *P.* 12, 407. Sajópálfalva (C10,21) h. 2. 1245: Harka, *Cs.* 3, 609. Magyarfalva (E2,10). 3? 1360: Harkay (nemes nevében), *Cs.* 3, 501.; Harka (a térképen Harkály), *L.* 1, 232. Szöny (E5,10) h. 4. Harka d., *KCSA* 2, 360. Balatonhenye (G4,17) h. 5. 1680 (1676): Harka, Szarka 76. Harkakötöny (18,2).

*Gyula An. (Geula, Gyyla) Horka fiaként, KS (Iula) és a Kr. (Gyula) pedig a hét magyar kapitány között szerepelteti. Egy bizánci forrás a 948. évre vonatkozóan szól Gyuláról (Ióánnész Szkülitzész: Γουλᾶς), aki a honfoglaló fia lehetett. Említenek külföldi és magyar kútfők egy harmadik Gyulát is (Ann. Hildesheimenses, Ann. Althahenses maiores: Iulm [acc.]; An.: Geula, Gyla; KS: Iula; Kr.: Gyula); aki 1002—3-ban Erdély uraként csatát vesztett unokáccsával, I. István királlyal szemben. Ezt a Gyulát An. Horka fia: Zombor fiának teszi meg, a Kr. szerint pedig a honfoglaló Gyula utáni harmadik (nyilván annak unokája) volt. E Gyula szn. összefügg a honfoglalás előtti és a X. sz. közepi magyarság egyik méltóságjelölőjével (Ibn Ruszta: Dzs. I, h; KP: γουλᾶς). E névvel egyeztethető a Gyula-Zombor nemzetség (Kar.: Gyula-zumbur E.) nevének első tagja. Szn.-i megfelelői: 1090 k.: Gula, *PRT* 10, 496.; 1141—6: Jula, *MKSz* I (új folyam), 16. A név török méltóságjelölőből ered. Nem vettük fel adattárunkba azon Gyula- hn.-eket, amelyeknek csak XIX—XX. sz.-i előfordulásait ismerjük (*P.* 16/1, 150.; *Fehér* 513.; *Nyr* 31, 117.; *Zala* fn. 275.; *MNyj* 11, 80.). Ezekben az esetekben ugyanis joggal gondolhatunk arra, hogy a XIX. sz.-ban újra divatra jött Gyula (kereszt)név volt a névadás indítéka.*

1. 1357: Gyulahaza, 1386: Gyulafalva, *Úrhegyi* 34. Gyulafalu (A6,4). 2. 1664: Gyula irtvány, *Ila* 2, 383. Harmac (C9,6) h. 3. 1352: Keniz a. n. Gyulatelke, *Cs.* 1, 211. Kiskinizs (C11,11). 4. 1317: Gulafolua, 1324: Gyulahaza, *Mező—Németh* 50. Gyulaháza (C13,10). 5. 1396: Gyula, *Ugoesa* 359. ~ (C15,4). 6. 1478: Gywlateheke alias Kysthwr, *Bakács* 212. Kistúr (D6,21). Ide vonható: 1332—7: Giulia, *VMO* I/1, 197. 7. 1261: Gulai, *Gy.* 1, 775. Hejőpapi (D10,6) h. 8. 1328: Geulai, *Mező—Németh* 86. Nyirgyulaj (D13,11). 9. 1355: Gyulahaza, 1385: Gywlfalwa, *Bélay* 142. Gyulafalu (D16,2). Róman neve: Giulești, *Kniezsa* 30. old. 2. jz. 10. 1265: Gyula, *Cs.* 3, 617. Lépesfalva (E2,11). 11. 1644: Gyula psz., *Veszpr. ht. lex.* 193. Vaszar (F4,16) h. 12. 1427: Gywlateheke, *Petri* 3, 483.; 1470: Gywlakwtha, *Cs.* 1, 556. Somlyóújlak (F14,10) h. 13. 1387: Gyula, *Zsio* 1, 14. Talán Balatonendréd (G5,2) v. 14. 1462: Jula, *Borsavölgy* 127. Gyula (G16,12). 15. Gyula, *L.* 2, 54. Uzdiszentpéter (G17,6) h. 16. 1329: Gulateleke, *AO* 2, 395. Gyulatelke (G17,14). 17. 1357: Gulaj, *Cs.* 3, 427. Gyulaj (H5,20). 18. 1313: Julamonostora, 1332—7: Gula, *Cs.* 1, 647. Gyula (H11,4). 19. 1413: Gyulastelkee, 1475: Gywlas, *Cs.* 5, 879. Gyulás (H17,7). 20. 1332—7: Gulagucha, *VMO* I/1, 140. Gyalakuta (H18,13). 21. 1456: Gyulafalva, *Cs.* 3, 58. Nagykanizsa (13,2) v. 22. 1565: Gyulaháza, *Káldy-Nagy* 129. Rinyakovácsi (14,13) v. 23. 1299: Gywlhawasa, 1377: Gywlapataka, *Iczkoviits* 47. Nagyenyed (H16,4) h. 24. 1201: Alba Transilwana, 1291: Alba Iulae,

Iczkovits 32. Gyulafehérvár (I16,5). 25. 1267: Jula-Mediesy, US 1, 528. Medgyes (I18,2) v. 26. 1561: Kiis Gyula, Nagy Gyula, Tört. Adattár 1, 375. Az I—J 9—10 mezőkben. 27. 1478: Gywlafalwa, Cs. 2, 487. Sellye (J4,3) v. 28. 1258: Julakuta puteus, CD 4/2, 492. Pécsvárad (J6,6) h. 29. 1285: Jula, Gy. 1, 311. Belvárdgyula (J6,10). 30. 1409: Gywla, Cs. 2, 200. Csonopla (J7,8) v. 31. 1488: Gywla, Cs. 2, 12. A J11—13 mezőkben. 32. 1479: Kapolnasgywla, Cs. 1, 763. Talán Gyulica (J13,4). Feltehetően ide vonható: 1479: Gywlathy, Cs. 1, 763. 33. 1485: Gywlakwtha, Cs. 5, 94. Gyálakuta (J14,3). 34. 1332—7: Gulay, VMO 1/1, 245. A K—L 5—6 mezőkben. 35. 1327: Gyula, Gy. 1, 221. Palánka (L7,4) h.

Zombor An. (*Zombor, Zumbor*) *Horka fiaként szerepelteti. E névvel egyeztethető a Gyula-Zombor nemzetség (Kar.: Gyula-zumbur E.) nevének második tagja, illetve a Zsombor nemzetség (Kar.: Sumbur; szn.-i megfelelője: 1291: Sumbur, US 1, 83). neve. Szn.-i megfelelői: 1171: Zumbur, CD 9/7, 632.; 1237 k.: Zumbur, PRT 1, 780. Zombor nevünk 'bölény' jelentésű szláv szóval függhet össze. További vizsgálatot igényel a Zboró hn.-ek (L. 1, 756.) ide vonásának kérdése. Z(s)ombor hn.-ek összeállítását l. AÉ 97, 225—226., 228. (térfépes ábrázolással).*

1. 1924 és 1948: Zombor szá., Rétköz 277. Nagyhalász (C12,11) h. 1. a. 1604: K.- és N.-sombor sző., Schram 127. Kiskupány (C15,3) v. 2. 1374: Zombor, Cs. 1, 111. Salgótarján (D8,11) h. 3. 1332—7: Zumbur, Cs. 1, 367. Mezőzombor (D11,9). 4. 1336: Sombortelek, Kar. 2, 114. Csákgorbo (F16,10) v. 5. Zombor-hegy, 1967. évi Balaton-térkép, Nemesvámos (G4,6) h. 6. 1332—7: Sumbur, VMO 1/1, 110. Magyarnagyzsombor (G15,11). 7. 1320: Sumbur, Kádár 7, 150. Szász-zsombor (G17,15). 8. Zombor-hegy, Pesty 1, 438. Tilaj (H3,19) h. 9. Zsombor útja, Torda 9. Kercsed (H16,7) h. 10. 1261: Sombol, 1493—6: Somboreghaza, Zombor, Cs. 1, 749. A H—J11 mezőkben. 11. 1408: Kweznye a. n. Zomborfalwa, Cs. 3, 438. Az I6 mezőben. 12. +1247: Zumbur, 1334: Sombur, Gy. 1, 878. Kis-zombor (I10,5). 13? 1479: Zombro (Zwmbro), Cs. 1, 763. Zimbró (I14,3). 14. 1481: Sombor, SzO 1, 237. Zsombor (I19,16). 15. 1342: Sumbur, SzO 8, 18. Zsombor (I20,16). 16. Zsomborvölgy szá., P. 4, 25. Bakonya (J5,26) h. 17. 1332—7: Zombur, Cs. 2, 51. Szentandrás (J11,2) v. 18. 1543: Zombor, Iványi 1, 58., 145. ~ (K7,7). 19. 1336: Zombor, Cs. 2, 365. Vukovar (L7,12) v.

Bolya An. (*Biuia* [o?: Buua], *Bue* [gen.]) *az I. István királlyal szemben csatát vesztett Gyula fiaként szerepelteti. A Kr. 1045 körüli esemény kapcsán említi Bolyát (Bua). E névvel egyeztethető a Vaja nemzetség (Kar.: Vaya, Woya) neve. A székelyek egyik ágának neve is (1548: Wayaaga, SzO 2, 80.). Szn.-i megfelelői: 1211: Wolya, AÜO 11, 112.; 1283: Bolya, HÖkl. 99. A név 'bika' jelentésű török szóval függhet össze. Vaja alak esetében felmerült a (finnugor eredetű) vaj közneveinkből, illetve 'gazdag, vezér' jelentésű török szóból való eredet gondolata. Néhány Volya helységről nagy valószínűséggel megállapítható, hogy nevük bizonyos letelepedési könnyítésre utaló lengyel, szlovák, ukrán szavakból ered (1310: Vola, Cs. 1, 315.; 1390: Volya, Cs. 1, 366.; 1509: Wolya, Cs. 5, 148.; Dobrávolya, L. 1, 138.). Más esetekben szinte bizonyos, hogy a Valya hn. a 'völgy' jelentésű román szó megfelelője (1525: Walya mayr, Valya Brad, Cs. 1, 747.). A román nyelvkörnyezetben előforduló Baja hn. a 'bánya' értelmű tájnyelvi román szóval azonos (Kádár 3, 519.; Kalotaszeg 1, 83.). Mindezek adattárba vételétől igyekeztünk eltekinteni. Bolya (Buja) hn.-ek összeállítását l. Sz 35, 770—772.; MNy 11, 434.; Keletma. 272.; AÉ 97, 225. (térfépes ábrázolással).*

1. 1375?: Waya, Ila 4, 164. Lekenye (B9,7) h. 2. 1787: Bálya e., 1865: Bolya e.,

szá., Ila 2, 44. Rás (B9,8) h. 3. 1924 és 1948: Vajahalomdülője, Rétköz 276. Nagyhalász (C12,11) h. 4. 1544: Bolya insula, Ugocsa 508. Tiszaújhely (C14,9) h. Ide vonható: 1550: Bolya terra, Ugocsa 304. Bökény (D14,10) h. 5. 1489: Bwlya, 1492: Bolya, Cs. 1, 59. Pétervására (D9,10) h. Ezzel azonos: Bolya, Heves fn. 1, 50. Tarnalelesz (D9,9) h. Bolya-árnyék szá., Bolya-verő e., Heves fn. 1, 101., 122. Recsk (D9,2) h. 1854: Bulya szék d., MNy 25, 71. Hevesaranyos (D9,17) h. 6. 1272—90: Voya, Mező—Németh 133. Vaja (D13,12). 7. 1407: Bayafülde, ZsiO 2/2, 84. Ete (E5,11) h. 8. 1332—7: Voya, Cs. 1, 74. Nagyréde (E8,10) v. Ide vonandó: 1549: Bolya, Dézsma 91. Gyöngyöstarján (D8,3) h. 9. Bojahidja psz., Hnt. 1882. Magyar- és Oláhlápos (E17,2) h. 10. Baja, FE 4, 34. Az É—F 3—4 mezőkben. 11. 1430: Vaya, Cs. 3, 355. Csókakő (F5,8) h. 12. 1402: Baja, 1410: Walya, Cs. 1, 566. Vaja (F15,15). 13. 1263: Buad, HO 7, 85.; 1263 k.: Boyad, ÁÜO 8, 85. Rum (G2,18) v. 14. 1330: Woya, Gy. 1, 906. Tizsasas (G9,7) h. 15. Baja-torok sző., Zala fn. 511. Hahót (H2,22) h. 16. 1403: Boya, 1424: Baya, Cs. 2, 588. Kéthely (H3,9) h. 17. Baja d., Pesty 1, 28. Vláháza (=Kakova; H16,8) h. 18. 1435: Nyaradtheubua, Cs. 5, 888. Nyárádtő (H18,15) h. 19. 1332—7: Voya, VMO 1/1, 97. Vaja (H18,18). 20. 1398: Balya, Cs. 3, 416. Döbrököz (I5,19) h. 21. 1443: Wayad E., Cs. 3, 456. Döbröközhöz (I5,19) tartozott. 22. 1323: Baya, 1324: Woya, Gy. 1, 708. Baja (I7,6). 23. Baja, LI. 12. Arad (I11,3) v. 24. 1431: Benyebua, Cs. 5, 869. Magyarbénye (I17,10) v. 25. Bója r., Nyr 25, 430. Homoródszentmárton (I19,20) h. 26. 1855 és 1865: Boja, Kisboja, Gy. 1, 250. old. 26. jz. Aranyosgadány (J5,27) h. 27. Túlsó és innenső Baja r., P. 5, 401. Szentlőrinc (J5,28) h. 28. +1077—95: Bocha, Gy. 1, 708. Kunbaja (J8,1). A lokalizációra l. Flach 32—35. 29. 1514—6: Boya, Milleker 167.; 1598: Baya, Krassó 2/1, 14. Bozsur (J13,5) h. 30. 1453: Boya, Cs. 5, 78. Bojabirz (J14,4). 31. 1296: Bulla, US 1, 202.; 1394: Felső- vagy Kisbolya, Iczkovits 71. Bolya (J17,6). 32. 1287: Boyad, 1289: Boya, 1314: Baya, Gy. 1, 288. Magyarbóly (K6,11), psz. Beremend (K6,12) h. 33. 1332—7: Waia, Cs. 2, 69. Berekszó (K11,5) h. 34. Bya vagy Búja szá., ka., Krassó 2/2, 122. Poganest (K13,3) h. 35. 1413: Bolyafalwa, 1483: Valyafalwa, Cs. 2, 292. Laslovo (L6,8) h. 36. 1404: Bayafalwa, Cs. 2, 292. Šarengiad (L7,7) v. 37. 1277: Woya, Cs. 2, 108. Varadia (L12,12) v. Ide vonandó: Woyapataka fl., Milleker 147.

Bonyha *An. (Bucna, Bucne [gen.]) az I. István királlyal szemben csatát veszített Gyula fiaként szerepelteti. A Kr. 1045 körüli esemény kapcsán említi Bonyhát (Buhna, Buchna). Szn.-i megfelelője: +1246: Bohnia, ÁÜO 7, 207. A név török eredetű; jelentése 'kis bika'. A Bonnya hn.-ek (1398: Bonya, ZsiO 1, 516.; 1420: Bunnya, Cs. 2, 595.) aligha vonhatók ide. Bonyha hn.-ek összeállítását l. Sz 35, 771—772.; AE 97, 225. (térképes ábrázolással).*

1. 1264: Bahna, Cs. 2, 735. Megyer (G3,16) v. 2. 1291: Bahna, Cs. 5, 862. Szász-bonyha (H18,19). 3. 1309: Bohman, 1412: Bachnya, Cs. 3, 419. Bonyhád (I6,12). 4. Bonyha bérc, Orbán 3, 49. Árkos (I20,2) h.

Örs *KS (Vrs) és a Kr. (Vrs, Urs) a hét magyar kapitány között szerepelteti. An. Örsürt (Ursuur, Vrsuuru) Ócsád kun vezér fiaként említi. Szerepel a név egy X. sz. második felében élt magyar kalandozó vezér (sejdedem) neveként kétes hitelű nyugati kütfőben (Ortilo de Lilienfeld: Urzum [acc.], Urso [abl.]). Az Örs névvel egyeztethető az Örsür nemzetség (Kar.: Vrs, Vrsur, Ursur; MNy 58, 133.: Wrsur, Vrsur, Vrsur, Erusur) neve. Örs a jász vajda nemzetségének neve is (+?1375: Wrs, Gyárfás 3, 495.). Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név talán 'férfi, hős' jelentésű török szó*

származéka. Néhány főből álló szervezeti egységet jelentő őrs szavunk nyelvújítás kori alkotás. Egy Őrsöd hn.-ünk — melyet az adattárba nem vettünk be — XIX. sz. közepi mesterséges konstrukció terméke (MNy 9, 456.). A *Pes vrsi* hn. (1219: Sm. 3, 175.) nem vonható ide. Őrs (Orsova) hn.-ek összeállítását l. MNy 22, 1—6.; MNy 22, 6—12.; MNy 24, 92—95., 169—175.; Nyr 61, 36., 38., 68. Őrs hn.-ek térképes ábrázolását l. AÉ 97, 236.

1. Kr.: Orsova fl. Olšava (az A4 mezőben). 2. 1263: Vrsi, CD 4/3, 137. Szepesdaróc (A9,2) v. 3. 1272: Wrsed. ÁÚO 8, 379. A C4—5 mezőkben. 4. 1432: Ewrs, Cs. 1, 359. Örös (C12,18). 5. Őrs sziget, Heves fn. 1, 138. Parád f.-ban (D9,11). 6. An.: Vrsuur, Uisuur castrum; 1864: Őrs vár, Gy. 1, 798. Kács (D10,7) h. 7. 1319: Ewrs, Gy. 1, 797. Sajóőrös (D11,10). 8. 1360: Hwrs, Cs. 3, 622. Vulkapordány (E2,12) v. L. Sz 34, 27. 9. 1257: Yrus, Cs. 3, 554.; KS: Urs, Vrs, Mezőőr (E4,18). 10. 1305: Vrs, Cs. 3, 510. Hetény (E5,1) h. 11. 1218: Vrs, Cs. 3, 510. Dunaujfalu (E5,12). Innen vette nevét: 1387: Wrsuyfalu, Cs. 3, 516. 12. 1662: Őrs, Károly 3, 521—526. Máty (E6,2) h. 13. Őrshegy, Nyr 61, 68. Esztergom (E6,8) h. Talán ezzel azonos: 1249: Vrs, MES 1, 377. 14. 1295: Wrsed. ÁÚO 12, 581. Bajna (E6,9) v. 15. 1367: Wrs, Cs. 1, 14. Üröm (E7,18) h. 16. 1456: Ewrs, Cs. 1, 68. Tainaörs (E9,11). 17. 1472: Ewrs, Cs. 1, 68. Tiszaörs (E10,13). 18. 1237: Vrs, HO 1, 17. Az F5—6 mezőkben. 19. 1296: Vrs, Cs. 1, 14. Budaörs (F7,13). Ezzel lehet azonos: 1282: Kech-kekvrs, Cs. 1, 14. 20. 1213: Vrsei, VR 171. Désháza (F15,16) h. 21. 1489: Ewrs, Cs. 3, 341. Az F—G 4—6 mezőkben. 22. 1338: Vrs. Részei: Cybirenursy, Wrs S. Ladizlai, Nogurs, Bodugazonkursy, Cs. 3, 89. Kövágóörs (G4,10). Innen vette nevét: 1266: Wrskaal, Cs. 3, 66. Köveskál, Szentbékáll, Mindszentkál (G4,13). Ide vonható: +1093: Zeleusurs, PRT 10, 497. 23. +1082: in uilla Wrsy, in alio Wrsy, Cs. 3, 89. A.- és F.-örs (G5,19). Talán ehhez vonható: 1127—31: Vrsu, II. István 19. 24. 1354: Wrsed, Cs. 1, 669. Talán a G9 mezőben. 25. 1453: Orsova, Cs. 5, 723. Görgényorsova (G18,12). 26. 1229: Vrs, Cs. 2, 634. A G—H5 mezőkben. Talán ide vonható: 1055: Ursa, TihAl. 9. 27. 1261: Wrs, Cs. 2, 634. Vörs (H3,20). 28. 1562: Őrs psz., D. 1, 168. Törökkoppány (H5,18) v. 29. 1554: Őrs f., Káldy-Nagy 55. Hőgyész (H6,7) és Pincehely (H5,21) v. 30. 1346: Vrs, Cs. 3, 341. Sáregres (H6,15) h. 31. 1343: Wrs, Cs. 3, 445. Madocsa (H7,5) v. 32. ? : Őrs róna, Sarkad 508. Sarkad (H11,1) h. 33. Orsova hegy, Pesty 1, 239. Csíkesekefalva (H20,5) v. 34. 1347: Wrs, Cs. 2, 634. Meinye (I4,14) v. 35. 1138: Vrsi, Cs. 3, 445. Fonó (I5,20) v. 36. 1785: Őrs Tó, Szeged 68.; 1843: Őrs fok, Makó 209—210. Maroslele (I10,9) h. 37. +1209: Vrsi mons, Sm. 3, 92. Poljanica (J1,2) v. 38. +1093: Vrsy E., Gy. 1, 354. Nagynyárad (J6,11) h. 39. 1339: Wrs, Gy. 1, 725. Hercegszántó (J7,5) h. 40. +1256: Wrs, Gy. 1, 875. Valkány (J10,5) h. 41. 1399: Weers, Cs. 2, 55—56. Utvin (K11,1) v. 42. 1338: Wrs, Cs. 2, 340. A K5—6, L5—8, M5—8 mezőkben. 43. 1332—7: Vrs, Gy. 1, 229. Palánka (L7,4) h. 44. An.: Vrschia [?] : Vrsua], Ursoua; 1428: Orsova, Cs. 2, 19. Orsova (M14,4).

Bulesú KS (Werbulchu) és a Kr. (Werbulchu, Werbuchu) a hét magyar kapitány között szerepelteit, ugyanakkor mindkét forrásunk (KS, Kr.: Bulchu) megírja róla, hogy a kalandozó magyarok 955. évi augsburgi vereségét követően lelte halálát. An. (Bulsu, Bulsu) is szerepet juttat Bulesúnak a magyar honfoglalásban, és megemlékezik németországi haláláról. KP (βουλιζοῦς) szerint 950 táján Magyarország harmadik fejedelme és a zuglús méltóság viselője volt. Nyugati források is tudósítanak 955. évi kivégzéséről (Gesta episcoporum Cameracensium: Bulgio; Ann. Sangallenses maiores: Pulszi; Aventinus: Bultzko). E névvel egyeztetelhető a Werbulsú nemzetség (Kar.: Werbulchu E.) neve. Szín-i megfelelői: 1138: Bulsu, MNy 32, 133.; 1210: Bulsu,

PRT 1, 618. *A név vitatott eredetű. Az egyik felfogás szerint (török eredetű, bucsút — a régiségben bulcsút — szavunkkal függ össze, és a Bucsú szn. megfelelő lehet búcsú közneveinknek. Másik vélemény 'kever' jelentésű török szóból származtatható. A Bucsú magas hangrendű párját képező hn.-ek nem kerültek adattárunkba (1249: Belchyeo, Gy. 1, 606.; 1262: Bulchew, Gy. 1, 285.; 1389: Belchew, Cs. 2, 595.). A Bucsun hn.-ek (1439: Bwchyn, Cs. 5, 80.; 1508: Bwchon, Jakó 221.) román eredetűek, ide nem vonhatóak. A Werholch hn.-nek (1297: ÁÜO 10, 283.) természetesen nincs köze a Vérbucsú szn.-hez. A román nyelvterületen előforduló Bulcs(ú) hn.-ek ide vonása nem problémamentes. Bucsú hn.-ek összeállítását l. MNy 51, 442—444.; AE 97, 223—224. (térképes ábrázolással). Bucsú hn.-ek térképes ábrázolását l. Egri Ped. Főisk. Évk. 7, 487.*

1. 1321: Bolchouu, Gy. 1, 536. Búcsú (C14.10). 2. 1390: Wulchusamul, Sz 81, 131. Búcsúháza (D3.4). 3. Búcsúház ma., MVV Komárom, 107.; Búcsúhát, Nyr 31, 119. Apácaszakállas (D4.16) h. 4. 1208: Bulsou, MES 1, 186. Búcs (E6.20). 5? Bulciú, Petri 4, 612. Felsőszivágy (E15.4) h. 6. 1433: Bwchhu, Cs. 2, 739. Búcsú (F2.5). 7. 1274: Bolchhyda, 1337: Bulchi, Gy. 1, 604. Berettyószentmárton (F12.7) h. 8. 1222: Bulsu, 1438: Bulch, Gy. 1, 606. Létavértes (F12.9) h. 9? 1747: Szub Bults szá., Dobokai völgy 68.; 1788: Bules. Kádár 6, 365. Szentkatolnadorna (F16.11) h. Ide vonandó: 1789: In Bults ka., Dobokai völgy 71. Szótelke (F16.12) h. 10? 1864: Kála Bulcsuluj út, Kádár 6, 87. Semesnye (F16.13) h. 11. 1552: Charnohaza (Bulz), Jakó 224. Élesd (G14.7) v. 12? Bulciú, Petri 3, 239. Csizer (G15.12) h. 13. 1250: Bulsuch, HOKt. 18. Várong (H5.2) h. 14. + 1086: Buchu puteus, PRT 8, 269. Talán Gyula (H11.4) v. Bizonytalan lokalizálás. 15. 1440: Bulchthelke, Cs. 5, 696. Indal (H16.9) v. 16. Búcsú szá., MNy 6, 146. Lukafalva (H18.20) h. 17. 1360: Bwlchwhaza, Cs. 1, 695. Makó (H10.1) h. 18. 1441: Bolchfalwa, Cs. 1, 728. Bulzesd (H14.4). 19? Bulzu szikla, Pesty 1, 50. Igenpataka (H16.6) h. 20. 1327: Bulchu, Gy. 1, 291. Bezedek (J6.12) h. 21. 1224: Bulsu, Gy. 1, 714. Zenta (J9.5) h. 22. 1225: Bulch, Gy. 1, 174. Bules (J13.6). 23. 1416: Bwchw Zeke, Cs. 2, 195. Monostorszeg (K7.6) v.

Bogát An. (Bogat) Bucsú apjaként szerepelheti. Külföldi források (Lindprand: Bugat; Arentinus: Bugothum [acc.]) a 921. évi itáliai magyar kalandozás vezéréként említik. E névvel egyeztethető a Bogát-Radvány nemzetség (KS: Rodcan et Bagath) nevének egyik eleme. Szín-i megfelelői: 1211: Bogat, PRT 10, 505.; 1227: Bogath, ÁÜO 6, 444. A név talán szláv eredetű; jelentése 'gazdag'. A Bogát név alakváltozatai az újabb korban is szerepelnek hn.-ekben (1674—6: Bagáth utca, H. Fekete 14.; Bugát-átanya, MVV Nógrád 92.). Bogát hn.-ek összeállítását l. AE 97, 217—219. (térképes ábrázolással).

1. + 1264: Bugathi, Gy. 1, 70. A B—C 10—11 mezőkben. 2. Bogátka béic, P. 1, 82. Baskó (C11.12) h. 2. a. 1807: Bogátkő hegy, Schram 97. Ibrány (C12.5) v. 3. 1312: Bugath Zaazd, 1333: Bogathfeulde, Bakács 93. Százd (D6.11) h. 3. a. 1675: Bogad r., 1676: Bogát r., Schram 149. Mezőzombor (D11.9) h. 4. 1807: Bogáthalma, Kishogát, P. 38, 268—269.; Bogát-oldal, H.-B. fn. 1, 19. Posgár (D11.11) h. 5. 1326: Bogath, Mező—Németh 82. Nyírbogát (D13.13). Ide vonatkozó: 1354: Bogathulcha, Maksai 114. Nyírbátor f.-ban (D13.14). 6. 1281: Bogad, 1458: Pederbogath a. n. Warfeldebogath, Cs. 2, 737. Szombathely (F2.12) h. 7. 1315: Bogath, Kádár 2, 214. Magyathogáta (F16.14). Innen vette nevét: 1325: Bogathu, Kádár 2, 214.; 1392: Alsobogat, Kádár 2, 219. Oláhbogáta (F16.14). 8. 1284: Bogad, CD 6/2, 410. A G2—4. H2—3 mezőkben. 9. 1093: Bagag, PRT 1, 592.; 1239: Bagat, Bagath, PRT 1, 767. Edde (H4.19) h. 10. 1491 és 1513: Bogathwara, Veszpr. ht. lex. 206. Ozora (H5.6) v. 11. 1557—8: Bagát f., D. 2, 203. A H10—11 mezőkben. 12. ? : Bogát d., Kis Bogát, Sarkad 503., 506. Sarkad (H11.1) h. Összevethető

a 11. számúval. 13. 1300: Bugath, Iczkovits 52.; 1332—7: Bogath, Cs. 5, 694. Maros-bogát (H17,8). 14. Bogát, Torda 11. Aranyospolyán (H17,9) h. Ide vonható: Bogát, Torda 12. Harasztos (H17,10) h. K.- és N.-Bogáth, Bogátholdal, Torda 9. Bágyon (H16,10) h. 15. Bogáth hegy, Orbán 2, 69. Csikrákos (H20,4) h. 16. 1229: Bagat, Cs. 2, 594. Segesd (13,13) h. 17. 1055: Bagat mezee, TihAl. 11. Fadd (16,3) v. Bizonytalan lokalizálás. 18. 1407: Bogath, HOKt. 337. Olthogát (119,17). Ide vonandó: Bogáth pataka, Orbán 1, 197. 19. 1554: Bogát f., Káldy-Nagy 30. Botykapeterd (J4,4) v. 20. +1058: Bogad, Gy. 1, 287. Bogád (J5,29). 21. 1276: Bugad, Gy. 1, 287. Bogádmindszent (J5,30). 22. Bogáthesdmikanyesd, L. 2, 19. Tamasesd (J14,5) h. 23. Oláh-Bogáth, L. 2, 19. Oláhbogát (J17,7). 24. 1330: Bogadtcluke, Gy. 1, 287. Baranyabán (K6,13) h. 25. Bogát hegy, Krassó 2/1, 302. Kuptore-Székul (L13,4) h.

Kál KP (*Kaλij* [gen.]) *Bulcsú apjaként szerepelteti mint a καρχας méltóság viselőjét. Szn.-i megfelelője: 1212: Kaal, AÚO 1, 22. A név 'marad' jelentésű török igéből ered. A román nyelvkörnyezetben előforduló Kaluhij valle (L. 2, 65.), illetve Valea Kaluhij hn.-ek (Kádár 5, 420.) adattárba vételétől eltekintettünk. Nem soroltuk adataink közé azt a Kálna hn.-et sem, melynek Kál a román neve (L. 2, 65.). További vizsgálatot igényel a Kalova hn. (Krassó 2/2, 14.) ide vonásának kérdése. Kál hn.-ek összeállítását l. Kandra 2, 252.; KCsA 2, 357—365.; MNy 25, 121—128.; AE 97, 223—224. (térfépes ábrázolással). Kál hn.-ek térfépes ábrázolását l. Egri Ped. Főisk. Évk. 7, 487.*

1. 1264: Kaal, AÚO 8, 89. Nezsider (D2,2) v. L. Westungarn 42. old. 45. jz. 2. Kal oldal e., le., P. 12, 323. Nekézseny (D9,12) h. 3. 1341: Nemutkal, 1447: Kaal, Cs. 1, 64. Kál (E9,12). 4. 1234: Cal, Cs. 3, 591. Sajtoskál (F2,13). 5. 1255: Cald, Cs. 2, 761. Káld (F3,14). 6. +1261: in fagum Kald, Dés 35. Dés (F16,1) h. 7. +1082: Kaal, Cs. 3, 66.; 1171: Kaal, CD 9/7, 632. Részei: Wrskaal, Scentuidkalia, Kurekykaal, Kueskaal, Kaal Sancti Benedicti, Sasdykaal, Teutuskaal, Sostokaal, Kyskaal, Menthzenthkaal, Cs. 3, 66. Köveskál, Szentbékálla, Mindszentkálla (G4,13). 8. Kalfő e., P. 16/1, 169. Nádasdladány (G5,12) h. 9. 1383: Kaald, Cs. 3, 333. Sárbogárd (G6,6) v. 10. XIV. sz. eleje: Kaldmonora, Kar. 1, 77. A G—H 17—18 mezőkben. 11. +1019: Kal, PRT 7, 495.; 1256: Kaal, Cs. 3, 66. Dióskál (H3,21). 12. Káll, L. 1, 284. Solt (H7,6) h. 13. 1332—7: Kaal, VMO 1/1, 97. Kál (H18,21). 14. 1871: Kal, XX. sz.: Kál, Bikalárok-völgy 102. Bikal (15,21) h. Tatán ezzel azonos: 1577: Kál f., D. 2, 494. 15? 1464: Kall, Cs. 3, 333. Nemesnádudvar (17,8) h. Ide vonható: 1392: Kal, Cs. 2, 203. Kérdés: kapcsolható-e ide? 1163: Coll, HO 6, 3. 16? 1390: Kal, Cs. 2, 493. Talán a K6 mezőben. L. AE 97, 223. old. 240. jz.

A HÉT HONFOGLALÓ KUN VEZÉR

Minden bizonnyal a Hetumoger hetes számának ihletésére An. összeállította a honfoglalásra indult magyarokhoz Kijevben csatlakozott hét kun vezér (An.: VII duces Cumanorum) listáját, akiknek a honfoglalás történetében is fontos szerepet juttatott. Tekintettel arra, hogy a kunok (kománok) 1050 után érték el a Volgát, IX. sz. végi tevékenyséjük a Káipát-medence megszerzésében anakronisztikus. A kun vezérek csak An.-nál olvasható listájának történeti hitele nincs a honfoglalás korára nézve, ámde a kun nevek török eredete — legalábbis — An. török nyelvi ismerete mellett szól.

Ed An.: *Ed, Edu, A hét kun vezér egyike. KS (Ed, Eed) és a Kr. (Ed) Attila hun király fia: Csaba fiaként szerepelteti. Szn.-i megfelelői: 1165 k.: Edu, MES 1, 118.; +1171:*

Edu, PRT 8, 275. A név 'jó, jámbor, szent' jelentésű török szó ekvivalense. Edw. hn.-re I. AE 97, 237.

1. 1264: Edw, 1405: Edu, Cs. 3, 606. Edve (F3,15).

Edümen An.: Edumen, Edumer. A hét kun vezér egyike. KS és a Kr. (Edemen) Attila hun király fia: Csaba fiaként szerepelteti. Szn.-i megfelelői: 1234: Edemen, VR 298.; 1251: Edemen, CD 4/2, 104. A név 'jó, jámbor, szent' jelentésű török szó származéka. Hn.-i megfelelőjét nem ismerjük.

Csaba KS és Kr. (Chaba) Attila hun király fiaként, Ed és Edemen apjaként szerepelteti. A humanista Arentinusnál Csaba (Schaba) X. sz.-i magyar kalandozó vezér. An. Sohamogera névvel illeti a Zovárd halála után Görögországban maradt (magyar) népet. Szn.-i megfelelői: 1138: Saba, MNy 32, 133.; 1151 k.: Caba, PRT 1, 600. A név török eredetű; jelentése 'pásztor, kóborló'. Nem foglaltuk adattárba azon Csaba-hn.-eket, amelyeket csak XIX–XX. sz.-i adatokból ismerünk (P. 1, 198.; P. 38, 123.; Pesty 1, 57.; Bar. Hi. 1970., 144.). Ezekben az esetekben a XIX. sz.-ban újra divatba jött Csaba keresztnévet gondolhatjuk a névadás indítékának. Eltekintettünk a Csiba- (Benkő 10.; Bogáts 57.) és a Csobád-hn.-ek (Sugár 48.; Bogáts 59., 65.) közzétételétől is.

1. 1684: Csaba r., Schram 13. Regeteruszka (B11,2) v. 1. a. 1786: Csaba Gestrüpp, Ila 4, 158. Uraj (C9,26) h. 2. 1323: Chabad, Gy. 1, 76. Csobád (C11,13). 2. a. 1693: Csoba r., Schram 34. K.- és N.-Varsány (C13,2) v. 3. 1583–4: Csoba psz., D. 2, 599. Nógrádszék (D8,17) h. 4. 1067 k.: Soba, 1256: Chaba, Gy. 1, 764. Miskolc (D10,8) h. 5. 1449: Chabay, Cs. 1, 512. Csobaj (D11,12). 5. a. 1686: Csobahát, Schram 106. Nyírcsaholy (D13,15) v. 6. 1393: Chabya, Cs. 1, 12. Piliscsaba (E6,3). 7. 1299: Chabamezey, ÁÚO 10, 332. Gyöngyös (E8,8) v. 8. 1215: Chaba, VR 195. Érszodoró (E14,12) v. 9. 1067 k.: Chabarakusa, ÁÚO 1, 26.; 1411: Chaba, Cs. 1, 26. Rákoscsaba (Bp. XVII. kerület; F7,14). 10. 1315: Chaba, Kádár 2, 330. Csaba (F17,13). 11. 1431: Chaba-Hegye, CD 10/7, 374. Pécsely (G4,14) h. 12. 1397: Chabya, Cs. 3, 321. Szabadbattyán (G5,20) h. 13. 1364: Chobon, Cs. 3, 321.; 1537: Chaba, Pesty 1, 61. Szalkszentmárton (G7,5) h. 14. 1479: Chabachyde, Cs. 1, 649. Csabacsüd (G10,5). 15. 1719: Csobáj szá., Borsavölgy 112. Borsa (G16,13) h. 16. 1222: Chaba, Cs. 2, 596. Tab (H5,22) h. 17. 1570: Csobád f., D. 1, 203. Szentcs (H9,2) v. 18. 1332–7: Chaba, Gy. 1, 504. Békéscsaba (H11,7). 19. 1494: Chaba, Cs. 3, 419. K.- és N.-mányok (I6,13) v. 20. 1267: Chabakuta puteus, ÁÚO 3, 174. Mórág (I6,14) h. 21. 1231: Chaba, HO 8, 27. A J3–4 mezőkben a Dráva mellett. 22. 1479: Chaba, Cs. 1, 763. Tótváradhoz (J13,7) tartozott. 23? 1444: Cheba, Cs. 2, 15. Nevrinca (J13,8) h. 24. 1478: Chaba, Cs. 2, 31. A J–K 10–14, L–M 13–14 mezőkben. 25. 1321: Chabalaka, Cs. 2, 300. Tenja (K6,14) v. 26. 1248: Chobawata, Gy. 1, 292. Bodolya (K6,15) h. Ide vonható: 1296: Chabagata, Gy. 1, 291. 27. 1400: Chobay, Cs. 2, 32. Sipet (K12,7) v. 28. 1369: Tres Chaba, Cs. 2, 31. Gruin (K12,8) v. 29. 1435: Chabagatha, Cs. 2, 300. Vukovar (L7,12) v. 30. 1416: Chobay, Cs. 2, 100. Omor (L11,2) v. 31. 1562: Chyaba, Szörény 2, 40. Karánsebes (L13,5) v.

Pata An. (Pota) Edu és Edumen neposaként szerepelteti. Szn.-i megfelelői: 1202–3 k.: Pota, RA 202.; 1214: Pata, VR 190. A név ismeretlen eredetű. Az egyes állatok lábának végén levő szaruképződményt jelentő pata szavunk talán szláv eredetű. A Pata család a XVI. sz.-ban Pataháza (L. 1, 497.) f.-nak volt a névadója (Lengyel 97., 100.). Azt is valószínűnek tartjuk, hogy a Pata szn. még a XIX. sz.-ban is a névadás aktív tényezőjeként szerepelt (Patahídja, ÜMM 2/1, 772.). Arra is találunk példáit, hogy a Pata-

falva hn. a Patakfalva alakból rövidült (Schwartz 106.; Westungarn 91.). A Patacs hn.-ek adattárba vételétől azért tekintettünk el, mert a régiségben Potoch alakjai voltak vagy lehettek (Gy. 1, 356.; ZsO 1, 669.; Nyr 35, 438.). Pata hn.-ek összeállítását l. Keletmo. 228.; Sugár 31—32. Pata hn.-ek térképes ábrázolását l. AÉ 97, 237.

1. 1427: Pathay, Cs. 1, 306. Patacskö (B11,20). 2. 1339: Pathapataka pöss., AO 3, 535. A B—C 8—9 mezőkben. 3. 1156: Pta, Sz 73, 179. Patta (C4,9). 4. 1425: Pathazygethe, Mikesy 25. Pátroha (C12,17) v. 5. 1328: Patha, Cs. 1, 55. Gyöngyöspata (D8,18). 6. Pataj, Nyr 37, 379., Nyr 41, 436. Tarnalelesz (D9,9) h. 7. 1336: Pataholma, AO 3, 305. Ohat (E11,4) h. 8. 1276: Pata castrum, CD 7/2, 50. Az E—F 1—3 mezőkben. 9. 1291—4: Pata, Gy. 1, 652. Talán az E—F12 mezőkben. 10. 1177: Paca, Gy. 1, 652. Paptamási (F13,11) v. 11. 1388: Kyspatha, ZsO 1, 37. Talán az F—G14 mezőkben. 12. 1331: Pata, Cs. 3, 246. Enying (G5,21) h. 13. 1354: Pathay, Gyárfás 3, 492. Nagykőrös (G8,2) v. 14. 1291—4: Patafaya, Gy. 1, 652. Tulka (G12,13) h. Ide vonható: 1552: Pathaeossy, Jakó 313. 15. 1348: Patha. Résezi: Eghazaspatha, Alsopatha, Felsew Patha, Maghyarpatha a. n. Fewesewpatha, Cs. 5, 393. Pata (G16,14). 16. Kürtös-Pata(i) psz., Hnt. 1882. Börzönce (H2,24) h. 17. +1145: Patay, CD 2, 123.; 1396: Pathay, Cs. 3, 315. Dunapataj (H7,7). 18. Patarét ka., MNny 6, 152. Nyárádszentbenedek (H18,22) h. 19. 1457: Patha, Cs. 2, 635. Pátró (I3,14) h. 20. Pata, L. 1, 497. Juta (I4,12) h. 21. Pataj psz., Hnt. 1882. Vásárosbéc (I4,18) h. 22. 1429: Patha pi., CD 10/7, 128. Fadd (I6,3) h. 23. 1283: Pathaa, Cs. 2, 580. Patapoklosi (J4,7). 24. 1466: Pathatheleke, 1480: Patha, Cs. 1, 701. Szaravolla (= Szárafalva; J10,6) h. 25. XI. sz. eleje: Παταδί, Czebe 16. Bizonytalan lokalizálású, feltehetően önálló.

Etü An.: *Etu, Ete. A hét kun vezér egyike. Szn.-i megfelelője lehet: 1200: Eth, Sm. 2, 358. Etimológiailag Ete nevével (l. a honfoglaló magyar vezérek között) eshet azonos elbírálás alá. Hn.-i megfelelőjét nem ismerjük.*

Eüdü An. (Eudu) *Etü fiaként szerepelteti. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. Etimológiailag talán Ed nevével (l. a honfoglaló kun vezérek között) eshet azonos elbírálás alá. Hn.-i megfelelőjét nem ismerjük.*

Bünger An.: *Bunger. A hét kun vezér egyike. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név 'leves' jelentésű török szó származéka. Hn.-i megfelelőjét nem ismerjük. Az Erdélyben gyakori Bungur, Bongor, Bongár hn. hangtani okokból sem vonható ide (Nyr 2, 331.; Erd. Népei 4, 29—30.; Erd. Népei 5, 7.; Erdély 34, 84.).*

Bors An. (Borsu, Bors) *Bünger fiaként szerepelteti. Szn.-i megfelelői: 1156: Bors, MES 1, 110.; 1225: Bors, ÁÜO 6, 428. A név török eredetű; jelentése, 'fűszerfésleség'. Eltekintettünk azon Bors- hn.-ek közreadásától, amelyeknek csak újabb kori adatait ismerjük. Ezekben az esetekben annál is inkább számolhatunk a Bors csn. névadásban játszott szerepével (P. 19, 338.; Czilchert 26.; Nyr 10, 432.), mivel erre a XV—XVI. sz.-ból is vannak példáink (1500: Borswelgye, Ila 4, 192.; 1542: Bors Zewrcheke, Veszpr. ht. lex. 147.). Mindaddig, amig nem tisztázódik megnyugtatóan a Borsova hn. eredete (An.: Borsoa; +1264: Borsua, Gy. 1, 71.; 1477: Borswa, Cs. 1, 238.; Borsova, Orbán 2, 74.), a Borsova hn.-ek Bors címszó alatti közlésétől el kell tekintenünk. Bors hn.-ek összeállítását l. AÉ 97, 227, 228. (térképes ábrázolással).*

1. An.: Borsséd Zouolvn castrum. Zólyom (B7,5) v. 2. 1243: Borsodi Dubodel, Ila 3, 176. Pelsőc (B9,9) h. 3. +1075: Borsu, Bors. An.: Borsu castrum, Gy. 1, 429—430. Óbars (C6,13). 4. An.: Børsod, 1220: Bursod, Gy. 1, 761. Edelény (C10,22) h.

5. 1643: Boorffalva, Borsffalu, Kandra 1, 445., 490. Sajókaza (C10,23) v. 6. 1411: Borsfalwa, Cs. 1, 204. A C11 mezőben. 7. 1390: Borsy, Cs. 1, 343. Borsi (C12,19). 8. 1859: Borsotsziget, 1949: Borsodszigetec, Rétköz 334. Rétközberencs (C13,4) h. 9. 1291: Borskedy, Burgenland 83.; 1372: Bois, 1406: Borsmonostru, Cs. 3, 613. Borsmonostor (F2,14). 10. 1193: Borsod, MES 1, 144.; 1340: Borsod, Cs. 3, 321. Csókakő (F5,8) v. 11. 1521: Borshere aqua, Borshath, Borshalma, Gyárlás 3, 748. Tiszaroff (F10,8) v. 12. 1215: Burs, Gy. 1, 605. Bors (F12,6). 13. +1086: Borsodi, PRT 8, 271.; 1230: Borsot, 1402: Borsod, Cs. 3, 224. Kislőd (G4,15) h. 14. 1446: Bors, Cs. 3, 321. Solt (H7,6) v. 14. a. 1563: Borsfalvai hegh, Schram 139. Petri-vente (I2,5) v. 15. 1454: Bors, Cs. 1, 695. Az I—J 9—10 mezőkben. 16. 1383: Borsylese, Cs. 2, 475. Szigetvár (J4,6) v. 17. 1342: Borsood, Gy. 1, 713. Bácsborsód (J7,9). Innen vette nevét: 1330: Borsoudzenthleuryinch, Gy. 1, 713—714. 1341: Tuturuchborsodeghaza, Gy. 1, 731. 18. 1279: Borsod, Cs. 2, 297. Bršadin (L7,13).

Ócsád *An.: Ousad, Ousadu. A hét kun vezér egyike. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név török eredetű; 'hasonlik, hasonló, alkalmazkodik, hízeleg, tetszik; hasonlít valamit, (magához) hasonlóknak tart; szeret' értelmű szócsalád leszármazottja vagy 'jobb, megfelelő, üdvös' jelentésű szó származéka. Kérdéses, hogy az Ousad(u) szn. hn.-i megfelelőit az Acsád hn.-ekben kereshetjük-e. Acsád hn.-ek összeállítását l. MNy 58, 143—144.*

1. 1422: Achad, Cs. 1, 509. Nyíracsad (E13,9). 2. 1255: Achad, Cs. 2, 732. Acsád (F2,15). 3. 1332: Achad, Cs. 3, 218. Nagyacsád (F3,16). 4. 1291: Achad, 1453: Achaddeghaza, Cs. 3, 315. Dömsöd (G7,6) v. 5. 1575—6: Ocsád f., D. 2, 498. A G9 mezőben. 6. Acsád tó, Acságyür ka., P. 48, 5., MNy 49, 202. Alsónyék (I6,2) h. 7. Acsád le., P. 4, 3. Aderjás (J5,31) h. 8. 1341: Achad E., Cs. 2, 192. Katymár (J7,4) h. L. Egy. Kvt. Évk. 3, 315. 9. 1379: Achad, Cs. 2, 22. Murány (J11,7) h. Talán ide vonható: 1221: Achad, VR 262.

Vajta *An.: Boyta, Voyta. A hét kun vezér egyike. Szn.-i megfelelői: 1283: Vojtha, CD 5/3, 208.; 1293: Vajta, CD 6/1, 249. A név 'hős, vezér' jelentésű török szó származéka.*

1. 1652: Boyta szó., IIa 4, 137.; 1754: Boita, IIa 2, 273. Felsőbalog (C9,27) h. 1. a. 1676: Boita szó., Schram 157. Tálja (C11,17) h. 2. Vajta d., MVV Szaboles 25. Eszeny (C13,14) h. 3. 1261: Boyta, 1423: Baytha, Bakács 86. Bajta (E6,18). 4. *An.:* Boyta; 1324: Vayta, Cs. 3, 355. Vajta (H6,16). 5. Bajta e., Nyr 3, 47. Bogyiszló (I6,4) h.

Ketel *An.: Ketel. A hét kun vezér egyike. Szn.-i megfelelői: +1086: Ketel, PRT 8, 270.; 1244: Kethel, ÁÜO 7, 180. A név török eredetű; jelentése vitatott. Származtatták 'vezetéklo, hátasló', illetve 'öriz' jelentésű szavakból. Általában mind a Kecel, Kecöl (1412: Kechel, Cs. 3, 334.; 1264: Ketel, Cs. 3, 613.), mind a (Kedfd]hely>) Kéthely, Kethely (1433: Kethel, Cs. 3, 504.; 1498: Kethel, Cs. 2, 620.; 1438: Kethel, Cs. 3, 613.) hn.-ek adattárba vételétől eltekintettünk. kivételt csak az esetekben tettünk, amennyiben a hangtörténet tanúságai megengedni látszottak.*

1. *An.:* Ketelpotaca fl.; 1252: Kechelpotok, HO 6, 69. Sárospatak (C12,10) v. 2. +1086: Ketellocsa, Cs. 3, 238. Nagydém (F4,17) v. 3. 1330: Ketel, Kádár 4, 352. Kéthely (F17,14). 4. 1477: Ketelszék mező, Pesty 1, 171. Ágya (H12,18) h. 5? 1231: Ketel, 1403: Keteleh, Cs. 2, 618.; Keczal, L. 1, 296. Kaposvár (I4,2) h. 6. 1451: Ketelegaska, Gyárlás 3, 626. Kiskunhalas (I8,1) h. 1—7. 1280: Ketel, HO 6, 317. Ismeretlen fekvésű, feltehetően önálló.

Alaptolma *An.* (*Oluptulma, Tulma*) *Ketel fiaként szerepelteti. E név szn.-i és hn.-i megfelelőjét nem ismerjük; két szó összetételéből alakult.*

Alap *E névvel egyeztethető az Alap nemzetség (Kar.: Olup E.) neve. Szn.-i megfelelői: 1138: Olup, MNy 32, 133.; 1237: Olup, PRT 1, 756. Az összetétel első tagja 'hős' jelentésű török szó megfelelője. 'Bázis, fundamentum' jelentésű alap szavunk nyelvújítási származékszó. Bizonytalan, hogy a többi Alattyán hn. is Oluptivan alakból fejlődött-e. Alap hn.-ek összeállítását l. MNy 11. 346.; FE 1, 139.*

1. 1216: Olup, PRT 1, 640.; 1360: Alaph, Cs. 3, 544. Bőnyrétalap (E4,19). 2. 1219: Vogoluptuan, Oluptivan, VR 224., 228.; 1449: Alathyan, Cs. 1, 57. Alattyán (F9,9). 3. 1731: Alap, Szászníres 40. Szászníres (F17,15) h. 4. 1266: Olup, Gy. 1, 890. Nagykörös (G8,2) v. 5. 1352: Olop, 1376: Alap, Cs. 3, 316. Alap (H6,17). 6. 1382: Alapsy, Cs. 3, 428. Bonyhád (16,12) h. 7? 1463: Alathyan, Cs. 2, 23. A J9—12 mezőkben. 8? 1389: Alphaza, Cs. 5, 68. Marosnémeti (J15,7) v. 9? 1480: Alathyan, Cs. 2, 290. Az L5—8, M6—8 mezőkben. 10. 1055: Oluphel, TihAl. 11. Bizonytalan lokalizálású, feltehetően önálló.

Tolma *Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. Az összetétel második tagja török eredetű; jelentése 'töltelék'. Tolma hn.-ek összeállítását l. MNy 47, 49.*

1. 1564: Tholma pi., Schram 158. Tarcal (D11,15) h. 1. a. 1280 k.: Tulma Babuna, Lónyayak 75. Bábolna (E5,13). 2. 1247 k.: Tholma, HO 3, 9. Vértestolma (E6,17).

TOVÁBBI HONFOGLALÓ MAGYAR (KUN) VEZÉREK ÉS VITÉZEK

An. a hét—hét honfoglaló magyar és kun vezér mellett más magyar (és kun) vezéreknek és vitézeknek is szerepet juttat az ország megszerzésében. E nevek jó részéről csak An. tesz említést, így történeti hitelük megállapítása szerfelett nehéz.

Kadocsa *An.: Cadusa. KS (Caducha) és a Kr. (Kadicha) a hun-történetben szerepelteti. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név 'útról leír, bolyong' jelentésű török szó származéka. A Kadics- hn.-ek (Nyr 2, 283.; L. 2, 62., vö. Ethn. 34—35, 144.) aligha vonhatók ide. (Kadych szn.-et l. 1314: AO 1, 341.)*

1. 1375: Kadosafalva, Kadusafalva, Cs. 2, 493. Talán Kacsóta (J5,24).

Béla *KS (Wela) és a Kr. (Wela, Bela, Wele, Bele) Kadocsa testvéreként a hun-történetben szerepelteti. E névvel egyeztethető magyar királyaink Béla (Ann. Posonienses: Bela) neve. Szn.-i megfelelői: 1131 k.: Bela, PRT 8, 272.; 1214: Bela, VR 190. A név vitatott eredetű: magyar ('belső rész' jelentésű bél szóból), török ('előkelő' értelmű szóból), szláv (Beloslav szn.-ből) és héber (az ótestamentumi, 'világot elnyelő' jelentésű Bela szn.-ből) etimológiája van. Azon Béla hn.-ek adattárba vételétől eltekintettünk, amelyekről csak XIX—XX. sz.-i adatokat ismerünk. Ezekben az esetekben a névadás indítékának a XIX. sz.-ban újra divatba jött Béla keresztnévet tekinthetjük (MNy 9, 456.; P. 12, 182.; MVV Temes 118.; Ethn. 37, 31.). E hn.-ek jó részéhez a nép Béla királyainkra (hercegeinkre) emlékező etimologikus mondákat fűzött (P. 5, 166.; P. 12, 325., 435.; P. 39, 353.). Béla hn.-ek keletkezettek az újabb korban a Bélához hangzásban hasonló hn.-ek eltorzítása révén is (Pél > Béla, Gy. 1, 183.; Bele, Billie > Béla, MNy 47, 50.). Le kellett mondanunk a Béla folyónevek közléséről, mivel ezek*

legtöbbje a 'fehér' jelentésű szláv szóból ered (*Feir potok* = *Belá*, *Húščava* 38.; *Belareka* = [román] *Apaalba* = *Fejérvíz*, *Szőrény* 2, 13.). Nem közölhetjük azon hn.-eket sem, amelyek *Béla* nevű víz (O. 1, 120—123.) mellett fekszenek, s nevüket az eredetibb pataknevtől nyerték (*Úrhegyi* 4.; *Szepesség* 223., 243.; L. 1, 44.). Más esetekben bizonyos, hogy a hn. *Béla*- előtagja szláv eredetű, és 'fehér' szavunk megfelelője (1387: *Feyerbanya* = *Bélabánya*, *Bakács* 53.; 1423: *Belafalwa* = *Fejérfalva*, *Bélay* 126.; 1675: *Béla skala* = *fehér szikla*, *Ila* 3, 228.). Az így fentmaradt *Béla* hn.-ek jó része sem mentes a szláv köznévi eredet gyanjától.

1. 1378: *Bela*, *Trencsén* vm. 97. *Bella* (X6,1). 2. 1397: *Kysbela*, *Naghbela*, *Sz* 72, 509. *Csavajó* (A6,5) h. 3. 1463: *Bela*, *Cs.* 1, 342. *Izbugyabéla* (A13,3). 4. 1451: *Bela*, *Cs.* 1, 342. *Cirókabéla* (A13,4). 5. 1208: *Bela*, *Trencsén* vm. 97. *Bella* (B5,8). 6. 1324: *Belafelde*, *Sz* 72, 506. *Tökésújfalú* (B5,9) h. 7. 1156: *Belad*, *Gy.* 1, 433. *Bélád* (C5,19). 8. 1415: *Beelwara*, 1436: *Belawar*, *Bélay* 126. *Kiskirva* (C16,2). 9. 1138: *Bela*, 1304: *Bel*, *Bakács* 89. *Ipolybél* (D6,22). 10. 1592: *Bíla*, *D.* 2, 678. *Talán a D—E9 mezőkben*. 11. 1418: *Belahaza* aliter *Polyan Ujfalú E.*, *Bélay* 126. *Batiza* (E17,1) v. 12. 1261: *Bela m.*, *Kádár* 3, 215. *Dés* (F16,1) h. 13. 1328: *Bela*, *Cs.* 1, 648. *Dévaványa* (G11,3) h. 14. 1495: *Bela*, *Cs.* 2, 813. *Felsőlendva* (H1,1) v. 15. *Bélavára*, *L.* 1, 45. *Belényes* (H14,3) h. 16. 1607: *Bellafalwa*, *SzO* 8, 359. *Béla-falva* (120,17). 17. 1420: *Bélavár*, *Körösmegye* 19. old. 4. jz. *Talán Belovar* (J2,3). 18. 1399: *Belawar*, *Cs.* 2, 576. *Bélavár* (J3,6). 19. +1093: *Bela*, *PRT* 10, 499.; 1334: *Bela*, *Körösmegye* 80., 43. *Bijela* (K3,4). 20. 1543: *Bélató* psz., *Iványi* 2, 42. *A K7—9 mezőkben*. 21. 1462: *Bela*, *Cs.* 2, 144. *Kula* (K8,5) h. 22. 1398: *Bela*, *Cs.* 2, 294. *A K5—7, L5—7, M5—7 mezőkben*. 23. 1237: (*locus*), *qui antea Vkurd*, *sed modo Belefons appellatur*, *ÁÚO* 7, 28. *Pétervárad* (L9,5).

Csele KS és a Kr. (Chele) Béla apjaként a hun-történetben szerepelteti. Szn.-i megfelelői: 1138: Sele, MNy 32, 132.; 1227: Chele, ÁÚO 6, 444: A név ismeretlen eredetű. A Csölle hn. (1429: Csellje, CD 10j7, 99.; vö. 1274: Churle, ÁÚO 4, 39.) aligha vonható ide.

1. 1349: *Kyschelej*, *Nagchelej*, 1405: *Chele utraque*, *Cs.* 1, 345. *Cselej* (B12,6). 2. *Csele patak*, *P.* 14/3, 29. *Dömös* (E6,21) h. 3. *Cselerét*, *P.* 5, 239. *Zengővárkony* (16,5) h. 4. 1248: *Cheley*, 1276: *Chele*, *Gy.* 1, 293. *Mohács* (J6,8) h. 5. 1247: *pi. de Cheley*, *US* 1, 74. *Turnu-Severin* (M14,3) v.

Keve KS (Cuwe) és a Kr. (Keue, Cue, Kevam [acc.]) Kadocsa testvéreként a hun-történetben szerepelteti. Szn.-i megfelelői: 1138: Kewe, MNy 32, 131.; 1214: Keue, VR 190. A név (finnugor eredetű) kő szavunk származéka. Azon adatok felsorakoztatásától, amelyek összetétel utótagjaként kő szavunk ragos alakját tartalmazzák, eltekintettünk (1281: Berch Slovykkeve vocata, Bakács 103.; 1470: Foriskewe via, Jakó 230.).

1. 1385: *Keuefolwa*, *Úrhegyi* 34. *Kevic* (A6,6). 2. 1243: *Kevy*, *Ila* 2, 540. *Kövi* (B9,10). 3. +1093: *Keueaza*, *PRT* 10, 499.; *KS: Cuwe-Azoa*; 1298: *Keweoza*, *Cs.* 3, 349—350.; *Kr.: Keuchaza*. *Kajászó* (F6,12). 4. 1440: *Kevi*, 1453: *Keve*, *Cs.* 3, 313. *Ráckeve* (F7,4). 5. 1261: *Keveghaz*, 1326—51: *Kewe*, *Cs.* 1, 671. *Túrkeve* (G10,6). 6. 1447: *Kewed*, *Cs.* 1, 735. *Talán Kujed* (I13,6). 7. 1520—2: *Kewy*, *Cs.* 2, 155. *Óbecse* (K9,3) v. 8. *An.: Keue castrum*; *Kr.: Keue urbs*; 1392: *Civitas Koviniensis*, *Cs.* 2, 116. *Temeskubin* (M11,1).

Botond An. Botondnak (Botond, Botondu- Bothond, Botondium [acc.], Botundium [acc.]) mind a honfoglalásban, mind a kalandozásokban szerepet juttat. KS (Botond)

és a Kr. (Botond, Bothond) egy Bizánc elleni kalandozó hadjárat nagy erejű vitézeként (közkatonájaként) szerepelteti. E névvel egyeztethető a Botond nemzetség (Kar.: Bochond E.) neve. Szn.-i megfelelői: 1231: Botond, ÁÜO 11, 223.; 1278: Botond, HOklt. 83. A név török ('tevecsikó', 'elsüllyed, elmerül' jelentésű szavakból) és magyar (a 'buzogány' jelentésű bot szóból) etimológiai közül az utóbbi valószínűbb. Botond hn.-re l. FE 2, 229—234.

1. 1388: Bathond, 1432: Bothond, Cs. 1, 59. Mezőtárkány (E10,8) v.

Öse An.: Eusee. Szn.-i megfelelői: +1082: Ws, HO 4, 7.; 1226: Vsi, VR 287. A név (fimmugor eredetű) ös — a régiségben üs, ös — szavunkkal függ össze. Eltekintettünk azon újabb kori hn.-ek adattárba vételétől, ahol nem volt megállapítható, hogy az ősi melléknév vajon csak a régiségre utal-e az ó, régi melléknévek szinonimájaként, avagy valaha létezett Ősi hn.-vel kapcsolatos (Ősi d., P. 16/1, 176.; Ősi nagy-út, Vm MK 6, 301.). A töben -cs-t, illetve -sz-t mutató hn.-eket nem tartottuk ide vonhatónak (1278: Ech, Cs. 3, 245.; 1473: Wzed, Cs. 1, 654.). Öse hn.-ek összeállítását l. MNy 24, 92—95, 169—175.

1. 1263: Usud, Bakács 165. Ösöd (C6,14). Ide vonható: 1301: Vscwelge va., Bakács 121. Gyügy (C6,15) h. 2. 1440: Ewse, Cs. 1, 32. Talán (?) Ócsa (F7,15). 3. 1461: Ewskew castellum, Cs. 3, 210. Öskü (G5,22). Azonos lehet ezzel: +1082: Es, 1465: Ewscw, Cs. 3, 245. 4. +1082: Euse, Cs. 3, 245. Ősi (G5,23). Azonos lehet ezzel: 1009: Avsi, HO 6, 1. 5? Östelek (vagy Ösztelek?) psz., Hnt. 1882. Dég (G5,24) h. 6. 1214: Euse, Gy. 1, 649. Komádi (G12,4) h. 7. 1273: Ewsy, Gy. 1, 650. Tulka (G12,13) h. 8. 1261: Ewsy, Gy. 1, 649—650. Biharszentandrás (G13,10) h. 9. 1332—7: Eusi, Gy. 1, 650. Ősi (G14,6). 10. 1288: Ws, 1294: Ews, Kádár 5, 369. Szászújös (G17,8). 11. 1138: Euse, 1334: Ewsy, Cs. 3, 445. Tengőd (H5,23) h. 12. 1220: Euse, Gy. 1, 649. Sarkad (H11,1) h. 13. 1413—79: Ewsy. Részei: Gorsas- (Korsas-) ewsy, Bethlenewsy, Cs. 1, 741. Nagyzerind (H12,15) v. 14. 1485: Ewsthelek, Cs. 1, 742. Zaránd (H12,8) v. 15. 1446: Ewsthelek, Cs. 2, 222. Az I—J7 mezőkben. 16. 1252: iuxta uiam Eus, HOklt. 26. Cserkút (J5,32) h. 17. 1332—7: Euscut, VMO 1/1, 242. A K—L 3—5 mezőkben. 18. 1280: Ewsy, Cs. 2, 250. Az L—M 8—10 mezőkben.

Örkény An. (Urcun, Vrcun, Ircundium [acc.; ɔ?: Vrcundium]) Öse fiaként szerepelteti. Egy másik Örkényt An. (Vrcund, Vrcun) Tonuzoba fiaként említ. Szn.-i megfelelői: 1254—60 k.: Vrkund, ÁÜO 7, 542.; 1280: Vrkun, HO 6, 265. A név 'férfi, hős' jelentésű török szó származéka. A két An.-i Örkény (Urkony) név hangrendisége vitatott, ezért adattárunkba mind a magas, mind a mély hangrendű hn.-eket felvettük. Nem vontuk viszont ide az Orgonda(-zentmiklos) hn.-et (Gyárfás 3, 752.). Örkény (Urkony) hn.-ek összeállítását l. MNy 11, 247.; MNy 22, 6—12.; KCsA 1 (kieg.), 456—457.

1. Urkony, ÜMM 2/1, 314.; Úrkom, Nyr 19, 192. Tiszadob (D11,13) h. 2. 1358: Vrkun, 1429: Wrkwnd, Cs. 3, 634. Sarród (E2,6) v. 2. a. 1670: Belső Urkon, Schram 95. Németeresztúr (E2,8) h. 3. 1358: Vrkonfeuldz, Leagyel 88., 89. Fehértó (E3,8) h. 4. +1222: Vrken, Cs. 3, 554. Bőnyrételep (E4,19) h. 5. 1247 k.: Vrkey, 1382: Vrken, Cs. 3, 510. Aranyos (E5,14) h. 6. 1320: Wrkunteleke, Kádár 7, 48. Az E16—17, F15—18 mezőkben. 7. 1424: Ewrkyn, Cs. 1, 32. Örkény (F8,5). 8. 1487: Urkoneer melleke, Jakó 284. Bakonszeg (F12,10) h. 9. 1447: Vrkonfalwa, Cs. 5, 743. Mezőszengyel (H17,11) h. 10? 1368: Urkun MNy 22, 9. Mezőörke (H17,14). Bizonytalan eredetű adat.

Ösbő An.: Usuhuu, Vsubuu, Usubu, Vsubu. E név szn.-i és hn.-i megfelelőjét nem ismerjük; két szó összetételéből alakult.

Ös Az összetétel első tagja talán ös szavunkra vonatkoztatható. Ezt l. Ösz címszó alatt a további honfoglaló magyar (kun) vezérek és ritézek között.

Bő E névvel egyeztethető a Bő és a Bés nemzetségek (Kar.: Bu, Beu; Bees E.) neve. Szn.-i megfelelői: 1221: Beud, PRT 1, 650.; 1274: Bees, HO 8, 158. Az összetétel második tagja török méltóságjelölőből származik, melyből — korábban 'gazdag, tehetős' jelentésű — bő szavunk is eredt. Ölbő hn.-eink előtagjában a török 'nép, törzs, nemzetség' szó (szn.-ként: +1171: Elbu, PRT 8, 275.), az Ittebe hn.-ében az lte szn. lappang. További vizsgálatot igényel a Terebő (1291: Terebey, Cs. 1, 313.), Görbő (1274: Curbu, Cs. 3, 69.; 1389: Kurbew, Cs. 3, 69.), Köbő (vára; Nyr 41, 436.) és Herebő hn.-ek (MŰV Szabolcs 25.) ide vonásának kérdése. A Lebő hn. bizonyosan nem sorolható ide (Tápé 866). Bő (Ölbő) hn.-ek összeállítását l. KCsA 2, 324—326.; MNy 23, 503—505.; MNy 24, 92—95., 169—175.; Sz 92, 36.

1. 1276: Beud, Gy. 1, 72. Bőd (B11,18). 2. 1332—7: Bes, 1427: Bees, Cs. 1, 388. Bés (B12,10). 3. 1330: Byn, Ben, CD 8/3, 485. Binóc (C4,11). 4. 1113: Bin, Kálmán 57.; 1216: Bey, ÁÚO 11, 136.; 1254: Been, RA 1024. Vörösvár (C4,12). 5. 1390: Bw, Honf Mg. 360., Sz 72, 287. A- és F.-behinc (= Bőfalva; C5,20). 6. 1515: Beed, Apponyi O. I, 439. Béd (C5,24). 6a. 1798: Bő-Völgy, Schram 66. Somoskö (C8,6) v. 7. 1454: Bewd, Cs. 1, 131. Balogfalva (C8,10) h. 8. 1583—4: Dolna-Bén, D. 2, 599. Nagydaróc (C8,14) v. 9. 1427: Beye, Cs. 1, 131.; Behynce, L. 1, 43. Beje (C9,28). 10. 1295: Beuhel, Ila 3, 132. Imola (C10,24) h. 11. 1246: Byud, Gy. 1, 74. Hernádbüd (C11,14). 12. 1924 és 1948: Bödere, Bösér, Rétköz 255. Nagyhalász (C12,11) h. Ide vonható: 1920 és 1923: Bövető, Rétköz 407. Vasmegyer (D12,5) h. 13. Nagy bő, Ethn. 10, 102. Beregszász (C14,6) h. 14. Bögellő aliis Bögölő, L. 1, 75. Bögellő (D4,17). 15. 1156: Beu, Sz 73, 175. A- és F.-szöllős (D5,1) h. 16. 1331: Beudfelle, Bakács 204. Tergenye (D6,23) h. 17. 1295: Been, MES 2, 366. Bény (D6,26). Ezzel lehet azonos: 1135: Byn, CD 7/5, 102. Ide vonható: Kis-Bény, L. 1, 49. Páld (D6,27) h. 18. Bő völgye szá., Bő-völgy szá., Heves fn. 1, 23., 111. Szilvásvár (D9,13) és Felsőtárkány (D10,2) h. 19. 1265: Buud, 1280: Beud, Mező—Németh 127. Tiszavasvári (D11,14). Innen vette nevét: 1427: Zenthkyral a. n. Bwdzenthkyral, Mező—Németh 128. 20. 1572—3: Bentelek, D. 1, 231. Nagykálló (D12,6) v. 21. Bőd psz., Hnt. 1882. Újfehértó (D12,11) h. 22. 1222: Bis, Mező—Németh 89. Nyírkércs (D13,7) h. 23. 1475: Bewd, Cs. 3, 496. A D—E 4—5 mezőkben. 24. 1493: Bwthelke, Kandra 2, 428. A D—E9 mezőkben. 25. 1558: Bew-Sarkan, SO 2, 634. Bőskány (E3,9). 26. 1264: Bews, HO 8, 99. Bős (E4,11). 27. 1235 k.: Buun, 1415: Bewn, Cs. 3, 546. Bőnyréta (E4,19). 28. 1213: Elbu, Cs. 3, 510. Tárkány (E5,8) h. 29. Bőszob ma., MŰV Hont 67. Szob. (E6,16) h. 30. 1562—3: Zsidó-Bény psz., D. 1, 159. Váccegres (E7,8) v. 31. 1446: Bew, 1466: Bey, Cs. 1, 59. Átány (E9,13) h. 32. 1450: Bewshaza, Cs. 1, 553. Bősháza (E15,5). 33. 1239: Behu, CD 4/1, 147.; 1265: Buu, Cs. 3, 602. Bő (F2,16). Ide vonható: 1357: Byschalad, SO 1, 270.; 1430: Bewstornia, SO 2, 152. 34. 1344: Bud, Cs. 2, 739. Nemesbőd (F2,17). 35. 1274: Ilbu, 1390: Ewlbew, Cs. 2, 781. Ölbő (F2,18). 36. 1403: Bwd, Cs. 1, 26. Mende (F7,16) v. 37. 1272: Ilbw, ÁÚO 8, 418.; 1457: Ilbew, Cs. 3, 357. Bugyi (F7,17) h. 38. 1387: Beny, Cs. 1, 58. Jászberény (F8,2) v. 39. 1349: Beu, Cs. 1, 59. Tiszabó (F10,9). 40. 1214: Beud, Kádár 2, 263. Bőd (F17,16). 41? Bődemező, Bődecdő, P. 61, 210. Zalasántó (G3,23) h. 42. Bőd, Balaton 47. Balatonszepezd (G4,16) h. 43? 1479: Bewk, Cs. 1, 667. Nagyrév (G9,8) v. 44. 1380—3: Been a. n. Tyburchteleke E., Cs. 5, 336. Kajántó (G16,15) h. 45? Bődeháza, L. 1, 194. Bődeháza (H1,3). 46. Binócz-hegy, P. 61, 213. Szentgyörgyvölgy (H1,4) h. 47? Bőde, L. 1, 190. ~ (H2,23). 48. 1409: Kysbw, 1417: Bew, Cs. 2,

595. Sávoly (H3,22) v. 49. 1366: Beed, 1427: Bewd, Cs. 3, 321. Kalocsa (H7,3) h. 50. + 1075: Benildi [ö: Beuildi]. An.: Beuldu portus, Gy. 1, 892. Csongrád (H9,4) h. 51. Bőfok, Haan 1, 122. Békés (H11,2) h. 52? 1202—3 k.: Bliquerq̃, RA 202. Székudvar (H12,3) v. 53. 1303: Bwd, 1502: Beli, Cs. 5, 696. Mezőbő (H17,12). 54. 1332—7: Bev, VMO 1/1, 131. Bő (H18,23). Ide vonható: 1687 előtt: Bő Ájban szá., MNy 4, 419. Kál (H18,21) h. 55. Bő p., Orbán 2, 41. Csikmenaság (H20,3) h. 56. 1229: Bev, Cs. 2, 595. Bodrog (I4,15) h. 57. 1198: Buu, Gy. 1, 714. Érsekcsanád (I7,7) h. L. még Flach 11. 58? 1864: Bővehalom, NNy 1, 233. Hódmezővásárhely (I10,2) h. 59. 1232: Beu, Beuu, Gy. 1, 850.; 1757: Bőtelek. Borovszky 2, 553. Szemlak (I11,2) h. 60. 1437: Bwsthelke, Cs. 5, 871. Kisiklód (I17,11) v. 61. Büs ösvenye, Nyr 25, 333. Datk (I19,15) h. 62. Bő forrás, Ny. Ir. Közl. 13, 152. 341. Magyarhermány (I20,21) és Nagybacon (I20,7) h. 63. Bő Telek, P. 4, 364. Kissasszonyfa (J5,33) h. 64. 1332: Bwl aqua, Bwlkuz aqua, TT 1908, 492. Bőszel (a J—K5 mezőkben). Ide vonható: 1866: Baski Bő, Gy. 1, 281. Egyházasharaszti (K5,2) h. 65. 1320: Bes, Gy. 1, 710. A J—K 7—9 mezőkben. 66. 1296: Beend, ÁÜO 10, 229. Valpó (K6,3) v. 67. 1341: Beu, Cs. 2, 475. A K6 mezőben. 68. 1399: Bvdy, Cs. 2, 195. Zombor (K7,7) v. Innen vette nevét: 1480: Budyzentmyklos, Cs. 2, 210. 69? 1419: Beeldre, Cs. 2, 126. Beodra (K9,4). Ide vonható: 1508: Bewldrezegh, Borovszky 2, 71. 70. 1332—7: Itebev, Cs. 2, 119. Magyar- és Szerbitube (K10,5). 71. 1474: Bewryneh, Cs. 2, 295. Nevnához (L5,2) tartozott. 72? 1332—7: Beesd, Cs. 2, 28. Csávos (L11,3) v. 73? XIX. sz. eleje: Scajar-Bő E., Krassó 2/2, 179. Az M12 mezőben.

Szalók *An.* (Zoloucu, Zolocu) *Ősbő fiaként szerepelteti. E névvel egyeztethető a Szalók nemzetség (Kar.: Zlouk, Zolouku, Zolouk, Zolouok, Zalouk, Zolok, Zolohe, Zolove, Soloch) neve. Szn.-i megfelelői: 1265 k.: Zalouch, ÁÜO 3, 122.; 1287: Zolok, RA 3445. A név bizonytalan eredetű; török és szláv nyelvi egyeztetései vannak. Nem vettük fel az adattárba a Szalóka hn.-eket (1464: Zaloka, Cs. 1, 525.; MVV Nógrád 66.; Nyr 45, 422.). Szalók hn.-ek összeállítását l. MNy 24, 92—95., 169—175.*

1. 1312: Zalokmezeje, CD 8/1, 479. Az X—A 10—11 mezőkben. 2. 1251: Zolok, Szepesség 209. Nagyszalók (A9,3). 3. 1347: Szalók, Szepesség 214—215. Kisszalók (A9,4). 4. 1322: Zalok, Cs. 1, 310.; 1347: Wzalouk, Owzalouk, 1471: Felsewzalok, Szepesség 150. A- és F-szalók (A10,5). Ide vonható: 1342: Zolokhege, Szepesség 154. Mindszent (A10,6) h. 5? 1327: Zalochhaza, Ila 4, 70.; 1427: Zalowk, Cs. 1, 146. Szalóc (B9,11). 6. 1461: Zalok, Cs. 1, 362. Szalók (B12,7). 7? 1067 k.: ad magnam viam Zoloch, ÁÜO 1, 26. Szabolcs (C12,16) v. 8. 1370: Egerzalouk, Cs. 1, 61. Egerszalók (D9,3). Ide vonható: 1469: Thersezalok [ö: Thecsezalok], Cs. 1, 73. L. Balázsy 1, 234. 9. 1346: Zalouch Samson, 1461: Saloksamson, Cs. 1, 524. Debrecen (E12,4) h. 10. 1271: Zloukfelde, 1462: Zalok, Cs. 3, 251. Nemesszalók (F3,13). 11. 1488: Zalok, Cs. 3, 251. Gic (F4,8) h. 12. 1486: Zalok, Cs. 3, 251. Várpalota (F5,9) v. 13. 1390: Sykatur a. n. Zalok, Cs. 3, 344. Bakonycsernye (F5,10) h. 14. 1370: Tyazalok, Cs. 1, 73. Abádszalók (F10,2). 15. 1715 után: Szalók, Személynevek 10. Farcád (H19,5) h. 16. 1338: Zolouchktelky, Gy. 1, 270. Aderjás (J5,31) v. 17. 1553: Szalog, D. 2, 146. Gajdobra (L8,3) v. 18. 1421: Zalokfalwa, Cs. 2, 107. Az L—M 11—12 mezőkben.

Velek *An.*: Veluc, Ueluc, Veluquio [!; dat.], Velec. *Szn.-i megfelelője: 1225: Velek, SO 1, 15. A név ismeretlen eredetű. Számolván a szókezdő v- lekopásával, Elek hn.-eket is vontunk ide. Elek- hn.-címek többségükben azonban a latin Alexius magyar megfelelőjét jelentő Elek szn.-ből erednek (Zala fn. 407., 563.). Velek hn.-ek összeállítását l. MNy 24, 92—95., 169—175.*

1. 1406: Welegeh, 1475: Welege, Burgenland 158. Velege (F2,19). 2. 1430: Weleke, 1437: Velcg, Cs. 3, 356. Nagyveleg (F5,11). 3. 1270: Velek silva, terra, CD 7/2, 11, Taksony (F7,11) v. 4. 1427: Elekfalwa, Cs. 2, 746. Rábakeresztúr (C1,5) v. 5. 1479: Welekhaza, Cs. 3, 123. A G2—4. H1—3, II—2 mezőkben. 6. 1399: Elege, ZsIO 1, 667. Mirdszent (H9,5) v. 7. 1495: Elek, Cs. 1, 730. ~ (H11,5). 8. 1395: Elekfalua, Cs. 2, 307. Az L5—7, M6—7 mezőkben.

Tarcal An.: *Turzol, Tursol. Szn.-i megfelelői: 1138: Tursol, MNy 32, 57.; 1211: Thorsol, PRT 10, 503. A név ismeretlen eredetű.*

1. 1690: Tarczal hegy E., MNy 4, 433. Huszt (C15,1) h. 2. An.: Turzol m.; 1398: Tharczal, Cs. 1, 339. Tarcal (D11,15). 3. Kistarczal d., P. 19, 10. Apc (E8,11) h. 4. 1359: Torzaltelku, Cs. 5, 419. Nagycég (G17,16) v.

Ekölcs An.: *Eculsu. Szn.-i megfelelőit nem ismerjük. A név 'vet, ültet' jelentésű török szó származéka lehet. Felmerült német szn.-i eredete is. Az Ekecs hn.-eket nem tartottuk ide vonhatónak (1268: Ekech, Cs. 3, 498.; Ekecsakla, MVV Pozsony 64.).*

1. 1219: Eculch, Mező—Németh 111. Szabolcs (C12,16) h.

Agmánd An.: *Ogmánd. E névvel egyeztethető az Agmánd nemzetség (Kar.: Ogmánd) neve. Egy esetben a nemzetséget Farkas-Agmánd (1344: Farkasogmand, T 32, 43.) néven említik. Szn.-i megfelelői: 1274: Ogmand, ÁÜO 12, 110.; 1327: Ogmand, AO 2, 340. A név ismeretlen eredetű.*

1. 1342: Oginandloamezey, T 32, 44. Hermánszeg (D14,7) v.

Apafarkas An. (Opaforcus) *talán Agmánd fiaként szerepelteti. E név szn.-i és hn.-i megfelelőjét nem ismerjük; két szó összetételéből alakult.*

Apa Szn.-i megfelelői: 1141—6: Apa, MKSz I (új folyam), 17.; 1211: Appa, PRT 10, 510. Az összetétel első tagja (ugor eredetű vagy magyar gyermeknyelvi) apa szavunkkal azonos. Azon hn.-ek közreadásától, amelyek az Árpád-korban (és később is) gyakori Apa szn. birtokos összetételével alakultak, eltekintettünk (1252: Apauelgye, RA 984.; 1364: Apabolcha, Jakó 217.; 1698: Apamezeje, Bogáts 56.). Olykor az apát szóból csonkult az Apa- hn. (1493: Apahyda, Cs. 5, 328.). A román nyelvterületen előforduló Apa hn. a román 'víz' szó megfelelője (Kalotaszeg I; 36., 196.). Apa hn.-ek összeállítását l. MNy 11, 344—345.

1. 1279: Opoy, CD 5/2, 525. Apaj (C4,5). 2. 1300: Oponh castrum, CD 6/2, 266. Appony (C5,21). 3. 1342: Apoa, 1469: Apowa, Bakács 85. Apafalva (C7,11). 3. a. 1718: Apach r., Schram 148. Ond, (C11,9) v. 4. Apágy, L. 1, 17. Gagyapáti (C11,20) h. 5. 1477: Zelczpataka a. n. Apapathaka, Bakács 164. Ipolyság (D6,18) h. 6. 1280: Opog, Mező—Németh 28. Apagy (D12,9). Ide vonható: 1319. Zeulcus a. n. Apayteluke, Mező—Németh 28. 7. Toth Apá, P. 38, 57.; Tótapa psz., Hnt. 1882. Balkány (D12,10) h. 8. 1522 k.: Apach, Maksai 230. Vaja (D13,12) h. 9. 1520: Apaach, Maksai 193. Pátyod (D14,12) h. 10. 1215: Apa, Maksai 109. ~ (D15,7). 11. 1411: Apa, Cs. 1, 510. Balmazújváros (E11,1) v. 12. 1412: Apavára, Haan 2, 38. Karcag (F11,1) h. 13. 1291: Opoy, 1453: Apay, Cs. 3, 316. Dömsöd (G7,6) h. 14. 1055: Opoudi pi., TihAI. 11. A G7 mezőben. 15. 1234: Opud, ÁÜO 6, 548. Gyulavarsánd (H12,2) v. 16. 1387: Apas a. n. Symand, Cs. 1, 725. Nagypél (H12,19) v. 17. 1248: Opoy, ÁÜO 7, 264.; ?; Apaj-vára, Körösmegye 12.; 124—125. Apatovac (12,8). 18. 1439: Chezapa, Cs. 2, 196. Jánoshalma (17,9). 19. 1478: Apa, Cs. 1, 725. Apateleak (H12,9). 20. 1693: Apa, Bogáts

58. Bölön (I19,18) h. 21. 1249: ad viam Opud, CD 4/2, 52. Kisharsány (J5,39) h. 22. 1192: Opus, Gy. 1, 705. Apatin (K7,1) h. 23. 1433: Apadya, Cs. 2, 24. Apadia (L13,6). 24. 1275: Opoy, 1498; Apaiocz, Cs. 2, 339. Grk (M7,1) h. 25. 1357: Apa, Cs. 2, 240. Bežania (M10,4) v. 26. +1015: Appadykuta, VMO 1/4, 576. Ismeretlen fekvésű; feltehetően önálló.

Farkas Szn.-i megfelelői: 1138: *Farcasti*, MNY 32, 130.; 1221: *Forcos*, PRT 1, 651. Az összetétel második tagja (végső soron uráli eredetű) farkas szavunkkal azonos. A Farkas hn.-ek — melyek részint a farkas állatnévből, részint a Farkas csn.-ből keletkeztek — olyan gazdagsággal lepnek meg bennünket, hogy közreadásuktól terjedelmi okok miatt el kellett tekintenünk.

Ohat An.: Huhot. Szn.-i megfelelői: 1220: *Uhudu*, VR 257.; 1270: *Whud*, ÁÚO 3, 274. A név ismeretlen eredetű. Ohat hn.-ek összeállítását l. Keletmo. 290.

1. 1299: *Hahothmunustura*, 1418: *Ohath*, Cs. 1, 522. Ohat (E11,4). 2. 1332—7: *Huhad*, *Huhud*, 1456: *Ohath*, Cs. 2, 54. Obád (K11,7).

Csepel An.: Sepel. Szn.-i megfelelője: +1171: *Cepel*, PRT 8, 275. Megkülönböztető névként: 1425: *Johannis dicti Chepel*, Zala O. 2, 443. A névnek török ('tisztátlan, piszkos, sötétszínű, rút, csúnya'; 'esős, rossz idő' jelentésű szóból) és magyar ('fiatal, terjedő növényzet; sarjadás' értelmű *csepel*, *csepely*, *cseple*, *cseplye* szavunkból) etimológiája van. Tekintettel a *csepel*, *csepely* szó köznévi voltára, mely szó továbbképzett (*csepel*[y]es[i]) formában is szerepel (Bogáts 59.; Pesty 1, 69.; Zala fn. 301., 443.), megelégedtünk a „történeti”, XII—XVI. sz.-i adatok felsorakoztatásával. A *Csopea* hn.-et nem tartottuk ide vonhatónak (1494: *Csapolya*, 1498: *Chepee*, *Chepey*, *Cheppey*, Cs. 5, 82.). *Csepel* hn.-ek összeállítását l. MNY 62, 143—144.

1. 1337: *Chepel*, Cs. 1, 389. *Csepely* (B13,7). 2. 1138: *Cepel*, MNY 32, 203., 204.; 1236: *Chepel*, Bakács 101. Szete (D6,24) h. 3. +1019: *Schepel insula*, PRT 7, 494.; An.: *Sepel insula*; 1430: *Chepel poss.*, Cs. 3, 322. *Csepel* (Bp. XXI. kerület; F7,18) és *Csepel-sziget* (az F—G 6—7 mezőkben). 4. +1086: *Chepel*, PRT 8, 272.; 1233: *Chepel*, Cs. 3, 225. Nagyvácseny (G4,4) h. 5. 1138: *Cepel*, MNY 32, 204.; 1193: *Chepel*, *Chepeil*, Cs. 2, 597. Nagycsepely (H4,2). 6. 1577: *Csepel*, D. 2, 495. Taszár (I4,16) v. Ide vonható: 1397: *Chepel*, ZsiO 1, 524. 7. 1177: *Chepely*, Gy. 1, 294. Drávacsepely (K5,6).

A HONFOGLALÓ MAGYAROK ELLENFELEI

A honfoglaló magyarok Kárpát-medencei ellenfeleit illetően a források — az egy An.-t kivéve — igen szűkszavúak. A KS (Zvataplug, Zvatapolug) és a Kr. (Zuatapolug, Zuatapollug, Suetibolug, Zentepolug) által említett Svatopluk valóságos történeti személy volt, de a magyar honfoglalást nem érte meg. Marót, [Mén-] Marót a morva népnévből kelt életre. An. további, a magyarokkal szembeszálló vezérei egyetlen más kútfőből sem ismeretesek, jogosan kísért tehát már-régóta az a gyanú, hogy e duxok An. fantáziájának termékei, így történeti hitelük a honfoglalás korára nézve aligha van.

Ménmarót A honfoglaló magyarok ellenfele. An. Ménmarótot (*Menimorout*) mint bihari vezért (*ducem Byhoriensen*[!]) említi, a bizánci császárt teszi meg urának. Ménmarót földjét kazár nevű népek (*gentes, qui dicuntur Cozar*) lakják. An. szerint

Ménmarót Marót (Morout) vezérnek a neposa. E név szn.-i és hn.-i megfelelőjét nem ismerjük; feltehetően két szó összetételéből alakult.

Mén *Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. Az összetétel első tagjának származása vitatott, valószínűleg 'csődör' jelentésű (ismeretlen eredetű) mén szavunkkal azonos.*

1. 1409: Meenpathaka. ZsO 2/2. 204. A B5 mezőben. 2. Kr.: Menfew. 1344: Menfe. Cs. 3. 552. Győti-Ménfőcsanak (E4.20). 3. 1261: Menyto, Cs. 1. 67. Újlőrincfalva (E10,3) v.

Salán *A honfoglaló magyarok ellenfele. An. Salánt (Salanus) mint titeli vezért (duci Tytulensy) említi, bolgár rokonságát hangoztatja, kiemeli, hogy a görögök és a bolgárok segítségét élvezte. Szn.-i megfelelője: 1270: Chalan, HO 1. 45. XIX. sz.-i irodalmunk (Vörösmarty Mihály) a Zalán olvasatot népszerűsítette, ám ennek hangtani okokból nincs realitása, s így a Zalán, Szalán hn.-ek nem vonhatók ide (An.: Zoloncman, Kr.: Zalankemen; 1270: Zelench, Zalanch, Gy. 1. 141.; 1332—7: Zalan, VMO 1/1. 133.; 1587: Szalán, D. 1. 367.; Zalanka vel Szalanka, L. 1. 753.). A név török eredetű; Salán olvasat esetén 'dobó, dobáló' a jelentése. Csalán olvasat esetén pedig csalán köznevünkkel azonos. A Csalános hn.-ek közreadásától — tekintettel a szó köznévi jellegére — elálltunk (1270—2: Chalanus, AO 7. 369.; 1334: Chalanns, Cs. 2. 174.).*

1? Czolánfalva aliis Csolánfalva aliis Csalánfalva, L. 1. 125. Egreske (B14,3) h. 2. 1431: Salank, Cs. 1. 434. Salank (C14,11). 3. Cselántó, L. 1. 106. Körösladány (G11,8) h. 4. 1234: Salan, ÁÜO 6. 547.; 1299: Arkychalan ÁÜO 10. 332. A H—112 mezőkben. 5. 1554: Csalántekek, Káldy-Nagy 58. Gerényes (I5,22) h.

Keán *An. (Keanus) Salán avusaként (proavusaként) szerepelteti, s a dux Bulgarie címmel illeti. KS és a Kr. (Kean) mint a bolgárok és a szlávok vezérét (ducem Bulgarorum et Sclavorum) említi, és I. István király ellenfeleként ábrázolja. A Kr. Keánt Kulan testvérének mondja. E névvel egyeztethető a Kán nemzetség (Kar.: Kean, Kan) neve. Szn.-i megfelelői: 1202: Kaianj [gen.], ÁÜO 11. 79.; 1281: Kayan, HO 7. 177. A név török méltóságjelölőből ered. Azon hn.-ek közléséről, amelyek esetében felferülhet vagy igazolódik a kan szavunkból való eredet gyanúja, eltekintettünk (1453: Kankwtha, Cs. 3. 334.; Nyr 41. 438.; Heres fn. 1. 97., 157., 163., 175.). Kaján hn.-ek összeállítását l. AÉ 97. 229. (térképes ábrázolással).*

1. 1319: Kaan, Gy. 1. 101. Kány (C11,15). 1. a. 1807: Kaján szá., Schram 97. Ibrány (C12,5) v. 2. Kaján szik, Nyr 31. 118. Hajdúböszörmény (E12,1) v. L. még FE 6. 182. 3. 1455: Kayand, Cs. 3. 502. Az E—F5 mezőkben. 4. 1292: Kaan, Cs. 2. 761. Kám (F3,17). 5. K.- és N.-Kalyán, L. 2. 63. K.- és N.-kaján (F17,17). 6. 1393: Kan, Cs. 3. 67. Talán Pakod (G3,2) v. 7. Kajanföldre, L. 1. 282. Gyepűkaján (G3,25). 8. +1214: ad viam Kaani, Gy. 1. 630. Harangmező (G13,16) v. Tanán összevethető ezzel: 1279: Kany, Gy. 1. 630. 9. 1263: Kayanthow, Cs. 5. 363. Kajántó (G16,15). 10. 1326: Kalyan, Cs. 5. 364. Magyararkályán (G17,17). 11. 1830: Kaján, AÉ 97. 229. Szentes (H9,2) v. Vö. Nyr 35. 239. 12. Kánsára, Nyr 46. 196.; ? : K.- és N.-kámsára, Sarkad 506., 507. Sarkad (H11,1) h. 13. Kámsánca szá., MNy 6. 146. Lőrincfalva (H18,24) h. 14. 1464: Kyskayan, Cs. 1. 736. Felső-kajánél (I15,1). 15. Kánvölgye szá., Kám völgyi Rét ka., Kám völgyi oldal szá., P. 4. 124., 148. Dinnyeberki (J5,34) h. L. Bar. Hí. 1970., 94., 138., 140., 142. 16. 1226: Kean, Gy. 1. 321. Kán (J5,35). 17. 1330: Kayanf, 1465: Kayan, Cs. 5. 98. Alsókajánél (J15,11). 18. Kán tava, 1905. évi térkép. Kopács (K6,2) h.

Kulán *A Kr. (Kulan, Kulan) Keán testvéreként szerepelteti. Szn.-i megfelelője lehet: 1290: Chullano [abl.], ÁÜO 9. 541. A név török eredetű; jelentése 'vad ló, vad számára'.*

Kétségtelen bizonyossággal ide vonható hn.-i megfelelőjét nem ismerjük. Nem sorozzuk ide a Kollán (-tó) hn.-et (FE 8, 174.).

Belyüd *A Kr. (Beliud) Kulán vezeként szerepelteti, akinek tanácsára Géza fejedelem Saroltot feleségül vette. Szn.-i megfelelői: 1237: Belud, ÁÜO 7, 54.; 1276: Belud, CD 7/2, 50. A név (finnugor eredetű) bél szavunk — melynek a régiségben mai értelmén kívül 'mag' jelentése is volt — származéka, így e névvel egyeztethető a, Bél nemzetség (Kar.: Bel) neve. Adattárunk mind a Bél, mind a Beld hn.-eket magában foglalja. Azon hn.-ek közlésétől azonban elállunk, amelyekben a Bel-, Bél- szó előtagként, tehát mintegy megkülönböztetőként szerepel (1350: Eghazasfenek, Belfenek, Cs. 2, 650.; 1326: Belzerend, 1561: Naghzeland, Cs. 1, 748.). Ilyennek fogtuk fel az országban igen gyakran előforduló Bélmező hn.-eket is (Gy. I, 599.; Cs. 1, 726.; Alsófehér vm. I/2, 591.; Bogáts 57., 58., 61., 66., 69., 71.; Nyr 32, 237.; Borsavölgy 89.). Bél(d) hn.-ek összeállítását l. HonfMg. 40.; Keletmo. 186., 200.*

1. 1324: Beel, CD 8/2, 527. Magyar- és Németbél (C3,1). 2. 1353: Beelpatag, Bakács 79. Szobelléb (C6,16) h. 3. 1290: Beel, Bakács 91. Beld (C6,17). 4. 1332—7: Beel, Cs. 1, 342. Bély (C13,15). 5. 1239: Belwatha, Beil, ÁÜO 7, 84., 85. Belvatta (D4,18). 6. 1138: Bela, 1304: Bel, Bakács 89. Ipolybél (D6,22). 7. 1291: Beyl, 1311: Beel, Gy. I, 433. Nagymálas (D6,25) h. 8. 1261: Beel, Gy. I, 756. Mónosbél és Bélapátfalva (D9,14). 9. 1221: Belud, Burgenland 42. A- és F-beled (F2,20). 10. 1230: Belud, 1325: Belyud, Cs. 3, 590. Beled (F3,18). 11. +1037: Bel, PRT 8, 224.; 1330: Beel, Cs. 3, 221.; Kr.: Beel. Bakonybél (F4,18). 12. 1680 (1676): Apostolhazbél, Szarka 130. Az F—G 9—10 mezőkben. 13. 1496: Beel, Cs. 2, 736. Monyorókerékhez (G2,15) tartozott. 14. 1385: Vrbeel, Cs. 3, 120. Sümeg és Tapolca között (G3,26). 15. 1247: Beer, 1254: Beel, Cs. 3, 35. Zalabér (G3,27). 16. 1561: Egyhazybel, Szarka 66. Dunavecse (G7,3) v. 17. 1279: Belyud, ÁÜO 9, 230. Igal (H5,4) v. 18. 1561: Solthbeel, Szarka 103. Solt (H7,6) h. 19. 1332—7: Bely, Jakó 212. Bél (H13,5). 20. 1417: Jara a. n. Belwar, Cs. 5, 671. Alsójára (H16,11) h. 21. 1290 k.: Beel, Gy. I, 282. Bodolyabér (15,23). 22. 1545: Bel, D. I, 47. Az 16 mezőben. 23. 1471: Agyagbel, Cs. 1, 737. Világos (112,5) v. 24. 1219: Belud, Iczkovits 51. Marosbél (116,7). 25? 1480: Wel, Cs. 2, 212. Az 1—J7 mezőkben. 26. 1472: Beel, Cs. 2, 26. Béline (K12,4) v. 27? 1240: Belypotok, ÁÜO 11, 314. Petrinja (L1,3) h.

Glád *A honfoglaló magyarok ellenfele. An. szerint Glád (Glad) a kunok, bolgárok és blakok segítségét élvezte, a bulgáriai Bundryn [v: Budyn; a mai Vidin] várából származott. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név török eredetű; jelentése 'maradt, megmaradt'. A magyarba szláv közvetítéssel jutott. Más magyarázat szerint 'éhség' jelentésű délszláv szn. átvétele. A román nyelvterületen előforduló Glod hn.-ek a 'sár' jelentésű román szó megfelelői (1418: Glod, 1511: Galod, Cs. 5, 93.; 1468: Glod, Cs. 5, 93.; 1544: Glod, Krassó 2/1, 196.; 1589: Glod, Krassó 2/1, 197.; 1680: Glod, Bély 141.; Glod, Kádár 6, 511.). Példáinkból kitűnik, hogy a Glod hn.-nek a régiségben volt Galod írásképe is. Glád hn.-ek összeállítását l. MNy 26, 350—359.; AE 97, 234. (térképes ábrázolással).*

1. +1061: Galod, Fraknoi 61. Regöly (H5,1) v. 2. 1439—41: Magyarkaldva, Kiskaludva, Cs. 1, 734. Világos (112,5) h. 3. 1332: Kalodwa, 1332—7: Galadua, Gy. I, 179. Kladova (112,10). 4. 1698: Galad, Bogáts 69. Szarazajta (120,18) h. 5. 1332—7: Galod, 1462: Galadmonostra, Cs. 2, 38. Karlova (J9,6) h. 6. 1454: Cladwa, Cs. 2, 46. Kladova (J13,9). 7. 1717: Dolni-Gilad, MVV Temes 48. Gilád (K11,8). 8? Balát aliis Galád, L. I, 30. Nagygáj (L11,1) h.

Ajtony *An. (Ohtum, Othum [!]) Glád leszármazottját látja benne, s mind An., mind a Leg. maior S. Gerhardi episcopi (Achtum) I. István király ellenfeleként szerepelteti, akít Csanád győzött le. E névvel egyeztethető az Ajtony nemzetség (Kar.: Achtum, Ochtum, Ahton, Ohtum) neve. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név török eredetű; jelentése 'arany, réz'. Az Átony és Othon hn.-ek nem vonhatók ide (MNY 24, 64.; MNYj 10, 112.). Ajtony hn.-ek összeállítását l. MNY 9, 352—356.; MNY 10, 425.; HonfMg. 70. old. 5. jz; MNY 26, 350—359.; AE 97, 234. (térfépes ábrázolással).*
 1. 1320: Ohthunth, Ohtunteleke, Cs. 5, 326. Ajton (G16,16). 2. 1315: Ahtonmonustua, Gy. 1, 846. Szemlak (I11,2) h. 3. 1458: Ahthon, Cs. 2, 99. Az M12 mezőben.

Laborc *A honfoglaló magyarok ellenfele. An. (Loborcy) Ung várának comeseként szerepelteti. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név török eredetű; jelentése 'hős párduc'. A magyarba szláv közvetítéssel jött. Laborc hn.-re l. KCsA 1, 266—270.*
 1. An.: Loborcy fl. Az X—B12 mezőkben. Ide vonható: Mező-Laborcz, L. 1, 365. Mezőlaborc (X12,2). Laborcz-Volya, L. 1, 365. Laborcvolya (A12,3).

Gyalu *A honfoglaló magyarok ellenfele. An. (Gelou, Gelu, Geleou [!]) mint erdőntúli (erdélyi) vezért (dux Ultrasiluanis [!]) említi, aki a blakok duxa, alattvalói is blakok és szlávok. A XVI. sz.-ban ismerünk Gyalu csn.-et (1571: Gyalu Péter, Györffy L. 21.). A névnek török ('fénylik, ég', 'old', 'gyanú, fondorlat, koholt bűn' jelentésű szavakból) és magyar (a 'vájó vagy völgyelő kés, szalu' jelentésű gyalu szóból) etimológiája van. A román nyelvterületen előforduló Gyalu (dealu) hn. a 'domb, halom, hegy' jelentésű román szóval azonos (Krassó 2/1, 50., 2/2, 330.; Kádár 2, 23., 61.; Petri 3, 47., 53.). Aligha vonható ide a magyarlaktá vidéken felbukkanó Gelo (hát) hn. (P. 19, 326.). Gyalu hn.-ek összeállítását l. HonfMg. 298—300.; AE 97, 232. (térfépes ábrázolással).*

1. Gyalu-r., Petri 3, 676. Kémer (F14,11) h. Magyar nyelvkörnyezetben. 2. 1333: Galo, Pest m. 510.; 1483: Gyalu, Cs. 1, 668. Kungyalu (G9,9). 3. 1263: Golou, Cs. 5, 304. Gyalu (G16,17). 4. 1351: Gelawd, Cs. 2, 609. Zics (H5,24) h.

Zobor *A honfoglaló magyarok ellenfele. An. (Zubur, Zuburio [dat.]) mint nyitrai vezért (dux Nitriensis) említi, aki a csehek segítségét élvezi, alattvalói is csehek és szlávok. Szn.-i megfelelője: 1271: Zobor, ÁÜO 3, 269. A XVII. sz.-ban ismerjük a Zobor csn.-et, mely hn.-nek is névadójává lett (1639: Zobor kutánál, Dobokai völgy 47.). A név 'emberek egybegyűlése' alapjelentésű szláv szóból ered közvetlenül vagy esetleg szláv (és magyar) szn.-i közvetítéssel. Hangtani okokból nem vettük fel adatárunkba a Sobor hn.-et (1314: Sobur, Cs. 3, 629.). A ma Szabar hangalakot mutató hn.-ek ide vonása nem problémamentes. Zobor hn.-re l. MNY 25, 244—252.*

1. 1400: Zabor, ZsiO 2/1, 40.; 1490: Zaborfalwa, Mályusz 67. old. 1. jz. Zabor (A6,7). 2. +1006: Zobor mons, Szent-István 104.; 1111: Zobur, Kálmán 42.; An.: Zubur mons. Nyitra (C5,22) h. 3. 1373: Zubur, 1420: Zobor, Cs. 1, 111. Zobor (D7,19). 4? 1443: Zabar, 1444: Zabor, Burgenland 164. Szabar (F2,21). 5. 1828: Zobri, 1902: Zobor, Petri 4, 814. Nagydoba (F15,17) h. 6? +1019: Zobor, Sobor, PRT 7, 494.; 1335: Sabaar, Cs. 3, 24. Zalasabar (H3,18). 7. 1410: Zabar, ZsiO 2/2, 353. A H3—5, I—J 3—4 mezőkben. Talán nem azonos a 6. számúval. 8. Zobor csücs, Orbán 1, 93. Homoródalmás (I19,7) h. 9? 1389: Zabar, Cs. 2, 522. Székelyszabar (J6,15).

KALANDOZÓ MAGYAR VEZÉREK

A honfoglalástól a 960—970-es évek fordulójáig tartó magyar kalandozó hadjáratok vezéreinek (vitézeinek) nevét a magyar hagyomány részint elfelejtette (ezért néhány nevet csak külföldi kútfők őriztek meg), részint pedig ugyan megőrizte, de egyszersmind általában honfoglaló vezérré tette meg. A kalandozó vezérek nevének megállapításában tehát a külföldi (nyugati) források híradása a mérvadó.

Dursák *Liudprand: Dursac. A 921. évi itáliai kalandozás vezére. Nevét összevetették az Árpád-családba tartozó Tarhos névével. Szn.-i megfelelője lehet: 1277: Torzok, Bp. O. 1, 166. Csn.-ként: 1420: Johannes Tersekh, Ladislaus similiter Thersekh, Zichy O. 6, 581. A név talán (német eredetű?) tors, törzs szavunkkal egyeztethető. Kétségtelen bizonyossággal ide vonható hn.-i megfelelőjét nem ismerjük. Az adattárban foglalt hn.-ek némelyikének ide vonása hangrendi eltérések miatt sem problémamentes. Dursák hn.-re l. AE 97, 217. old. 173. jz.*

1? An.: Tursoc silva; 1460: Thursekfew silva, MNy 47, 48. A D5—6 mezőkben.
2? 1865: Torzsák far d., MNy 24, 362. Bodony (D9,16) h. 2. a? 1675: Törsök sző., Schram 104. Apa (D15,7) v. 2. b? 1714: Törzsök sző., Schram 96. Balmazújváros (E11,1) h. 3? Dör(c)sök psz., Hnt. 1882. Bályog (F14,15) h. 3. a? 1675: Törsök sző., Schram 110. Bükkötőfalu (F15,3) v. 4? 1366: Torzák mons, CD 9/3, 606. Nagyvárád (G13,9) h.

Szalárd *Liudprand: Salardo [abl.]. 924-ben vezérletével támadtak a magyarok Itáliára. Szn.-i megfelelőjét nem ismerjük. A név talán szláv eredetű.*

1? 1439: Zaladthelke, Cs. 1, 178. Alsózsolca (D10,9) v. 2. 1291—4: Zalard, Gy. 1, 664—665. Szalárd (F13,16). 3? 1346: Zollar(d), 1428: Zalard, Westungarn 51.; 1428: Zolárd, Cs. 2, 801. Kiskörtvélyes (G1,6).

Apor A Kr. (*Opour, Opaur*) szerint ama Bizáncig jutott magyar kalandozó sereg kapitánya volt, melyben Botond vitézkedett. E névvel egyeztethető az Apor nemzetség (Kar.: *Opour, Opor*) neve. Szn.-i megfelelői: 1243: *Opour*, CD 4/1, 294.; 1271: *Opor*, RA 2137. A név ismeretlen eredetű; talán (ugor eredetű vagy magyar gyermeknyelvi) apa szavunk származéka. Nem vettük fel adattárunkba az újabb kori Apor csn.-ből keletkezett hn.-eket (Iczkovits 83.; Bogáts 56., 60., 61., 64.; MNy 6, 152.). Az *Upor* hn. aligha vonható ide (1324: *Wpor*, Cs. 1, 365.).

1. 1009: Apurig riuus, HO 6, 1. Visegrád (E7,19) v. 2. 1346: Aporhaza, Maksai 128. Aporliget (E13,10). 3. 1629: Aporka, Szarka 55. Áporka (F7,19). 4. 1314: Apoor, Cs. 3, 414. Pálfa (H6,18). 5. 1332: Opur, Gy. 1, 892. Mindszent (H9,5) h. 6. 1478: Oporovecz, Cs. 3, 88. Oporovec (I2,9). 7. 1342: Apur, Apour, Cs. 3, 414. Aparhant (I6,15). 8. 1731: Apor pataka, Bogáts 57. Bereck (I20,19) h. 9. 1352: Oprouch, Tkalcic 2, 117.; Oporovecz, L. 1, 479. Granešina (J1,1) h. 10. 1249: Opour vinea, CD 4/2, 51. Kisharsány (J5,39) h.

Súr *Nyugati források (Chronicon Eherspergense: Sur; Aventinus: Sura) X. sz.-i magyar kalandozó vezérként szerepeltetik. Szn.-i megfelelői: 1258: Sur, ÁÚO 7, 496.; 1285: Scher, ÁÚO 9, 428. A névnek török (méltóságjelölőből) és szláv etimológiája van. Súr hn.-ek összeállítását l. Nyr 94, 242—244.; AE 97, 221. (térfépes ábrázolással).*

1. Súrerdő, Súrret, MVV Pozsony 6., 218. Szentgyörgy (C3,2) h. 2. 1291: quinque terre Sur, ÁÚO 12, 516. Nagy-, Nemes-, Valta- és Varrasúr (C4,10). 3. 1221: Sur,

1408: Chwr, Mező—Németh 54. Ibrány (C12,5) h. 4. 1067 k.: Suruk, 1322: Surk, Mező—Németh 138. Zsurk (C13,16). 5. 1253: Sur, ÁÚO 2, 243. Hegy- és Péntek-súr (D4,19). 6. 1436: Swr, Cs. 3, 251. Súr (F5,12). 7. 1382: Syur, Cs. 3, 448. A H—1 5—6 mezőkben. 8. 1268: Surd, Cs. 2, 641. ~ (13,15).

A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCS X. SZÁZADI SZEMÉLYNEVEI

A nagyszentmiklósi kincs 21. számú darabján török nyelvű görög betűs felirat van, mely az elfogadott olvasat szerint személyneveket is tartalmaz. E személynevek illetősége szoros függvénye a kincs kielégítően máig nem tisztázott eredeztetésének. A kincs magyar származtatása esetén van létjogosultsága a 21. számú edény — talán X. sz.-i? — szn.-ei itteni tárgyalásának.

Bojla Nagyszentmiklósi kincsfelirat: BOYHAA (ΖΟΑΠΑΝ). Egyik vélemény Gyula fia Bolyával kísérli meg azonosítani, másik a név viselőjében X. sz.-i mo.-i nemzetséget keres. Szn.-i megfelelője: 1209: Boyla, ÁÚO 11, 93. A név török méltóságjelölőből ered. Azon hn.-ek közreadásától, amelyek a 'völgy' jelentésű román szóval hozhatók kapcsolatba, chekintettünk (1468: Waylalonga, Cs. 5, 145.; 1482: Walya, 1506: Wayla, Cs. 5, 145.). Bojla hn.-ek összeállítását l. Sz 92, 596—597.; AE 97, 235. (térképes ábrázolással).

1. 1261: Wayla, 1319: Woyla, Gy. 1, 813. Bükkaranyos (D10,10) h. 2. 1455: Wayola, 1467 k.: Wayla, Cs. 5, 422. Vajola (G18,10). 3. 1441: Bayla, 1445: Baylafalva, Cs. 1, 726. Újbarasd (114,5) v. 4? Vojla, L. 2, 161. ~ (J19,4). 5. 1231: Woyla, CD 3/2, 230. Pancsova (M10,5) h. 6. 1355: Baiola, 1362: Baila, Cs. 2, 98. Ide vonható: 1367: Bye le fl., Beyle fl., Krassó 2/1, 15. Az M12 mezőben.

Bota Nagyszentmiklósi kincsfelirat: BOYTAOYA (ΖΩΑΠΑΝ). A név a Bota (Vota) szn. és az ul 'jüü' szó összetétele. A névnek besenyő és magyar szn.-i megfelelései lehetnek: KP szerint 889-ben a besenyők egyik fejedelme Bota (Batav [acc.]) volt; ide vonható az 1046. évi lázadó vezér, Vata (Leg. maior S. Gerhardi episcopi: Bacha, Vata; Kr.: Vatha, Vata) neve. Felmértük, hogy Bota Bojla fia lenne. Szn.-i megfelelői: 1138: Bata, MNy 32, 135.; 1205: Vatha, HO 1, 3. A nevet 'tevecsikő', illetve 'alászáll, elmerül' (innen 'mocsár, sár') jelentésű török szavakból eredeztették. E névhez vontuk a régiségben előforduló Bata, Bata, Vata, Vata hn.-eket. Nem vettük fel adattárunkba viszont a csak XIX—XX. sz.-i adatok révén ismert Bata stb. hn.-eket — ez esetben a Bata stb. csn. névadásban játszott szerepére gondolhatunk — (P. 4, 236.; MVV Somogy 45.; Zala fn. 291.), továbbá azon, újabb korban előforduló hn.-eket, ahol a Bata stb. név -mezeje, -fája, -halma vagy más utótaggal együtt szerepel — ez esetben újabb korban élt Bata stb. személyt tekinthetünk névadónak — (1715: Bota-mezeje, Kádár 6, 493.; 1779: Botafája, Bogáts 68.; Botahalma, MVV Szatmár 104.; Botamahafolyója P. 38, 229.). Bota hn.-ek összeállítását l. MNy 27, 214—215.

1. 1691: Platea Vata 'dicta', Schram 133. A.- és F.-németi (B13,5) v. 1. a. 1439: Wathahaza, Cs. 1, 111. Füleek (C8,11) h. Ide vonható: 1406: Bataháza, IIa 2, 87. Ajnácskő (C8,12) h. 2. 1240: Bathakue, ÁÚO 7, 102. Tardona (C10,1) h. 3. 1347: Batha, Cs. 1, 169. Sajóvelezd (C10,25) h. 4? 1212: Bata, alia Bata, Mező—Németh 111. Szabolcsbáka (C13,17). 5. 1332—7: Sclanica Vata, VMO 1/1, 221. A C—D 6—7 mezőkben. 6. 1239: Watha, Belwatha, ÁÚO 7, 84. Bél- és Vajavatta (D4,18). 7. 1270: Batakuta sessio, Bakács 170. Palást (D7,20) h. 8. 1323: Watha, Gy. 1, 816. Vatta (D10,11). 9. 1555—6: Bata, D. 2, 179. A D—E 8—9 mezőkben. 10. 1235: Wata, 1257: Wathachonuk, Cs. 3, 496. Nagyigmánd (E5,15) h.

11. 1427: Wathatheleke, Mező—Németh 112. Szakoly (E12,5) h. 12. 1643: Wattha, Kandra 1, 521. Az F7 mezőben. 13. 1251: Vathasomlyova. Petri 4, 534. Szilágy-somlyó (F14,12). 14. 1341: Vatahaza. Cs. 5, 424.; 1770 k.: In Bota (román nyelv-környezetben), Kalotaszeg 1, 211. Kalotanádas (G16,11) h. 15. 1138: Bata, Barha. MNy 32, 132., 204. Gyulavarsánd (H12,2) h. 16. 1579: Watahaza, SzO 4, 67. Márkod (H18,25) v. 17. 1567—8: Bata f., D. 1, 188. Pátró (I3,14) v. 18. 1093: Bata, PRT 1, 592. Öcsény (16,16). 19. 1439: Vattya, Cs. 1, 747. Al- és Felváca (I14,6). Azonos lehet ezzel: 1464: Felsew Watha, Kezef Watha, Cs. 1, 747. 20. 1714: Bóta, Bogáts 62. Kézdisztentlélek (120,20) h. 21. 1267: Bata, Cs. 3, 408. Bata (J6,2). Ide vonható: +1015: Batatue, Gy. 1, 281. 1411: Bátoró, Iványi 5, 11. Szeremle (J6,13) v. Az I—J6 mezők egymással érintkező vidékén számos Bata hn. található (MNy 27, 214.; Nyr 5, 287.; Nyr 9, 287.). 22. +1093: horreum Vata, 1320: silva que Vatha erdey nominatur, Gy. 1, 732. Vaskút (J7,10) h. L. Flach 31. 23. 1468 és 1477: Wathahaza, Cs. 2, 16. A J11—13 mezőkben. 24. 1367: Kethbata, Cs. 1, 767. Batta (J13,10). 25. 1583—4: Bata, D. 2, 601. Bizonytalan lokalizálású; a nógrádi szandzsák területén. Feltehetően önálló.

X. SZÁZADI BEVÁNDORLÓK

A X. sz. második felében több előkelő érkezett Magyarországra; a keletről jöttek — róluk An. ad tudósítást — mohamedán vallásúak és pogányok, a nyugatról jöttek pedig — róluk elsősorban a Kr. számol be — keresztények voltak. E jövevények letelepedtek Mo.-on, és adományokat nyertek itt.

Billa An. (*Billa, Bylla*) szerint — testvérével, Bakssal együtt — a volgai Bolgárországból jött Taksony fejedelem idején Mo.-ra. Szn.-i megfelelője lehet: 1239: Bille, CD 4/1, 168. A név a X. sz. eleji Muktedir-billah kalifa nevének második részével függ össze. A Bilje, Bélye alakok 'füves, bokros hely' jelentésű szláv szóból is eredhetnek. Billa hn.-ek összeállítását l. FE 1, 139.; MNy 47, 50.

1. XVIII. sz. eleje: Bille, Schram 70. Nyitra. (C5,22) h. 1. a. 1342: Belw, Bakács 91. Belej psz., MVV Hont 36. Csall (C7,12) h. Belle psz., MVV Hont 35. Csábrágvarbók (C7,13) h. 1. b. 1776: Belya, Schram 10. Abaújszántó (C11,19) h. 2. 1260—70: Bele, HO 3, 19.; 1296: Billie, Byllie, ÁÜO 12, 593., 594. Apáca-szakállas (D4,16) h. 3. 1299: Byle, 1333: Billya, Mező—Németh 57. Kállósemlén (D12,3) h. 4. 1421: Bylie, Cs. 3, 679. A D2—3, E3 mezőkben. 5. 1231: Billa, 1268: Bille, Cs. 3, 495. Naszály (E5,16) h. Azonos lehet ezzel: 1329: Bylle, Veszpr. Reg. 82. 6. 1426: Bille, Cs. 1, 26. Mende (F7,16) h. 7. 1296: Bylle, 1321: Byllia; Cs. 3, 37. Nagykanizsa (I3,2) h. 8. 1462: Bylyed, Cs. 2, 28. Billéd (J11,8). 9. 1324: Belye, Bele, 1339: Billey, Gy. 1, 282. Belye (K6,5). Ide vonható: 1443: Kishelye, Cs. 2, 294. 10. 1410: Belyefalua, Cs. 2, 144. Keresztúr (K8,2) h. Azonos lehet ezzel: 1469: Belye, Cs. 2, 144.

Baks An. (*Bocsu*) szerint — testvérével, Billával együtt — a volgai Bolgárországból jött Taksony fejedelem idején Mo.-ra. Szn.-i megfelelője: 1280: Bocsz, ÁÜO 12, 295. A név 'mester, tudós, sámán' jelentésű török szóval lehet kapcsolatos. A Baksza hn.-ek tárgyalását l. a nemzetségnévek között.

1. 1428: Boxfolua, 1444: Baxfalua, Burgenland 42. Baksafalva (G1,7). L. Baksza 20. 2. 1779: Baks, Szeg. Ped. Főisk. Évk. 1958/1, 89. ~ (H9,6).

Hetény *An. (Heten) szerint a volgai Bolgárországból jött Taksony fejedelem idején Mo.-ra. E névvel egyeztethető a Hetény nemzetség (1416: Heten E., Sz 92, 24. old. 70. jz.) neve. Szn.-i megfelelői: +1086: Heten, PRT 8, 269.; 1250: Heten, ÁÜO 2, 216. A név bizonyítalan eredetű; magyar (hét számnevünkéből); török ('csillagnéből') és német (szn.-ből) etimológiája mellett felmerült valamilyen szláv ért. etnikumhoz tartozása is. Nem vettük fel az adattárba a Hétén hn.-et (Nyr 5, 96.). Hetény hn.-ek összeállítását l. Bodócs 6.*

1. Heténye fl., L. 1, 239. A B5 mezőben. 2. Hetény, L. 1, 239. Debrőd (B10,3) h. 3. Hetényvölgy szá., c., P. 12, 526. Ózd (C9,2) h. 4. 1296: Hethen collis, Gy. 1, 88. Hetény sző., Nyr 4, 186. Golop (C11,16) h. Hetény sző., Nyr 4, 95.. Nyr 41, 436. Tállya (C11,17) h. 5. 1270: Heytin, Gy. 1, 541. Hetyen (C13,18). 6. 1272—90: Hetény, CD 5/3, 72. ~ (C15,5). Ide vonható: 1646: Eteny szeg, Ugocsa 492. Szőlősvégárdó (C15,6) h. 7. 1866: Heténye d., Hetény orma árnyék, MNy 25, 72. Mátraballa (D9,15) h. 8. 1272: Hethen; Maksai 147. Hodász (D13,16). 9. Etény c., P. 39, 26. Aranyosmeggyes (D15,8) h. Etény c., MVV Szatmár 45. Berence (D15,9) h. 10. 1223: Heten. Cs. 3, 501. Hetény (E5,1). 11. Etenyető, Etenyefark, P. 19, 315. Újlőrincfalva (E10,3) h. 12. Etén hegy szá., P. 60, 384. Magyarpolány (G4,12) h. 13. 1266: Etyen. 1456: Hethyneghaz, Gy. 1, 895. Hetényegyháza (G8,3). 14. 1138: Hethen, MNy 32, 133. Túrkeve (G10,6) v. 15. 1571: Hetön f., D. 1, 209. Csurgó (I3,16) v. 16. 1351: Heten, Cs. 3, 429. Gölle (I5,4) h. 17. +1015: Heten, Gy. 1, 316. Hosszúhetény (J5,13). Ide vonható: Hetény, P. 5, 212. Kisújbánya (I5,24) h. 18. +1015: Heten, Gy. 1, 316. Lovászhetyén (J6,14). 19? 1198: Kequucheton, Gy. 1, 723. Talán a J—K7 mezőkben. L. Flach 13. Olvasata bizonytalan. 20. 1322: Hetene, Gy. 1, 317. Zaláta (K4,2) h. 21. 1289: Heten, Gy. 1, 316. Beremend (K6,12) v. 22. 1472: Hethen, Cs. 2, 41. Hetény (K10,6).

Tonuzoba *An. (Thonuzoba) szerint a besenyők földjéről jött Géza fejedelem idején Mo.-ra. E név szn.-i és hn.-i megfelelőjét nem ismerjük; két szó összetételéből alakult.*

Tonuz *Szn.-i megfelelője: 1292: Thonyz, Zala O. 1, 103. Az összetétel első tagja török eredetű; jelentése 'disznó'. Hn.-i megfelelőjét nem ismerjük.*

Oba *E névvel egyeztethető az Aba nemzetség (Kar.: Aba) neve. Szn.-i megfelelői: 1138: Oba, MNy 32, 133.; 1234: Aba, ÁÜO 6, 547. Az összetétel második tagja török eredetű; jelentése 'apa'. 'Posztó' jelentésű aba szavunk végső forrása arab; Mo.-on hódoltság kori török jövevényszó déli szláv közvetítéssel. Nem tartjuk idevonhatónak a Bolman (1332: Abalman, Obolma, Gy. 1, 269.), az Abara (1332: Abra, Abara, Cs. 1, 337.), az Obua, Obava (Ethn. 10, 103.; vö.: 1270: Olbua, ÁÜO 8, 262.) és az Abonya(tó) hn.-eket (Rétköz 72.). Aba hn.-ek összeállítását l. MNy 11, 342—343. Aba hn.-ek térképes ábrázolását l. AE 97, 237.*

1? 1255: Obusk, CD 4/2, 359.. 361., TT 1904., 80. Feltehetően hn. Kisjeszen (A7,3). 2. 1291: Obus, Tóth 2, 362.; 1427: Abows, Cs. 1, 288. Abos (A11,11). 3. 1740: Aba kuttyánál szá., Ila 2, 609. Lökősháza (B9,4) h. 4. 1787: Abacs c., Ila 3, 345. Rozsnyó (B10,4) h. 5. 1251: Castro Novo Abe, 1255: Abaywār, Gy. 1, 58—59. Abaújvár (B11,19). 6. 1369: Abahaza, Cs. 1, 340. Véke (B12,8) h. 7. 1308: Abalehota, Sz 72, 300. ~ (C5,23). 8. 1376: Aba portio, Bakács 223. Zsember (C6,18) h. 9. 1583—4: Abádfalva, D. 2, 591. Galsa (C8,13) v. Talán ide vonható: 1575—6: Abád, D. 2, 503. 10. 1339: Abafalwa, Cs. 1, 129. Abafalva (C9,5). Ide vonható: 1452: Kysabafalwa, Ila 3, 43—44. Ózd (C9,2) h. 11. 1760: Abba vögynek partya, Ila 4, 87. Szentsimon (C9,29) h. 12. 1324: Obud, Gy. 1, 751. Abod (C10,26). 13.

+1267: Obod, Gy. 1, 751. Boldva (C10,27) h. 14. 1388: Abatelke, Cs. 1, 202. Boldogkőváralja (C11,18) h. Ide vonható: 1327: Abanogutha via, Gy. 1, 74. Hernádbúd (C11,14) h. 15. 1398: Abba, Cs. 1, 340. Sárospatak (C12,10) h. 16. 1478: Abazeg, Ugocsa 316. Csepe (C15,7) h. 17. 1252: Abay, ÁÚO 2, 224. A C6—7, D6 mezőkben. Önállósága vitatható. 18. 1240 k.: Oboni, ÁÚO 11, 316. Nagy- és Síkabony (D4,20). 19. 1244: Aba, Cs. 3, 492. Ógyalla (D5,15) h. 20. 1252: Aba, Bakács 83. Tesmag (D7,21) h. 21. 1415: Felsewabon, Cs. 1, 340. Sajóhídvég (D11,4) h. 22. 1334: Aba, Mező—Németh 31. Balkány (D12,10) h. 23. Abafa e., P. 38, 220. Nyírbátor (D13,14) h. 24. 1358: Abahaza, Maksai 108. Nyírcsaholy (D13,15) h. 25. 1347: Aba, CD 9/1, 598. A D—E 8—9, E10, F9 mezőkben. 26. 1153: Obda insula, PRT 1, 602.; 1260: Abada, Cs. 3, 543. Abda (E4,21). 27. 1192: Obon, MNy 13, 119. Esztergom (E6,8) h. 28. 1447: Abad, Cs. 1, 24. Aszód (E8,4) v. 29. 1291: Abon, Cs. 1, 57. Füzesabony (E9,14). 30. 1421 k.: Abayzeg, Cs. 1, 56. Poroszló (E10,1) v. 31? 1323: Abak, Cs. 1, 57. Egerlövő (E10,14) v. 32? 1256: Ovad, 1263: Obad E., Cs. 2, 781. Talán az F2 mezőben. L. az Avar népnevet. 33. 1559: Felső-Abaj, D. 1, 124. Dabas (F7,20) v. 34. 1450: Aban, Cs. 1, 667. Abony (F9,10). 35. 1138: Vbadi, Obad, MNy 32; 135., 132.; An.: Obad portus; 1348: Abad, Cs. 1, 57. Abadszalók (F10,2). 36. 1454: Aba, Cs. 3, 315. ~ (G6,7). 37. 1332—7: Abafaya, 1380: Abafa, 1412: Abafalua, Cs. 5, 691. Abafája (G18,11). 38. Abavölgy, Ethn. 37, 186. A H2 mezőben. 39. 1411—2: Abafalwa, Cs. 2, 585. Somogyeszi (H4,20) v. 40. 1431: Aba, Cs. 3, 315. Kalocsa (H7,3) v. 41. 1361: Obusfolua, Cs. 5, 866. Abosfalva (H17,13). 42. 1597: Abod, Pesty 1, 4. ~ (H18,26). 43. 1859: Apálláza, Magyarereggy 350. Magyarereggy (I5,6) h. L. Magyarereggy 351. 44. 1177: Abad, Gy. 1, 170. Arad (I11,3) h. 45. 1329: Oboyn, Gy. 1, 846. Ó- és Magyarpécska (I11,5) h. 46. Abavára, Pesty 1, 2. Újszékely (I19,2) h. 47. Abásfalva, L. 2, 3. Homoródabásfalva (I19,19). 48? 1865: Zabacser, Bar. Hí. 1970., 158. Botykapeterd (J4,4) h. 49. 1332—7: Abaligete, Gy. 1, 269. Abaliget (J5,36). 50. +1093: Obony, Gy. 1, 269. Nagynyárád (J6,11) h. 51? 1217: Obonin rivus, ÁÚO 11, 145. Oborova (K1,8) h. 52. +1264: Abba lacus, ÁÚO 8, 88. Daróc (K6,9) h. 53? 1467—72: Abadoczfalwa, Obódoczfalva, Cs. 2, 467. A K—L 5—6 mezőkben. 54. XVI. sz.: Obon, PRT 8, 590. Erdélyben. Közelebbi lokalizálása bizonytalan; feltehetően önálló.

Tata A Kr. (*Tata*) szerint az *apuliai Sanseverino* grófok közül származott, eredeti neve *Deodatus*. I. István király keresztapja; *Tata* nevét az uralkodótól nyerte. *Szn.-i* megfelelői: 1202—3 k.: *Tata*, RA 202.; 1234: *Tota*, HO 8, 31. A név 'apa, keresztapa' jelentésű (magyar gyermeknyelvi) *tata* szavunkkal azonos. Az újabb korban a *Tata* csn. is belépett a hn.-adásban indítékot jelentő tényezők sorába (*Zala fn.* 393.). *Tata*-háza hn.-ünk a régiségben *Tótháza*, *Tóthát* alakokat mutat.

1? 1682: *Tatai* sző., Schram 157. Tállya (C11,17) h. 1. a. Ótata, Nyr 40, 283. Ásványráró (E4,5) h. 2. 1221: *Tota*, Cs. 3, 491.; Kr.: *Tata*. *Tata* (E5,2). 3. 1305: *Thata*, MES 2, 560. Kőhídigyarmat (E6,10) h. 4. 1411: *Thatha*, Cs. 3, 633. Szil (F3,19) h.

Vencellin KS: *Wecekinus*; Kr.: *Vecellinus*, *Vecelinus*, *Vencelinus*, *Vencellinus*, *Vencilinum* [acc.]. A bajorországi *Wasserburg*-ból érkezett, a *Koppány* elleni hadjárat egyik vezére volt. *Szn.-i* megfelelői lehetnek: 1263: *Vencezlay* [gen.], HO 6, 28.; 1264: *Wincezlaus*, RA 1829. A név végső forrása 'koszorú + dicsőség' jelentésű szláv szó, mely korán elterjedt német nyelvterületen. Kétségtelen bizonyossággal ide vonható hn.-i megfelelőjét nem ismerjük. Bizonyításra vár a *Wense* (1067 k.: ÁÚO 1, 25.), a

Veczel (1430: Cs. 5, 66.) és a Veselény hn.-ek (L. 1, 734.) kapcsolata a Vencellin szn.-vel.

1? 1067 k.: Wensellew, Mező—Németh 136. Vencsellő (C12,7).

Rád A Kr. (Radi) szerint Vencellin fia. E névvel egyeztethető a Rád nemzetség (Kar.: Raad, Rad) neve. Szn.-i megfelelői: 1138: Radi, MNY 32, 132.; 1257: Rad, ÁÚO 2, 294. A név szláv eredetű. Nem foglaltuk adattárba a Rada (1290—1301: Cs. 1, 33.; NYr 28, 191), a Rádó (1251: Raduh, Cs. 3, 96.) és a Rátka (Rádka) hn.-eket (1297: Radka, Gy. 1, 134.; 1459: Rathka, Cs. 1, 360.). A csak újabb korból ismeretes Rád hn.-ek Rád csn.-től vehették nevüket (Petri 3, 483.). Rád hn.-ek összeállítását l. Krassó 2/2, 132. Rád hn.-ek térképes ábrázolását l. AE 97, 238.

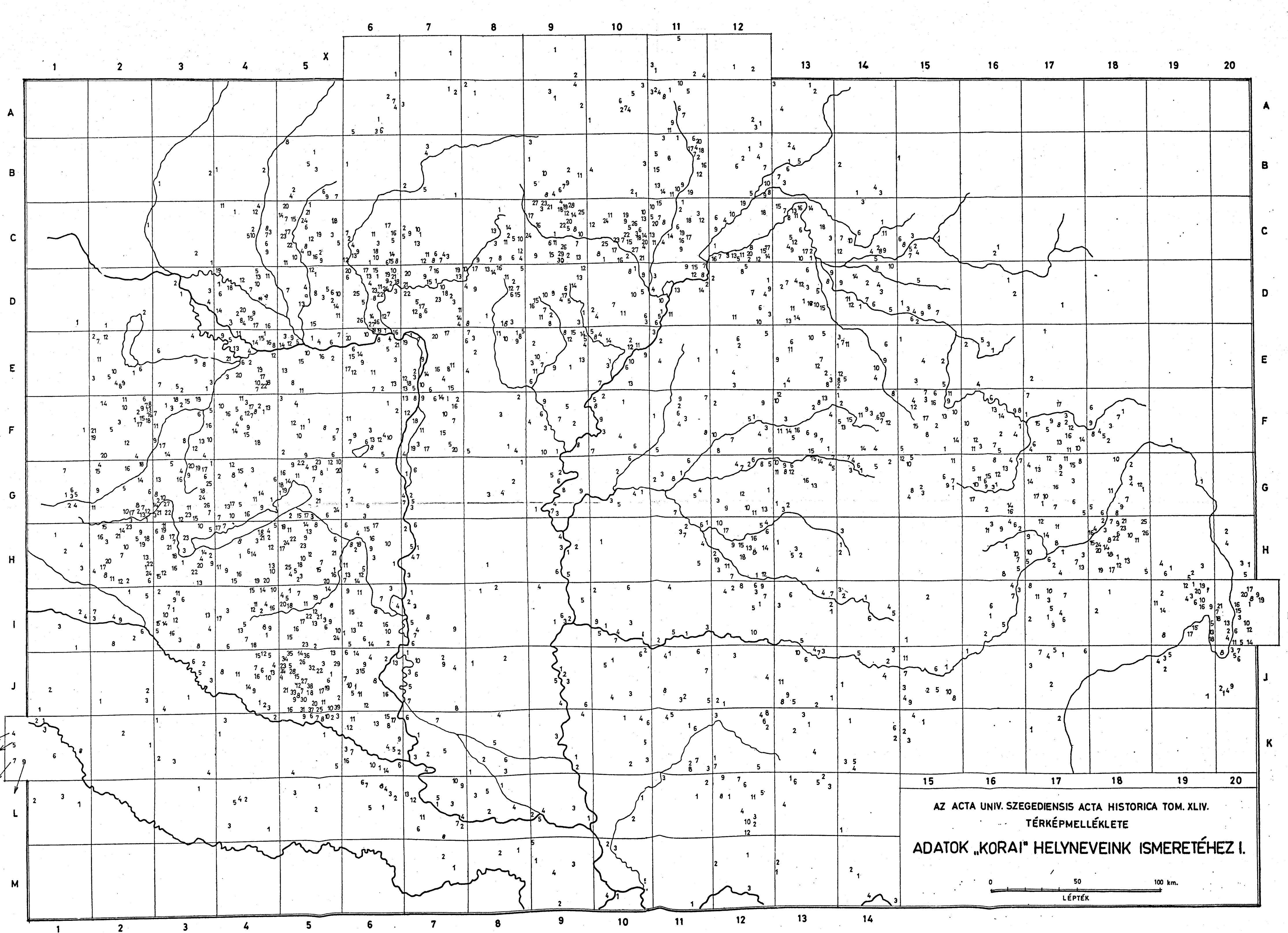
1. 1438: Raad, Cs. 1, 360. Rád (B12,9). 2. 1246: Radh, RA 834. Nyitrához (C5,22) tartozott. 3. 1332—7: Rad, Gy. 1, 133. Boldogkövára (C11,18) h. 4. 1337: Raad, Mező—Németh 126. Tiszarád (C12,20). 5. 1395: Raad, Cs. 1, 105. Rád (E7,20). 6. 1221: Radocz, 1238: Raduzt, Cs. 2, 788. Egyházasrádóc és Rádóckölked (G2,16). 7. 1131—41: Rad, PRT 1, 595.; 1229: Rad, Cs. 2, 637. Látrány (H4,21) h. 8. 1146: Radi, PRT 1, 598. Kutashoz (I4,17) tartozott. 9. +1077—95: Radatorla, Radtorloua, Gy. 1, 371.; 1346: Raad, Cs. 2, 518. Rádfalva (J5,37). 10. 1475: Radfalwa, Cs. 2, 518. Baksa (J5,38) h. 11. 1488: Raadfalwa, Cs. 2, 59. Temesrékás (J12,1) v. 12. 1440: Radmanocz, 1454: Radfalwa, Cs. 2, 59. Radmanyest (J13,11). 13. 1443: Raad, Cs. 2, 88. A J10—13, K11—14, L—M 13—14 mezőkben. 14. 1332—7: Rad, Gy. 1, 231. Ó- és újverbász (K8,6) v. 15. 1424: Radpataka e., Krassó 2/2, 132. Nagymutnik (K13,4) h.

Hont +1002: Cuntio [abl.], PRT 1, 589.; KS: Hunt; Kr.: Hunt, Hunth, Hont. Svábföldről származott, a Koppány elleni hadjárat egyik vezére volt; Paznan testvére. E névvel egyeztethető a Hont-Paznan nemzetség (Kar.: Hunth-Paznan, Hunt-Paznan, Hunt-Pazlan, Hont-Paznan) nevének első része. Szn.-i megfelelői: 1135: Hunt, CD 7/5, 102.; 1231: Hunt, ÁÚO 11, 231. A név 'száz' jelentésű német szóból ered. Bizonyval nem tartoznak ide a Honcisor (1441: Hontheser, 1464: Hunczissor, Cs. 1, 733.) és a Hunctő hn.-ek (1439: Hunnezteu, Hontheu, Cs. 1, 733.). A csak Hant alakban ismert hn.-ek adattárba vételétől-eltekintettünk (1500: Hunth, Cs. 3, 428.; Borovszky 2, 41.; MVV Pest 2, 437.).

1. 1270: Hunth, Bakács 124. Hont (D7,22). 2. 1406: Honthfalua, Jakó 254. Papfalva (F14,13) v. 3. 1406: Honthpataka, Jakó 341. Solyomköhöz (F14,14) tartozott. 4. 1314: Huntteleke, Kádár 4, 59., 5, 382. Páncélcsehhez (F16,3) tartozott. Ezzel lehet azonos: 1397: Hontelke, ZsiO 1, 517. 5. 1441: Felsew Honth, Cs. 1, 733. Talán Holdmészes (I13,7).

Paznan +1002: Poznano [abl.], PRT 1, 589.; KS: Pazman; Kr.: Paznañ, Paznam, Pazuan. Svábföldről származott, a Koppány elleni hadjárat egyik vezére volt; Hont testvére. E névvel egyeztethető a Hont-Paznan nemzetség (Kar.: Hunth-Paznan, Hunt-Paznan, Hunt-Pazlan, Hont-Paznan) nevének második része. Szn.-i megfelelői: +1086: Pozman, PRT 8, 271.; 1165 k.: Poznan, MES 1, 118. A név 'jobb + férfi' jelentésű német szóból ered. A csak újabb korból ismert Pázmány- hn.-ek esetében nehezen hárítható el a Pázmány csn.-ből való eredet gyanúja. Paznan hn.-ek összeállítását l. Sz 57—58, 708.; AE 97, 238. (térképes ábrázolással).

1. 1270: Poznano [abl.] campus, ÁÚO 8, 262. Szentmiklós (B14,4) h. 2. 1923: Pázmánysziget, Rétköz 296. Dombrád (C12,8) h. 3. 1245—64: Paznan, Gy. 1, 547. Márokpapi (C14,12) h. 4. 1661: Pázmány, Ugocsa 488. Szirma (C15,8) h. 5. Pázmán víz, ÜMM 2/1, 311.; Pázmánytó, Nyírség 233. Újfehértó (D12,11) h. 6. 1349: Pozman, Cs. 1, 523. Besenyőd (D13,2) h. 7. XIX. sz.: Pázmán, MNy 14, 67. Kömörő (D14,14) h. 8. 1237 k.: Poznan, Cs. 3, 554. Pázmándfalu (E4,22). 9. 1264: Paznan, MES 1, 512. Tata (E5,2) v. 10. 1330: Pazman, Cs. 1, 68. Demjén (E9,15) h. 11. 1325: Paznan, AO 2, 175. Nyírbértelek (E13,11) v. 12—13. 1459: Paznan, Cs. 3, 342. Pázmánd pagus, L. 1, 499. ~ (F6,13). Pázmánd praedium, L. 1, 499. Dunaújváros (G7,7) h. 14. 1299 k.: Paznan, Gy. 1, 511. Füzesgyarmat (G11,6) h. 15. 1466: Pazmantheleke, Cs. 1, 682. A G—H9 mezőkben. 16. 1424: Paznanhaza, Cs. 3, 115. Nagylengyel (H2,9) v. 17. 1480: Paznan, Cs. 2, 515. Aranyosgadány (J5,27) h. 18. 1392: Paznanfalua, Cs. 2, 515. Ladimirevci (K6,16) v. 19. 1332—7: Poznan, Körösmegye 95.; 1437: Paznan, Cs. 2, 341. Laslovo (L6,8) v.

RÖVIDÍTÉSEK FEOLDÁSA

A. = Alsó

abl. = ablativus

acc. = accusativus

Acta Univ. Debr. = Acta Universitatis Debreceniensis de Ludovico Kossuth nominatae

Adalékok Zempl. vm. = Adalékok Zemplén vármegye történetéhez

AĒ = Archaeologiai Értesítő

Alsófehér vm. = Alsófehér vármegye monográfiája I. Második rész: Alsófehér vármegye néprajza. Nagy-Enyed 1899.

Amlacher = AMLACHER, ALBERT: Urkundenbuch zur Geschichte der Stadt und des Stuhles Broos bis zum Übergang Siebenbürgens unter Erbfürsten aus dem Haus Österreich (1690.). Hermannstadt 1879.

An. = Anonymus

a. n. = alio nomine

Ann. = Annales

AO = NAGY IMRE—NAGY GYULA: Anjoukori okmánytár I—VII. Bp. 1878—1920.

Apponyi O. = A Pécz nemzetség Apponyi ágának az Apponyi grófok családi levéltárában őrizett oklevelei I. 1241—1526. Bp. 1906.

Árpástó = MÁRTON GYULA: A szolnokdobokai Árpástó helynevei. (Klly. az Erdélyi Múzeum 1945. 3—4. füzetéből.) Erdélyi Tudományos Füzetek 197. Kolozsvár 1945.

Árvay = ÁRVAY JÓZSEF: A barcasági Hétfalu helynevei. Kolozsvár 1943.

ÁÚO = WENZEL GUSZTÁV: Árpádkori új okmánytár I—XII. Pest 1860. — Bp. 1874.

Bakács = BAKÁCS ISTVÁN: Hont vármegye Mohács előtt. Bp. 1971.

Balaton = JANKÓ JÁNOS: A Balaton-melléki lakosság néprajza. A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei III. Második rész. Bp. 1902.

Balázs = BALÁZS ÉVA: Kolozs megye kialakulása. Település- és népiségtörténeti értekezések 3. szám. Bp. 1939.

Balázs = BALÁZSY FERENC—SZEDERKÉNYI NÁNDOR: Heves vármegye története I—IV. Eger 1893—1897.

Bánffy O. = VARJÚ ELEMÉR: Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család történetéhez I. 1214—1457. Bp. 1908.

Bárczi = BÁRCZI GÉZA: A magyar szókincs eredete.² Egyetemi Magyar Nyelvészeti Füzetek. Bp. 1958. — A földrajzi nevek c. fejezet (142—162. old.) egy része franciául: La toponymie hongroise du moyen âge. Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae. Sectio Philologica II. Bp. 1960. 25—43. old.

Bar. Hí. = Baranyai helytörténetírás

- Békés = K. SZABÓ ESZTER: Békés földrajzi nevei. Kézirat. Szeged 1965.
- III. Béla = FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ: III. Béla oklevelei. Klny. a III. Béla magyar király emlékezete c. kiadványból. Bp. 1900.
- Bélay = BÉLAY VILMOS: Máramaros megye társadalma és nemzetiségei. A megye betelepülésétől a XVIII. század elejéig. Település- és népiségtörténeti értekezések 7. szám. Bp. 1943.
- Benkő = BENKŐ LORÁND: A Nyárádmente földrajzinevei. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 74. szám. Bp. 1947.
- Bikalárok-völgy = PESTI JÁNOS: A Bikalárok-völgy földrajzi nevei. Kézirat. Szeged 1969.
- Bodócs = BODÓCS GYULA: Történelmi okmányok Hetényegyháza nevének és helyének megállapításához. Kecskemét 1960.
- Bogáts = BOGÁTS DÉNES: Háromszéki helynevek. CSUTAK VILMOS (szerk.): Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára. Sepsiszentgyörgy 1929. 52—71. old.
- Borovszky = BOROVSZKY SAMU: Csanád vármegye története 1715-ig I—II. Bp. 1896—1897.
- Borsavölgy = SZABÓ T. ATTILA—GERGELY BÉLA: A Kolozsmegyei Borsavölgy helynevei. Borsavölgyi kutatások. Nyelvészet. Kolozsvár 1945.
- Bp. = Budapest
- Bp. O. = GÁRDONYI ALBERT: Budapest történetének okleveles emlékei I. (1148—1301). Bp. 1936.
- Bp. Rég. = Budapest Régiségei. A Budapesti Történeti Múzeum Évkönyve XVI. Bp. 1955.
- Burgenland = EBERHARD KRANZMAYER—KARL BÜRGER: Burgenländisches Siedlungsnamenbuch. Burgenländische Forschungen. Heft 36. Eisenstadt 1957.
- CD = GEORGIVS FEJÉR: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I—XI. Budae 1829—1844.
- Cont. Georg. mon. = Continuatio Georgii monachi
- Czebe = CZEBE GYULA: A veszprémi völgyi oklevél görög szövege. Értkezések a történeti tudományok köréből XXIV. 3. szám. Bp. 1916.
- Czilchert = CZILCHERT KÁROLY: Pozsony megye helyrajzi és statisztikai leírása. Bp. 1873.
- Cs. = CSÁNKI DEZSŐ: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I—III., V. Hunyadiak kora Magyarországon VI—VIII., IX. c. Bp. 1890—1913.
- Csák O. = KARÁCSONYI BÉLA—KRISTÓ GYULA: Oklevelek a Csák-territórium történetéhez. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica XXXVI. Szeged 1971.
- csn. = családnév
- d. = dűlő
- D. = VELICS ANTAL—KAMMERER ERNŐ: Magyarországi török kincstári defterek I—II. Bp. 1886—1890.
- dat. = dativus
- DDME = A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve
- Decr. = decretum
- Dés = SZABÓ T. ATTILA: Dés helynevei. Erdélyi Tudományos Füzetek 101. szám. Turda 1937.
- Dézma = N. KISS ISTVÁN: 16. századi dézsmajegyzékek (Borsod, Heves, Bereg, Bihar és Közép-Szolnok megyék). Bp. 1960.

- Dobokai völgy = SZABÓ T. ATTILA—GERGELY BÉLA: A dobokai völgy helynevei. Kolozsvár 1946.
- Durkó = DURKÓ ANTAL: Békés nagyközség története. (Történeti és kulturális monográfia.) Békés 1939.
- e. = erdő
- E. = egyedülálló névalak
- Egri Ped. Főisk. Évk. = Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve
- Egy. Kvt. Évk. = Az Egyetemi Könyvtár Évkönyve
- é. n. = év nélkül
- Erd. Népei = Erdély Népei (az Erdély melléklete)
- Ethn. = Ethnographia
- EtSz = GOMBOCZ ZOLTÁN—MELICH JÁNOS: Magyar Etymológiai Szótár I—II. Bp. 1914—1944.
- f. = falu
- F. = Felső
- FE = Föld és Ember
- Fehér = FEHÉR IPOLY (szerk.): Győr megye és város egyetemes leírása. Bp. 1874.
- H. Fekete = H. FEKETE PÉTER: Hajdúböszörmény helyneveinek adattára. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 102. szám. Bp. 1959.
- Fekete L. = FEKETE LAJOS: Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírása. Bp. 1943.
- Fekete Zs. = FEKETE ZSIGMOND: A magyar helynevek. Adalékok a magyaros helységnevek rendezéséhez. Bp. é. n. [1902.]
- Ferenczy = FERENCZY JÓSEF: Tekintetes nemes Pest Pilis és Solt törvényesen egyesült vármegyékben valamint a Kis Kúnságban is található... minden helységeknek...név-tára. Budán 1844.
- fl. = fluvius
- Flach = FLACH, PAUL: Beiträge zur historischen Geographie der ehemaligen Komitate Bács und Bodrog sowie des einstigen Solter Stuhles. Adatok a hajdani Bács és Bodrog vármegyék, valamint a Solti szék történelmi földrajzához. München 1969.
- FÖK = Földrajzi Közlemények
- Fraknoi = FRAKNÓI VILMOS: A szekszárdi apátság története. Bp. 1879.
- Galgóczy = GALGÓCZY KÁROLY: Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült megye monographiája I—III. Bp. 1876—1877.
- gen. = genitívus
- Годишњак = Годишњак Филозофског Факултета у Новом Саду.
- Gy. = GYÖRFFY GYÖRGY: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza A—Cs. [I.] Bp. 1963.
- Gyárfás = GYÁRFÁS ISTVÁN: A jász-kunok története I—IV. Kecskemét 1870.—Bp. 1885.
- Gyergyó = SZABÓ T. ATTILA: Gyergyói helynevek a XVII—XIX. századból. Magyarország földrajzi nevei I. szám. Bp. 1940.
- GyO = VERESS ENDRE: Gyula város oklevéltára (1313—1800). Bp. 1938.
- Gyóni = GYÓNI MÁTYÁS: A magyar nyelv görög feljegyzéses szórványemlékei. Magyar-görög tanulmányok 24. Szerk.: MORAVCSIK GYULA. Bp. 1943.
- Györffy Gy. = GYÖRFFY GYÖRGY: A székelyek eredete és településük története. MÁLYUSZ ELEMÉR (szerk.): Erdély és népei. Bp. 1941. 35—86.
- Györffy L. = GYÖRFFY LAJOS: Adatok az Alföld törökkori településtörténetéhez. (Az 1571-es szolnoki török defter fordítása.) Jászkunsági füzetek 4. Szolnok 1956.

h. = határában

Haan = HAAN LAJOS: Békés vármegye hajdana I—II. Pest 1870.

Házi = HÁZI JENŐ: Sopron szabad királyi város története I. rész — I. kötet. Oklevelek 1162-től 1406-ig. Sopron 1921.

H.-B. fn. = PAPP LÁSZLÓ és VÉGH JÓZSEF (szerk.): Hajdú-Bihar megye földrajzi nevei I. A polgári járás. Debrecen 1970.

Heckenast = HECKENAST GUSZTÁV: Fejedelmi (királyi) szolgálónépek a korai Árpád-korban. Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 53. Bp. 1970.

Héderváry O. = RADVÁNSZKY BÉLA—ZÁVODSZKY LEVENTE: A Héderváry-család oklevéltára I. Bp. 1909.

Heves fn. = PAPP LÁSZLÓ és VÉGH JÓZSEF (szerk.): Heves megye földrajzi nevei I. Az egri járás. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 125. szám. Bp. 1970.

HMK = NÉMETH GYULA: A honfoglaló magyarság kialakulása. Bp. 1930.

hn. = helynév

Hnt. = Magyarország (korábban: A Magyar Korona Országainak) helysegnévtára 1882—1962.

HO = Hazai okmánytár I—VIII. Győr 1865.—Bp. 1891.

HOkt. = Hazai oklevéltár 1234—1536. Bp. 1879.

Hóman = HÓMAN BÁLINT: Szent István. Bp. 1938.

HonfMg. = MELICH JÁNOS: A honfoglaláskori Magyarország. A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve I. 6. Bp. 1925—1929.

Hosszúhetény = REUTER CAMILLO: Hosszúhetény község földrajzi nevei. Magyar Tudományos Akadémia Dunántúli Tudományos Intézet. Közlemények 5. Pécs 1968.

Húščava = HÚŠČAVA, ALEXANDER: Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia. Sborník Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Ročník VII. Číslo 58. (5.) V Bratislave 1930.

Iczkovits = ICZKOVITS EMMA: Az erdélyi Fehér megye a középkorban. Település- és népiségtörténeti értekezések 2. szám. Bp. 1939.

Ila = ILA BÁLINT: Gömör megye II—IV. Magyarság és nemzetiség. Tanulmányok a magyar népiségtörténet köréből I. sorozat 2—3. Bp. 1944 —1969.

II. István = FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ: Oklevelek II. István korából. Értekezések a történelmi tudományok köréből XVI. kötet 4. szám. Bp. 1895.

Iványi = IVÁNYI ISTVÁN: Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára I—V. Szabadka 1889—1907.

Jakó = JAKÓ ZSIGMOND: Bihar megye a török pusztítás előtt. Település- és népiségtörténeti értekezések 5. szám. Bp. 1940.

jz. = jegyzet

k. = körül

K. = Kis

ka. = kaszáló

Kaáriné = KAÁRI SÁNDORNÉ: Szeghalom földrajzinevei. Kézirat. Szeged 1959.

Kádár = KÁDÁR JÓZSEF: Szolnok-Dobokavármegye monographiája II—VII. A vármegye községeinek részletes története. Deés 1900—1905.

Káldy-Nagy = KÁLDY-NAGY GYULA: Baranya megye XVI. századi török adóösszeírásai. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 103. szám. Bp. 1960.

Kállay O. = A nagykállói Kállay-család levéltára. (Az oklevelek és egyéb iratok

- kivonatai.) II. 1351—1386. A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Kiadványai 2. szám. Bp. 1943.
- Kálmán = FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ: Kálmán király oklevelei. Értekezések a történelmi tudományok köréből XV. kötet 5. szám. Bp. 1892.
- Kalotaszeg = SZABÓ T. ATTILA: Kalotaszeg helynevei I. Adatok. Kolozsvár 1942.
- Kandra = KANDRA KABOS (szerk.): Adatok az egri egyházmegye történelméhez I—III. Eger 1885—1904.
- Kar. = KARÁCSONYI JÁNOS: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig I—III/1. Bp. 1900—1901.
- Károly = KÁROLY JÁNOS: Fejér vármegye története I—V. Székesfejervár 1896—1904.
- Károlyi O. = GÉRESI KÁLMÁN: A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára I. Oklevelek 1253—1413. Bp. 1882.
- Kavuljak = KAVULJAK, ANDREJ: Historický miestopis Oravy. Bratislava 1955.
- Kázmér = KÁZMÉR MIKLÓS: Alsó-Szigetköz földrajzinevei. A Magyar Nyelv-tudományi Társaság Kiadványai 95. szám. Bp. 1957.
- KCSA = KÖRÖSI Csoma-Archivum
- Kecskés = IFJ. KECSKÉS PÉTER: A Gyöngyös előnevű községek földrajzi- és Gyöngyös dűlőnevei. Gyöngyös 1960.
- Keletmo. = KNEZSA ISTVÁN: Keletmagyarország helynevei. Magyarok és románok I. Szerk.: DEÉR JÓZSEF és GÁLDI LÁSZLÓ. A Magyar Történettudományi Intézet Évkönyve 1943. Bp. 1943. 111—313. old.
- kieg. = kiegészítő kötet
- klny. = különlenyomat
- Kniezsa = KNEZSA ISTVÁN: A párhuzamos helynévadás. Egy fejezet a településtörténet módszertanából. Településtörténeti tanulmányok 2. Bp. 1944.
- Kosáry = KOSÁRY DÖMÖKÖS: Pest megye a kuruckorban. KELETI FERENC—LAKATOS ERNŐ—MAKKAI LÁSZLÓ: Pest megye múltjából. Tanulmányok. Bp. 1965. 9—94. old.
- Kovachich = KOVACHICH, MARTINVS GEORGIVS: Formvlae solennes styli... Pesthini 1799.
- Kozma = KOZMA PÁL: Zaránd-vármegye' földirati, statistikai és történeti leírása. Kolozsvártt 1848.
- Körösmegye = CSÁNKI DEZSŐ: Körösmegye a XV-ik században. Értekezések a történelmi tudományok köréből XV. kötet 12. szám. Bp. 1893.
- Közép-Szamos = SZABÓ T. ATTILA: Közép-szamos-vidéki határnevek (klny. MNy 28.), Erdélyi Tudományos Füzetek 50. szám. Bp. 1932.
- KP = Kónsztantínosz Porfirogennétosz
- Kr. = a XIV. századi magyar krónikakompozíció
- Krassó = PESTY FRIGYÉS: Krassó vármegye története II. Első—második rész. Bp. 1884.
- Kristóf-Ek. = Magyar irodalomtörténet 1939. Emlékkönyv Kristóf György hatvanadik születésnapjára. Kolozsvár 1939.
- KS = Kézai Simon
- Kuun = KUUN, GÉZA comes: Relationum Hungarorum cum oriente gentibusque orientalis originis historia antiquissima I—II. Claudiopoli 1892—1895.
- I. = lásd
- L. = Repertorium locorum objectorumque in XII. tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae, et confinium militarium magni item principatus Transylvaniae occurrentium, quas aeri incisae vulgavit JOANNES LIPSZKÝ de Szedlicsna. Pars I—II. Budae 1808.

le. = legelő

Leg. = Legenda

Lehoczky = LEHOCZKY TIVADAR: Beregvármegye monographiája I—III. Ungvárott 1881—1882.

Lengyel = LENGYEL ALFRÉD: Pusztult falvak, eltűnt helynevek Győr megyében (1000—1711). Győr 1944.

LK = Levéltári Közlemények

LI = Magyarország helységeinek 1773-ban készült hivatalos összeírása. *Lexicon locorum regni Hungariae populorum anno 1773 officiose confectum*. Budapestini 1920.

Lónyayak = KARÁCSONYI JÁNOS: Az első Lónyayak. Családtörténeti tanulmány. Nagyvárad 1904.

Lőrincze = LÖRINCZE LAJOS: Földrajzineveink élete. A magyar táj- és népismeret könyvtára 9. Bp. 1947.

m. = mons

ma. = major

Magyar = MAGYAR KÁLMÁN: Adatok a középkori Szentgyörgy névadás somogyi forrásaihoz. KANYAR JÓZSEF (szerk.): Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 2. Kaposvár 1971. 3—40. old.

Magyaregregy = REUTER CAMILLO: Magyaregregy helynevei. (Adattár.) A Magyar Tudományos Akadémia Dunántúli Tudományos Intézete. Értekezések 1960. Bp. 1961. 345—388. old.

Majlath = MAJLATH BÉLA: Adatok a helynevek történetéhez. Értekezések a történelmi tudományok köréből IX. kötet 12. szám. Bp. 1882.

Makó = INCZEFI GÉZA: Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata (Makó környékének földrajzi nevei alapján). Nyelvészeti tanulmányok 14. Bp. 1970.

Maksai = MAKSAI FERENC: A középkori Szatmár megye. Település- és népiségtörténeti értekezések 4. szám. Bp. 1940.

Mályusz = MÁLYUSZ ELEMR: Turóc megye kialakulása. Bp. 1922.

Márki = MÁRKI SÁNDOR: Aradvármegye és Arad szabad királyi város története. Aradvármegye és Arad szabad királyi város monographiája. Szerk.: JANCsó BENEDEK. II. 1—2. rész. Arad 1892—1895.

MÉ = Művészettörténeti Értesítő

Melczer O. = KELLEMESI MELCZER ISTVÁN: Oklevelek a kellemesi Melczer család levéltárából. Bp. 1890.

MES = Monumenta ecclesiae Strigoniensis I—II. Red. FERDINANDUS KNAUZ. Strigonii 1874—1882. III. Red. LUDOVICUS CRESCENS DEDEK. Strigonii 1924.

Mező—Német = MEZŐ ANDRÁS—NÉMETH PÉTER: Szabolcs-Szatmár megye történeti—etimológiai helységnévtára. Nyíregyháza 1972.

Mezősi = MEZŐSI KÁROLY: Bihar vármegye a török uralom megszűnése idejében (1692). Településtörténeti tanulmányok 1. Bp. 1943.

MGSz = Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle

Mikesy = MIKESY SÁNDOR: Szabolcs vármegye középkori víznevei. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 53. szám. Bp. 1940.

Milleker = MILLEKER BÓDOG: Délmagyarország középkori földrajza. Temesvár 1915.

Mittelstrass = MITTELSTRASS, OTTO: Beiträge zur Siedlungsgeschichte Siebenbürgens im Mittelalter. Buchreihe der Südostdeutschen Historischen Kommission. Band 6. München 1961.

MKSz = Magyar Könyvszemle

- MNny = Magyar Népnyelv
 MNy = Magyar Nyelv
 MNyj = Magyar Nyelvjárások
 Mo. = Magyarország
 Mo. népei = KNEZSA ISTVÁN: Magyarország népei a XI-ik században. SERÉDI JUSZTIINIÁN (szerk.): Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján II. Bp. 1938. 365—472. old. Németül: Ungarns Völkerschaften im XI. Jahrhundert. Archivum Europae Centro-Orientalis 4, 241—412. old.
 Moór = MOÓR ELEMÉR: A honfoglaló magyarság megtelepülése és a székelyek eredete. Szegedi Múzeumi Kiadványok I. 13. Szeged 1944.
 M. Szoc. Int. Közl. = A Magyar Szociográfiai Intézet Közleményei
 MTA Ért. = A Magyar Tudományos Akadémia Értesítője
 MTSz = Magyar Történelmi Szemle (Hungarian Historical Review — Revista Histórica Húngara)
 MTT = Magyar Történelmi Tár
 MVV = Magyarország vármegyéi és városai (Magyarország monográfiája). Szerk.: SZIKLAY JÁNOS és BOROVSKY SAMU. Bp. é. n.
 N. = Nagý
 Nagykálló = A nagykállói járás múltja és jelene. Nagykálló 1970.
 Névt. Vizsg. = Névtudományi vizsgálatok. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtudományi Konferenciája 1958. PAIS DEZSŐ közreműködésével szerk. MIKESY SÁNDOR. Bp. 1960.
 NNy = Népiünk és Nyelvünk
 Nr. Ért. = Néprajzi Értesítő
 NyiK = Nyitrai megyei Közlöny
 Ny. Ir. Közl. = Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények
 Nyírség = KISS LAJOS: A Nyírség halászata. Vásárhelyi hétköznapi. Bp. 1958. 204—240. old.
 NyJAMÉ = A Nyíregyházi Jós András Múzeum Évkönyve
 NyK = Nyelvtudományi Közlemények
 Nyr = Magyar Nyelvőr
 NytudÉrt. = Nyelvtudományi Értekezések
 O. = ORTVAY TIVADAR: Magyarország régi vízrajza a XIII-ik század végeig I—II. Bp. 1882.
 II. OK = A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményei
 OkISz = SZAMOTA ISTVÁN—ZOLNAI GYULA: Magyar oklevél-szótár. Bp. 1902—1906.
 old. = oldal
 Olvasókönyv = KRISTÓ GYULA: Olvasókönyv Békés megye történetéhez I. A honfoglalástól 1715-ig. Szerk.: SZABÓ FERENC. Forráskiadványok a Békés megyei Levéltárból I. Békéscsaba 1967.
 Orbán = ORBÁN BALÁZS: A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népiismereti szempontból I—VI. Pest 1868.—Bp. 1873.
 Ördögösfüzes = MÁRTON GYULA: Ördögösfüzes helynevei. (Klny. az Erdélyi Múzeum, 1944. 1—2. füzetéből.) Erdélyi Tudományos Füzetek 180. szám. Kolozsvár 1944.
 p. = patak
 P. = Pesty Helységnévtára. Országos Széchenyi Könyvtár, kéziratár. Fol. Hung. 1114.

pa. = palus

Pais = PAIS DEZSŐ: A veszprémvölgyi apácák görög oklevele mint nyelvi emlék. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 50. szám. Bp. 1939.

Pest m. = BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002—1599-ig. Függelékül az inárcsi Farkas, az irsai Irsay, valamint a szilasi és pilisi Szilassy családok története. Bp. 1938.

Pesty = PESTY FRIGYES: Magyarország helynevei történeti, földrajzi és nyelvészeti tekintetben I. Bp. 1888.

Petri = PETRI MÓR: Szilágy vármegye monographiája I—VI. 1901—1904.

pi. = piscina

Pozsonyv. Lapok = Pozsonyvidéki Lapok

PRT = A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története I—XII/B. Szerk.: ERDÉLYI LÁSZLÓ—SÖRÖS PONGRÁC. Bp. 1902—1916.

psz. = puszta

r. = rét

RA = Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica I—II/I. Szerk.: SZENTPÉTERY IMRE. Bp. 1923—1943.; II/2—3. Szerk.: SZENTPÉTERY IMRE—BORSA IVÁN. Bp. 1961. (A regesztákat nem oldal, hanem szám szerint idézzük.)

Rétköz = KISS LAJOS: Régi Rétköz. Bp. 1961.

Rog. = Rogerius

S. = Sanctus

Sarkad = KOMORÓCZY GYÖRGY (szerk.): Tanulmányok Sarkad múltjából. Gyula é. n. [1972.]

Schram = SCHRAM FERENC: XVI—XVIII. századi földrajzi nevek az Országos Levéltár „Urbaria et Conscriptiones” gyűjteményében. A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai 132. szám. Bp. 1973.

Schwartz = SCHWARTZ ELEMÉR: A nyugatmagyarországi német helységnevek.² Bp. 1933.

Sinkáné = SINKA ENDRÉNÉ BARANEK ARANKA: Kisújszállás földrajzi nevei. Kézirat. Szeged 1965.

Sipos = SIPOS ZSIGMOND: Borzsova monographiája. Beregszász 1911.

Sm. = SMIČIKLAS, T.: Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae ac Slavoniae II—XV. Zagrabiae 1904—1934.

Šmilauer = ŠMILAUER, VI.: Vodopis starého Slovenska. Práce učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě. Svazek 9. Praha a Bratislava 1932.

SO = NAGY IMRE: Sopron vármegye története. Oklevéltár I—II. Sopron 1889—1891.

Sugár = SUGÁR ISTVÁN: Gyöngyöspata földrajzi nevei. Bevezetőben Gyöngyöspata helytörténete 1870-ig. Mátra Múzeum 9. számú füzet. Eger 1966.

sz. = század

Sz = Századok

szá. = szántó

Szabó D. = SZABÓ DÉNES: A dömösi adománylevél hely- és vízrajza. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 85. szám. Bp. 1954.

Szabó I. = SZABÓ ISTVÁN: Bács, Bodrog és Csongrád megye dézsmalajstromai 1522-ből. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 86. szám. Bp. 1954.

Szarka = SZARKA GYULA: A váci egyházmegye történeti földrajza a török hódítás korában. Vác 1940.

- Szásznyíres = SZABÓ T. ATTILA: Níres-Szásznyíres település-, népiség-, népesedés- és helynévtörténeti viszonyai a XIII—XX. században. Tudományos Füzetek 91. szám. Cluj 1937.
- Széchenyi-család = BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: A sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi család története I. Bp. 1911.
- Szeged = INCZEFI GÉZA: Szeged környékének földrajzi nevei. NytudÉrt. 22. szám. Bp. 1960.
- Szeg. Ped. Főisk. Évk. = A Szegedi Pedagógiai Főiskola Évkönyve
- Személynevek = SZABÓ T. ATTILA: A személynevek helyneveinkben. Klny. a [Magyar Népryelv] debreceni Tisza István Tudományegyetem Magyar Népryelvkutató Intézetének II. Évkönyvéből [81—123. old.]. Dolgozatok a debreceni Tisza István Tudományegyetem Magyar Népryelvkutató Intézetéből 9. szám. Debrecen 1940.
- Szent-István = KARÁCSONYI JÁNOS: Szent-István király oklevelei és a Szilveszter-bulla. Diplomatikai tanulmány. Bp. 1891.
- Szentpétery = SZENTPÉTERY IMRE: Szent István király pécsváradi és pécsi alapítólevele. Függelék: A veszprémi alapítólevél 1257-iki átírata. Értekezések a történeti tudományok köréből XXIV. kötet 10. szám. Bp. 1918.
- Szepesség = FEKETE NAGY ANTAL: A Szepesség területi és társadalmi kialakulása. Bp. 1934.
- Szfv. Évsz. = Székesfehérvár évszázadai. 2. Középkor. Szerk.: KRALOVÁNSZKY ALÁN. István király Múzeum Közleményei A. sorozat 14. szám. Székesfehérvár 1972.
- szn. = személynév
- SzO = Székely oklevéltár I—VII. Szerk.: SZABÓ KÁROLY, SZÁDECZKY LAJOS. Kolozsvár 1872—1898.; [VIII.] Közzétési BARABÁS SAMU. Bp. 1934.
- sző. = szőlő
- Szörény = PESTY FRIGYES: A szörényi bánság és Szörény vármegye története II. Bp. 1878.
- Sz.-Sz. fn. = MEZŐ ANDRÁS: A baktalórántházi járás földrajzi nevei. Szabolcs-Szatmár megye földrajzi nevei I. Nyíregyháza 1967.
- Sztáray O. = NAGY GYULA: A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára I. 1234—1396. Bp. 1887.
- T = Turul
- Tápé = JUHÁSZ ANTAL (szerk.): Tápé története és néprajza. Tápé 1971.
- Teleki O. = BARABÁS SAMU: A római szent birodalmi gróf széki Teleki család oklevéltára I. 1206—1437. Bp. 1895.
- Temes O. = PESTY FRIGYES: Oklevelek Temesvármegye és Temesvárváros történetéhez I. 1183—1430. Temesvármegye és Temesvárváros története a legrégibb időkől a jelenkorig IV. Pozsony 1896.
- Theiner = THEINER, AUGUSTINUS: Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia I—II. Romae 1859—1860.
- TihAl. = BÁRCZI GÉZA: A tihanyi apátság alapítólevele mint nyelvi emlék. Nyelvészeti tanulmányok I. Bp. 1951.
- Tkalčić = TKALČIĆ, JOANNES BAPT.: Monumenta historica episcopatus Zagrabien-sis II. Zagrabiae 1874.
- Torda = JANKÓ JÁNOS: Torda. Aranyosszék, Toroczkó magyar (székely) népe. Néprajzi tanulmány. Bp. 1893.
- Tóth = TÓTH SÁNDOR: Sáros vármegye monografiája I—III. Bp. 1909—1912.
- Tört. Adattár = Történelmi Adattár Csanád-egyházmegye hajdانا s jelenéhez

- Trencsén vm. = FEKETE NAGY ANTAL: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában IV. Trencsén vármegye. Hunyadiak kora Magyarországon IX.a. Bp. 1941.
- TT = Történelmi Tár
- Turchányi = TURCHÁNYI TIHAMÉR: Krassó-Szörény megye története I. Első rész. Krassó-Szörény megye története az ősidőktől a régi Krassó megye megszűnéséig (1490). Lugos 1906.
- UB = HANS WAGNER: Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg I. Die Urkunden von 808 bis 1270. Publikationen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung. Graz—Köln 1955.
- Ugocsa = SZABÓ ISTVÁN: Ugocsa megye. Magyarság és nemzetiség. Tanulmányok a magyar népiségtörténet köréből I. sorozat I. Bp. 1937.
- ÜMM = Új Magyar Múzeum
- Únti = UNTI MÁRIA: Győrszentiván földrajzi nevei. Kézirat. Szeged 1968.
- Urbárium = Urbáriumok XVI—XVII. század. Szerk.: MAKSAJ FERENC. Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 7. Bp. 1959.
- Úrhegyi = ÚRHEGYI EMÍLIA: Turóc megye helynevei. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 45. szám. Bp. 1939.
- US = Urkunbenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen I—IV. Hermannstadt 1892—1937.
- v. = vidékén
- va. = vallis
- Vadász = VADÁSZ PÁL: Bíkis—besenyő megye és a besenyőkről, meg nyelvükről; meg a Barsa-nemről s helynevek magyarázata. Túrkeve 1925.
- Varga = ID. VARGA ANTAL: Földrajznevek Balmazújvároson. Debrecen 1943.
- Vármegyék = PESTY FRIGYES: Az eltűnt régi vármegyék I. Bp. 1880.
- Veszpr. ht. lex. = ILA BÁLINT—KOVACSICS JÓZSEF: Veszprém megye helytörténeti lexikona. Bp. 1964.
- Veszpr. Reg. = KUMOROVITZ L. BERNÁT: Veszprémi regeszták (1301—1387). Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 2. Bp. 1953.
- VmMK = A Veszprém megyei Múzeumok Közleményei
- VMO = Vatikáni Magyar Okirattár. Első sorozat I—IV. Bp. 1887—1889.
- VR = KARÁCSONYI JÁNOS—BOROVSKY SAMU: Az időrendbe szedett váradi tüzevaspróba-lajstrom. Bp. 1903.
- W. = WERTNER MÓR: A magyar nemzetségek a XIV. század közepeig I—II. Történeti, nép- és földrajzi könyvtár 52—53. Temesvár 1891—1892.
- Westungarn = MOÓR, ELEMÉR: Westungarn im Mittelalter im Spiegel der Ortsnamen. Acta Litterarum ac Scientiarum Reg. Universitatis Hung. Franciscosephinae. Sectio Philologica X. Szeged 1936.
- Wosinsky = WOSINSKY MÓR: Tolnavármegye története. Első rész: Tolnavármegye az őskortól a honfoglalásig I—II. Bp. 1896.
- Zala fn. = PAPP LÁSZLÓ és VÉGH JÓZSEF (szerk.): Zala megye földrajzi nevei. Zalaezerszeg 1964.
- Zala O. = Zala vármegye története. Oklevéltár I—II. Bp. 1886—1890.
- Zichy O. = A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára I—XII. Pest 1871.—Bp. 1931.
- Zilah = SZABÓ T. ATTILA: Zilah helynévtörténeti adatai a XIV—XX. században. Erdélyi Tudományos Füzetek 86. szám. Turda 1936.

Zoltai. = ZOLTAI LAJOS: Települések. Egyházas és egyházatlan falvak Debrecen város mai határa és külső birtokai területén a XI—XV-ik századokban. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság Honismereti Bizottságának kiadványai II. 1925—1926. I. pótfüzet. Debrecen 1925.

ZONF = Zeitschrift für Ortsnamenforschung

ZsiO = MÁLYUSZ ELEMÉR: Zsigmondkori oklevéltár I—II. Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok I., 3—4. Bp. 1951—1958.

1905. évi térkép = KOGUTOWICZ MANÓ: Magyarország vármegyéinek kézi atlasza. Bp. 1905.

? = a hn. oda vonása bizonytalanságára utaló jel (a sorszámot követően)

+ = hamis oklevél jele (az évszám előtt)

+ ? = gyanús oklevél jele (az évszám előtt)

o = konjektúra jele

! = hibás alakra utaló jel

> = hangfejlődés irányát mutató jel

~ = azonos hn.-re utaló jel

MUTATÓ

Aba I. Oba
 Agmánd 70
 Ajtony 74
 Alap 65
 Alaptolma I. Alap és Tolma
 Álmos 42
 Apa 70
 Apafarkas I. Apa és Farkas
 Apor 75
 Árpád 42
 Avar 23
 Baks 77
 Bél I. Belyüd
 Béla 65
 Belyüd 73
 Bercel 16
 Berencs I. Berény
 Berény 39
 Bés I. Bő
 Besenyő 18
 Billa 77
 Bogát 60
 Bogát-Radvány I. Bogát
 Bojla 76
 Bolgár 14
 Bolya 57
 Bonuzló 51
 Bonyha 58
 Bors 63
 Bota 76
 Botond 66
 Bő 68
 Böszörmény 22
 Bulcsú 59
 Büngr 63
 Csaba 62
 Csák 52
 Csanád 50

Cseh 27
 Csele 66
 Csepel 71
 Doboka 50
 Domszló 51
 Dursák 75
 Ed 61
 Edümen 62
 Ekölcs 70
 Előd 51
 Ete 54
 Etü 63
 Eüdü 63
 Ézelő 44
 Fajsz 44
 Farkas 71
 Géza 46
 Glád 73
 Görög 14
 Gyalu 74
 Gyarmat 35
 Gyula 56
 Gyula-Zombor I. Gyula és Zombor
 Hetény 78
 Hont 80
 Hont-Paznan I. Hont és Paznan
 Horka 55
 Horvát 23
 Huba 55
 Jász 17
 Jenő 36
 Jutas 44
 Kadar-Kalász I. Káliz
 Kadocsa 65
 Kál 61
 Káliz 17
 Kán I. Keán
 Kaplony 53

Kavar	12	Súr	75
Kazár	12	Szabir	11
Keán	72	Szabolcs	52
Kér	36	Szalárd	75
Keszi	37	Szalók	69
Ketel	64	Szász	29
Keve	66	Székely	16
Koppány	47	Szerecsen	23
Koroncó	17	Taksony	45
Korontál	27	Talmács	21
Korszán l. Kurszán		Tarcal	70
Kölpény	21	Tarhos	43
Kulán	72	Tarján	35
Kun	22	Tárkány	41
Kürszán	53	Tas	45
Kündü	52	Tata	79
Kürt	34	Tétény	55
Küsid	53	Tevel	44
Labore	74	Tolma	65
Ladány	40	Tonuz	78
Lél	55	Tonuzoba l. Tonuz és Oba	
Lengyel	26	Tormás	45
Levente	43	Tót	24
Magyar	10	Türk	11
Marót	26	Úz	21
Megyer	33	Ügyek	42
Mén	72	Üllő	43
Ménmarót l. Mén és Marót		Vaja l. Bolya	
Nándor	15	Vajk	49
Német	28	Vajta	64
Nyék	32	Varang	14
Oba	78	Várkony	23
Ócsád	64	Varsány	18
Ohat	71	Vazul	49
Olasz	30	Velek	69
Ónd	54	Velence	30
Orosz	12	Vencellin	79
Oszlár	18	Vendég	32
Örkény	67	Veszprém	51
Örs	58	Vojk l. Vajk	
Örsúr l. Örs		Zerind	48
Ös	68	Zobor	74
Ösbő l. Ös és Bő		Zolta	44
Öse	67	Zoltán	49
Pata	62	Zombor	57
Paznan	80	Zovárd l. Szabir	
Rád	80	Zsidó	31
Ság	40	Zsombor l. Zombor	
Salán	72		

Дю. Кришто—Ф. Макк—Л. Сегфю:

ДАННЫЕ К ЗНАНИЮ „РАННИХ“ ВЕНГЕРСКИХ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ I.

Настоящая работа предпринята собрать с территории средневековой Венгрии все те географические названия, которые связаны с названиями народов и племен, с именами лиц, игравших роль в истории Венгрии. В Предисловии авторы занимаются особенно двумя вопросами: они излагают, с одной стороны, что одна венгерская типология наименования местностей лишь в немногих случаях дает опорную точку для определения времени происхождения географических названий. С другой стороны, авторы обращают внимание на тот факт, что определение личности, имя которой послужило материалом для названия местности, не может быть произвольно; вопрос может решаться только на основании комплексных изысканий. Свою настоящую работу авторы считают данными к решению важного вопроса: как квалифицировать географические названия с точки зрения ценности исторических источников? В Указателе они перечисляют приблизительно 150 названий народов, венгерских родовых названий и имен венгерских личностей (имена Арпадов; имена венгерских и куманских вождей-завоевателей родины; имена героев, совершавших набеги; имена восточных и западных иммигрантов X-го в.), топонимические соответствия этих имен; местонахождения этих имен в источниках; дают этимологию и важнейшую справочную библиографию. Пользование Указателем облегчается подробной географической локализацией и картой.

Gy. Kristó—F. Makk—L. Szegfű:

DONNÉES À LA CONNAISSANCE DES TOPONYMES HONGROIS "ANCIENS" I.

Cette étude a entrepris de collectionner tous les toponymes du territoire de la Hongrie médiévale qui sont en rapport avec les noms des peuples, des tribus et des personnes qui avaient joué quelque rôle dans l'histoire ancienne de la Hongrie. Dans la préface, les auteurs s'occupent de deux questions. D'une part, ils expliquent que la typologie des toponymes donne en soi peu de directives quant à l'époque de l'origine des toponymes; d'autre part, ils veulent attirer l'attention à ce qu'il n'est pas permis de déterminer instinctivement les personnages auxquels on a emprunté les noms des communes, mais il y faut des recherches complexes. Les auteurs estiment leur étude comme données qui aident à répondre au problème important: comment faut-il apprécier les toponyms comme sources historiques. Dans la collection de données, les auteurs présentent les toponymes respectifs d'environ 150 noms de peuple, de tribus hongrois, de personnes hongroises (les noms de la famille Árpád, ceux des chefs hongrois et cumains occupant le pays, noms des héros de l'époque des incursions ainsi que ceux des immigrants de l'Est et de l'Ouest au cours du Xe siècle), ils notent la présence de ces noms dans les sources, en plus les noms de personne équivalents à ces noms en question, l'étymologie de ceux-ci et la littérature d'information la plus importante. L'usage de la collection de données est facilité par une localisation géographique détaillée et une carte géographique.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	3
ADATTÁR	8
Népnevek	10
Kónsztantínoszi törzsnevek	32
„Vélt” törzsnevek	39
Az Árpád-család nem-keresztény nevei	42
A hét honfoglaló magyar vezér	51
A hét honfoglaló kun vezér	61
További honfoglaló magyar (kun) vezérek és vitézek	65
A honfoglaló magyarok ellenfelei	71
Kalandozó magyar vezérek	75
A nagyszentmiklósi kincs X. századi személynevei	76
X. századi bevándorlók	77
RÖVIDÍTÉSEK FELOLDÁSA	82
MUTATÓ	93